

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ**

Κατεύθυνση: Κοινωνική και Πολιτική Θεωρία

Χαρίκλεια Φασούλη Α.Μ.: 0314Μ021

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας:

«Το σύμφωνο συμβίωσης για τα ομόφυλα ζευγάρια, δημόσιος λόγος και ομοφοβία στην Ελλάδα: Εκφάνσεις, υπόβαθρο και κοινωνική πραγματικότητα»

Τριμελής επιτροπή:

Αλεξάνδρα Χαλκιά, Καθηγήτρια (επιβλέπουσα)

Άννα Λυδάκη, Καθηγήτρια

Χρήστος Ξανθόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής

Αθήνα, Οκτώβριος 2016

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια αυτής της διπλωματικής εργασίας, κα Αλεξάνδρα Χαλκιά, για την καθοδήγησή της, τις πολύτιμες συμβουλές και τη βοήθεια που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής.

Ευχαριστώ επίσης τα δύο μέλη της τριμελούς επιτροπής, κα Άννα Λυδάκη και κο Χρήστο Ξανθόπουλο, για την υπομονή τους να διαβάσουν την παρούσα εργασία, αλλά και για την πολύ ενδιαφέρουσα εμπειρία να τους έχω καθηγητές κατά τη διάρκεια των σπουδών μου στο Μεταπτυχιακό της Κοινωνιολογίας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον ξάδερφό μου Βασίλη Φασούλη για την έμπρακτη βοήθεια και στήριξή του κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας, αλλά και τους γονείς μου Κώστα Φασούλη και Μαριάννα Λάππα για τη συναισθηματική τους στήριξη, την εμπιστοσύνη και την αγάπη που μου παρέχουν ανιδιοτελώς.

Τέλος ευχαριστώ όλους του φίλους / φίλες και συντρόφους / συντρόφισσες για το ενδιαφέρον τους σχετικά με την πρόοδο της εργασίας μου, αλλά και για τις πολύτιμες συζητήσεις που κάναμε γύρω από το θέμα που με απασχόλησε ερευνητικά. Ένα ιδιαίτερο ευχαριστώ στην αδελφική μου φίλη Ίριδα Βουτσινά για τη βοήθεια που μου προσέφερε το τελευταίο διάστημα, καθώς και για την πίστη της σε μένα και τη δουλειά μου.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	1–4
<u>Α΄ Μέρος: Θεωρία</u>	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	
1.1 Ιδεολογία	5–6
1.2 Ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους	6–8
1.3 Η κοινωνιολογία του γάμου και της οικογένειας	8
1.4 Ομοφοβία	9–10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	
2.1 Εισαγωγή	11
Παρουσίαση των κειμένων (Α΄ Μέρος)	
2.2 Οι θεωρητικές έννοιες της ετεροκανονικότητας, της ομοκανονικότητας και κουήρ θεωρία	12–15
2.3 Γάμος, πολιτικές ενσωμάτωσης και ομοφυλοφιλία στη σύγχρονη Ελλάδα	15–16
2.4 ΛΟΑΤΚΙ γαμήλιες πολιτικές και ορατότητα	17–21
Παρουσίαση των κειμένων (Β΄ Μέρος)	
2.5 Αναλύσεις λόγου με θέμα το σύμφωνο συμβίωσης σε 7 διαφορετικές χώρες: γάμος οικογένεια, ομοφοβία	21–35
2.6 Σύνοψη	35–36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	
3.1 Το θέμα της έρευνας	37
3.2 Ερευνητικά ερωτήματα	37–38
3.3 Παρουσίαση μεθοδολογίας και μεθοδολογικών εργαλείων	38–40
3.4 Υλικό της μελέτης σχετικά με το σύμφωνο συμβίωσης	40–41

Β' Μέρος: Ανάλυση Λόγου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

4.1 Εντοπισμός των υποκειμένων και αντικειμένων στους υπό ανάλυση λόγους των κομμάτων	42–43
4.2 Ιδεολογικός άξονας των κοινοβουλευτικών κομμάτων	43–60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Η οικογένεια – Τεκνοθεσία στις τοποθετήσεις των κομμάτων υπέρ και κατά του συμφώνου

5.1 Εισαγωγή	60–61
5.2 Η οικογένεια ως θεσμός που εξελίσσεται	61–67
5.3 Η οικογένεια ως προστατευόμενη εθνική αξία απέναντι στον εισβολέα «ομοφυλοφιλία»	67–83
5.4 Συμπεράσματα και κριτική	83–87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: Γάμος, δικαιώματα, παράδοση στις τοποθετήσεις υπέρ και κατά του συμφώνου

6.1 Εισαγωγή	87
6.2 Γάμος, θρησκεία και παράδοση	87–91
6.3 Γάμος, δικαιώματα και πολιτειότητα	91–95
6.4 Ο γάμος ως το ετεροκανονικό συμβόλαιο	95–102
6.5 Συμπεράσματα και κριτική	102–106

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: Αναπαραστάσεις του φύλου και της σεξουαλικότητας των ομοφυλόφιλων υποκειμένων

7.1 Εισαγωγή	107
--------------	-----

7.2 Ομοφυλόφιλοι και η υποκειμενοποίηση της σεξουαλικότητας	107–108
7.3 Η ομοφυλοφιλίας ως υγιής σεξουαλικός προσανατολισμός	108–117
7.4 Η μη ετεροκανονική σεξουαλικότητα	117–132
7.5 Θεωρητική σύνδεση και κριτική	124–125

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ: Ανάλυση λόγου της Εκκλησίας της Ελλάδος.

8.1 Εισαγωγή στην ανάλυση λόγων της Εκκλησίας	126
8.2 Τα υποκείμενα και αντικείμενα στους υπό ανάλυση λόγους της Εκκλησίας	127
8.3 Η οικογένεια ως «μικρή Εκκλησία»	128–137
8.4 Ο θρησκευτικός γάμος ως το «Μέγα Μυστήριο»	137–141
8.5 Αναπαραστάσεις του συμφώνου συμβίωσης στο λόγο της Εκκλησίας	141–143
8.6 Αναπαραστάσεις ομοφυλόφιλων υποκειμένων στο λόγο της Εκκλησίας	143–147
8.7 Σύνοψη και κριτική	147–150

Συμπερασματικές παρατηρήσεις	151–157
-------------------------------------	---------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	158–161
---------------------	---------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄	161–165
---------------------	---------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄	166
---------------------	-----

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνει το ερευνητικό της ενδιαφέρον στην πρόσφατη ψήφιση, στις 23 Δεκεμβρίου 2015, από την ελληνική Βουλή του αναθεωρημένου νόμου του 2008 που αφορά την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Κεντρικό εγχείρημα αποτελεί η απόπειρα κριτικής ανάλυσης των λόγων που παράχθηκαν στην Ολομέλεια της Βουλής των Ελλήνων, κατά τη διάρκεια ψήφισης του εν λόγω νομοσχεδίου, από τους βουλευτές και τις βουλευτρίες που συμμετείχαν στη διαδικασία, καθώς και του λόγου επίσημων φορέων της Εκκλησίας της Ελλάδος. Οι τοποθετήσεις υπέρ και κατά του συμφώνου από τους βουλευτές, οι ανακοινώσεις και οι θέσεις των κομμάτων, καθώς και η στάση της Εκκλησίας αποτελούν ένα πλούσιο κοίτασμα για την ιχνηλάτηση και σκιαγράφηση του ομοφοβικού υπεδάφους που διατρέχει την ελληνική κοινωνία και αποκαλύπτει σημαντικά στοιχεία για τον τρόπο οργάνωσης του έθνους.

Λαμβάνοντας υπόψη το κοινωνικοπολιτικό συγκείμενο της χώρας, στο επίκεντρο του οποίου τίθεται η έννοια/όρος κρίση (ανθρωπιστική, οικονομική), θα διερευνηθεί ο τρόπος άρθρωσης του ομοφοβικού λόγου, ο οποίος αποτελεί θεμέλιο λίθο για τη διαιώνιση του φαινομένου της ομοφοβίας μέσα την κοινωνία. Η εργασία θα αποπειραθεί να μελετήσει τον κόμβο οικογένειας–τεκνοθεσίας, γάμου και φύλου. Μέσω των κυρίαρχων αναπαραστάσεων της οικογένειας –συνεπώς και του έθνους–, αλλά και του φύλου, μπορούμε ίσως να απομονώσουμε, ώστε να τις κατανοήσουμε, τις πρακτικές που αναπαράγουν την εθνικά εμφυλοποιημένη πραγματικότητα γύρω από την ιεράρχηση του δημόσιου και του ιδιωτικού στους διαφορετικούς, αντικρουόμενους και γεμάτους συγχύσεις λόγους υπέρ και κατά του συμφώνου. Ο κόμβος έθνους και φύλου έχει εξεταστεί από την Tamar Mayer, η οποία υποστηρίζει πως «ο έμφυλος διαχωρισμός των ρόλων των υποκειμένων, προκύπτει από το γεγονός ότι το έθνος αποτελεί μια αρρενωπή κατασκευή» (Mayer, 2000: 18). Εφόσον λοιπόν το έθνος τίθεται υπό την προστασία του κράτους, που είναι συνυφασμένο με την αρρενωπότητα, οι πατριαρχικές ιεραρχήσεις και νόρμες έχουν καταστεί θεμέλια τόσο του έθνους όσο και του φύλου και της σεξουαλικότητας (Mayer, 2000: 10). Βλέπουμε επομένως ότι η σεξουαλικότητα έχει ένα ρόλο κλειδί στην κατασκευή του έθνους, αλλά και στη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας (Mayer, 2000: 2). Τέλος, όσον αφορά την Εκκλησία, θα εξεταστεί ο ρόλος της, ως ιδεολογικού μηχανισμού

του κράτους, στη συνάρθρωση του λόγου της με τις τοποθετήσεις συγκεκριμένων βουλευτών και βουλευτριών, ως εκπροσώπων κομμάτων.

Πριν από οκτώ χρόνια η ελληνική πολιτεία και πιο συγκεκριμένα η τότε κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, με υπουργό τον Σωτήρη Χατζηγάκη, θέσπισε το λεγόμενο σύμφωνο συμβίωσης, με το νόμο 3719/2008, που τιτλοφορούνταν «Μεταρρυθμίσεις που αφορούν στην οικογένεια, τα παιδιά και την κοινωνία». Αυτός ο νόμος επέφερε βελτιώσεις στην επίσημη μορφή της «σχέσης», επιτρέποντας στα εμπλεκόμενα πρόσωπα να αναγνωρίσουν τη σχέση τους σε πιο ευέλικτο νομικό πλαίσιο σε σχέση με αυτό του γάμου. Αν και η ψήφιση ενός νόμου εκσυγχρονιστικού, θα λέγαμε, για το δίκαιο της χώρας μπορεί να ιδωθεί ως θετικό μέτρο, περιοριζόταν αποκλειστικά σε ζευγάρια διαφορετικού φύλου. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ανάμεσα στις 19 χώρες μέλη η Ελλάδα και η Λιθουανία είναι οι μόνες που, ενώ αναγνωρίζουν μια μορφή «αστικής ένωσης» πέραν του γάμου, εισάγουν εμφανείς διακρίσεις με βάση το φύλο, στερώντας ρητά στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια τη δυνατότητα σύναψης συμφώνου συμβίωσης. Η ελληνική πολιτεία επέλεξε, ακόμα μια φορά, να αγνοήσει τις πραγματικές ανάγκες ρύθμισης της κοινωνικής συμβίωσης, εθελουφλώντας απέναντι στη ραγδαία εξελισσόμενη κοινωνική πραγματικότητα. Και τούτο, αφού, αντί να φανεί κοινωνικά ευαίσθητη, η τότε κυβέρνηση αποδείχθηκε αδιάλλακτη και άτολμη, υπό το φόβητρο της αντίδρασης της Εκκλησίας και άλλων συντηρητικών τμημάτων της ελληνικής κοινωνίας.

Η συγκεκριμένη και στρατηγικά δομημένη απόφαση της τότε κυβέρνησης να αποκλείσει από το πεδίο εφαρμογής του νόμου τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια προκάλεσε απογοήτευση, αλλά και έντονες αντιδράσεις από οργανώσεις και φυσικά πρόσωπα, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την υπόθεση «Βαλιανάτος και άλλοι κατά της Ελλάδας». Οι ενάγοντες υποστήριξαν ότι με το νόμο αυτό παραβιάζονται οι διατάξεις της Σύμβασης Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που απαγορεύουν τις διακρίσεις και το δικαίωμα στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή. Τον Νοέμβριο του 2013 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, εξετάζοντας την εν λόγω υπόθεση, έκρινε τον περιορισμό του συμφώνου συμβίωσης μόνο σε άτομα διαφορετικού φύλου μη πειστικό και δικαίωσε του ενάγοντες καταδικάζοντας τελεσίδικα την Ελλάδα και αναγκάζοντάς τη να καταβάλει χρηματική αποζημίωση 5.000 ευρώ σε καθέναν από αυτούς.

Την άνοιξη του 2015 ο υπουργός Δικαιοσύνης του ΣΥΡΙΖΑ Νίκος Παρασκευόπουλος ανακοίνωσε τη σύσταση νομοπαρασκευαστικής επιτροπής για το σχέδιο νόμου που θα αναβάθμιζε και θα εμπλούτιζε τον παλιό, με βασική αλλαγή την επέκτασή του συμφώνου συμβίωσης και την συμπερίληψη των ομοφυλόφιλων ζευγαριών σε αυτό, καθώς και την ενδυνάμωση του δεσμευτικού χαρακτήρα του. Το νέο νομοσχέδιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει τον πλήρη τίτλο «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις» και υπήρξε αντικείμενο επεξεργασίας από τη Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης. Πρόκειται για ένα πολυνομοσχέδιο, όπως αποδείχθηκε, που συναποτελείται από 69 συνολικά άρθρα. Τα πρώτα 14 άρθρα, δηλαδή το 20% περίπου του νομοσχεδίου, αφορούν το σύμφωνο συμβίωσης, το οποίο για πρώτη φορά στην Ελλάδα επεκτείνει την ισχύ του σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Στις 9 Δεκεμβρίου 2015 κατατέθηκε στη Βουλή και στις 22 του ίδιου μήνα συζητήθηκε από την Ολομέλεια της Βουλής των Ελλήνων επί της αρχής, των άρθρων και των τροπολογιών. Κατόπιν ψηφίστηκε με ονομαστική ψηφοφορία, ύστερα από αίτημα των κομμάτων του ΠΑΣΟΚ (Δημοκρατική Συμπαρατάξη) και της Χρυσής Αυγής. Ο νέος νόμος για το σύμφωνο συμβίωσης (Ν. 4356/2015) τέθηκε σε ισχύ στις 24 Δεκεμβρίου 2015, μετά την έκδοση του σχετικού ΦΕΚ, και αποτέλεσε την πρώτη νομική διάταξη υπέρ των ομοφυλόφιλων ατόμων, καθώς μέχρι πρότινος δεν υπήρχε καμία σχετική νομοθεσία.

Η επέκταση του συμφώνου συμβίωσης αποτελεί κομβική στιγμή για τα ανθρώπινα δικαιώματα, μεσούσης της ανθρωπιστικής κρίσης που πλήττει την χώρα, και έχει αποτελέσει πολυετή διεκδίκηση κοινωνικών κινημάτων φύλου και σεξουαλικότητας, καθώς και τμημάτων της Αριστεράς. Είναι η πρώτη φορά που το κράτος κατοχυρώνει ασφαλιστικά, συνταξιοδοτικά, εργασιακά, φορολογικά και κληρονομικά δικαιώματα σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Το νομοσχέδιο εντούτοις δεν ικανοποιεί εξίσου πάγια αιτήματα, όπως το δικαίωμα πραγματοποίησης πολιτικού γάμου, το δικαίωμα τεκνοθεσίας, το δικαίωμα χορήγησης συνεπιμέλειας ή γονικής μέριμνας στους συντρόφους γονιών που μεγαλώνουν τα παιδιά τους μέσα σε μη ετερόφυλες σχέσεις, καθώς και τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου.

Με δεδομένο τον ελλειμματικό χαρακτήρα του συμφώνου συμβίωσης, η ψήφιση του οποίου αποτέλεσε πρόκληση για την Ελλάδα, όσον αφορά τη γεφύρωση της

διάστασης της χώρας με την εγχώρια και ευρωπαϊκή κοινωνική πραγματικότητα, έχει ενδιαφέρον να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο ανταποκρίνεται το κράτος στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της οικογενειακής οργάνωσης. Σε μια χώρα η οποία βρίσκεται τόσο γεωγραφικά όσο και ιστορικά στο σταυροδρόμι Δύσης και Ανατολής (Χαλκιά, 2007), όπου τα προτάγματα του νεοφιλελευθερισμού και της προοδευτικότητας συνυφαίνονται, αλλά και συγκρούονται με την παράδοση, η οποία είναι στενά δεμένη με τη θρησκεία και τις κεντρικές φαντασιακές εθνικές αφηγήσεις, είναι σημαντικό να αναδειχθεί το ιδεολογικό υπόβαθρο που τροφοδοτεί τις διαφορετικές θέσεις και απόψεις που εκφράστηκαν κατά τη διαδικασία ψήφισης του συμφώνου και να αναδειχθεί ο ρόλος τους στην εκφορά του ανάλογου δημοσίου λόγου.

Η εργασία επιθυμούμε να φωτίσει κοινωνικά φαινόμενα, όπως η ομοφοβία, που αποτελούν τροχοπέδη για την εξέλιξη και ανάπτυξη του κοινωνικού συνόλου και οδηγούν σε βία, διακρίσεις και αποκλεισμούς. Η διαπραγμάτευση της απονομής της ιδιότητας του πολίτη σε ομοφυλόφιλα άτομα, στα οποία το κράτος επί χρόνια αρνούνταν να αποδώσει ίσα δικαιώματα και να τα αναγνωρίσει στη δημόσια σφαίρα, τα καθιστά οριακά ή μη υποκείμενα εντός της ελληνικής πραγματικότητας. Οι λόγοι που παράχθηκαν λοιπόν μπορούν να φανούν εξαιρετικά χρήσιμοι στην κατανόηση της κατασκευής των ταυτοτήτων που αφορούν τον πολίτη και την πολιτειότητα. Επίσης θα καταδειχθούν οι μηχανισμοί εξουσίας, πειθάρχησης και αναπαραγωγής και οι εμφυλοποιητικές διαδικασίες στις οποίες υποβάλλεται το εθνικό υποκείμενο μέσα από τα κυρίαρχα ρητά, μα πολλές φορές και άρρητα κανονιστικά προτάγματα. Τέλος σκοπός μας είναι να επιχειρηματολογήσουμε ενάντια στη στρατηγική επίκληση των ουσιοκρατικών θεωρήσεων και τοποθετήσεων, που αντιλαμβάνονται έννοιες όπως το φύλο, το έθνος, την οικογένεια και τη σεξουαλικότητα ως «φυσικές», άρα και αναλλοίωτες στο πέρασμα του χρόνου.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Ιδεολογία

«Η ιδεολογία είναι “παράταση” της φανταστικής σχέσης του ατόμου με τις πραγματικές συνθήκες ύπαρξής του»

Luis Althusser

Ο Γάλλος φιλόσοφος Luis Althusser ασχολήθηκε με το ζήτημα της ιδεολογίας στο κείμενό του «Ιδεολογία και ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους». Για τον Althusser η ιδεολογία είναι πολύπλοκη και πολυδιάστατη, καθώς στηρίζεται στην ιστορία των ταξικών αγώνων που εκδηλώνονται κάθε φορά στη βάση των τρόπων παραγωγής και συναρθρώνονται σε κοινωνικούς σχηματισμούς. Αυτοί προσδιορίζονται από μια διπλή σχέση «τομέα» και «τάξης» και εμφανίζονται κάτω από διάφορες μορφές (πολιτική, νομική, ηθική, θρησκευτική), εκφράζοντας πάντα ταξικές τοποθετήσεις.

Ο Althusser, με αφορμή τη γερμανική αντίληψη πως η «η ιδεολογία δεν έχει ιστορία», υποστηρίζει πρώτον ότι οι ιδεολογίες έχουν μια δική τους ιστορία η οποία προσδιορίζεται από την ταξική πάλη, ενώ συγχρόνως διατείνεται πως η ίδια η ιστορία ξετυλίγεται γύρω και έξω από αυτήν. Η ιδεολογία γίνεται αντιληπτή σαν «παράταση» της φανταστικής σχέσης του ατόμου με τις πραγματικές συνθήκες ύπαρξής του. Οι ιδεολογίες, με λίγα λόγια, είναι κοσμοαντιλήψεις σε μεγάλο βαθμό πλασματικές και δεν αντιστοιχούν στην πραγματικότητα, παρ' όλα αυτά υπαινίσσονται κάποια πραγματικότητα. Στη συνέχεια ο Althusser αποδίδει στην ιδεολογία και μια υλική διάσταση, καθώς υποστηρίζει πως «η ιδεολογία υπάρχει πάντα υλοποιημένη σε έναν μηχανισμό και στην πρακτική του ή τις διάφορες μορφές πρακτικής». Μέσα από αυτούς τους συνειρμούς ο φιλόσοφος προτάσσει τη μη ιστορικότητα και την πάντα υλική υπόσταση της ιδεολογίας. Τέλος εξηγεί τους τρόπους με τους οποίους η ιδεολογία αναπτύσσει τη σχέση της με το υποκείμενο: τι συμβαίνει δηλαδή με το άτομο το οποίο έχει μάθει να ζει μέσα σε μια καθορισμένη αναπαράσταση του κόσμου (θρησκευτική, ηθική κλπ.) της οποίας ο βαθμός παραμόρφωσης εξαρτάται από τη φανταστική σχέση του με τις συνθήκες της ύπαρξής του.

Οι παραδοχές στις οποίες προβαίνει είναι ότι η ιδεολογία, ενσωματωμένη σε ένα μηχανισμό, υπαγορεύει υλικές μορφές πρακτικής οι οποίες ρυθμίζονται από ένα υλικό τυπικό. Αυτό που εννοεί είναι πως δεν υπάρχει πρακτική παρά διά της ιδεολογίας και υπό την κυριαρχία της και άρα δεν υπάρχει ιδεολογία παρά διά του υποκειμένου και για τα υποκείμενα. Η κατηγορία υποκείμενο συνεπώς είναι διαπλαστική όλων των ιδεολογιών, αλλά ταυτόχρονα η ιδεολογία διαπλάθει τα άτομα ως υποκείμενα. Αυτή η διπλή διάπλαση των υποκειμένων υποστασιοποιεί ουσιαστικά τη λειτουργία κάθε ιδεολογίας, η οποία μετατρέπει τα άτομα σε υποκείμενα μέσω της διαδικασίας της «έγκλησης». Ο ίδιος αποτυπώνει την εν λόγω διαδικασία ως εξής: «κάθε ιδεολογία εγκαλεί τα συγκεκριμένα άτομα ως συγκεκριμένα υποκείμενα με τη λειτουργία της κατηγορίας του υποκειμένου» (ό.π.). Έτσι η ιδεολογική έγκληση ορίζεται από τον Althusser ως ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα μετατρέπονται σε υποκείμενα και αναλαμβάνουν τους ρόλους τους μέσα στην κοινωνία.

1.2 Ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους

Εξελίσσοντας τη θεωρία του κράτους που προτάσσει η κλασική μαρξιστική παράδοση ως μια πραγματικότητα σύνθετη, ο Althusser επιχειρεί τη διάκριση μεταξύ της κρατικής εξουσίας ως καταπιεστικού μηχανισμού, που συνίσταται στην κυβέρνηση, τις φυλακές, τα δικαστήρια, την αστυνομία και τον στρατό, και των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους (IMK), όπως είναι η θρησκεία, η οικογένεια, η εκπαίδευση, οι νόμοι, το πολιτικό σύστημα, τα μέσα ενημέρωσης και ο πολιτισμός. Ο φιλόσοφος διαχωρίζει τον ιδεολογικό από τον καταπιεστικό μηχανισμό, καθώς θεωρεί πως ο δεύτερος ανήκει στο σύνολό του στον δημόσιο τομέα, ενώ το μεγαλύτερο μέρος των IMK ανήκει στον ιδιωτικό. Η θεμελιακή τους διαφορά όμως εντοπίζεται στο ότι, ενώ ο καταπιεστικός μηχανισμός που είναι το ίδιο το κράτος «λειτουργεί με βία», οι IMK λειτουργούν βάσει «ιδεολογίας». Η διάκριση βέβαια μεταξύ βίας και ιδεολογίας δεν είναι απόλυτη, καθώς και τα δύο είδη μηχανισμών χρησιμοποιούν και τα δύο στοιχεία. Ένα παράδειγμα που δίνει είναι ότι η αστυνομία και ο στρατός στηρίζονται καταρχήν στην ιδεολογία για να διασφαλίσουν τη συνοχή τους, ενώ η θρησκεία, η εκπαίδευση ή η οικογένεια, που λειτουργούν με κυρίαρχο στοιχείο την ιδεολογία, «κανοναρχούν» με ειδικές μεθόδους κυρώσεων, κάνοντας χρήση βίας μέσω των τιμωριών.

Σκοπός των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους είναι να εξασφαλίσουν τη διατήρηση της εξουσίας της κυρίαρχης κοινωνικής τάξης, ενώ, όπως εξηγεί ο Althusser, «καμία κοινωνική τάξη δεν είναι σε θέση να διατηρηθεί στην πολιτική εξουσία αν δεν ασκεί συγχρόνως την ηγεμονία της μέσα στους ΙΜΚ» (Αλτουσέρ, 1999: 86). Συνοψίζοντας λοιπόν, ο φιλόσοφος καταλήγει πως ο κρατικός μηχανισμός στην ουσία του απαρτίζεται από δύο σώματα: το σώμα των θεσμών που αντιπροσωπεύουν τον καταπιεστικό μηχανισμό του κράτους, από τη μια, και το σώμα των θεσμών που αντιπροσωπεύουν το σύνολο των ΙΜΚ, από την άλλη.

Για τον Althusser σήμερα, στις ώριμες καπιταλιστικές κοινωνίες, ο πιο ισχυρός ιδεολογικός μηχανισμός είναι η εκπαίδευση, η οποία στην πραγματικότητα αντικατέστησε τη λειτουργία της Εκκλησίας στο κοινωνικό σώμα. Στο ελληνικό παράδειγμα, τονίζοντας την ιδιαιτερότητα της ελληνικής κοινωνίας, ο σχολικός θεσμός ακόμη και σήμερα έχει ισχυρή σύνδεση με τη θρησκεία, καθώς δεν έχει εκκοσμικευτεί εντελώς. Η προσευχή είναι υποχρεωτική σε όλα τα σχολεία της χώρας, καθώς και το μάθημα των θρησκευτικών, ενώ ο κλήρος επεμβαίνει ακόμα και στο περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων. Φυσικά, ως αποτέλεσμα έλλειψης κρατικών πολιτικών για την οικογένεια, η Εκκλησία διατηρεί και σε αυτό το πεδίο αυξημένη εξουσία, αφού έχει σχεδόν οικειοποιηθεί το θεσμό, πράγμα που θα φανεί ξεκάθαρα στην ανάλυση λόγου που θα επιχειρήσουμε στη συνέχεια.

Η θεωρία του Althusser σχετικά με την «ιδεολογία και τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους» επιστρατεύεται ως ένα σημείο για την ανάλυση των λόγων των κομμάτων της Βουλής, όσο και της Εκκλησίας σχετικά με την ψήφιση του συμφώνου συμβίωσης. Αρχικά η ιδεολογία χρησιμοποιείται για να κατανοήσουμε τη σημασία του ιδεολογικού άξονα πάνω στον οποίο κινείται κάθε κόμμα και το ρόλο που έχει στον καθορισμό των πολιτικών που ασκούνται από αυτά σχετικά με το σύμφωνο συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Στη συνέχεια η ιδέα της έγκλησης, ιδωμένη και μέσα από το πρίσμα της φεμινιστικής θεωρίας, θα αποτελέσει έτερο εργαλείο ανάλυσης του θεσμού της οικογένειας, ώστε να φωτιστούν καλύτερα οι κυρίαρχες σχέσεις εξουσίας μέσα στα διαφορετικά ιδεολογικά συγκείμενα. Πρέπει βέβαια να διευκρινίσουμε πως η θεωρία του Althusser δεν αποτελεί το κύριο εργαλείο της ανάλυσης, αλλά χρησιμοποιείται στρατηγικά, προσφέροντάς μας ορισμένες ερμηνείες. Συγχρόνως γίνεται χρήση της μεταδομιστικής και φεμινιστικής

θεωρίας κυρίως για την ερμηνεία του θεσμού του γάμου, αλλά και της κατηγορίας του φύλου, στην οποία θα επικεντρωθεί επιπλέον η ανάλυση.

1.3 Η κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου

Οι θεσμοί του γάμου και της οικογένειας έχουν απασχολήσει φυσικά τους κοινωνιολόγους εδώ και αρκετές δεκαετίες. Ο επιστημονικός κλάδος που προσδιορίζεται από τη φράση «κοινωνιολογία του γάμου και της οικογένειας» αφορά την κοινωνιολογική ανάλυση των μηχανισμών και διαδικασιών μέσα των οποίων η κοινωνία διαμορφώνει τις προσδοκίες και τις συμπεριφορές των ανθρώπων σχετικά με το γάμο και την οικογενειακή ζωή. Μέσα από μια διαδικασία κοινωνικοποίησης που ξεκινάει με τη γέννηση τα υποκείμενα φτάνουν στο σημείο να θεωρούν φυσικές τις προσδοκίες κάθε κοινωνίας σχετικά με το γάμο και την κοινωνική ζωή (Henslin, 2004: 17). Οι μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου εντός των οποίων εντάσσονται η οικογένεια και ο γάμος δεν παρέχουν μόνο πολιτισμικές και ηθικές «κατευθύνσεις» για να προσδιορίσουν τους κυρίαρχους κοινωνικούς ρόλους, αλλά επηρεάζουν ακόμα και τους πιο προσωπικούς τομείς της ζωής του ατόμου. Υπό το πρίσμα αυτής της κοινωνιολογικής προσέγγισης, η οποία φαίνεται να λαμβάνει υπόψη της τους διαφορετικούς κοινωνικούς μηχανισμούς και δυνάμεις που κατευθύνουν και επηρεάζουν τα θέλω και τις συμπεριφορές των ατόμων μέσα στο γάμο και την οικογένεια, βλέπουμε πως ο κοινωνικός έλεγχος που ασκείται (άμεσα και έμμεσα) είναι σε θέση να διαμορφώσει όχι μόνο τον τρόπο που ορίζονται οι σχέσεις μέσα σε μια κοινωνία, αλλά και τη σεξουαλική συμπεριφορά, τους ερωτικούς ρόλους, την ανατροφή των παιδιών, μέχρι και τα πιο απόκρυφα σημεία της προσωπικής ζωής, στα οποία υπεισέρχεται η εξουσία (ό.π.).

Αυτοί οι πολιτισμικοί-ιδεολογικοί μηχανισμοί που εννοιολογούν τον όρο της οικογένειας δίνουν τους βασικούς προσανατολισμούς που είναι σε θέση να κατασκευάσουν περιορισμούς και δικαιώματα, καθορίζοντας τη σεξουαλική έκφραση, καθοδηγώντας το άτομο σχετικά με τον τρόπο που βλέπει τον εαυτό του, το σώμα του και τις σχέσεις του, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών του μέσα στην οικογένεια. Σύμφωνα πάλι με τον James M. Henslin, τα παραπάνω χαρακτηριστικά «δεν αναπτύσσονται από μόνα τους ή απομονωμένα, ούτε βασίζονται σε ένστικτα που προσδιορίζουν τη συμπεριφορά, αλλά με την είσοδο σε

μια οικογένεια –σε μια εξελισσόμενη κοινωνικοπολιτισμική μονάδα ενταγμένη σε ένα ευρύ πλαίσιο κοινωνικών σχέσεων– μεταδίδεται στο άτομο η κοινωνικοπολιτισμική παράδοση και κληρονομιά». Συνεπώς, για να εξασφαλίσει κάθε κοινωνία τη συνέχειά της μέσα στο χρόνο, πρέπει να διασφαλίσει τα ιεραρχικά πρότυπα που τη στηρίζουν, πρέπει να ασκήσει έλεγχο στα μέλη της. Για να επιτευχθεί αυτός ο έλεγχος, επιστρατεύονται απλοί και σύνθετοι μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου που αποσκοπούν να διδάξουν το άτομο να ενεργεί σύμφωνα με τις υπάρχουσες αξίες. Ο έλεγχος που πρέπει να ασκηθεί στα άτομα για να διευθετηθούν οι κοινωνικές σχέσεις απαιτεί την ύπαρξη ελέγχου στις σεξουαλικές επιλογές, τους ερωτικούς δεσμούς και την αναπαραγωγή: «εάν τα άτομα αφήνονταν να δράσουν ελεύθερα σε κάποιους τομείς, όπως ο έρωτας και το ζευγάρι, αυτό θα διατάραζε τις υπάρχουσες κοινωνικές δομές πάνω στις οποίες στηρίζεται η εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας» (Goode, 1959: 40).

Η οικογένεια και ο γάμος υπήρξαν οι δύο επίμαχες έννοιες γύρω από τις οποίες κινήθηκαν οι λόγοι του συνόλου των κομμάτων και των εκπροσώπων της Εκκλησίας στη συζήτηση για την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Με αυτό το κριτήριο αποτέλεσαν τους δύο κεντρικούς άξονες της ανάλυσης που θα ακολουθήσει, η οποία επικεντρώνεται στις λογοθετικές αναπαραστάσεις που δόθηκαν στους θεσμούς στις τοποθετήσεις υπέρ και κατά της νομικής επέκτασης των δικαιωμάτων, την οποία διεκδικεί εδώ και χρόνια στην Ελλάδα η ΛΟΑΤΚΙ¹ κοινότητα. Στόχος μας είναι να εντοπίσουμε τα δίκτυα εξουσίας που προσπαθούν να επιβληθούν ιδεολογικά και συχνά χρησιμοποιούν ως εργαλείο τους τον ετεροκανονικό και ομοφοβικό λόγο.

1.4 Ομοφοβία

Η ομοφοβία ή ετεροσεξισμός, όπως συχνά προτιμάται από πολλούς ερευνητές, είναι μια έκφραση της καθομιλουμένης που αναφέρεται σε στάσεις και συμπεριφορές μίσους και φοβίας που εκδηλώνονται απέναντι σε ομοφυλόφιλους άνδρες και γυναίκες. Η ομοφοβία διαφέρει από τους κοινούς προσδιορισμούς της «φοβίας», καθώς ο φόβος και η άρνηση δεν συνδέονται με τις εξατομικευμένες εμπειρίες των

¹ΛΟΑΤΚΙ: αρκτικόλεξο που προέρχεται από τις λέξεις λεσβία, ομοφυλόφιλος, αμφιφυλόφιλος, τρανς, κούρ και ίντερσεξ.

ατόμων, αλλά με πολιτισμικά και κοινωνικά κατασκευασμένες προκαταλήψεις ενάντια σε ομοφυλόφιλα άτομα. Ο Gregory Herek (2004: 4) ορίζει τον ετεροσεξισμό ή ομοφοβία ως ένα ιδεολογικό σύστημα που αρνείται, υποτιμά και στιγματίζει αρνητικά κάθε μη ετεροκανονική συμπεριφορά, ταυτότητα, σχέση ή κοινότητα. Υπάρχουν αμέτρητα καθημερινά παραδείγματα σε όλες τις χώρες του πλανήτη που καταδεικνύουν μορφές ψυχολογικής, φυσικής και πολιτικής βίας και διακρίσεων τις οποίες υφίστανται άτομα που αυτοχαρακτηρίζονται ομοφυλόφιλα.

Το ομοφοβικό υπέδαφος στο οποίο βασίζονται πολλοί κοινωνικοί θεσμοί μάς βοηθάει να αντιληφθούμε πως οι διακρίσεις και οι αρνητικές συμπεριφορές ενσωματώνονται και από τα άτομα. Οι εκφράσεις μίσους και προκατάληψης ενισχύουν τις μη ανεκτικές και εχθρικές στη διαφορετικότητα συμπεριφορές, οι οποίες διατηρούν το στερεότυπο ενάντια στην ομοφυλοφιλία ως κάτι που πρέπει να παραμένει κρυφό, ηθικά μεμπτό και απεχθές από την κοινωνία. Οι ομοφοβικές αφηγήσεις που διατρέχουν την κοινωνία αποτελούν μια συνεχή απόπειρα νομιμοποίησης αυτού του φόβου και της καταπίεσης που τον συνοδεύει. Όπως είναι φυσικό, παρά την εξέλιξη των κοινωνιών, η ομοφοβία αποτελεί κομβικό σημείο πολιτικών και θρησκευτικών στρατηγικών που στοχεύουν στη διατήρηση της επιβεβλημένης εξουσίας.

Στην Ελλάδα η ομοφοβία δεν είναι μια άγνωστη λέξη ή, τουλάχιστον, μια σπάνια κοινωνική συμπεριφορά. Ομοφοβικές εκφράσεις είναι ενσωματωμένες στο λεξιλόγιο και ριζωμένες στο φαντασιακό του μέσου Έλληνα πολίτη, σε μια χώρα όπου η συζήτηση για τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις, κυρίως σε πολιτικό επίπεδο, είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Το καινούριο νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης έφερε πρόσφατα στον δημόσιο διάλογο το θέμα αναγνώρισης και άρσης των διακρίσεων εις βάρος ομοφυλόφιλων πολιτών, το οποίο πλαισιώθηκε από πληθώρα δημοσιογραφικών άρθρων, ερευνών σφυγμομέτρησης της κοινής γνώμης, αλλά και κοινωνικών κινητοποιήσεων. Η συζήτηση που παράχθηκε στην Ολομέλεια της Βουλής από τα κόμματα, καθώς και η στάση της Εκκλησίας υπήρξαν η αφορμή για την παρούσα έρευνα, σε μια προσπάθεια σκιαγράφησης μερικών πτυχών του ομοφοβικού υπεδάφους που καλλιεργείται στην ελληνική κοινωνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Εισαγωγή

Το κεφάλαιο της βιβλιογραφικής επισκόπησης είναι σημαντικό για την παρούσα μελέτη, καθώς μας βοηθάει να αφουγκραστούμε τον ακαδημαϊκό διάλογο και τις πυκνές συνομιλίες που παράγονται γύρω από το συγκεκριμένο θέμα σε επιστημονικά περιοδικά, βιβλία ή μονογραφίες. Για τις ανάγκες της μελέτης επιλέχθηκαν να παρουσιαστούν δέκα (10) δημοσιευμένα άρθρα και έρευνες, τα οποία συνδέονται με τα κεντρικά ερωτήματα της μελέτης και τη θεωρητική ανάλυση του δημοσίου λόγου που θα επιχειρηθεί σε αυτήν.

Η οργάνωση του κεφαλαίου της επισκόπησης σε Α΄ και Β΄ Μέρος έγινε με κριτήριο αρχικά την παράθεση τριών κειμένων τα οποία θεωρούμε πως συνεχίζουν το κεφάλαιο της θεωρίας, καθώς καλύπτουν ένα μεγάλο μέρος της ανάλυσης που θα ακολουθήσει και δίνουν μια σημαντική αίσθηση για την κατάσταση που επικρατεί εντός της ελληνικής πραγματικότητας σχετικά με το φαινόμενο της ομοφοβίας. Στο Β΄ Μέρος του κεφαλαίου παρουσιάζονται έρευνες που καλύπτουν επίσης ένα μεγάλο μέρος του διεθνούς δημοσίου λόγου για την ομοφοβία στο συγκείμενο της ψήφισης του συμφώνου συμβίωσης, του πολιτικού γάμου και της απονομής δικαιωμάτων σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

Πιο συγκεκριμένα, η επιλογή τους έγινε με βασικό κριτήριο αφενός τη θεωρητική ανάλυση του φαινομένου της ομοφοβίας (Χαλκιά, 2012, Γιαννακόπουλος, 2012, Kantsa, 2014) και αφετέρου τη θεματολογία και μεθοδολογία των υπόλοιπων ερευνών η οποία στηρίζεται στην κριτική ανάλυση του δημοσίου λόγου (πολιτικού, δημοσιογραφικού, εκκλησιαστικού) που παράχθηκε γύρω από το σύμφωνο συμβίωσης και το γάμο ομόφυλων ζευγαριών σε επτά (7) διαφορετικές χώρες. Επιπλέον η επιλογή των ξένων χωρών έγινε με βάση την επιδίωξη να καλυφθεί, με τη μεγαλύτερη δυνατή ομοιογένεια, η μελέτη του δημοσίου λόγου σε διεθνές επίπεδο σχετικά με το ζήτημα θεσμοθέτησης του συμφώνου συμβίωσης.

Παρουσίαση των κειμένων της βιβλιογραφικής επισκόπησης (Α΄ Μέρος)

2.2 Οι θεωρητικές έννοιες της ετεροκανονικότητας, της ομοκανονικότητας και η κουήρ θεωρία

Η Αλεξάνδρα Χαλκιά (2012) στο κείμενό της με τίτλο «Η κοινωνιολογία της σεξουαλικότητας, οι αρρενωπότητες και ο έμφυλος Δεκέμβρης» εμπλέκεται σε μια θεωρητική συζήτηση αναζητώντας τους τόπους αναπαραγωγής ιεραρχιών και αποκλεισμών μέσα στο ίδιο το πεδίο της κοινωνικής θεωρίας. Με σκοπό την εξέλιξη και ανάπτυξη της υπάρχουσας θεωρίας, αλλά και τη διερεύνηση των όρων της ορατότητας και τους αποκλεισμούς που τη συνέχουν, πραγματοποιεί μια κριτική επισκόπηση σε όρους όπως η ετεροκανονικότητα, η ομοκανονικότητα, το κουήρ και η αρρενωπότητα. Σε ένα δεύτερο επίπεδο η Χαλκιά επιχειρεί μια μικροανάλυση η οποία επικεντρώνεται στη δολοφονία του Αλέξη Γρηγορόπουλου και την εξέγερση που ακολούθησε, συμβάλλοντας στο πολιτικοεπιστημονικό εγχείρημα ανάλυσης της εξουσίας μέσα από την οπτική του φύλου και της σεξουαλικότητας. Για τις ανάγκες της επισκόπησης που πραγματοποιείται στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα παρουσιάσω το θεωρητικό κομμάτι του κειμένου, όπου η ανάλυση και παρουσίαση των όρων ετεροκανονικότητα, ομοκανονικότητα και κουήρ μέσα από το πρίσμα της κοινωνιολογίας της σεξουαλικότητας θα φανεί ιδιαίτερα χρήσιμη στο να καταδειχθεί ο τρόπος που χρησιμοποιώ τους όρους στην εργασία μου, αλλά και η περαιτέρω ιχνηλάτησή τους στην ανάλυση λόγου που θα επιχειρηθεί.

Η ετεροκανονικότητα ως όρος εμφανίζεται και μελετάται το 1991 από τον Μάικλ Γουόρνερ. Παρουσιάζεται ως ένα κοινωνικό μόρφωμα που αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για την αναπαραγωγή του έθνους, καθώς και των καπιταλιστικών σχέσεων, μέσω λόγων και ρηματικών πρακτικών που διαμορφώνουν ένα «καθεστώς αλήθειας», όπως θα έλεγε ο Φουκώ, σχετικά με το τι είναι σωστό και τι καλό για έναν άνθρωπο (Χαλκιά, 2012, σ. 218). Ως έννοια, στηρίζεται στην ανάγνωση του φύλου ως φυσικής κατηγορίας που προσδιορίζει τους ρόλους που θα πρέπει να επιτελούνται από του ανθρώπους, ευθυγραμμίζοντας το «βιολογικό» με το «κοινωνικό» φύλο και την ετεροφυλοφιλία.

Περαιτέρω η ετεροκανονικότητα, σύμφωνα με τη Χαλκιά, αφορά τη διακυβέρνηση πληθυσμών, οργανώνοντας ένα σύνθετο πλέγμα γνώσης και εξουσίας το οποίο δομεί τις κοινωνικές σχέσεις επηρεάζοντας την ίδια στιγμή τις σχέσεις παραγωγής και κατανάλωσης. Παράγει μέσα από τις κυρίαρχες ουσιοκρατικές αναπαραστάσεις του ανθρώπου μια θεμιτή μορφή κανονικότητας, ενώ οι παρεκκλίσεις από αυτήν περιθωριοποιούνται βίαια. Έτσι «δρα στα μύχια του κοινωνικού σώματος διαμορφώνοντας τα θεμέλια των κοινωνιών». Όσες υποκειμενικότητες καταφέρνουν και συμμορφώνονται με τα προτάγματα της ετεροκανονικότητας, όσο προβληματικές και αν είναι, απολαμβάνουν την ορατότητα και το υψηλό κοινωνικό κύρος που τους παρέχεται, ενώ ταυτόχρονα παράγονται μη αναγνωρίσιμα υποκείμενα μέσω των σχέσεων εξουσίας. Σύμφωνα με τη Χαλκιά, η ίδια η ετεροφυλοφιλία δεν αποτελεί εχέγγυο της ετεροκανονικότητας, ιδιαίτερα αν αναλογιστεί κανείς τις φυλετικές προϋποθέσεις της, οι οποίες παράγουν ιεραρχίες στο εσωτερικό της, με αποτέλεσμα να συνυπάρχουν στους κόλπους της η ομοφοβία, ο ρατσισμός, ο σεξισμός και ο εθνικισμός.

Ένας άλλος όρος που εξετάζεται κριτικά από τη Χαλκιά είναι αυτός της ομοκανονικότητας, της ενσωμάτωσης δηλαδή κυρίαρχων σχημάτων έμφυλων σχέσεων, ετεροκανονικών προτύπων και αξιών σε μη ετεροφυλόφιλα άτομα. Η ομοκανονικότητα εντοπίζεται στις αναπαραστάσεις των ομοφυλόφιλων ατόμων στην τηλεόραση και τον κινηματογράφο, σε περιοχές που περιχαρακώνονται ως gay friendly, καθώς και στην ενσωμάτωση του αιτήματος για το γάμο των ομοφυλοφίλων από διάφορες οργανώσεις ανά τον κόσμο. Αν και οι αναπαραστάσεις των ΛΟΑΤΚΙ ταυτοτήτων στη δημόσια σφαίρα αυξάνουν την ορατότητα, αποτελούν την ίδια στιγμή αμφίσημους δείκτες προόδου σε θέματα ισότητας και μπορούν να ιδωθούν ως τα αποτελέσματα ενός είδους νεοφιλελεύθερης πολιτικής που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ριζοσπαστικότητας.

Η σύνδεση των ΛΟΑΤΚΙ υποκειμένων με την κατανάλωση και το lifestyle φτάνει στο σημείο να παρέχει μεγαλύτερες αξιώσεις «στα δικαιώματα του καταναλωτή» σε σχέση με τα «δικαιώματα του πολίτη». Σήμερα μπορούμε να διαπιστώσουμε από τις δράσεις ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων σε διάφορες χώρες τη μετατόπιση του ενδιαφέροντος από ριζοσπαστικά αιτήματα που αφορούν ζητήματα ελευθερίας και κοινωνικής δικαιοσύνης προς τον αγώνα για ενσωμάτωση και ορατότητα εντός των υπαρκτών

κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συστημάτων. Σύμφωνα με την Λίσα Ντάγκαν (στο Χαλκιά, 2012: 223), η ομοκανονικότητα διασπά τις ΛΟΑΤΚΙ κοινότητες, προκαλώντας περαιτέρω περιθωριοποιήσεις και δημιουργώντας ιεραρχίες «αξιοσύνης». Σε αυτό το πλαίσιο τα άτομα που μιμούνται καλύτερα τα ετεροκανονικά πρότυπα είναι περισσότερο άξια για «ίσα» δικαιώματα απ' ό,τι άλλα. Τέτοιες πρακτικές δεν παρέχουν προστασία στις μη κανονιστικές ή «εναλλακτικές» σεξουαλικότητες και μπορούν να είναι εξίσου βίαιες με ιδεολογήματα όπως ο εθνικισμός, ο σεξισμός και ο ρατσισμός.

Το τελευταίο μέρος του κειμένου που μου φαίνεται χρήσιμο να παρουσιάσω αφορά την κουήρ θεωρία όπως αυτή αναπτύχθηκε στους κόλπους της κοινωνικής θεωρίας κατά την τελευταία εικοσαετία. Η Χαλκιά μέσα από επισκοπήσεις σε διάφορα κείμενα κοινωνιολόγων και κουήρ θεωρητικών (Butler, Sullivan, Halperin, Epstein, Plummer, Ferguson, κ.ά.) παρουσιάζει τις διαφορετικές όψεις της κουήρ θεωρίας, συνδέοντάς τις με τις μεταδομιστικές αναλύσεις της υποκειμενικότητας, οι οποίες αντιτίθενται στις ουσιοκρατικές-διπολικές εννοιολογήσεις του φύλου, της σεξουαλικότητας και της εξουσίας. Μέσα από τη δουλειά της Judith Butler, αλλά και της Judith Halberstam (Jack Halberstam) αναδύεται στο πεδίο της θεωρίας η ύπαρξη υβριδικών και «μειοψηφικών φύλων», άρα το κουήρ μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί μια ρευστή κατηγορία, μια αντιταυτότητα που συγκρούεται με τα δίπολα και μπορεί δυνητικά να ανοίξει έναν νέο ορίζοντα δυνατοτήτων. Βέβαια τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια τάση μετατόπισης του κουήρ προς ομοκανονικά πεδία, πέφτοντας στις παγίδες της καταναλωτικής επιθυμίας.

Η Χαλκιά στη συνέχεια του κειμένου συνδέει την κουήρ θεωρία με την κοινωνιολογία και πιο συγκεκριμένα με το εργαλείο της κριτικής ανάλυσης λόγου, το οποίο, όπως υποστηρίζει, αποτελεί βασική μέθοδο για την έρευνα της σεξουαλικότητας και της εξουσίας. Η αναφορά που γίνεται στην κοινωνιολογική επιστήμη θα συνδεθεί από τη Χαλκιά με την ομοκανονικότητα και τις ρατσιστικές πρακτικές της. Όπως αναφέρει η Χαλκιά, σύμφωνα με το Ferguson, «οι κοινωνιολογικές αναζητήσεις σχετικά με την κοινωνική κατασκευή της ομοφυλοφιλίας, π.χ. στις ΗΠΑ, μπορεί να συνδεθούν με το γεγονός ότι τα λευκά γκέι μορφώματα μέσα από την υποταγή τους σε κυρίαρχα σχήματα έμφυλων σχέσεων απολαμβάνουν την πρόσβαση σε φυλετικά και ταξικά προνόμια τα οποία θέτουν την

ετεροκανονικότητα ως προϋπόθεση». Η Χαλκιά παραπέμπει επίσης στους Halberstam & Munoz (στο Χαλκιά, 2012: 230), οι οποίοι σε κείμενό τους του 2005 υποστηρίζουν πως ζητήματα όπως η ομοκανονικότητα και ο ρατσισμός, καθώς και η σύνδεση τους με ένα είδος κουήρ μαζικού lifestyle κατανάλωσης, καθιστούν αναγκαία την ανανέωση των κουήρ σπουδών. Η Χαλκιά καταλήγει πως μέσα στο κοινωνικοπολιτικό συγκείμενο της ύστερης νεωτερικότητας οι κυρίαρχες κοινωνικές δομές έχουν την ικανότητα να κανονικοποιούν όλα τα νέα μορφώματα που εμφανίζονται, με αποκορύφωμα την ανάδυση ενός «κουήρ φιλελευθερισμού», ο οποίος ενσωματώνεται σταδιακά στα βίαια συστήματα καταπίεσης, πειθάρχησης και εκμετάλλευσης.

2.3 Γάμος, πολιτικές ενσωμάτωσης και ομοφυλοφιλία στην Ελλάδα

Ο Κώστας Γιαννακόπουλος (2012), στο κείμενό του με τίτλο «Πολιτισμικές εννοιολογήσεις της μοναξιάς: συγγένεια, κοινότητα και πολιτικές του ΛΟΑΤΚΙ κινήματος», διερευνά τον τρόπο που αναδύονται οι κυρίαρχες εννοιολογήσεις του ιδεώδους του γάμου, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αυτές συνδέονται με τις πολιτισμικές αναπαραστάσεις της σεξουαλικής ταυτότητας, της συγγένειας, των συναισθημάτων και της φιλίας σε ομοφυλόφιλους άνδρες, μέσα από επιτόπιες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν από τον ίδιο σε χρονικό διάστημα 18 χρόνων. Συμπληρωματικά, διερευνά μέσα από την ιστορία του ΛΟΑΤΚΙ κινήματος τις εναλλακτικές και αλληλοσυγκρουόμενες θεωρήσεις, στις οποίες ανιχνεύει μια σημαντική πολιτισμική διάσταση αντίληψης της ετεροκανονικότητας.

Από τη δεκαετία του 1950 ο τρόπος που δομούνταν η ετεροκανονικότητα, η οποία στηριζόταν στην ομοκοινωνική συγγένεια, για άνδρες που ακολουθούν ομοφυλόφιλες πρακτικές δεν γινόταν αντιληπτή ως ομοφυλοφιλία, αλλά ως ένα μέρος των κοινωνικών σχέσεων των ατόμων, οι οποίες μάλιστα «νομιμοποιούνταν» μέσα από την επιδίωξη και άλλων δεσμών συγγένειας. Για τις δεκαετίες '50 έως '70 ο Γιαννακόπουλος λέει χαρακτηριστικά πως η πρακτική της ομοφυλοφιλίας γινόταν αντιληπτή ως μια καθαρά σεξουαλική, «φυσική», γενετήσια πράξη, η οποία αποσκοπούσε στην ικανοποίηση των φυσικών, σεξουαλικών αναγκών. Από τη στιγμή που η τρυφερότητα και ο «έρωτας» δεν θεωρούνταν προαπαιτούμενα για τη σύναψη του γάμου μεταξύ ετερόφυλων ζευγαριών, οι άνδρες ή οι γυναίκες μπορούσαν πιο

απενοχοποιημένα, αλλά κρυφά, να εκδηλώσουν και να βιώσουν συναισθηματικότητα για άτομα του ίδιου φύλου. Με τη διάδοση τη δεκαετία του '70 του δυτικού προτύπου διχοτόμησης των ατόμων σε στρέιτ και γκέι, όπου η σεξουαλικότητα και όχι το φύλο προσδιόριζε πλέον τη σεξουαλική ταυτότητα, οι ομοφυλόφιλες ερωτικές σχέσεις, που μέχρι πρότινος στην Ελλάδα γίνονταν αντιληπτές ως έκφραση της φυσικής ανδρικής ομοκοινωνικότητας, μεταλλάσσονται. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ένταξη του ομοφυλόφιλου ζευγαριού στο πλαίσιο της γενικότερης ιδιωτικοποίησης του συναισθήματος και προκάλεσε ριζικές αλλαγές στον τρόπο που γινόταν αντιληπτή η σεξουαλικότητα και η συγγένεια.

Σε αυτό το πλαίσιο αναδύεται τις δεκαετίες '70 έως '80, κυρίως στην Αθήνα, αλλά και στη Θεσσαλονίκη, η γκέι κουλτούρα, η οποία, όπως υποστηρίζει η έρευνα του Γιαννακόπουλου, γίνεται αντιληπτή ως μια σεξουαλική πρακτική ή ταυτότητα που αφορά μόνο την ιδιωτική και προσωπική ζωή του ατόμου, δημιουργώντας ένα ακόμη δίπολο δημόσιου και ιδιωτικού. Οι σχέσεις γκέι ατόμων και οικογένειας χαρακτηρίζονται από απουσία έκφρασης της ομοφυλοφιλίας, ενώ το coming out περιορίζεται στην πρώτη έξοδο σε γκέι μαγαζί ή στην πρώτη ομοφυλόφιλη σεξουαλική πρακτική.

Στη συνέχεια του κειμένου ο Γιαννακόπουλος επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στις αναδυόμενες πολιτικές ενσωμάτωσης ή ανατροπής, όπως τις χαρακτηρίζει, μέσα από μια αναδρομή στην πρόσφατη ιστορία των ΛΟΑΤΚΙ κινημάτων στην Ελλάδα. Υποστηρίζει πως από το 2003 παρατηρείται μια σημαντική άνθιση των πολιτικών της ορατότητας από τα γκέι και λεσβιακά κινήματα, με αφορμή τη σύλληψη έντεκα ανδρών σε γκέι μπαρ. Την ίδια περίοδο ιδρύεται η Ομοφυλοφιλική και Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας (ΟΛΚΕ), η οποία συγκροτεί το πρώτο σωματείο ομοφυλοφίλων στην Ελλάδα. Τον Ιούνιο του 2005 πραγματοποιείται στην Αθήνα το πρώτο από άποψη μαζικότητας gay pride, όπου πεντακόσιες λεσβίες και γκέι συμμετείχαν με ακάλυπτα πρόσωπα. Η παραβίαση της κοινωνικά επιβεβλημένης ιδιωτικότητας και η διάρρηξη των ορίων δημόσιου και ιδιωτικού εντείνουν την έκφραση της σύγχρονης νεοελληνικής ομοφοβίας με έντονες εκδηλώσεις ανησυχίας για την ολοένα αυξανόμενη ορατότητα της ομοφυλοφιλίας.

Ο Γιαννακόπουλος, παρουσιάζει τις πολιτικές ορατότητας που ακολουθεί η ελληνική ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα από το 2004 με κύριο αίτημα τη νομική αναγνώριση του γάμου για άτομα του ίδιου φύλου (ΟΛΚΕ) –πολιτικές τις οποίες στηρίζει το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ–, αντλώντας από την προβληματική της ενσωμάτωσης που προωθείται από τις εν λόγω πολιτικές. Σύμφωνα με τον Warner (1999), η αναμενόμενη περιχαράκωση των διαφορετικών/κουήρ επιθυμιών προσυπογράφει την ενσωμάτωση στο κυρίαρχο ρεύμα του μονογαμικού ζευγαριού, περιορίζοντας τη σεξουαλική επιθυμία στην ιδιωτικότητα του οίκου και της σχεσιακότητας (Ettelbrick), και αναδεικνύει την έννοια και την πρακτική της ομοκανονικότητας.

Το 2007, στο πλαίσιο του Athens Pride, μέλη της κουήρ ομάδας QV (Queericulum Vitae), βασιζόμενα στη θέση της φεμινίστριας και κουήρ θεωρητικού Judith Butler (2004), η οποία υποστήριξε πως «η διεκδίκηση του γάμου ως μοναδικής οδού για τη νομιμοποίηση της σεξουαλικότητας είναι απαράδεκτα συντηρητική», άσκησαν κριτική στις mainstream ΛΟΑΤΚΙ ελληνικές ομάδες, εισάγοντας τον όρο της «γαμοκανονικότητας». Σύμφωνα με το κείμενο της ομάδας, ο γάμος γίνεται αντιληπτός ως ο θεσμός που βασίζεται στις σχέσεις εξουσίας φύλου και σεξουαλικότητας, ενώ η απολιτική στάση της ΟΛΚΕ, που συνίσταται στο να αντιμετωπίζει το γάμο ως ανιστορικό θεσμό, στηρίζει υπόρρητα μια κανονιστική αντίληψη, υιοθετώντας την πολιτική της ενσωμάτωσης. Ο Γιαννακόπουλος αναρωτιέται πώς μπορούμε να ενδυναμώσουμε την κριτική μας απέναντι στο ετεροκανονιστικό μοντέλο για να διεκδικήσουμε στο μέλλον την αναγνώριση και άλλων μορφών οικογένειας πέρα από την προνομιούχα, φέρνοντας ως χαρακτηριστικό παράδειγμα ένα άρθρο το οποίο δημοσιεύτηκε το 1982 στο φεμινιστικό περιοδικό Λάβρυς με τίτλο «Ένα καφενείο γυναικών...».

Αντί επιλόγου ο Γιαννακόπουλος μελετά μια νέα μορφή συμβίωσης μεταξύ 5 ατόμων στον Κεραμεικό, τον οποίο χαρακτηρίζει ως χώρο υπό διαμόρφωση, και κλείνει με ένα απόσπασμα της Butler το οποίο συνδέεται και με τον τίτλο του κεφαλαίου του επιλόγου: «Ανάμεσα στο διανοητό και το μη ακόμη διανοητό».

2.4 ΛΟΑΤΚΙ γαμήλιες πολιτικές και ορατότητα

Τέλος στο τρίτο κείμενο που αναφέρεται στην ελληνική πραγματικότητα, στο άρθρο με τίτλο «The price of marriage: Same-sex sexualities and citizenship in Greece», η Venetia Kantsa (2014) μελετά, αντλώντας από το εθνογραφικό και κοινωνιολογικό πεδίο έρευνας, την ομοφυλοφιλία και τον ομοφυλόφιλο γάμο στην σύγχρονη Ελλάδα. Η Kantsa δημοσίευσε το άρθρο ένα χρόνο πριν από την ψήφιση του συμφώνου συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια από το Ελληνικό Κοινοβούλιο και άρα την κατάργηση του παράλογου αποκλεισμού των συγκεκριμένων πολιτών από τα κοινωνικά δικαιώματα και τις παροχές που αποδίδονται στα ετερόφυλα ζευγάρια. Ωστόσο μας προσφέρει πλούσιες πληροφορίες σχετικά με τον κινηματικό/πολιτικό λόγο και τις δράσεις των ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων της χώρας, υποστηρίζοντας πως οι θέσεις τους, καθώς και οι ευρωπαϊκές και κρατικές πολιτικές γύρω από το ίδιο θέμα, δεν μπορούν να αποσυνδεθούν και να εξεταστούν ξεχωριστά από τις εθνικές εννοιολογήσεις των οικογενειακών σχέσεων, του φύλου και της σεξουαλικότητας.

Στο πρώτο κεφάλαιο του άρθρου, με τίτλο «Το πέρασμα από την εξουσία του πατέρα στην ισότητα των φύλων», η Kantsa παραθέτει την αφήγηση της Εριφύλης Πασαλίδη, ενεργούς φεμινίστριας και μέλους μιας αυτόνομης λεσβιακής ομάδας, η οποία το 1975, σε ηλικία 26 ετών, προσπάθησε να παντρευτεί έναν φίλο της επίσης ομοφυλόφιλο, σε μια απεγνωσμένη προσπάθεια να δραπετεύσει από την εξουσία των γονέων και συγγενών της. Με αφορμή αυτή την αφήγηση το άρθρο μάς γυρνάει πίσω στο παρελθόν, ένα χρόνο μετά την πτώση της δικτατορίας (1974), όταν η ελληνική κοινωνία προσπαθούσε να επανέλθει από μια περίοδο στατικότητας και καταπίεσης και να συγχρονιστεί με την κοινωνική πραγματικότητα των υπόλοιπων δυτικοευρωπαϊκών χωρών και των ΗΠΑ. Σε αυτές τις χώρες είχαν κάνει την εμφάνισή τους ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '60 φεμινιστικά, γκέι και λεσβιακά κινήματα, διεκδικώντας δυναμικά ίσα δικαιώματα. Τα χρόνια που ακολουθούν την πτώση της δικτατορίας νέοι που σπούδαζαν στο εξωτερικό θα γυρίσουν στην Ελλάδα φέρνοντας μαζί τους νέες ιδέες οι οποίες θα προκαλέσουν αλλαγές στον τρόπο που γινονταν αντιληπτά το φύλο, οι οικογενειακές σχέσεις και η σεξουαλικότητα. Χρειάστηκαν χρόνια αγώνων και πιέσεων προς το κράτος από σοσιαλιστικά και φιλελεύθερα φεμινιστικά κινήματα για να αλλάξει ο αναχρονιστικός οικογενειακός κώδικας της χώρας. Μόλις από το 1983 αναγνωρίζεται η ισότητα μεταξύ των συζύγων και προβλέπονται τα ίδια δικαιώματα σε σχέση με την επιμέλεια των παιδιών, ενώ δίνεται η δυνατότητα στις γυναίκες να κρατάνε το οικογενειακό τους

επώνυμο. Επίσης καταργείται ο θεσμός της προίκας και θεσμοθετείται ο πολιτικός γάμος, ο οποίος απέκτησε μόνο συμβολική θέση στην ελληνική κοινωνία. 25 χρόνια αργότερα, το 2008, ψηφίζεται το σύμφωνο συμβίωσης, το οποίο όμως, στη βάση μιας παγκόσμιας πρωτοτυπίας, αποκλείει τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, προκαλώντας σφοδρές αντιδράσεις των εγχώριων ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων.

Το δεύτερο μέρος του άρθρου έχει τον τίτλο «Πες το ΝΑΙ». Στην Ελλάδα ήδη από τη δεκαετία του '90 το ζήτημα του ομοφυλόφιλου γάμου προκαλεί προβληματισμό στις αυτόνομες γκέι και λεσβιακές ομάδες. Κοινότητες όπως η ΕΟΚ (Ελληνική Ομοφυλοφιλική Κοινότητα) και η Σύμπραξη (Ομάδα κατά της Ομοφοβίας) υποστηρίζουν το δικαίωμα των ομοφυλόφιλων ατόμων στο γάμο και οργανώνουν στη Θεσσαλονίκη τον Μάρτιο του 1996 μια ημερίδα με τον τίτλο «Ομοφυλόφιλος Γάμος». Από τη άλλη η ΟΠΟΘ (Ομάδα Πρωτοβουλίας Ομοφυλόφιλων Θεσσαλονίκης) και άλλες ομάδες εκφράζουν τις αμφιβολίες τους απέναντι σε μια τέτοια θεσμοθέτηση, ανησυχώντας για τις κανονιστικές επιπτώσεις της. Διάφορα άρθρα δημοσιεύτηκαν εκείνη την περίοδο σε περιοδικά της εποχής (Ο Πόθος, Μαντάμ Γκού) τα οποία έθεταν παρόμοιους προβληματισμούς. Αν και υπάρχει ομοφωνία για το απαράδεκτο των διακρίσεων στη βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού, αναρωτιούνται εάν η ενασχόληση των κινημάτων με τη διεκδίκηση του γάμου είναι κάτι παραπάνω από τη συμφιλίωση με τις κυρίαρχες κοινωνικές δομές.

Τα επόμενα χρόνια το πολιτικό κλίμα και η στάση των ΛΟΤΚΙ οργανώσεων αρχίζει να αλλάζει. Η ΟΛΚΕ (Ομοφυλοφιλική και Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδος) ξεκινάει το 2004 καμπάνια όπου το θέμα του πολιτικού γάμου για ομοφυλόφιλα ζευγάρια συσπειρώνει την πλειοψηφία των ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων, οι οποίες συμφωνούν για την ανάγκη νομικής αναγνώρισης στο πλαίσιο του αστικού δικαίου και των ίσων ανθρώπινων δικαιωμάτων. Εκείνη την περίοδο η δεξιά κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας και τα πολιτικά κόμματα αναγκάστηκαν να επανεξετάσουν νομικές αναθεωρήσεις στο πλαίσιο της συμμόρφωσης της χώρας με τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το κυβερνών κόμμα της ΝΔ προτείνει τη νομική αναγνώριση της συμβίωσης μεταξύ ομόφυλων ατόμων ως μέσο απόλειψης των διαχωρισμών. Τον Απρίλιο του 2006 η επιτροπή για τα ανθρώπινα δικαιώματα του ΠΑΣΟΚ εισηγείται

την ψήφιση συμφώνου συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια το οποίο θα παρέχει τα ίδια ακριβώς δικαιώματα με το γάμο.

Όπως υποστηρίζει η Kantsa, το θέμα του ομοφυλόφιλου γάμου αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τις ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεις, οι οποίες αντιλαμβάνονται το σύμφωνο συμβίωσης ως μια ακόμα κυβερνητική διάκριση απέναντί τους. Το 2007 ξεκινά μια εκστρατεία με τίτλο «Πες το ΝΑΙ» και αίτημα τη νομιμοποίηση του πολιτικού γάμου, η οποία οργανώθηκε από την ΟΛΚΕ με τη στήριξη πολλών άλλων ΛΟΑΤΚΙ και αυτόνομων ομάδων στο πλαίσιο του τρίτου Athens Pride τον Ιούνιο του 2007. Ένα χρόνο μετά ψηφίζεται το πρώτο σύμφωνο συμβίωσης, το οποίο όμως τελικά απέκλειε τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Η αντίδραση των ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων ήταν έντονη και είχε ως κορύφωση την προσφυγή ατόμων στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το οποίο τον Φεβρουάριο του 2011 καταδίκασε την Ελλάδα για παραβίαση της ιδιωτικής-προσωπικής οικογενειακής ζωής και διακρίσεις εις βάρος ομοφυλόφιλων πολιτών με βάση τα άρθρα 8, 13 και 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης. Μόνο μετά την καταδίκη της χώρας ανέλαβε νομικό συμβούλιο του ελληνικού κράτους την υποχρέωση να επανεξετάσει το θέμα.

Στο τελευταίο μέρος του άρθρου, με τίτλο «Είμαστε έτοιμοι να παντρευτούμε», η Kantsa σε πρώτη φάση πραγματοποιεί μια επισκόπηση σε διάφορα θεωρητικά κείμενα (Jeffrey Weeks, Catherine Donovan, Brian Hearphy) σχετικά με τον τρόπο που διαμορφώνονται και δομούνται οι μη ετεροφυλόφιλες σχέσεις από το 1960 και μετά. Μέσα από τα κείμενα γίνεται φανερό ότι το ενδιαφέρον για τη σεξουαλικότητα και τις ταυτότητες στρέφεται σε ζητήματα όπως η οικογένεια, οι σχέσεις και η οικειότητα. Θεωρητικοί όπως ο Weeks και ο Giddens υποστηρίζουν πως η μετατόπιση αυτή σχετίζεται με τις κοινωνικοπολιτικές αλλαγές και την παγκοσμιοποίηση, ενώ τίθεται το ζήτημα της έμφυλης ιδιότητας του πολίτη ως μια βιοπολιτική διαχείριση της εξουσίας στην ύστερη νεωτερικότητα. Η Kantsa αναφέρεται στους David Bell και Jon Binnie (2000), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η αστική φιλελεύθερη παράδοση της πολιτειότητας αποκαλύπτει τον πατερναλιστικό ρόλο του κράτους στο πλαίσιο της συγκρότησης της κοινωνίας. Άλλες φεμινιστικές και μεταδομιστικές προσεγγίσεις (Mouffe, Werbner, Yuval-Davis) που χρησιμοποιεί η Kantsa επανεξετάζουν τους όρους απονομής της ιδιότητας του πολίτη, εισάγοντας τις έννοιες της μη διάκρισης με βάση το φύλο, τη φυλή και την ηλικία για την

απονομή δικαιωμάτων. Επίσης οι Bell και Binnie, στην ανάλυσή τους για τη σύνδεση του γάμου με την έμφυλη ιδιότητα του πολίτη, ερευνούν τον τρόπο που κατασκευάζεται η ομοφυλοφιλία και η ετεροφυλοφυλία σε νομικό πλαίσιο και τους περιορισμούς που αναδύονται. Η Kantsa συνδέει την παραπάνω συζήτηση με το ελληνικό παράδειγμα, τονίζοντας την ιδιαιτερότητα της ελληνικής κοινωνίας όσον αφορά τον τρόπο που γίνεται αντιληπτός ο θεσμός του γάμου και την ισχυρή σύνδεσή του με τη θρησκεία, ως αποτέλεσμα έλλειψης κρατικών πολιτικών για την οικογένεια.

Η Kantsa ολοκληρώνει την ανάλυσή της συνδέοντας τις ελληνικές κρατικές πολιτικές και τις δράσεις των ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων γύρω από το ζήτημα του γάμου και της ιδιότητας του πολίτη με τις ευρωπαϊκές πολιτικές και αναδεικνύοντας τις σύνθετες και μεταλλασσόμενες εννοιολογήσεις τους. Παρά τις ραγδαίες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές που συντελούνται στη χώρα, ο θεσμός του γάμου παραμένει προνομιακός τόπος για την προσωπική ολοκλήρωση, την κοινωνική αναγνώριση, την κατοχύρωση των αστικών και οικονομικών δικαιωμάτων του ατόμου. Αυτές οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες είναι ικανές να αιτιολογήσουν τον αποκλεισμό των ομοφυλόφιλων ατόμων από το σύμφωνο συμβίωσης (2008), καθώς και τη συσπείρωση της στάσης των ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων της χώρας σχετικά με τη διεκδίκηση του πολιτικού γάμου και της απονομής της ιδιότητας του πολίτη. Σύμφωνα με την Kantsa, η νομιμοποίηση του ομοφυλόφιλου γάμου μπορεί δυνητικά διαρρήξει τις στατικές εννοιολογήσεις του φύλου, της σεξουαλικότητας, της υποκειμενοποίησης και της αναγνώρισης των πολιτικών δικαιωμάτων. Ο γάμος μετατρέπεται «σε τίμημα για την απόκτηση της ιδιότητας του πολίτη».

Τα παραπάνω κείμενα, ειδικότερα του Γιαννακόπουλου και της Kantsa, συνομιλούν μεταξύ τους, παρουσιάζοντας από διαφορετικές οπτικές γωνίες το ιστορικό πλαίσιο πολιτικών διεκδίκησης των ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ζευγαριών στη χώρα μας, με κεντρικά πρόταγματα την αναγνώριση και την ορατότητα, αλλά και τη διατύπωση κριτικής γύρω από αυτά τα ζητήματα. Επίσης το θεωρητικό πεδίο με το οποίο μας φέρνει σε επαφή το κείμενο της Χαλκιά βοηθά στην τεκμηρίωση αυτής της κριτικής, η οποία θα αποτελέσει σημαντικό κομμάτι της ανάλυσης που θα ακολουθήσει.

Παρουσίαση των κειμένων της βιβλιογραφικής επισκόπησης (Β' Μέρος)

2.5 Αναλύσεις λόγου με θέμα το σύμφωνο συμβίωσης σε 7 διαφορετικές χώρες: γάμος, οικογένεια, ομοφοβία

Τα παρακάτω κείμενα διατρέχουν και αναλύουν την κοινωνική πραγματικότητα 7 διαφορετικών χωρών σε σχέση με το φαινόμενο της ομοφοβίας, τις αναπαραστάσεις των ομοφυλόφιλων υποκειμένων, καθώς και τις εννοιολογήσεις της οικογένειας και του θεσμού του γάμου, αναδεικνύοντας τις έννοιες της ετεροκανονικότητας και της ομοκανονικότητας ως κομβικές για την ανάπτυξη και διατήρηση του υπό εξέταση φαινομένου. Για να καλυφθεί αυτή η έκταση, επιλέχθηκαν τρεις ευρωπαϊκές χώρες (Αγγλία, Ισπανία, Ιρλανδία), δύο (ΗΠΑ, Καναδάς) από τη Β. Αμερική και μία από την Αφρική (Ν. Αφρική) και την Ωκεανία (Αυστραλία). Τα κείμενα αυτά θα μας βοηθήσουν να στοιχειοθετήσουμε τη σημασία της μεταδομιστικής ανάλυσης των λόγων (discourse analysis) που παράγονται στη δημόσια σφαίρα ως εργαλείο κατανόησης του τρόπου με τον οποίο αναπαράγεται η εξουσία, κατασκευάζεται η κοινωνική πραγματικότητα και δομούνται τα υποκείμενα.

Στην υφιστάμενη βιβλιογραφία σχετικά με ζητήματα που αφορούν τις αντιλήψεις για την κοινωνική και θεσμική αναγνώριση ομόφυλων ζευγαριών εντοπίζεται μια σειρά από παράγοντες που προδιαγράφουν το ζήτημα αυτό και ως εκ τούτου αποτελούν τα βασικά σημεία αναφοράς.

Κατά πρώτο λόγο, σε όλες τις υπό εξέταση έρευνες λαμβάνει κεντρικό χαρακτήρα το ιδεολογικό υπόβαθρο το οποίο θεμελιώνει τις σχετικές απόψεις και τα επιχειρήματα για την αποδοχή της θεσμικής αναγνώρισης των σχέσεων μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών. Σε δεύτερο επίπεδο, αναζητούνται οι φορείς (π.χ. Εκκλησία, συντηρητικά πολιτικά κόμμα και μέσα ενημέρωσης) μέσω των οποίων εκφράζονται οι αντίστοιχες ιδεολογικές απόψεις, ο ρόλος και η επίδραση που αυτοί έχουν στον δημόσιο λόγο σχετικά με το ζήτημα του γάμου ή της συμβίωσης των ομόφυλων ζευγαριών. Άρα και στην ελληνική περίπτωση είναι σημαντικό να αναδειχθεί το ιδεολογικό υπόβαθρο που τροφοδοτεί τα αντίστοιχα επιχειρήματα, όπως επίσης και να εντοπιστούν οι

φορείς μέσω των οποίων εκφράζονται αυτές οι ιδεολογικές απόψεις και ο ρόλος τους στην εκφορά του αντίστοιχου δημόσιου λόγου.

Ένα δεύτερο κεντρικό ζήτημα που διαπερνά τη σχετική μελέτη στην υφιστάμενη βιβλιογραφία αποτελεί ο τρόπος ερμηνείας του θεσμού του γάμου, ο κοινωνικός του ρόλος και η σύνδεσή του με την εννοιολόγηση της οικογένειας. Ο ρόλος που αποδίδεται στο θεσμό της οικογένειας και του γάμου αποδεικνύεται κεντρικός για την αποδοχή ή απόρριψη κάθε είδους θεσμικής ή κοινωνικής αναγνώρισης των σχέσεων μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών.

Το θρησκευτικό στοιχείο και οι ηθικές αξίες και αρχές που συνδέονται με αυτό αποτελούν ένα πρόσθετο σημείο αναφοράς στον εντοπισμό των παραγόντων που επηρεάζουν το λόγο, τις κοινωνικές αντιλήψεις και τις σχέσεις ομόφυλων ζευγαριών.

Στα κείμενα της βιβλιογραφικής επισκόπησης αναδεικνύεται επίσης ως θεμελιώδης αξία η έννοια της ισότητας και των δικαιωμάτων των ομόφυλων ζευγαριών. Η ερμηνεία της θεσμικής αναγνώρισης των σχέσεων ομόφυλων ζευγαριών και του θεσμού του γάμου ως ζητήματος ισότητας και θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος που πηγάζει με όρους φυσικού δικαίου αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα ανάλυσης για το εν λόγω ζήτημα. Στο πλαίσιο αυτό, με αφορμή τη διαπραγμάτευση της ιδιότητας του πολίτη των ομόφυλων ατόμων, που αποκλείονται από τη θεσμική/πολιτική αναγνώριση των σχέσεών τους, αναδεικνύεται το ζήτημα της κατασκευής της ιδιότητας και ταυτότητας του πολίτη και της πολιτειότητας.

Ένα εξίσου σημαντικό στοιχείο, το οποίο εντοπίζεται σε επίπεδο μεθοδολογίας στα κείμενα της βιβλιογραφικής επισκόπησης, είναι η ειδική προσοχή στη γλώσσα που χρησιμοποιείται στον σχετικό δημόσιο λόγο. Μέσω της γλωσσολογικής ανάλυσης γίνεται κατανοητός ο τρόπος σκιαγράφησης και αναπαράστασης –πολλές φορές στερεοτυπικής– των σχετικών ζητημάτων, καθώς η γλώσσα αποτελεί το ιδανικό μέσο για την άσκηση εξουσίας και κοινωνικού ελέγχου.

Τέλος οι αντικρουόμενες και εξελισσόμενες εννοιολογήσεις των όρων «γένος» και «φύλο» που εντοπίστηκαν στα κείμενα χρησιμοποιούνται στον σχετικό δημόσιο λόγο για τη διαπραγμάτευση των εννοιών της ομοφυλοφιλίας και ετεροφυλοφιλίας, αλλά

και για τη δημιουργία διαφορετικών σεξουαλικών ταυτοτήτων με σημείο μελέτης τη συμβολή τους στη διατάραξη ή εξέλιξη των σεξουαλικών προτύπων της κοινωνίας.

Το πρώτο κείμενο που θα παρουσιαστεί θεωρείται κεντρικό για την παρούσα μελέτη σε επίπεδο μεθοδολογίας και θεματολογίας. Πρόκειται για την έρευνα του Ingo Bachmann (2011) με τίτλο «Civil partnership – “gay marriage in all but name” a corpus-driven analysis of discourses of same-sex relationships in the UK parliament», η οποία αναλύει κριτικά τους λόγους (discourses) που παράχθηκαν από τα μέλη του Κοινοβουλίου του Ηνωμένου Βασιλείου κατά τη διάρκεια της δημόσιας διαβούλευσης με θέμα την ψήφιση του συμφώνου συμβίωσης (civil partnership) για ομόφυλα και ετερόφυλα ζευγάρια. Η έρευνα χρησιμοποίησε ένα σύνολο από 16 τοποθετήσεις βουλευτών (9 από τη Βουλή των Λόρδων και 7 από τη Βουλή των Κοινοτήτων) που παράχθηκαν το χρονικό διάστημα από 22 Απριλίου έως 17 Νοεμβρίου 2004 και που όλες τους αφορούσαν τη διαδικασία ψήφισης του συμφώνου συμβίωσης.

Η έρευνα επικεντρώνεται στους λόγους που παράχθηκαν και αφορούσαν τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια γύρω από θέματα ισότητας, ομοιότητας/διαφοράς και γάμου-οικογένειας. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη γλώσσα και στον τρόπο που αυτή χρησιμοποιείται, επαναληπτικά πολλές φορές, στα σώματα των ομιλιών. Από τα ευρήματα της έρευνας προκύπτει ότι κεντρικό επιχείρημα στους λόγους κατά του συμφώνου συμβίωσης αποτελεί η υποτίμηση του θεσμού του γάμου, ο οποίος παρουσιάζεται ως ο ακρογωνιαίος λίθος της κοινωνίας και υψίστης σημασίας θεσμός για τη συνοχή της κοινότητας. Η υποτίμησή του παρουσιάζεται ως επιβλαβής για την κοινωνία και λειτουργεί σαν δικαιολογία ακόμα και για τη στήριξη των διακρίσεων. Από την άλλη οι υποστηρικτές του συμφώνου θεωρούν ότι το σύμφωνο μπορεί να ενδυναμώσει το θεσμό του γάμου και παράλληλα να επιφέρει σημαντικά οφέλη στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Ο ερευνητής, βρίσκοντας έρεισμα στη θεωρητική άποψη που υποστηρίζει ότι «οι λέξεις κλειδιά θα οδηγήσουν τον συγγραφέα σε σημαντικές έννοιες που θα αναδείξουν την ύπαρξη συγκεκριμένων τύπων λόγου ή ιδεολογίας» (Bachmann, 2011: 87–88), εξετάζει τη γλώσσα και την επιλογή των λέξεων κλειδιά των τοποθετήσεων στο Κοινοβούλιο και καταλήγει πως ο ετεροκανονικός λόγος διατρέχει όλες τις τοποθετήσεις και αποτελεί το υπόβαθρο όλων των προς εξέταση λόγων, ανεξαρτήτως της θέσης τους υπέρ ή κατά του

συμφώνου συμβίωσης. Η ετεροφυλοφιλία πριμοδοτείται και παρουσιάζεται ως φυσική και θεμελιώδης για την κοινωνία, ενώ άλλες μορφές σχέσεων παρουσιάζονται ως κατώτερες ή αποκλίνουσες. Αυτός ο διαχωρισμός ενισχύει ομοφοβικές αντιλήψεις και συμπεριφορές.

Σε επίσης όμοιο επίπεδο μεθοδολογίας και θεματολογίας κινείται άλλη έρευνα, των Suzan Boyd και Claire Young (2006), με τίτλο «Losing the feminist voice? Debates on the legal recognition of same sex partnerships in Canada», στην οποία εξετάζεται η νομική αναγνώριση του γάμου και των δικαιωμάτων των ομόφυλων ζευγαριών στον Καναδά το 2000, με κεντρικό στόχο την προβληματικοποίηση των αφηγήσεων προόδου. Η έρευνα εξετάζει τους όρους της εξέλιξης και προώθησης των αιτημάτων για νομική αναγνώριση των ομοφυλόφιλων σχέσεων από τα ΛΟΑΤΚΙ κινήματα και τους τρόπους με τους εκφράστηκαν από τις προς ανάλυση τοποθετήσεις οι έντονες αντιδράσεις που προέκυψαν. Τα ευρήματα προέκυψαν από την εξέταση των δημόσιων πολιτικών λόγων που παράχθηκαν τον Απρίλιο του 2000 και 2003, όταν ψηφίστηκαν στον Καναδά τα δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών στη συμβίωση και το γάμο αντίστοιχα.

Το υλικό που χρησιμοποιείται βασίζεται στην ανάλυση δεκαέξι (16) τοποθετήσεων οι οποίες υποστήριξαν τη ρύθμιση επέκτασης ίσων δικαιωμάτων σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια και οκτώ (8) οργανώσεων οι οποίες απέρριψαν το νομοσχέδιο (C23) κατά την ακροαματική διαδικασία ψήφισής του από την Καναδική Βουλή τον Μάρτιο του 2000. Σε αυτή τη βάση εντοπίστηκαν και αναδείχθηκαν μέσα στην έρευνα τα σημαντικότερα σημεία των αντιπαρατιθέμενων λόγων γύρω από τα ζητήματα της ισότητας, του γάμου, της οικογένειας και της ταυτότητας φύλου σχετικά με την επέκταση του πολιτικού γάμου σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Οι ερευνητές χρησιμοποίησαν ως μεθοδολογικό εργαλείο τη φεμινιστική κριτική, η οποία, όπως υποστηρίζεται, απουσιάζει και περιθωριοποιείται από τις τοποθετήσεις για την ανάλυση των ευρημάτων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η κριτική αυτή επικεντρώνεται στο κατά πόσο η θεσμική αναγνώριση των σχέσεων μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών προκαλεί και αμφισβητεί την ιεραρχική φύση του γάμου, την αφομοίωση των σχέσεων από το διπολικό πατριαρχικό ηγεμονικό μοντέλο, το οποίο ενισχύει και διατηρεί τις σχέσεις ανισότητας στην κοινωνία και τη νεοφιλελεύθερη οικονομική πολιτική.

Οι ερευνήτριες δεν έχουν ως στόχο να υποτιμήσουν τους αγώνες των ΛΟΑΤΚΙ κοινωνικών κινημάτων και τη νίκη τους σε νομικό επίπεδο όσον αφορά τα αιτήματά τους για ισότητα και αναγνώριση. Εντούτοις κρίνεται απαραίτητη η επαναφορά της φεμινιστικής κριτικής για να γίνουν κατανοητοί οι όροι στου οποίους στηρίζονται αυτές οι φαινομενικά ριζοσπαστικές κοινωνικές αλλαγές.

Το άρθρο επιλέχθηκε ακριβώς για τη συμβολή του στην ανάδειξη της χρησιμότητας της φεμινιστικής κριτικής θεωρίας ως εργαλείου για την ανάλυση εννοιών όπως η ετεροκανονικότητα και η ομοκανονικότητα, οι οποίες αποτελούν θεμέλιους λίθους για τη νομιμοποιημένη άρθρωση και διατήρηση της ομοφοβίας. Το παραπάνω θεωρητικό εργαλείο πρόκειται να χρησιμοποιηθεί με παρόμοιο τρόπο και στη δική μου έρευνα.

Έναν βασικό πυλώνα μελέτης του φαινομένου της ομοφοβίας στον δημόσιο λόγο αποτελεί η προσέγγισή της στη βάση της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για το λόγο αυτό το τρίτο κείμενο που επελέγη, η μελέτη με τίτλο «‘Unnatural’, ‘Un-African’ and ‘Ungodly’: Homophobic discourse in democratic South Africa» των Simon Howell και Louise Vincent (2014), αναφέρεται στην ψήφιση νόμου που επιτρέπει το γάμο μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών στη Νότια Αφρική τον Νοέμβριο του 2006 και εξετάζει το ευρύ πεδίο ενσωμάτωσης, ομοφοβικών λόγων στη δημόσια συζήτηση. Από το 1994 και μετά το πολιτικό σκηνικό στη χώρα αλλάζει άρδην, αφού καταργείται το επιβεβλημένο καθεστώς του Απαρτχάιντ. Σε αυτό το πλαίσιο έρχεται στο προσκήνιο η συζήτηση για την ισότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την κατάργηση των διακρίσεων. Παρ’ όλα αυτά η ομοφοβία συνεχίζει να έχει κυρίαρχη θέση στους λόγους γύρω από την απόδοση ίσων δικαιωμάτων σε άτομα που αυτοχαρακτηρίζονται ως ομοφυλόφιλα. Ο σκοπός και η συνεισφορά της έρευνας έγκειται στην αναγνώριση των κομβικών στρατηγικών που επιτρέπουν την αναπαραγωγή τέτοιων λόγων και τις επιπτώσεις τους στην κοινωνία της χώρας. Το υλικό που χρησιμοποιείται για την ανάλυση του φαινομένου της ομοφοβίας προέρχεται από άρθρα που δημοσιεύτηκαν στα δύο μεγαλύτερα, αγγλόφωνα, ειδησεογραφικά πρακτορεία της χώρας τη χρονική περίοδο 1999-2012. Τα περισσότερα από αυτά δημοσιεύτηκαν μεταξύ 2005 και 2006, την περίοδο συζήτησης και ψήφισης του νομοσχεδίου για την επέκταση του γάμου σε ομοφυλόφιλα

ζευγάρια.

Τα κυρίαρχα ζητήματα που προέκυψαν κωδικοποιήθηκαν με τη βοήθεια της ποιοτικής ανάλυσης λόγου των επιλεγμένων δημοσιευμάτων και χωρίστηκαν σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες λόγων. Στην πρώτη κατηγορία αμφισβητείται η φυσικότητα της ομοφυλοφιλίας στο συγκεκριμένο πλαίσιο της ανατροφής και προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών, επιχείρημα που συνδέεται με τον μη αναπαραγωγικό χαρακτήρα των σχέσεων μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου και την ανάγκη πυρηνικών ετεροφυλόφιλων οικογενειών. Ο δεύτερος άξονας ανάλυσης φέρνει στο προσκήνιο τη θρησκεία, καθώς ο γάμος μεταξύ ομοφυλοφιλίων ζευγαριών αντίκειται στις χριστιανικές πεποιθήσεις γύρω από το θεσμό της οικογένειας και την αναπαραγωγή. Τέλος υποστηρίζεται έντονα πως η ομοφυλοφιλία αποτελεί κάτι εντελώς ξένο για την αφρικανική παράδοση και κουλτούρα και η συζήτηση γύρω από αυτήν είναι προϊόν εισαγόμενων, εκφυλισμένων, δυτικών λόγων, που απειλούν την κοινωνική συνοχή της χώρας.

Οι συγγραφείς καταλήγουν στη θέση πως ο ομοφοβικός λόγος επιδιώκει τη νομιμοποίησή του στη βάση της ουσιοκρατίας, καθώς φέρεται να στηρίζει αξίες που νοούνται ως αδιαμφισβήτητες, χωρίς να έρχεται σε ρητή σύγκρουση με την εξελισσόμενη συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι λογοθετικές πρακτικές που χρησιμοποιούνται παρουσιάζονται φυσικές, αναλλοίωτες στο χρόνο και αυταπόδεικτα αληθινές, πάντα στη λογική του «εμείς» και οι «άλλοι», και η ετεροφυλοφιλία προβάλλεται ως πρακτική για την προστασία της κουλτούρας, της θρησκείας και της ηθικής.

Το εν λόγω κείμενο αποτελεί ένα εξαιρετικό παράδειγμα περιγραφής της άρθρωσης του ομοφοβικού λόγου, π.χ. μέσα από τα επιχειρήματα προστασίας των παιδιών, καθώς και της παράδοσης και κουλτούρας μια χώρας μη ευρωπαϊκής, φωτίζοντας τη διάσταση του ομοφοβικού φαινομένου και τη σημασία της ανάλυσής του σε κάθε κοινωνία ξεχωριστά. Αυτό κινητοποιεί και την παρούσα μελέτη να εξερευνήσει το ομοφοβικό φαινόμενο στην Ελλάδα του 2016. Έχει επίσης ενδιαφέρον η ανάλυση που γίνεται και συνδέει τον ομοφοβικό λόγο με τη διαστρέβλωση της συζήτησης για τα ίσα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτή η διαπίστωση αποδεικνύει πως η ομοφοβία βρίσκει πρόσφορο έδαφος στο λόγο για τα παιδικά δικαιώματα, τα οποία χρειάζεται

να προστατευτούν απέναντι στα σεξουαλικά δικαιώματα, που θεωρούνται ήσσονος σημασίας. Αυτή η ανάλυση γεννά την ανάγκη να εντοπιστούν παρόμοιες ομοφοβικές ρητορικές που προέρχονται από τις τοποθετήσεις συγκεκριμένων κοινοβουλευτικών κομμάτων και της Εκκλησίας γύρω από τη συζήτηση για την οικογένεια, την αναπαραγωγή και την τεκνοθεσία.

Ο λόγος περί ισότητας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων επιστρατεύεται, όπως είδαμε στο προηγούμενο μέρος της βιβλιογραφικής επισκόπησης, γενικότερα για την αποδόμηση του ομοφοβικού φαινομένου και την κατοχύρωση στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια του δικαιώματος σε θεσμική αναγνώριση των σχέσεών τους από την πολιτεία. Ωστόσο η συζήτηση δεν παραμένει εκεί, αλλά εισέρχεται σε επιμέρους δικαιώματα που προκύπτουν ως αποτέλεσμα αυτής της θεσμικής αναγνώρισης, και τίθεται ο προβληματισμός για τη διάκριση που υφίστανται τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια σε σχέση με τα ετερόφυλα ως προς τα δικαιώματα αυτά. Ο Eimear Kavanagh (2009), στο άρθρο με τίτλο «Same-Sex Marriage or Partnership and Adoption: Debate for Ireland», ερευνά τα αποτελέσματα της νομικής αναγνώρισης δικαιωμάτων των ομόφυλων ζευγαριών ισότιμων με των ετερόφυλων ζευγαριών στην Ιρλανδία το 2008, η οποία ανέδειξε τις μεγάλες αντιθέσεις απόψεων, μεταξύ άλλων, για το ζήτημα της υιοθεσίας. Το άρθρο, μέσα από τη διερεύνηση της σχετικής κοινωνικής και πολιτικής αντιπαράθεσης, επιχειρεί να αναδείξει το αξιακό πλαίσιο που προδιαγράφει τις απόψεις της κάθε πλευράς.

Η μεθοδολογία της έρευνας βασίστηκε σε ημιδομημένες συνεντεύξεις με θεσμικούς εκπροσώπους των πλευρών που τάσσονται υπέρ και κατά της υιοθεσίας από ομοφυλόφιλα ζευγάρια, στους οποίους τέθηκαν θεωρητικά ερωτήματα με βάση τρεις πυλώνες αξιών: την έννοια των δικαιωμάτων, του γάμου και της γονεϊκότητας. Τέλος ζητήθηκαν προτάσεις για προτεινόμενες αλλαγές στην ιρλανδική νομοθεσία και πολιτική. Σε δεύτερο επίπεδο γίνεται βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικά με τα κεντρικά ζητήματα προβληματισμού στην προοπτική υιοθεσίας παιδιών από ομοφυλόφιλα ζευγάρια, από την οποία προκύπτει ότι οι φερόμενοι «κίνδυνοι», όπως η ανάπτυξη διαφορετικής σεξουαλικής ταυτότητας και προσανατολισμού των παιδιών που υιοθετούνται από ομοφυλόφιλους γονείς, κρίνονται αβάσιμοι, όπως επίσης και οι απειλές στιγματισμού ή σεξουαλικής κακοποίησης τους. Ο συγγραφέας παραθέτει τη σχετική νομοθεσία άλλων χωρών, όπου τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια

απολαμβάνουν τα πλήρη δικαιώματα που προκύπτουν από το θεσμό του γάμου, από την οποία, κατά τη γνώμη του, αναδύονται καλές πρακτικές που έχουν επιτυχώς ήδη εφαρμοστεί και θα μπορούσαν να αποτελέσουν παραδείγματα προς μίμηση.

Από την ανάλυση των συνεντεύξεων προέκυψε ότι οι εκπρόσωποι των δικαιωμάτων των ομόφυλων ζευγαριών υιοθετούν το αξιακό σύστημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας, καθώς θεωρούν ότι η μη αναγνώριση του θεσμού του γάμου και επομένως του δικαιώματος του ζευγαριού στην υιοθεσία αποτελεί ζήτημα διακριτικής τους αντιμετώπισης σε σχέση με τα ετερόφυλα ζευγάρια. Η νομική κατοχύρωση του θεσμού του γάμου καταλαμβάνει κεντρική θέση, καθώς υποστηρίζεται ότι αποτελεί τη βάση για την αναγνώριση και άλλων δικαιωμάτων στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Όσον αφορά το ζήτημα της υιοθεσίας, και πάλι προσεγγίζεται ως δικαίωμα στη βάση της ισότητας όλων των ατόμων ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού.

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με την ανάλυση των συνεντεύξεων των υπέρμαχων του παραδοσιακού θεσμού του γάμου, απορρίπτεται η ερμηνεία του στη βάση των δικαιωμάτων, με τη διακαιολογία ότι ο γάμος μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών θα αποτελέσει στοιχείο κοινωνικής αποσταθεροποίησης. Έτσι υιοθετούν μια παραδοσιακή ερμηνεία του θεσμού του γάμου, με έντονο το θρησκευτικό στοιχείο, μην αφήνοντας περιθώριο αυτή να ξεφύγει από την εξυπηρέτηση βιολογικής αναπαραγωγής και του παραδοσιακού θεσμού της οικογένειας. Ομοίως το θέμα της υιοθεσίας δεν προσεγγίζεται υπό το πρίσμα των δικαιωμάτων των ατόμων που συνθέτουν το ομοφυλόφιλο ζευγάρι, αλλά ερμηνεύεται ως δικαίωμα του παιδιού σε πατέρα και μητέρα, κάτι το οποίο παραβιάζεται από την υιοθεσία του από ομοφυλόφιλο ζευγάρι.

Η έννοια της πολιτειότητας και της ταυτότητας του πολίτη σχετίζεται άμεσα με τον τρόπο θεσμικής αναγνώρισης των σχέσεων των ζευγαριών (ετερόφυλων ή ομόφυλων), γι' αυτό ο τρόπος ερμηνείας και η πολιτική και κοινωνική σημασία αυτών των θεσμών αποκτά κρίσιμη σημασία. Στο κείμενο της Carol Johnson (2013) με τίτλο «Fixing the meaning of marriage: political symbolism and citizen identity in the same-sex marriage debate» διερευνάται ο τρόπος που οι πολιτικοί σε χώρες όπως η Αυστραλία, οι ΗΠΑ και ο Καναδάς χρησιμοποιούν τη συζήτηση γύρω από το γάμο

των ομόφυλων ζευγαριών και του συμφώνου συμβίωσης ευρύτερα για να εκφράσουν διαφορετικούς λόγους, πολλές φορές αντικρουόμενους μεταξύ τους, σχετικά με την κατασκευή της ιδιότητας και ταυτότητας του πολίτη. Σκοπός του άρθρου είναι να αναδείξει την κρίσιμη συμβολική και πολιτική σημασία του γάμου για την εθνική ταυτότητα, την πολιτειότητα και την υποκειμενοποίηση, αλλά και να τονίσει τη σημασία του στη θεσμική απόδοση ορισμένων δικαιωμάτων ως παραδειγματική πράξη αναγνώρισης και εξέλιξης της κοινωνίας.

Το υλικό για την ανάλυση αντλείται από τις δημόσιες τοποθετήσεις πολιτικών υποψηφίων που πρόσκεινται σε νεοφιλελεύθερα και συντηρητικά κόμματα των προαναφερθέντων χωρών. Η συγγραφέας υποστηρίζει ότι η συμβολική σημασία του γάμου δεν περιορίζεται μόνο στις θρησκευτικές και κοινωνικές πεποιθήσεις γύρω από την οικογένεια, αλλά συνδέεται και με την αναπαράσταση και κατασκευή της φιλελεύθερης ιδιότητας του πολίτη. Η εννοιολόγηση λοιπόν του γάμου έχει κεντρική θέση στους λόγους που αναλύονται συγκριτικά, παρά τα διαφορετικά εθνικά, νομικά και θεσμικά ζητήματα που χαρακτηρίζουν τις διαφορετικές χώρες. Ο ετεροφυλόφιλος γάμος γίνεται αντιληπτός από όλους τους πολιτικούς εκπροσώπους των κομμάτων των χωρών ως το θεμέλιο για τους κοινωνικούς θεσμούς και την καθημερινή ζωή των πολιτών, ενώ η επέκτασή του σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια αντιμετωπίζεται ως απειλή, ως «ο εσωτερικός εχθρός», που επιφέρει την υποτίμηση του έθνους, του πολιτισμού και της διατήρησης του ανθρώπινου γένους, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στο λόγο του πολιτικού και πρώην πρωθυπουργού της Αυστραλίας John Howard το 2003.

Οι παραπάνω θέσεις των πολιτικών, που παρουσιάζονται συνοπτικά, κρίνεται ότι χαρακτηρίζονται από έναν ηθικό πανικό για τη διατάραξη των κανονιστικών ετεροφυλοφιλικών προτύπων και της κοινωνίας εν γένει. Μέσα από αυτό το πρίσμα διατυπώνεται το επιχείρημα πως οι αγώνες για τη διεκδίκηση του δικαιώματος στο γάμο έχουν, πέρα από συμβολική, και πρακτική αξία, την ικανότητα να υπονομεύουν και να αποδυναμώνουν τη διαδικασία της κανονικοποίησης και πειθάρχησης των υποκειμένων στις διπολικές ετεροφυλοφιλικές σχέσεις που αναπαράγουν σχέσεις εξουσίας. Εδώ η συγγραφέας αντιπαραβάλλει αυτή της τη θέση με τις κριτικές που ασκούνται από θεωρητικούς του φεμινισμού όπως η Judith Butler, ο Michael Warner και άλλοι.

Σύμφωνα με τη συγγραφέα, τα επιχειρήματα και οι ανησυχίες των κούήρ θεωρητικών γύρω από το γάμο και τη συμβίωση επικεντρώνονται στον κίνδυνο αφομοίωσης και κανονικοποίησης των σχέσεων των ομοφυλόφιλων ζευγαριών (ομοκανονικότητα), φέρνοντας στη συζήτηση τη φουκωική έννοια *governmentality*, σύμφωνα με την οποία ενισχύονται συγκεκριμένες μορφές σεξουαλικής δραστηριότητας και σχέσεων σε βάρος άλλων. Επιπρόσθετα υποστηρίζεται από τους κούήρ θεωρητικούς ότι οι κανονιστικές πυρηνικές σχέσεις που αναγνωρίζονται ως άξιες απολαβής κοινωνικών προνομίων ενισχύουν και αναπαράγουν τον έμφυλο διαχωρισμό των ευθυνών μέσα στην οικογένεια, με αποτέλεσμα να απειλούνται η οικονομική ανεξαρτησία και οι σχέσεις ισότητας των ατόμων.

Η νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων των ομόφυλων ζευγαριών στο γάμο και τη συμβίωση γίνεται αντιληπτή από τη συγγραφέα ως μια πράξη προόδου και εξέλιξης της κοινωνίας. Αυτή τη θέση ακριβώς υπερασπίζονται τα περισσότερα κόμματα στην Ελλάδα που τάχθηκαν υπέρ του νομοσχεδίου για το σύμφωνο συμβίωσης. Η αντιπαραβολή της κούήρ φεμινιστικής θεωρίας, παρόλο που στο συγκεκριμένο άρθρο προβληματικοποιείται, θα χρησιμοποιηθεί στην παρούσα μελέτη ως μεθοδολογικό εργαλείο ανάγνωσης και ανάλυσης του δημόσιου λόγου των κομμάτων στην Ελλάδα.

Το ομοφοβικό φαινόμενο τροφοδοτείται από διάφορους παράγοντες που, όπως είδαμε, θεμελιώνονται είτε σε ηθικές αξίες, είτε σε κοινωνικούς θεσμούς με μακρά παράδοση, είτε ακόμα και σε φυσικούς ή βιολογικούς παράγοντες. Ωστόσο η σύγχρονη κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστο το εύρος των παραγόντων που τροφοδοτούν το ομοφοβικό φαινόμενο. Ο David Peterson (2011), στο κείμενο με τίτλο «Neoliberal Homophobic Discourse: Heteronormative Human Capital and the Exclusion of Queer Citizens» μελετά τον ομοφοβικό λόγο και τη σύνδεσή του με το νεοφιλελεύθερο καπιταλιστικό σύστημα. Σημείο αναφοράς στην ανάλυσή του αποτελεί η αναπαράσταση στο δημόσιο λόγο των οικογενειακών σχέσεων και σχέσεων συγγένειας μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών οι οποίες παρουσιάζονται ως απειλή για την ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου. Σκοπός είναι να καταδειχθεί η σύνδεση μεταξύ συγκεκριμένων μορφών ομοφοβικού λόγου και του ευρύτερου κοινωνικοπολιτικού συγκειμένου. Χρησιμοποιείται και αναλύεται κριτικά ο λόγος του Συμβουλίου Ερευνών για την Οικογένεια, μια συντηρητική χριστιανική μη κερδοσκοπική οργάνωση η οποία φαίνεται να παίζει

κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής στις ΗΠΑ. Επιλέγεται ένα καταστατικό κείμενο της οργάνωσης με τίτλο «Γάμος και Οικογένεια», το οποίο εκμεταλλεύεται τις εννοιολογήσεις της οικογένειας και της πολιτειότητας που αρθρώνονται μέσα στο αμερικανικό νεοφιλελεύθερο σύστημα για να αποκλείσει τα ομοφυλόφυλα άτομα και τις οικογένειές τους από τις έννοιες του πολίτη και του υποκειμένου.

Στο άρθρο αρχικά παρουσιάζεται η σχέση της γλώσσας με το φαινόμενο της ομοφοβίας, καθώς και ο ρόλος των λογοθετικών πρακτικών στη διαμόρφωση και διατήρηση συγκεκριμένων πολιτικών πρακτικών στην κοινωνία. Περαιτέρω συνδέεται ο ομοφοβικός λόγος με τις τεχνολογίες υποκειμενοποίησης που έχουν αναπτυχθεί στους κόλπους του νεοφιλελεύθερου κινήματος και αφορούν στη διαδικασία αποδόμησης και επαναπροσδιορισμού της έννοιας του πολίτη, υπονομεύοντας ταυτόχρονα τις διεκδικήσεις των ΛΟΑΤΚΙ κοινωνικών κινημάτων για ίσα δικαιώματα. Στη μελέτη διατυπώνεται το επιχείρημα ότι έννοιες όπως η διακυβέρνηση του εαυτού και η αγοραστική δυνατότητα αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την απόκτηση της ιδιότητας του πολίτη, η οποία σχετίζεται με την αναγνώριση και τα δικαιώματα. Για τη διατήρηση αυτού του συστήματος, που βασίζεται στη λογική του αποκλεισμού όσων υποκειμένων δεν συμμορφώνονται με τις παραπάνω προϋποθέσεις, ο ομοφοβικός λόγος αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο επιβολής των τεχνολογιών του αποκλεισμού.

Ο συγγραφέας αναλύει τις θέσεις του Συμβουλίου Ερευνών για την Οικογένεια όπως αυτές αρθρώνονται στο κείμενο «Γάμος και Οικογένεια», διαπιστώνοντας ότι η οργάνωση αντιλαμβάνεται την οικογένεια ως τον τόπο αντικατοπτρισμού της ιδιωτικοποίησης, της αυτοδιαχείρισης και ανάπτυξης του ανθρώπινου κεφαλαίου, βασικές έννοιες των νεοφιλελεύθερων πολιτικών, και υποστηρίζει πως μόνο οι πυρηνικές ετεροφυλόφιλες οικογένειες μπορούν να αντεπεξέλθουν και να υποστηρίξουν αυτά τα προτάγματα. Οι θέσεις της οργάνωσης, σύμφωνα με τον Peterson, προσεγγίζουν την αναδιάρθρωση του θεσμού της οικογένειας στο νεοφιλελεύθερο καπιταλιστικό σύστημα διαφορετικά από τις παραδοσιακές εννοιολογήσεις της. Γίνεται κατανοητό ότι η οικογένεια από τόπος ανάπτυξης σχέσεων συγγένειας και τρυφερότητας μετασχηματίζεται σε κεντρικό τόπο

αναπαραγωγής του εργασιακού κεφαλαίου για την εξυπηρέτηση των αναγκών της αγοράς.

Συμπερασματικά, εκτιμάται ότι ο ομοφοβικός λόγος αρθρώνεται σε πολλά επίπεδα και στηρίζει τη νομιμοποίησή του όχι στην άμεση αναπαραγωγή λόγων μίσους, αλλά στη σύνδεσή του με την ευρύτερη πολιτική συζήτηση.

Η συμβολή του συγκεκριμένου άρθρου στη δική μου έρευνα είναι σημαντική, καθώς μέσα από την κριτική ανάλυση του δημόσιου λόγου σκιαγραφείται ο τρόπος που αρθρώνεται και επιβάλλεται κοινωνικά ο ομοφοβικός λόγος στο πλαίσιο του κυρίαρχου οικονομικοπολιτικού συστήματος. Η συγκεκριμένη σύνδεση θα φανεί χρήσιμη στην παρούσα μελέτη για τη διερεύνηση της τροφοδότησης του φαινομένου της ομοφοβίας από πρότυπα που βασίζονται σε λογικές που απηχούν τις επιδιώξεις του νεοφιλελεύθερου οικονομικού συστήματος στην ελληνική κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα.

Όπως είδαμε στο προηγούμενο μέρος της βιβλιογραφικής επισκόπησης, η γλώσσα που χρησιμοποιείται στο δημόσιο λόγο σχετικά με το ζήτημα της θεσμικής αναγνώρισης σχέσεων ομόφυλων ζευγαριών αποτελεί κρίσιμο παράγοντα, καθώς μέσα από αυτήν μπορούν να εντοπιστούν στοιχεία προκατάληψης, κρυφής ατζέντας και στερεοτυπίας με σκοπό να αμφισβητηθεί η αναγνώριση νέων σεξουαλικών ταυτοτήτων –όπως αυτή των ομόφυλων ατόμων– και να ενισχυθεί η άσκηση εξουσίας και κοινωνικού ελέγχου. Στο κείμενο με τίτλο «‘It’s unfair to be a second-class citizen because of love’: the legal, sexual and discursive struggles over ‘gay marriages’» ο Jose Santaemilia (2008) μελετά τον δημόσιο λόγο σχετικά με τη θεσμοθέτηση του γάμου μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών στην Ισπανία το 2005, με σημείο αναφοράς το ζήτημα του γένους (gender), το οποίο πιστεύει ότι προσφέρει μεγάλη δυνατότητα εντοπισμού ιδεολογιών και αντιλήψεων σχετικά με έννοιες όπως η νεωτερικότητα, ο εκδημοκρατισμός και ο σεβασμός της ατομικής ακεραιότητας. Ο συγγραφέας θεωρεί ότι οι αντιδράσεις που προκύπτουν ως αποτέλεσμα προσπαθειών κατοχύρωσης της ισότητας των φύλων –όπως η συγκεκριμένη– προσφέρουν γόνιμο έδαφος για τη διερεύνηση τόσο της ατομικής όσο και της κοινωνικής ευαισθησίας σχετικά με τις αντικρουόμενες και εξελισσόμενες εννοιολογήσεις των όρων «γένος» και «φύλο», οι οποίοι κατ’ ουσίαν ανάγονται σε δείκτες αξιολόγησης και μελέτης

κοινωνικής σύγκρουσης, καθώς μέσα από τις εννοιολογήσεις τους αναδεικνύονται ανισότητες και αδυναμίες. Υιοθετώντας την κριτική ανάλυση λόγου, διερευνά την αντίθεση σε επίπεδο λόγων σχετικά με το εν λόγω ζήτημα, ώστε να επισημάνει την προέλευσή τους, αλλά και το ηθικό και κοινωνικό τους υπόβαθρο. Γι' αυτό αναλύει μια σειρά ιδεολογικών κειμένων, όπως νομικές προβλέψεις, δημοσιεύματα εφημερίδων και περιοδικών και θρησκευτικά κείμενα, δίνοντας έμφαση σε γλωσσολογικά στοιχεία, και επιχειρεί να εντοπίσει στοιχεία προκατάληψης, κρυφής ατζέντας και στερεοτυπίας. Θεωρεί τη γλώσσα που υιοθετείται σε αυτά ως στοιχείο κατασκευής ή αμφισβήτησης της σεξουαλικής ταυτότητας και ιδανικό μέσο για την άσκηση εξουσίας και κοινωνικού ελέγχου.

Σε πρώτο επίπεδο, από τη μελέτη των νομικών διατάξεων εντοπίζει γλωσσικές προσαρμογές όρων σε ουδέτερο γένος οι οποίες θεωρεί ότι δημιουργούν ένα νέο ηθικό, σεξουαλικό, γλωσσικό και νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο το άτομο αναπτύσσει τη σεξουαλική του ταυτότητα και την προοπτική της οικογένειας. Στον επίσημο λόγο του κράτους (νομικές προβλέψεις) εντοπίζει στοιχεία ανεκτικότητας, σεβασμού και σεξουαλικής ισότητας. Αντίθετα στο λόγο της Εκκλησίας, συντηρητικών μέσων ενημέρωσης και πολιτικών κομμάτων εντοπίζει έντονα στοιχεία αντίθεσης σε κάθε μορφή εκμοντερνισμού, αλλά, πάνω απ' όλα, μια πρωτοφανή σύμπραξη πολιτικών και θρησκευτικών συμφερόντων, τα οποία πραγματώνονται μέσω μιας συντονισμένης αντιπαράθεσης στον νέο νόμο. Ωστόσο ο παραπάνω δημόσιος λόγος που εκφράζεται από συντηρητικούς φορείς αποδεικνύεται ότι επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τους κοινούς ανθρώπους, οι οποίοι ταυτίζουν την ομοφυλοφιλία με το αμάρτημα, το ηθικό κακό, το έγκλημα ή τουλάχιστον την αντιμετωπίζουν ως διαταραχή, όπως ακριβώς δηλαδή και όλα τα θρησκευτικά κείμενα και ο λόγος εκπροσώπων της Εκκλησίας. Αντίστοιχα τα συντηρητικά μέσα ενημέρωσης υπερτονίζουν τις σχετικές προκαταλήψεις με σκοπό να εξυπηρετήσουν το δικό τους πολιτικό συμφέρον. Ακόμα και σε ένα άλλο επίπεδο πιο καθημερινής χρήσης της λέξης «ομοφυλόφιλος» ο συγγραφέας τονίζει την ταύτισή της στον καθημερινό λόγο με λέξεις όπως «χαζός» ή «προβληματικός».

Παράλληλα, μέσα από τη σχετική αντιπαράθεση, στην προσπάθεια εξεύρεσης επιχειρημάτων για την άρνησή του στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, ο θεσμός του γάμου αποκτά μια διαφορετική εννοιολόγηση. Αρχικά σε γλωσσικό επίπεδο η ποικιλία των

φράσεων που χρησιμοποιούνται στην περιγραφή του θεσμού του γάμου μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών αναδεικνύει την ευρύτητα που επιχειρείται να λάβει η σχετική αντιπαράθεση, αλλά και εκφράζει μια αντίστοιχη ποικιλία ιδεολογικών απόψεων αναφορικά με την περιγραφή ενός θεσμού που, κατά τα άλλα, υποτίθεται ότι έχει ήδη αποκτήσει συγκεκριμένη νομική και γλωσσική ορολογία. Επιπλέον ο αποκλεισμός μιας κοινωνικής ομάδας από το δικαίωμα του γάμου έχει συμβολικό χαρακτήρα, καθώς αποτελεί έναν τρόπο εξουσιαστικού αποκλεισμού μιας κοινωνικής ομάδας από δικαιώματα, αλλά και διακρίσεων εις βάρος της. Η άποψη αυτή είναι έκδηλη στον πολιτικό λόγο κυβερνώντων της περιόδου υιοθέτησης του σχετικού νόμου.

Ο συγγραφέας δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στο ρόλο της Εκκλησίας ως ιδεολογικού μηχανισμού, η οποία θεωρεί ότι ο θεσμός του γάμου συνδέεται άμεσα με τη θρησκεία, που βρίσκεται κάτω από τον αποκλειστικό έλεγχο της. Επομένως η αντίδραση της Εκκλησίας δεν προέρχεται μόνο από την παραβίαση του παραδοσιακού μοντέλου οικογένειας και ανθρωπίνων σχέσεων που -υποτίθεται ότι- αυτή υπερασπίζεται, αλλά αποτελεί μια προσπάθεια διατήρησης της εξουσίας και ελέγχου πάνω σε ένα θεσμό που θεωρεί ότι έχει οικειοποιηθεί.

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από τη μελέτη είναι η ύπαρξη ένα είδους «πολέμου λέξεων» σχετικά με μια σειρά ιδεολογικών όρων ο οποίος πηγάζει από την αντίσταση μέρους της ισπανικής κοινωνίας να δεχτεί την αναγνώριση νέων σεξουαλικών ταυτοτήτων. Η αντίσταση αυτή προέρχεται κυρίως από την Εκκλησία και τα δεξιά πολιτικά κόμματα, τα οποία μέσω των μέσων ενημέρωσης αντιτίθενται σε κάθε αλλαγή στο παραδοσιακό μοντέλο οικογένειας και ανθρωπίνων σχέσεων. Ωστόσο η αντίσταση αυτή έχει συμβολικό βάρος, καθώς χρησιμεύει για τη μετατόπιση των κοινωνικών ανησυχιών και την αποφόρτιση της συνεπακόλουθης συναισθηματικής έντασης που προκαλείται.

Το συγκεκριμένο άρθρο, πέρα από την ταύτισή του σε επίπεδο θέματος και μεθοδολογίας με την παρούσα μελέτη, είναι εξαιρετικά χρήσιμο όχι μόνο γιατί σκοπεύει να εντοπίσει την αντίθεση σε επίπεδο λόγων σχετικά με το ζήτημα του γάμου ή της συμβίωσης ομόφυλων ζευγαριών, αλλά και γιατί εξετάζει την προέλευση αυτών των λόγων και το ηθικό και κοινωνικό τους υπόβαθρο. Η μελέτη των λόγων που προέρχονται από την Εκκλησία, τα δεξιά πολιτικά κόμματα και ορισμένα μέσα

ενημέρωσης θα χρησιμοποιηθεί και για την αντίστοιχη θεωρητική ανάλυση του σχετικού δημόσιου λόγου στην Ελλάδα.

2.6 Σύνοψη

Όπως καθίσταται σαφές από τις έρευνες και τα άρθρα που παρουσιάστηκαν σε αυτό το κεφάλαιο της μελέτης, ο λόγος για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την επέκτασή τους σε κατηγορίες πολιτών που χαρακτηρίζονται ως ομοφυλόφιλοι είναι έντονος. Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες όλο και περισσότερες χώρες προβαίνουν στην αναγνώριση και θεσμοθέτηση νόμων για την άρση αυτών των αποκλεισμών που γίνονται στη βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία, η οποία είναι εκτενής, στοχεύει να φωτίσει και να αναλύσει τους όρους αυτών των αλλαγών και να τους συνδέσει με το φαινόμενο της ομοφοβίας, το οποίο δεν παύει να εκδηλώνεται έντονα και πολυεπίπεδα, παίρνοντας διάφορες μορφές.

Στα κείμενα που παρουσιάστηκαν σκιαγραφούνται η έκταση του ομοφοβικού φαινομένου και των λόγων που το πλαισιώνουν, καθώς και οι διαφορετικές εκφάνσεις του που διαφέρουν από χώρα σε χώρα, και καταδεικνύονται οι διεθνείς προεκτάσεις του. Λαμβάνοντας υπόψη μας και αυτό το γεγονός, η παρούσα μελέτη εξετάζει το εν λόγω φαινόμενο στο ελληνικό συγκείμενο.

Αφορμή γι' αυτή τη μελέτη στάθηκε η πρόσφατη ψήφιση, στις 23 Δεκεμβρίου 2015, από την ελληνική Βουλή του αναθεωρημένου νόμου του 2008 που αφορά την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Ο στόχος και η συμβολή της μελέτης είναι ο εντοπισμός και η σκιαγράφηση του ομοφοβικού υπεδάφους στον δημόσιο λόγο μέσα από τις εννοιολογήσεις της οικογένειας, του γάμου και του φύλου που αναδύονται στις διαφορετικές τοποθετήσεις υπέρ και κατά του συμφώνου. Αναζητούνται οι εκφάνσεις και το υπόβαθρο από το οποίο αντλεί το φαινόμενο της ομοφοβίας την κυριαρχία του στην ελληνική κοινωνική πραγματικότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

3.1 Το θέμα της έρευνας

Με αφορμή την πρόσφατη ψήφιση, στις 23 Δεκεμβρίου 2015, από την ελληνική Βουλή του αναθεωρημένου νομοσχεδίου του 2008 που αφορά την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, παράχθηκε πληθώρα ομοφοβικών λόγων με έντονα ετεροκανονιστικά προτάγματα. Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της κριτικής ανάλυσης του λόγου ως κεντρικό εργαλείο, θα προσπαθήσουμε να ερευνήσουμε το ευρύ φάσμα της ομοφοβίας στην Ελλάδα. Το υλικό της έρευνας συνίσταται από τα ψήγματα αυτών των λόγων όπως εκφράστηκαν μέσα από τις θέσεις των κοινοβουλευτικών κομμάτων και των βουλευτών τους, όσο και μέσα από τη στάση των εκπροσώπων της Εκκλησίας της Ελλάδος. Πιο συγκεκριμένα θα εξεταστούν τα πρακτικά της Βουλής τα οποία προέρχονται από την ημέρα της διαδικασίας ψήφισης του νομοσχεδίου (22/12/2015) και επιλεγμένα ειδησεογραφικά κείμενα (άρθρα, συνεντεύξεις, επιστολές), κυρίως από το διαδίκτυο, που καλύπτουν την περίοδο κατάθεσής του στη Βουλή. Στόχος της μελέτης είναι ο εντοπισμός των σχέσεων εξουσίας και η σκιαγράφηση των διαφορετικών εκφάνσεων ενός ομοφοβικού υπεδάφους στον δημόσιο λόγο μέσα από τις εννοιολογήσεις της οικογένειας και της τεκνοθεσίας, του γάμου και του φύλου που αναδύονται στις διαφορετικές τοποθετήσεις κατά και υπέρ του συμφώνου.

3.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα κεντρικά ερωτήματα που απασχολούν τη μελέτη είναι αρχικά η αναζήτηση του τρόπου που εκδηλώνεται και αντλεί τις θέσεις του ο ομοφοβικός λόγος που

παράχθηκε κατά την περίοδο ψήφισης του νομοσχεδίου για το σύμφωνο συμβίωσης στην Ελλάδα του 2015. Πιο συγκεκριμένα μέσα από την εξέταση των βουλευτικών και εκκλησιαστικών λόγων θα γίνει προσπάθεια να αποκρυσταλλωθούν οι εννοιολογήσεις γύρω από την οικογένεια και τα παιδιά, το γάμο και τα δικαιώματα και το φύλο και τη σεξουαλικότητα, ώστε να αναδειχθούν οι κυρίαρχες αναπαραστάσεις τους στις ομιλίες υπέρ και κατά του συμφώνου. Επίσης θα αναζητηθεί ο ρόλος των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους (οικογένεια, Εκκλησία) στην άσκηση εξουσίας και την κανονιστική υποκειμενοποίηση του ατόμου, αποδεικνύοντας πως η έμφυλη «έγκληση» του υποκειμένου είναι πάντα παρούσα και υπόκειται σε αυτούς. Θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε το ρόλο των κανονιστικών λόγων που εκφράστηκαν γύρω από το σύμφωνο συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια στην παραγωγή υποκειμένων και αποκειμένων που ουσιαστικά δομούν το φαινόμενο της ομοφοβίας πάνω στο δίπολο «εμείς και οι άλλοι».

3.3 Παρουσίαση μεθοδολογίας και μεθοδολογικών εργαλείων

Η παρούσα διπλωματική εργασία θα ακολουθήσει τη μεθοδολογία της κριτικής ανάλυσης λόγου, ώστε να μελετήσει σε βάθος τους κυρίαρχους βουλευτικούς και εκκλησιαστικούς λόγους που παράχθηκαν γύρω από την ψήφιση του νομοσχεδίου για την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια τον Δεκέμβριο του 2015. Σύμφωνα με τον Michele Foucault, ο λόγος (discourse) γίνεται αντιληπτός ως το αποτέλεσμα σχέσεων γνώσης και εξουσίας, τις οποίες ο φιλόσοφος αποκαλεί «μήτρες μετασηματισμού» (Foucault, 1982: 125). Αυτές μπορούν να αποτελέσουν τα μέσα αναπαραγωγής των κυρίαρχων σχέσεων εξουσίας, αλλά και σημείο αντίστασης, καθώς ο Foucault μας αποτρέπει να δούμε την εξουσία ως ένα σύνολο θεσμών και μηχανισμών οι οποίοι επιβάλλουν μόνο απαγορεύσεις. Η εξουσία νοείται ως ένα πολύπλοκο και σύνθετο σχήμα σε κάθε κοινωνία που διατρέχει τη βάση της και υπάρχει παντού (ό.π: 117–120). Ο φιλόσοφος μας ενθαρρύνει μέσα από το έργο του να μελετήσουμε το «πώς» της εξουσίας για να κατανοήσουμε τον τρόπο που δομείται το υποκείμενο (ό. π: 125). Άρα οι λόγοι είναι πρακτικές που συστηματικά σχηματίζουν τα αντικείμενα και συνεπώς η μελέτη τους μας βοηθά να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο αυτά με τη σειρά τους οδηγούν στην κατασκευή/ανάδυση

υποκειμένων (Burman & Parker, 1993). Το υποκείμενο για τον Foucault είναι πάντα μπλεγμένο σε παραγωγικές σχέσεις και σχέσεις νοήματος (Foucault 1991: 76) οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν το μέσο αναπαραγωγής των κυρίαρχων επιταγών και να συμβάλουν ενεργά στη συγκρότησή τους, ενισχύοντας τις υπάρχουσες ηθικές νόρμες.

Στο έργο του Foucault κεντρική θέση έχει επίσης η αναλυτική διάσταση της εξουσίας, η οποία είναι εγκατεστημένη εντός των αμοιβαίων και μεταβαλλόμενων σχέσεων των θεσμών, ώστε να παραμένει ένα άυλο και αναπόφευκτο στοιχείο της υποκειμενικότητας (Burman & Parker, 1993: 9). Δεδομένου ότι οι λογοθετικές πρακτικές είναι εξαρτημένες από το κοινωνικό συνεχές, βοηθούν στην αναπαραγωγή άνισων σχέσεων εξουσίας ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες, εθνικές/πολιτισμικές μειονότητες και πλειονότητες ή ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις μέσω του τρόπου με τον οποίο αντιπροσωπεύουν πράγματα και συνθήκες και τοποθετούν τους ανθρώπους εντός του κοινωνικού συνεχούς (Wodak, 2009: 9). Καθώς οι σχηματισμοί του λόγου είναι δομικό συστατικό των υφιστάμενων κοινωνικών δομών και οι κανόνες που αυτοί επιβάλλουν επιδρούν στην κατασκευή και τον περιορισμό των νοημάτων, ο λόγος δεν θα αντιμετωπιστεί απλώς ως μέσο περιγραφής της πραγματικότητας, αλλά ως ένας θεμελιώδης παράγοντας που συμβάλλει στην κατασκευή της (Parker, 1992: 4).

Ο καταλυτικός ρόλος των κοινωνικών επιστημόνων στην κατασκευή της πραγματικότητας ή της «αληθείας» αναδεικνύεται και από την Άννα Λυδάκη, η οποία, εξετάζοντας τη σχέση του ερευνητή με το υλικό του, υπογραμμίζει ότι «[η] αλήθεια αναδεικνύεται μέσα από τα λόγια των ανθρώπων και δεν πρόκειται για κάτι αντικειμενικό ή υποκειμενικό, αλλά διυποκειμενικό» (2012: 79). Με δεδομένο ότι η κοινωνιολογική επιστήμη δεν αρκείται στην παρατήρηση, αλλά αναζητά την πηγή των εξουσιαστικών σχέσεων που αναπαράγουν την κοινωνική πραγματικότητα, διαχειριζόμαστε την παρατήρηση ως μια επίσης κατασκευή: ιστορική, κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική. Έτσι συμπεραίνουμε πως η πραγματικότητα δεν προϋπάρχει, αλλά αναδύεται κατά τη διερεύνησή της και ο κοινωνικός επιστήμονας εμπλέκεται σημαντικά σε αυτή τη διαδικασία (Μπέργκερ & Λούκμαν, 2003).

Η ανάλυση θα στηριχθεί στην φουκωική προσέγγιση όπως αυτή εξηγείται αναλυτικά από τα κείμενα του Ian Parker και της Erica Burman (1993). Αυτός ο τρόπος ανάλυσης εντάσσεται στο πλαίσιο της μεταδομιστικής θεωρίας, εντός του οποίου αναγνωρίζεται ότι οι κοινωνικές σχέσεις και η αίσθηση του εαυτού παράγονται και συντελούνται ως μια συνάντηση ανάμεσα σε λογοθετικές πρακτικές που συμβολίζουν τη συνολική δραστηριότητα (Parker, 1994). Η κριτική ανάλυση λόγου εστιάζει, όπως τονίζει η Χαλκιά, στην κριτική ανάλυση και αναγνώριση σε επίπεδο λόγων «των πτυχών της κοινωνικής πραγματικότητας που θεωρούνται αυτονόητες» (2001: 87). Υπό αυτό το πρίσμα είμαστε σε θέση να δούμε όχι μόνο πώς σχηματίζονται τα αντικείμενα εντός του λόγου, αλλά και τη διαδικασία κατασκευής του υποκειμένου (Burman & Parker, 1993: 5).

Σύμφωνα με τα μεθοδολογικά εργαλεία που μας παρέχει αυτή η προσέγγιση, στην παρούσα έρευνα θα καταγραφούν τα αντικείμενα και τα υποκείμενα, εκείνα δηλαδή που εκφέρουν το λόγο που αναλύεται και εκείνα που έχουν το ρόλο του παραλήπτη των συγκεκριμένων εκφορών. Αυτή η διαδικασία θα πραγματοποιηθεί τόσο στους λόγους της Ολομέλειας της Βουλής όσο και σε αυτούς της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Μετέπειτα θα αναζητηθούν οι βασικές παραδοχές στις οποίες καταλήγουν οι τοποθετήσεις προς ανάλυση ως προς το πώς αυτές δημιουργούν μια συγκεκριμένη εικόνα πρόσληψης του κόσμου και θα δοθεί έμφαση στις επαναλήψεις ή αντιφάσεις τους. Θα καταγραφούν τα είδη των λόγων και λογοθετικών πρακτικών που χρησιμοποιούνται και θα συζητηθεί το πώς αυτοί οι λόγοι εγκαλούν τα άτομα στα οποία απευθύνονται. Επίσης θα γίνει περιορισμένη χρήση της θεωρίας του Althusser σχετικά με την «ιδεολογία και τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους» κύριως για την ερμηνεία των θεσμών της οικογένειας και της Εκκλησίας, ορισμένης μεταδομιστικής και φουκωικής θεωρίας για την ερμηνεία των αναπαραστάσεων του φύλου και της σεξουαλικότητας, καθώς και φεμινιστικής βιβλιογραφίας γύρω από τις έννοιες της ετεροκανονικότητας, της πολιτειότητας και της επιτέλεσης και του φύλου, με στόχο την έκθεση του έμφυλου χαρακτήρα των σχέσεων εξουσίας για τη δημιουργία πεδίου αντίστασης και κριτικής. Αναπόφευκτα, πέρα από το θεωρητικό πεδίο της κοινωνιολογίας και της φεμινιστικής θεωρίας, η έρευνά μας θα αντλήσει στοιχεία και από τους κλάδους της ιστορίας και της ανθρωπολογίας, όπου το διεπιστημονικό ενδιαφέρον επικεντρώνεται στις εν δυνάμει πλούσιες και σύνθετες

ερμηνείες της κοινωνικής πραγματικότητας. Αυτά τα εργαλεία ευελπιστούμε ότι θα βοηθήσουν στο να εντοπιστούν οι τρόποι με τους οποίους προωθούνται και επιβάλλονται διαλογικά οι κυρίαρχες σχέσεις εξουσίας και οι ιδεολογίες για να φωτιστεί το ομοφοβικό υπέδαφος που διατρέχει την ελληνική κοινωνία.

3.4 Υλικό της μελέτης σχετικά με το σύμφωνο συμβίωσης

Το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει τον πλήρη τίτλο «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές αλλαγές και διατάξεις» και υπήρξε αντικείμενο επεξεργασίας από τη Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης. Τα πρώτα 14 από τα 69 άρθρα που το συναποτελούν αφορούν το σύμφωνο συμβίωσης, το οποίο για πρώτη φορά επεκτείνει την ισχύ του σε μη ετερόφυλα ζευγάρια.² Στις 9 Δεκεμβρίου κατατέθηκε στη Βουλή και στις 22 του ίδιου μήνα συζητήθηκε από την Ολομέλεια επί της αρχής, των άρθρων και των τροπολογιών. Κατόπιν ψηφίστηκε με ονομαστική ψηφοφορία, ύστερα από αίτημα των κομμάτων του ΠΑΣΟΚ (Δημοκρατική Συμπαρατάξη) και της Χρυσής Αυγής.

Το εν λόγω νομοσχέδιο στήριξαν το ΣΥΡΙΖΑ, η Δημοκρατική Συμπαρατάξη (ΠΑΣΟΚ και ΔΗΜΑΡ), το Ποτάμι και η Ένωση Κεντρώων. Το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας χωρίστηκε σε τρία κομμάτια με 19 βουλευτές να το υπερψηφίζουν, 27 βουλευτές να το καταψηφίζουν, ενώ 27 βουλευτές επέλεξαν να απουσιάζουν από τη διαδικασία. Εξίσου διχασμένο παρουσιάστηκε το κόμμα των Ανεξάρτητων Ελλήνων, με 5 βουλευτές να στέκονται κατά του νομοσχεδίου, 3 υπέρ και τον αρχηγό του κόμματος Πάνο Καμμένο να απουσιάζει. Το ΚΚΕ και η Χρυσή Αυγή καταψήφισαν στο σύνολό του το νομοσχέδιο. Συνολικά, στην ονομαστική ψηφοφορία για την έγκριση του νομοσχεδίου συμμετείχαν 249 βουλευτές. Οι 194 υπερψήφισαν, οι 55 το καταψήφισαν και 51 βουλευτές απουσίαζαν.

Κατά τη διάρκεια της ονομαστικής ψηφοφορίας από την Ολομέλεια της Βουλής έγιναν συνολικά 53 τοποθετήσεις από τους βουλευτές και βουλευτρίες όλων των

² Ο προηγούμενος νόμος που ψηφίστηκε το 2008, επί υπουργίας Σ. Χατζηγάκη, έδινε τη δυνατότητα σύναψης συμφώνου συμβίωσης μόνο στα «ενήλικα ετερόφυλα πρόσωπα», κάτι που είχε ως αποτέλεσμα την καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 2013.

κοινοβουλευτικών κομμάτων. Το υλικό που θα χρησιμοποιηθεί για τις ανάγκες της παρούσας διπλωματικής εργασίας συνίσταται από τις τοποθετήσεις των κοινοβουλευτικών εκπροσώπων, των ειδικών αγορητών και των εισηγητών που ορίστηκαν από το κάθε κόμμα, οι οποίες θα χωριστούν σχηματικά σε αυτές που τάχθηκαν υπέρ και κατά του συμφώνου. Συνδυαστικά θα χρησιμοποιηθούν δελτία τύπου, ανακοινώσεις και άρθρα βουλευτών και στελεχών των κομμάτων για το σύμφωνο συμβίωσης και κάποιες από τις επιστολές και παρεμβάσεις των επίσημων εκκλησιαστικών φορέων.

Έχοντας ολοκληρώσει την παρουσίαση της μεθοδολογίας, των μεθοδολογικών εργαλείων και του υλικού της έρευνάς μας, στο επόμενο κεφάλαιο θα περάσουμε κατευθείαν στην ανάλυση των επιλεγμένων παραθεμάτων των υπό εξέταση λόγων.

Ανάλυση λόγου κοινοβουλευτικών κομμάτων / Ιδεολογία

4.1 Εντοπισμός των υποκειμένων και αντικειμένων στους υπό ανάλυση λόγους των κομμάτων

Η ανάλυσή μου εκκινεί από τον προσδιορισμό των υποκειμένων και αντικειμένων του προς ανάλυση υλικού ώστε να διασαφηνιστεί ο τρόπος με τον οποίο εκφέρονται οι κυρίαρχες επιταγές. Οι λόγοι που θα αναλυθούν ενσωματώνουν το ευρύτερο κομματικό άρα και ιδεολογικό πλαίσιο της Βουλής των Ελλήνων, καθώς και ένα μέρος του επίσημου εκκλησιαστικού λόγου. Όσον αφορά τις πολιτικές ομιλίες, έχει επιλεγεί μια διττή δομή ανάλυσης. Η συνολική παρουσίαση των θέσεων των κομμάτων, συνδυαζόμενη με τις επίσημες ανακοινώσεις τους ως μέρος του δημόσιου λόγου, αλλά και η ξεχωριστή ανάλυση συγκεκριμένων ομιλιών, με έμφαση στις τοποθετήσεις των επίσημων εκπροσώπων τους (κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι και ειδικοί αγορητές), οι οποίοι θα αντιμετωπιστούν ως φορείς της επίσημης ιδεολογίας κάθε κόμματος, κατά τη διαδικασία ψήφισης του νομοσχεδίου.

Πρώτον, στη βάση της κριτικής ανάλυσης λόγου, υποκείμενα μπορούν να θεωρηθούν τα πολιτικά κόμματα συνολικά, άλλα και οι ίδιοι οι βουλευτές/βουλευτρίες που μιλούν στη Βουλή, αφού ο λόγος τους είναι αδιαμφισβήτητα επιφορτισμένος και

αντιφατικά πολλές φορές εντεταγμένος (π.χ. τοποθετήσεις βουλευτών ΝΔ και ΑΝΕΛ) στον κυρίαρχο πολιτικό και ιδεολογικό άξονα μέσα στον οποίο κινείται κάθε κόμμα. Επίσης στα υποκείμενα ή στις ομάδες υποκειμένων μπορούν να ενταχθούν: η Ολομέλεια της Βουλής, η οποία αποτελείται από τους εκλεγμένους βουλευτές, ασχέτως με το αν τοποθετούνται επί της διαδικασίας. Η εν λόγω διαδικασία είναι ανοιχτή προς τους πολίτες, οι οποίοι εκπροσωπούνται από το κοινοβουλευτικό σώμα. Το οπτικοακουστικό υλικό, τα πρακτικά της Βουλής και οι επίσημες ανακοινώσεις των κομμάτων είναι προσβάσιμα και δημοσιοποιημένα, άρα ως υποκείμενα μπορούν να θεωρηθούν επίσης όλοι όσοι είχαν και έχουν επαφή με αυτά, αλλά και το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας. Τέλος την ημέρα της ψηφοφορίας παρευρίσκονταν στα θεωρεία της Βουλής σχολεία από διάφορες περιοχές της Αθήνας και της περιφέρειας, καθώς και άτομα από τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα της Ελλάδας. Αυτός ο κόσμος μπορεί να καταταχθεί εξίσου στα υποκείμενα.

Η Ολομέλεια της Βουλής έχει ως κεντρικό ζήτημα τον εμπλουτισμό και την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης για τη συμπερίληψη των ομόφυλων ζευγαριών. Επομένως τα φανερά αντικείμενα που εντοπίζονται στους λόγους είναι τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα και πιο συγκεκριμένα κάθε άτομο που επιθυμεί να συνάψει σύμφωνο συμβίωσης και αυτοπροσδιορίζεται ως ομοφυλόφιλο, αλλά και η ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα της Ελλάδας εν γένει. Σε αυτό το σημείο θέλω να επισημάνω μια σημαντική, κατά την άποψή μου, ιδιαιτερότητα, καθώς αυτά τα άτομα μπορούν να θεωρηθούν ταυτόχρονα ως υποκείμενα, παραλήπτες των υπό ανάλυση λόγων και αντικείμενα, αφού ο λόγος αναφέρεται σε αυτά.

Ανάμεσα στα υποκείμενα και τα αντικείμενα που εντοπίζονται συνολικά στους υπό ανάλυση λόγους διακρίνονται συγκεκριμένα δίκτυα σχέσεων και ρόλοι που επιτελούνται. Σε μια πρώτη προσπάθεια εντοπισμού τους, θα παρουσιαστεί η γενική εικόνα που πλαισιώνει το λόγο των κομμάτων γύρω από το σύμφωνο συμβίωσης, η οποία θα αναλυθεί εντός του ιδεολογικού άξονα μέσα στον οποίο κινείται το κάθε κόμμα. Στη συνέχεια θα διαχωρίσουμε τους λόγους υπέρ και κατά του συμφώνου, για να δούμε πώς μέσα από συγκεκριμένους λογοθετικούς σχηματισμούς αναδύονται δύο διαφορετικοί κόσμοι οι οποίοι αλληλοσυγκρούονται. Αυτό θα επιτευχθεί μέσα από την ανάλυση των λέξεων και των εννοιών που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη συχνότητα

στους επιλεγμένους προς ανάλυση λόγους, όπως ο γάμος, τα δικαιώματα, η οικογένεια και τα παιδιά, το φύλο και η σεξουαλικότητα.

4.2 Ιδεολογικός άξονας των κοινοβουλευτικών κόμματος

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, πριν περάσουμε στην ανάλυση του υλικού που προέρχεται από τα πρακτικά της Βουλής σχετικά με τις τοποθετήσεις των κομμάτων απέναντι στο ζήτημα της επέκτασης του συμφώνου συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια, κρίναμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε συνοπτικά τον ιδεολογικό άξονα πάνω στον οποίο κινείται κάθε κόμμα, ώστε να γίνει πιο κατανοητή η πολιτική στάση που κράτησαν αυτά στην εν λόγω διαδικασία. Όπως είδαμε και στο θεωρητικό κεφάλαιο, στο οποίο παρουσιάζονται οι θέσεις του Γάλλου φιλοσόφου Louis Althusser, η ιδεολογία παίζει καθοριστικό ρόλο «στη φαντασιακή σχέση του ατόμου με τις πραγματικές συνθήκες ύπαρξής του» (Αλτουσέρ, 1999: 99) και είναι αυτή που εγκαλεί τα άτομα ως υποκείμενα. Γι' αυτόν το λόγο αποφασίσαμε να αναδείξουμε το ιδεολογικό υπόβαθρο που τροφοδοτεί τα αντίστοιχα επιχειρήματα των κομμάτων, όπως επίσης αναζητήσαμε τους φορείς (εκπροσώπους τύπου, βουλευτές κλπ.) μέσω των οποίων εκφράζονται αυτές οι ιδεολογικές απόψεις και ο ρόλος τους στην εκφορά του ανάλογου δημόσιου λόγου. Παρακάτω λοιπόν θα εξετάσουμε τον ιδεολογικό προσανατολισμό κάθε κόμματος ξεχωριστά, δίνοντας έμφαση στη θέση που έχουν κρατήσει σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ δικαιώματα τα τελευταία χρόνια, η οποία θα συνδυαστεί με την ανάλυση των κειμένων και δελτίων τύπου που αναρτήθηκαν στις επίσημες ιστοσελίδες τους στο διαδίκτυο.

ΣΥΡΙΖΑ

Ο Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς, γνωστός και ως ΣΥΡΙΖΑ, ιδρύθηκε το 2004 και αποτέλεσε πολιτική συμμαχία μεταξύ έξι αριστερών κομμάτων και οργανώσεων. Από το 2007 μέχρι και το 2012 εντάσσονται σταδιακά στον κομματικό συνασπισμό άλλες έντεκα συνιστώσες, οι περισσότερες από τις οποίες θα αποχωρήσουν το 2015 απογοητευμένες από την πολιτική της κυβέρνησης Τσίπρα, που απομακρύνθηκε από την ιδεολογική γραμμή του κόμματος. Οι αρχικές πολιτικές οργανώσεις και οι συνιστώσες που εντάχθηκαν αργότερα στο κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ αντιπροσώπευαν (κάποιες από αυτές έχουν διαλυθεί ή έχουν αποχωρήσει) και

αντιπροσωπεύουν τον κοινοβουλευτικό ιδεολογικό χώρο της ριζοσπαστικής αριστεράς στην Ελλάδα. Τον Μάιο του 2012 γίνεται επίσημα ενιαίο κόμμα χάρη στις εσωτερικές του ομάδες και ως τέτοιο συμμετείχε στις εκλογές του Ιουνίου. Από τις 26 Ιανουαρίου του 2015 μέχρι και σήμερα είναι μαζί με τους ANEL το κυβερνών κόμμα της χώρας με πρωθυπουργό τον Αλέξη Τσίπρα.

Ο πρώην Συνασπισμός και νυν ΣΥΡΙΖΑ υπήρξε το πρώτο κόμμα στην Ελλάδα που από την σύσταση του ως τέτοιο το 2004 στήριξε και εξακολουθεί να στηρίζει, με τη συμμετοχή του στο Athens Pride, τη συνεργασία του με την ΟΛΚΕ³ και άλλες ομάδες και μέσω των επιτροπών φύλου και δικαιωμάτων που έχουν συσταθεί στο εσωτερικό του, πλήρως το δικαίωμα των ομόφυλων ζευγαριών στον πολιτικό γάμο και την παιδοθεσία. Έχει δημοσιεύσει κατά καιρούς ανακοινώσεις και δελτία τύπου υπέρ του δικαιώματος του πολιτικού γάμου και του συμφώνου συμβίωσης, ενώ κομματικά στελέχη, κομματικά όργανα και βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ καταγγέλλουν δημόσια τις νομικές και κοινωνικές διακρίσεις που υφίστανται τα άτομα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας. Επίσης υπήρξε το μοναδικό κόμμα που τον Οκτώβριο του 2008 κατέθεσε τροπολογία επί του σχεδίου νόμου με τίτλο «Μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια, το παιδί και άλλες διατάξεις»⁴, ώστε στο νομοσχέδιο της Νέας Δημοκρατίας για την ψήφιση του συμφώνου συμβίωσης να συμπεριληφθούν και τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια.⁵ Αξίζει να αναφερθεί ότι το κόμμα στήριξε τον δικαστικό αγώνα των ομόφυλων ζευγαριών που παντρεύτηκαν το 2008 στην Τήλο, ενώ την ημέρα που οι γάμοι της Τήλου κηρύχθηκαν ανυπόστατοι το τμήμα δικαιωμάτων του Συνασπισμού εξέδωσε δελτίο τύπου υποστηρίζοντας το δικαίωμα του γάμου.⁶

Τα επόμενα χρόνια καμία από τις κυβερνήσεις δεν επανέφερε το θέμα του συμφώνου συμβίωσης. Το 2009, ενώ το ΠΑΣΟΚ βρισκόταν στην εξουσία, κράτησε παρελκυστική στάση απέναντι στο κοινωνικό αίτημα αυτής της νομοθέτησης, παρά το γεγονός ότι εκκρεμούσε η προσφυγή του Βαλιανάτου κ.ά. στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Τελικά την άνοιξη του 2015, μετά από πολύμηνη καθυστέρηση και

³ <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=10482>

⁴ <http://www.syriza.gr/article/id/36542/Oi-boyleytes-toy-SYRIZA-Th.-Dritsas-F.-Koybelhs-kai-N.-Tsoykalhs-katethesan-shmera-tropologia-epi-toy-schediyo-nomoy-%C2%ABmetarrythmiseis-gia-thn-oikogeneia-to-paidi-thn-koinwnia-kai-alles-diatakseis..html#.V5o64JN96Rs>

⁵ <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=10734>

⁶ Ο. π.

διαρκείς αναβολές, ο Υπουργός Δικαιοσύνης του ΣΥΡΙΖΑ Νίκος Παρασκευόπουλος ανακοίνωσε τη σύσταση νομοπαρασκευαστικής επιτροπής για το σχέδιο νόμου που θα επέτρεπε τη σύναψη συμφώνου συμβίωσης και στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, αλλά και την ταυτόχρονη κατάργηση του άρθρου 347 που ποινικοποιούσε την «παρά φύσιν ασέλγεια» μεταξύ των ανδρών. Παρ' όλα αυτά ο υπουργός δεν κάνει καμία αναφορά στον πολιτικό γάμο, η θεσμοθέτηση του οποίου ήταν μια από τις προεκλογικές δεσμεύσεις του ΣΥΡΙΖΑ.

Στις 22 Δεκεμβρίου πραγματοποιήθηκε η συζήτηση στην Ολομέλεια και η ονομαστική ψηφοφορία, η οποία με τη θετική της έκβαση μετέτρεψε το νομοσχέδιο σε νόμο του κράτους. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι βουλευτές και βουλευτρίες του ΣΥΡΙΖΑ που υπερασπίστηκαν το σύμφωνο κινήθηκαν εντός του κομματικού και ιδεολογικού πλαισίου του κόμματός τους. Οι 23 ομιλητές και ομιλήτριες υποστήριξαν το σύμφωνο, συνδέοντάς το με έννοιες όπως η εξάλειψη των διακρίσεων, ο φιλελευθερισμός, τα ατομικά δικαιώματα και η καθολικότητά τους, ενώ πολλοί από τους βουλευτές και τις βουλευτρίες τάχθηκαν υπέρ της νομοθετικής επέκτασης και αναγνώρισης δικαιωμάτων όπως η ταυτότητα φύλου, ο πολιτικός γάμος, η τεκνοθεσία και η συνεπιμέλεια παιδιών που μεγαλώνουν σε μη ετερόφυλες οικογένειες. Τέλος η ψήφιση του νομοσχεδίου παρουσιάστηκε από πολλούς ως κάτι που όφειλαν να κάνουν.

Παρά τον ριζοσπαστικό δημόσιο λόγο του και τις πολιτικές συμμαχίες του κόμματος με οργανώσεις υπεράσπισης των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, καθώς και τη δέσμευσή του για νομοθεσία που θα αφορά τον πολιτικό γάμο, την ταυτότητα φύλου και την τεκνοθεσία, ο ΣΥΡΙΖΑ, σε αντίθεση με τις προεκλογικές του δεσμεύσεις, έκανε μια στρατηγική επιλογή στηρίζοντας σε αυτή του την κυβερνητική φάση το σύμφωνο συμβίωσης και όχι τον πολιτικό γάμο.

ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η Νέα Δημοκρατία καλείται ως το φιλελεύθερο, συντηρητικό κεντροδεξιό πολιτικό κόμμα του Κοινοβουλίου, κυρίαρχο στη μάχη του δικομματισμού και στην πολιτική σκηνή της χώρας, μαζί με το ΠΑΣΟΚ, από τη μεταπολίτευση και μετά. Σήμερα δεν αποτελεί κυβέρνηση, αλλά είναι το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης.

Στα τέλη του 2004 ο επίσημος σύμβουλος του πρωθυπουργού του κόμματος της Νέας Δημοκρατίας πρότεινε στην κυβέρνηση την επεξεργασία νομοσχεδίου για τη νομική αναγνώριση της συμβίωσης μεταξύ ομόφυλων ατόμων ως ένα σημαντικό βήμα για την άρση των διακρίσεων. Μετά από σχεδόν τέσσερα χρόνια, τον Νοέμβριο του 2008, η ίδια κυβέρνηση, επί υπουργίας Σωτήρη Χατζηγάκη, προβαίνει σε αναθεώρηση του Οικογενειακού Αστικού Κώδικα, με νόμο που έδινε τη δυνατότητα σύναψης συμφώνου συμβίωσης μόνο σε «ενήλικα ετερόφυλα πρόσωπα», κάτι που είχε ως αποτέλεσμα την καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 2013 και την κατακραυγή της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας.

Η στρατηγικά συντηρητική και ομοφοβική στάση που κράτησε η τότε κυβέρνηση, η οποία συμπορεύτηκε ως ένα σημείο με τη στάση της Εκκλησίας, στέρησε για κάποια χρόνια ακόμα τα δικαιώματα που θα έπρεπε να απολαμβάνουν όλοι οι πολίτες της χώρας ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού και συνυπέγραψε την ανισότητα που υφίσταται ένα μέρος της κοινωνίας. Τον Δεκέμβριο του 2015 η συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ και ΑΝΕΛ πέρασε το αναθεωρημένο πλέον νομοσχέδιο που εμπερικλείει και τα ομοφυλόφιλα άτομα. Η Νέα Δημοκρατία υπήρξε ένα από τα κόμματα του Ελληνικού Κοινοβουλίου που υπερψήφισαν το νομοσχέδιο, όχι όμως ομόφωνα. Λίγους μήνες πριν από την κατάθεση του νομοσχεδίου ο πρόεδρος του κόμματος Βαγγέλης Μεϊμαράκης σε ερώτηση δημοσιογράφων του Newpost.gr για το γάμο των ομοφυλοφίλων απαντά: «Κοιτάζτε, εμένα δε με νοιάζει κάτι τέτοιο, ούτε έχω ιδιαίτερη τέτοια αυτή, εμένα πολλές φορές με προβληματίζει αν θα προσπαθούν να μας πείσουν ότι αυτό είναι το νορμάλ και το σωστό και με προβληματίζει πάρα πολύ κι είμαι με μεγάλη επιφύλαξη στην υιοθεσία», προκαλώντας την έντονη αντίδραση των ΛΟΑΤΚΙ κινημάτων και της ΟΛΚΕ, η οποία σε ανακοίνωσή της «καλεί τον κύριο Μεϊμαράκη, να ανακαλέσει άμεσα και τα υπόλοιπα κόμματα να αντιδράσουν στις ομοφοβικές του δηλώσεις».⁷

Στη διαδικασία της Ολομέλειας της Βουλής στις 22 Δεκεμβρίου 2015 για το σύμφωνο συμβίωσης η Νέα Δημοκρατία συμμετείχε στον πολιτικό διάλογο με επτά ομιλητές, οι τέσσερις από τους οποίους ήταν γυναίκες. Από αυτούς ο Χρήστος

⁷ <http://newpost.gr/ellada/485844/koinothta-omofylofilwn-aparadektes-oi-dhlwseis-me-marakh>

Αθανασίου, εισηγητής του κόμματος, ήταν ο μόνος που τοποθετήθηκε κατά, αλλά και ο Γιάννης Βρούτσης, ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος, εξέφρασε ισχυρές επιφυλάξεις. Οι υπόλοιπες ομιλήτριες ψήφισαν το νομοσχέδιο, δίνοντάς μας μια τριχοτομημένη εικόνα του κόμματος και υπογραμμίζοντας τις διαφορετικές τάσεις που χωράει η «ομπρέλα» της κεντροδεξιάς.

Σε γενικές γραμμές, η Νέα Δημοκρατία προσέγγισε το σύμφωνο ως ένα νομοθέτημα που ανταποκρίνεται σε μια κοινωνική πραγματικότητα που δεν γίνεται να αγνοηθεί, ως μια πράξη που θα δώσει λύση σε προβλήματα μέρους των πολιτών, την οποία η πολιτεία και η κοινωνία οφείλουν να δώσουν, ακόμα και αν δεν είναι κάτι που τους ευχαριστεί και πολύ. Επαναλαμβανόμενα μόνο οι βουλευτριες τονίζουν πως το σύμφωνο δεν θίγει το θεσμό του γάμου και δεν πρέπει να ταυτίζεται με αυτόν. Ο γάμος αναπαρίσταται ως δομικός θεσμός για την κοινωνία, αφού συνίσταται στην ένωση δύο ετερόφυλων ατόμων με σκοπό την τεκνοποίηση. Από όλους του ομιλητές και τις ομιλήτριες υπερτονίζεται επίσης η διαφωνία με το δικαίωμα στην τεκνοθεσία από ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

Στην κριτική ανάλυση των βουλευτικών λόγων που θα ακολουθήσει θα προσπαθήσω, εκτός των άλλων, να σκιαγραφήσω αυτή την πολιτική και ιδεολογική τριχοτόμηση, για να ανιχνεύσω το ρόλο της ιδεολογίας και άρα της εξουσίας στην εκφορά του ανάλογου δημοσίου λόγου.

ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ

Ο Λαϊκός Σύνδεσμος Χρυσή Αυγή, όπως είναι η επίσημη ονομασία της, ιδρύθηκε το 1980 από τον Νίκο Μιχαλολιάκο. Ως οργάνωση, χαρακτηρίζεται από την αυταρχική και φασιστική δομή της. Στηρίζεται πολιτικά στην αντισυστημική προπαγάνδα η οποία βασίζεται στις εθνικιστικές, ρατσιστικές, ξενοφοβικές, ομοφοβικές και λαϊκιστικές ιδεολογικές της καταβολές. Η αυταρχική εσωτερική της οργάνωση, η ισχυρή προσωποπαγή ηγεσία της και η βία, η οποία βρίσκεται στον πυρήνα των πρακτικών των μελών της, συνθέτουν εξίσου το νεοναζιστικό υπόβαθρό της οργάνωσης. Το 1993 ιδρύθηκε ως κόμμα και το 2012 εισέρχεται για πρώτη φορά στο Ελληνικό Κοινοβούλιο με ποσοστό σχεδόν 7%. Τον Σεπτέμβριο του 2013 οι βίαιες πρακτικές στις οποίες επιδίδονταν τα μέλη του κόμματος κορυφώθηκαν με την

πολιτική δολοφονία του Παύλου Φύσα. Με την κατηγορία της εγκληματικής οργάνωσης οι εισαγγελικές αρχές εξέδωσαν εντάλματα και συνελήφθησαν από την αντιτρομοκρατική υπηρεσία ο αρχηγός της οργάνωσης Νίκος Μιχαλολιάκος, βουλευτές και στελέχη της. Εντούτοις το κόμμα διατήρησε τα ποσοστά του στις βουλευτικές εκλογές των επόμενων χρόνων (τον Ιούνιο του 2012 και τον Ιανουάριο και τον Σεπτέμβριο του 2015), αν και ο αριθμός των ψήφων που έλαβε μειώθηκε.

Η Χρυσή Αυγή αποτελεί τον ακροδεξιό πόλο του Ελληνικού Κοινοβουλίου και, όπως ήταν αναμενόμενο, καταψήφισε στο σύνολό του το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης σε μη ετερόφυλα άτομα. Σε άρθρο του στην επίσημη ιστοσελίδα του κόμματος ΛΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ, το οποίο δημοσιεύτηκε στις 28/12/2015, ο βουλευτής του Μιχαήλ Αρβανίτης σχολιάζει το «σύμφωνο συμβίωσης και πάσης φύσεως ανωμάτων», όπως αναφέρει χαρακτηριστικά στον τίτλο του. Το συγκεκριμένο κείμενο είναι ένα εξόφθαλμο και ατόφιο παράδειγμα του γνωστού «μείγματος» ομοφοβίας, ρατσισμού και εθνικισμού, στο οποίο ζυμώνεται λογοθετικά η ακροδεξιά ιδεολογία του κόμματος. Ο Αρβανίτης υποστηρίζει ειρωνικά πως αυτό που «έλειπε» στη χώρα είναι, όπως λέει, «η έλλειψη νομικής, κοινωνικής και ηθικής δικαίωσης και καταξίωσης των ψυχοσωματικών ανωμαλιών και στρεβλώσεων της φύσεως, δηλαδή “ιδιοτήτων” (κοινώς κουσούρια) που χαρακτηρίζουν τους κίναιδους».⁸ Στο απόσπασμα που προηγήθηκε οι ομοφυλόφιλοι πολίτες χαρακτηρίζονται ως βαριά ψυχικά νοσούντες, «ανώμαλοι» και «κίναιδοι», στους οποίους κανένα κράτος δεν «χρωστάει» την κοινωνική και νομική αναγνώριση. Η θέση αυτή είναι που υποστηρίζεται ιδεολογικά από το κόμμα της Χρυσής Αυγής τόσο μέσω των βουλευτών της όσο και μέσα από τους ψηφοφόρους της, στη Βουλή και στο δρόμο αντίστοιχα. Ο Αρβανίτης κλείνει το κείμενο με την εξής τσιτάτη ανακοίνωση:

Τώρα πια δεν μας λείπει ΤΙΠΟΤΑ!!!
Τώρα πια δεν μας φοβίζει ΤΙΠΟΤΑ!!!
Οι ροζ κυλόττες μπροστά κι ορμάτε να φάμε την Τουρκιά!
Αντε και καλούς... απογόνους, ξεφτίλες!⁹

⁸ <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/arthro-tou-michahl-arbanith-gia-to-sumfwno-sumbiwshs-twn-pashs-fusews-anwma>

⁹ <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/arthro-tou-michahl-arbanith-gia-to-sumfwno-sumbiwshs-twn-pashs-fusews-anwma>

Σε αυτό τα απόσπασμα μπορούμε να διακρίνουμε ξεκάθαρα το «μείγμα» ομοφοβίας, σεξισμού και εθνικισμού στο οποίο αναφερθήκαμε προθύστερα. Ο βουλευτής, αναφερόμενος στον μεγαλύτερο εχθρό της Ελλάδας, την Τουρκία, βάση μια εθνικιστικής ακροδεξιάς αφήγησης, όπου η Ελλάδα δεν ανήκει ούτε στη Δύση ούτε στην Ανατολή, αλλά πρέπει να στέκεται μόνη της «υπερήφανα» ως Έθνος, πραγματοποιεί μια λογοθετική αναπαράσταση του σύμφωνου συμβίωσης ως εσωτερικού εχθρού που θα διαλύσει την κοινωνία και τους θεσμούς της και θα την οδηγήσει στην υποδούλωση και την εξάλειψη του έθνους, καθώς οι ομοφυλόφιλοι δεν είναι σε θέση να αναπαράξουν βιολογικά την «ελπίδα του έθνους», τα παιδιά.

Δεν είναι φυσικά τυχαίο που μαζί με την κρίση και τα αυξανόμενα ποσοστά της ΧΑ παρατηρήθηκε και έντονη αύξηση στις καταγγελίες ομοφοβικών και τρανσοφοβικών επιθέσεων,¹⁰ οι οποίες στοχοποίησαν την ελληνική αστυνομία, τα οργανωμένα μέλη του κόμματος, αλλά και «απλούς» πολίτες, οι οποίοι φαίνεται να έχουν επηρεαστεί έντονα από τη ρητορική μίσους και τις ιδεολογικές πρακτικές του κόμματος. Το άρθρο αποτελεί ένα μικρό ψήγμα λόγου για να δούμε πώς η ομοφοβική και τρανσοφοβική βία που αναπαράγεται στην ελληνική κοινωνία από το λόγο της ΧΑ έρχεται και στον δημόσιο λόγο και εν προκειμένω στην Ολομέλεια της Βουλής, μέσα από τις τοποθετήσεις των βουλευτών που θα αναλύσουμε παρακάτω.

Οι βουλευτές του κόμματος της Χρυσής Αυγής που συμμετείχαν στη διαδικασία ψήφισης του νομοσχεδίου για το σύμφωνο συμβίωσης, χρησιμοποιώντας τη γνώριμη φασιστική ρητορική τους, καταδίκασαν την απόφαση της κυβέρνησης ως ιδιοτελή κίνηση με μικροπολιτικά κίνητρα, λέγοντας πως ο ΣΥΡΙΖΑ «φέρνει τα νομοσχέδια που εκπροσωπούν, εκφράζουν την πλειοψηφία των βουλευτών και ψηφοφόρων της».¹¹ Κινούμενοι πάλι εντός των γνωστών συνιστωσών της ιδεολογίας του κόμματος, οι λόγοι που θα αναλυθούν στα επόμενα κεφάλαια της εργασίας και οι οποίοι εκφράστηκαν από τους βουλευτές του κόμματος που τοποθετήθηκαν στην Ολομέλεια της Βουλής χαρακτήρισαν το νομοσχέδιο επικίνδυνο για το έθνος συνολικά και τους επιμέρους θεσμούς που το συνέχουν, όπως είναι αυτοί του γάμου, της οικογένειας και της θρησκείας.

¹⁰ <http://www.avgi.gr/article/10813/429551/athens-pride-emera-yperephanias-kai-agona-ragdaia-auxese-omophobikon-epithes>

¹¹ Ιωάννης Λαγός, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 30

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΑΡΑΤΑΞΗ – ΠΑΣΟΚ

Το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα, γνωστό με το ακρωνύμιο ΠΑΣΟΚ, τοποθετείται στο πολιτικό φάσμα ως το ελληνικό σοσιαλδημοκρατικό πολιτικό κόμμα και έχει υπάρξει ένα από τα δύο κυρίαρχα κόμματα της μεταπολιτευτικής περιόδου στην Ελλάδα. Με βάση το καταστατικό του πρόγραμμα, το οποίο επικαιροποιήθηκε στο 9ο Συνέδριο που πραγματοποίησε το κόμμα το 2013, παρουσιάζεται ως κίνημα με κεντροαριστερές πολιτικές καταβολές που στηρίζει τις φιλελεύθερες δημοκρατικές αξίες.¹² Στο 10ο συνέδριο του κόμματος τον Ιούνιο του 2015 αποφασίστηκε η μετεξέλιξη του ΠΑΣΟΚ σε φορέα της ευρύτερης κεντροαριστεράς που βασίζεται στις αρχές του φιλελευθερισμού, ενώ δυο μήνες αργότερα ανακοινώθηκε από την πρόεδρο του κόμματος Φώφη Γεννηματά η προσχώρηση στου κόλπους του κόμματος και η συνεργασία του με τη ΔΗΜΑΡ. Αυτή η πολιτική συνεργασία είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του κοινοβουλευτικού συνασπισμού γνωστού με το όνομα Δημοκρατική Συμπαράταξη.¹³

Το ΠΑΣΟΚ – Δημοκρατική Συμπαράταξη ήταν ένα από τα κόμματα της αντιπολίτευσης που στήριξε αδιάσπαστα το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης για το σύμφωνο συμβίωσης. Μάλιστα αρκετά χρόνια πριν, τον Απρίλιο του 2006, το ΠΑΣΟΚ, από τη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης, κάνει το πρώτο επίσημο βήμα στην κοινοβουλευτική ιστορία της χώρας όσον αφορά το ζήτημα της ισότητας των σχέσεων των ομόφυλων ζευγαριών, με πρότασή του στη Βουλή για την αναγνώριση των ανύπαντρων ομοφυλόφιλων ή ετεροφυλόφιλων ζευγαριών μέσω της θεσμοθέτησης νόμου για σύναψη συμφώνου συμβίωσης. Η πρόταση του κόμματος για επεξεργασία νόμου σχετικά με το σύμφωνο συμβίωσης παρουσιάστηκε και συζητήθηκε σε ημερίδα με το ίδιο θέμα η οποία οργανώθηκε τον ίδιο μήνα από την πρωτοβουλία «Κάθε Μέρα Πολίτης». Σε αυτή συμμετείχαν εκπρόσωποι των Κοινοβουλίων της Γαλλίας και της Ισπανίας, το Τμήμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΠΑΣΟΚ και άλλες ΜΚΟ. Η ΟΛΚΕ ήταν η μόνη μεταξύ των ΜΚΟ που στήριξε, αντί του συμφώνου, το αίτημα του πολιτικού γάμου για ζευγάρια του ίδιου φύλου,

¹² Καταστατικό Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος (<http://www.pasok.gr/wp-content/uploads/2016/02/katastatiko-2.pdf>)

¹³ <http://www.ekathimerini.com/201034/article/ekathimerini/news/pasok-seals-vote-pact-with-dimar>

δηλώνοντας χαρακτηριστικά πως «δεν υπάρχει τρόπος νομικής εξασφάλισης της συντρόφου ή του συντρόφου, οι συμβιβαστικές λύσεις των συμφώνων συμβίωσης συνεχίζουν τις διακρίσεις και το δικαίωμα του πολιτικού γάμου δεν βλάπτει κανένα προνόμιο των υπόλοιπων πολιτών και άρα είναι ένας πρόσθετος λόγος για να επεκταθεί και στα ομοερωτικά ζευγάρια».¹⁴

Στην ονομαστική ψηφοφορία που πραγματοποιήθηκε στη Βουλή για το σύμφωνο συμβίωσης κατόπιν αιτήματος του κόμματος η Δημοκρατική Συμπαράταξη υπερψήφισε το σύμφωνο, κατηγορώντας την κυβέρνηση για καθυστέρηση, ενώ σχολίασε έντονα το ιδεολογικό χάσμα των δύο εταίρων της συγκυβέρνησης. Οι μόλις τέσσερις τοποθετήσεις των βουλευτών του κόμματος κινήθηκαν σε παρεμφερή πλαίσια με αυτά του Ποταμιού, προτάσσοντας τις έννοιες των δικαιωμάτων για όλους, της δημοκρατίας και της προόδου. Το ενδιαφέρον μας στα ψήγματα λόγων που επιλέχθηκαν να αναλυθούν θα επικεντρωθεί στις εννοιολογήσεις που αποδόθηκαν από τους αντιπροσώπους του κόμματος στον πολιτικό γάμο, στην πολιτεότητα και στην οικογένεια, καθώς οι βουλευτές του κόμματος απέφυγαν να αναφερθούν στη σεξουαλικότητα των ομοφυλόφιλων υποκειμένων, αναπτύσσοντας το λόγο γύρω από τα δικαιώματα και το σεβασμό της ευρωπαϊκή νομοθεσίας.

ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, γνωστό και ως ΚΚΕ, είναι το μακροβιότερο πολιτικό κόμμα του Κοινοβουλίου, που ιδρύθηκε το 1918 ως Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος (ΣΕΚΕ) και στη συνέχεια μετονομάστηκε σε ΚΚΕ. Η πολιτική του γραμμή και ο λόγος του εντάσσονται στη μαρξιστική και λενινιστική ιδεολογία, ενώ είναι ένα από τα κομμουνιστικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης το οποίο κατάφερε να ξεπεράσει την κρίση που δημιούργησε στο πολιτικό κίνημα του κομμουνισμού η

¹⁴ <http://www.olke.org/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7/%CE%B9-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B3%CE%AD%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%AE/%CE%B2-%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CE%B2/>

πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού χωρίς να ακολουθήσει τη γραμμή του ευρωκομμουνισμού.

Σχετικά με τη στάση που έχει κρατήσει το ΚΚΕ για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων το κόμμα δεν παρέχει καμία στήριξη, ενώ έχει φτάσει στο σημείο να διαγράψει μέλη του που ήταν ομοφυλόφιλοι ή στήριζαν ομοφυλόφιλους υποψηφίους σε τοπικές οργανώσεις. Στη σελίδα του Οδηγητή (όργανο του ΚΣ της ΚΝΕ) στο διαδίκτυο η Βιβή Δάγκα, υπεύθυνη του τμήματος της ΚΕ του ΚΚΕ για τη Γυναικεία Ισοτιμία και Χειραφέτηση, τοποθετείται με αφορμή την επερχόμενη νομοθετική ρύθμιση που είχε καταθέσει η κυβέρνηση για την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Η Δάγκα επιβεβαιώνει την αρνητική στάση που θα κρατήσει το κόμμα απέναντι στο συγκεκριμένο νομοσχέδιο, ενώ ο λόγος της παρουσιάζει τεράστια ομοιότητα με τις τοποθετήσεις των βουλευτών και βουλευτριών του ΚΚΕ στην Ολομέλεια της Βουλής. Συγκεκριμένα, για το θεσμό του γάμου αναφέρει τα παρακάτω:

Ο γάμος αποτελεί τη νομική έκφραση μιας κοινωνικής σχέσης που είναι η οικογένεια, κυρίως όπως διαμορφώθηκε στην καπιταλιστική κοινωνία. Περιλαμβάνει τη γονική μέριμνα (προστασία και φροντίδα των παιδιών), δηλαδή τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των γονιών απέναντι στα παιδιά. Από αυτή τη βάση παράγονται και οι υποχρεώσεις μεταξύ των συζύγων και τα κληρονομικά δικαιώματα μέσα σε μια συμβίωση που δεν είναι απλά ατομική επιλογή, αλλά είναι μια κοινωνική σχέση που στηρίζεται δυνάμει στην αναπαραγωγή του είδους. Ο γάμος δε σχετίζεται κυρίως με την επιλογή της συμβίωσης, αλλά κατά κύριο λόγο με τη σχέση καταρχήν των φυσικών γονέων με τα παιδιά.¹⁵

Όπως γίνεται κατανοητό, ο γάμος ταυτίζεται με την ετεροκανονική αναπαραγωγική οικογένεια και θεσμοθετείται από το κράτος για την προστασία αυτής της σχέσης, η οποία συμβάλλει με τη σειρά της στην αναπαραγωγή του είδους και κατ' επέκταση του έθνους. Η παραπάνω εννοιολόγηση του γάμου αποκλείει τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, καθώς υπονοείται πως αυτά δεν μπορούν να εξυπηρετήσουν τους

¹⁵ <http://www.odigitis.gr/%CF%83%CF%87%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%BF-%CF%83%CF%8D%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%BF-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%AF%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B7/>

κανονιστικούς σκοπούς των δύο θεσμών. Έτσι τόσο ο γάμος όσο και η οικογένεια περιφρουρούνται με κύριο επιχείρημα τη γέννηση και την προστασία των παιδιών.

Το ΚΚΕ χρησιμοποιεί το λόγο για τα δικαιώματα και την προστασία των παιδιών ως τη βασική ένσταση απέναντι στο σύμφωνο:

Για την ομαλή ψυχοσωματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών είναι απαραίτητο αυτά να κατανοούν τη βιολογική σχέση άνδρα-γυναίκας που προκύπτει από τη φυσιολογία του ανθρώπου. Και στη συμβίωση ομόφυλων ζευγαριών αντικειμενικά το παιδί έχει παραποιημένη, ανορθολογική, αντίληψη αυτής της βιολογικής σχέσης. Το ανδρικό-πατρικό και το γυναικείο-μητρικό πρότυπο έχει τα δικά του χαρακτηριστικά, που πηγάζουν από τη φυσιολογία του ανθρώπινου είδους, και είναι απαραίτητα για την ομαλή ψυχοσωματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Ακόμα και στην περίπτωση ομόφυλου ή αμφίφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού, η φυσιολογία αυτή δεν αλλάζει, τα βιολογικά χαρακτηριστικά παραμένουν.¹⁶

Η Δάγκα, παρά τη θέση της ως υπεύθυνη του Τμήματος για τη Γυναικεία Ισοτιμία και Χειραφέτηση του κόμματος, αναπαράγει ουσιοκρατικές αντιλήψεις που αρνούνται κατ' αρχάς τη διάκριση των φύλων και άρα τους κατασκευασμένους κοινωνικούς ρόλους τους οποίους τα κινήματα γυναικείας χειραφέτησης πάλεψαν και παλεύουν ακόμα να ανατρέψουν. Το πατρικό και μητρικό πρότυπο στο οποίο αναφέρεται έχει δομηθεί μέσα στο πατριαρχικό καπιταλιστικό σύστημα με σκοπό την αναπαραγωγή σχέσεων εξουσίας και ανισότητας. Τοποθετήσεις σαν αυτές δεν μπορούν παρά να χαρακτηριστούν ομοφοβικές, καθώς αναπαριστούν αυθαίρετα τα ομοφυλόφιλα άτομα ως επικίνδυνα για την ψυχοπαθολογία των παιδιών.

Η αριστερά καθ' όλη τη διαδικασία ψήφισης του νομοσχεδίου παρουσιάστηκε ως προνομιακός πολιτικός χώρος διεκδίκησης και σεβασμού των ατομικών δικαιωμάτων. Όλοι σχεδόν οι βουλευτές και βουλευτρίες του ΣΥΡΙΖΑ, του κατ' εξοχήν αριστερού κόμματος στη Βουλή μαζί με το ΚΚΕ, τάχθηκαν υπέρ της νομοθετικής επέκτασης του συμφώνου, ενώ υποστήριξαν και σειρά άλλων δικαιωμάτων, τα οποία δεσμεύτηκαν να διεκδικήσουν στο μέλλον. Αντίθετα η αρνητική στάση του ΚΚΕ απέναντι στο νομοσχέδιο στοιχειοθετήθηκε ακριβώς στο

¹⁶ ό.π.

γεγονός της πολιτικής σκοπιμότητας από τη μεριά του ΣΥΡΙΖΑ, με τη δικαιολογία πως ανοίγει το δρόμο για την τεκνοθεσία και το γάμο, τα οποία χαρακτηρίστηκαν ως σειρά από επικίνδυνα μέτρα, κάτι που συμπλέει με τη θέση τους ότι η ομοφυλοφιλία είναι μια ιδιωτική υπόθεση.

Οι ομιλίες που πραγματοποιήθηκαν στην Ολομέλεια από τους βουλευτές και τις βουλευτρίες του κόμματος που τάχθηκαν κατά του συμφώνου συμβίωσης κινήθηκαν εντός των ιδεολογικών θέσεων των αναλύσαμε παραπάνω. Το ΚΚΕ εννοιολόγησε την ομοφυλοφιλία ως σεξουαλική πρακτική, άρα ιδιωτική υπόθεση, και όχι ως ταυτότητα ή κατηγορία σχέσεων που γεννά έννομα συμφέροντα και επεκτείνεται στη δημόσια σφαίρα. Το ενδιαφέρον στην ανάλυση του λόγου του ΚΚΕ θα επικεντρωθεί στις κυρίαρχες αναπαραστάσεις του γάμου, της οικογένειας και του φύλου, οι οποίες στοχεύουν, όπως θα δούμε, στη διαφύλαξη της ετεροκανονικής πραγματικότητας στη βάση του ιεραρχικού δίπολου δημόσιο–ιδιωτικό.

ΠΟΤΑΜΙ

Το Ποτάμι ιδρύθηκε τον Φεβρουάριο του 2014 και είναι το νεότερο κόμμα του Ελληνικού Κοινοβουλίου. Ιδρυτής του είναι ο δημοσιογράφος Σταύρος Θεοδωράκης, σύμφωνα με τον οποίο το κόμμα «κλέβει ιδέες από την αριστερά και τη φιλελεύθερη γραμμή της». Το κόμμα παίρνει διάφορους πολιτικούς χαρακτηρισμούς από πολιτικούς επιστήμονες και δημοσιογράφους και παρουσιάζεται από κεντροαριστερό, κεντρώο έως και δεξιό, αν εστιάσει κανείς στην οικονομική του πολιτική, δίνοντας την εντύπωση ενός κόμματος με ασαφές πολιτικό στίγμα. Από τους βασικούς στόχους του Ποταμιού, σύμφωνα με δημοσιευμένα κείμενα, είναι η ανάκτηση της αξιοπιστίας των θεσμών, η προώθηση μιας προοδευτικής κοινωνίας και των δικαιωμάτων, η έμπρακτη στήριξη των αδύναμων, η δυναμική συμμετοχή στη Ευρώπη και η ουσιαστική βιώσιμη ανάπτυξη. Το Ποτάμι τάσσεται υπέρ της παραμονής της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο Ευρώ.¹⁷

Το νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης βρήκε σύμφωνους τους βουλευτές του Ποταμιού, οι οποίοι το υπερψήφισαν, στηρίζοντας την κυβέρνηση σε αυτή τη

¹⁷ <http://topotami.gr/evropi-ine-lisi/>

νομοθετική της πρωτοβουλία, ενώ άσκησαν οξεία κριτική σε ομοφοβικές δηλώσεις βουλευτών των ΑΝΕΛ (βλ. περίπτωση Κατσίκη), αλλά και στο λόγο της Εκκλησίας. Στις 17 Δεκεμβρίου του 2015 το Ποτάμι καταθέτει στη Βουλή, στο πλαίσιο της διαβούλευσης για το σύμφωνο συμβίωσης, τροπολογία με θέμα τη ρύθμιση της επιμέλειας των παιδιών που έχουν γεννηθεί ή υιοθετηθεί πριν ή μετά από τη σύναψη του σύμφωνου συμβίωσης από ομοφυλόφιλα ζευγάρια: «Το Ποτάμι, στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής, προτείνει με την τροπολογία που καταθέτει μία μερική έστω, όμως κρίσιμη κάλυψη του νομοθετικού κενού, όχι στο πεδίο της υιοθεσίας, αλλά στο πεδίο της επιμέλειας, προκειμένου να εξασφαλιστούν τα παιδιά ομόφυλων ζευγαριών».¹⁸

Οι πέντε βουλευτές του Ποταμιού που τοποθετήθηκαν στην Ολομέλεια της Βουλής πλαισίωσαν το σύμφωνο με όρους ισονομίας, ισοπολιτείας, φιλελευθερισμού και επέκτασης δικαιωμάτων όπως αυτό του πολιτικού γάμου. Το Ποτάμι μοιάζει να εννοιολογεί το κράτος ως μια δομή που οφείλει κυρίως να παρέχει στους πολίτες του ελευθερίες και δυνατότητες επιλογής, συνδέοντας το σύμφωνο συμβίωσης με δικαιώματα όπως η καύση των νεκρών, η ευθανασία, τα δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες και τα δικαιώματα των φυλακισμένων. Αυτά υπαγορεύονταν από το επανερχόμενο στο λόγο του αίτημα της προόδου, με το οποίο ταυτίζεται η Ευρώπη.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Οι Ανεξάρτητοι Έλληνες αποτελούν και αυτοί ένα νεοσύστατο πολιτικό κόμμα. Η ίδρυσή του ανακοινώθηκε τον Φεβρουάριο του 2012 από τον ανεξαρτητοποιημένο πλέον τότε πρώην βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας Πάνο Καμμένο. Οι αρχές του κόμματος που παρουσιάζονται στην ιδρυτική διακήρυξη συνδιαμορφώθηκαν από πλήθος Ελλήνων πολιτών οι οποίοι συμμετείχαν στις συλλογικές διαβουλεύσεις που πραγματοποιήθηκαν μέσα από το διαδίκτυο. Σύμφωνα με την ιδρυτική διακήρυξη, ο αρχικός κορμός και οι βασικές ιδεολογικές αρχές των Ανεξάρτητων Ελλήνων είναι: ο σεβασμός στις αρχές της εθνικής ανεξαρτησίας και περηφάνιας, της λαϊκής κυριαρχίας, της πρόταξης του εθνικού συμφέροντος, της τήρησης του Συντάγματος

¹⁸ <http://topotami.gr/na-min-afethoun-stin-tichi-ta-pedia/>

και της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Ένα από τα πιο κεντρικά προτάγματα του κόμματος των ANEL είναι η κατάργηση του μνημονίου και η άρνηση του παράνομου χρέους για τη διατήρηση της εθνικής κυριαρχίας και του έθνους κράτους. Τέλος υποστηρίζει την κατοχύρωση της ισονομίας, ισότητας, αλληλεγγύης, δικαιοσύνης και αξιοκρατίας για την προστασία της ελληνικής οικογένειας και του πολίτη.¹⁹

Παρά τις εξαγγελίες του προέδρου Πάνου Καμμένου για ένα κόμμα πολυσυλλεκτικό το οποίο είναι σε θέση να υπερβεί τους διαχωρισμούς του πολιτικού άξονα δεξιάς–αριστεράς, κατατάσσεται από πολιτικούς επιστήμονες και δημοσιογράφους στον ιδεολογικό άξονα της δεξιάς ή ακόμα και της ακροδεξιάς, με βάση τις κεντρικές του θέσεις και τις τοποθετήσεις των βουλευτών του.²⁰ Τον Σεπτέμβριο του 2015, σε πείσμα των δημοσκοπήσεων, οι οποίες έδειχναν ότι θα μείνει εκτός Βουλής, εξελέγη 7ο κόμμα, κερδίζοντας 10 έδρες, ενώ έπειτα από συμφωνία συνδιαμόρφωσε μαζί με το ΣΥΡΙΖΑ τη νέα κυβέρνηση συνεργασίας. Φυσικά η αξιακά ετερόκλητη συνεργασία μεταξύ των δύο κομμάτων δεν έμεινε ασχολίαστη και στη συζήτηση που πραγματοποιήθηκε στη Βουλή για το σύμφωνο συμβίωσης. Λαμβάνοντας υπόψη τον δημόσιο και κοινοβουλευτικό λόγο των ANEL, δεν είναι δύσκολο κανείς να διακρίνει τη σύνδεσή του με τη ρητορική της εθνικολαϊκιστικής δεξιάς. Ο εθνικισμός, ο πατριωτισμός, ο νεολαϊκισμός, η ξеноφοβία και η ομοφοβία αποτελούν δομική ύλη για τα περισσότερα επίσημα κείμενα που δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα του κόμματος και φυσικά διατρέχουν και χαρακτηρίζουν τον δημόσιο λόγο του.

Το γεγονός ότι το κόμμα καταψήφισε το σύμφωνο δεν μας εκπλήσσει, καθώς πρόσφατα είχαν καταψηφίσει στην Ολομέλεια και το νομοσχέδιο για την ιθαγένεια. Παρά τη συνεργασία του λοιπόν με τον ΣΥΡΙΖΑ, δεν στηρίζει τις πολιτικές του επιλογές, κατηγορώντας την αριστερά «για πλειοδοσία σε δικαιωματισμό» και τη Βουλή για ενασχόληση με «κατασκευασμένα παρελκόμενα»,²¹ όπως είναι το σύμφωνο συμβίωσης των ομόφυλων ζευγαριών. Μάλιστα έντονες αντιδράσεις

¹⁹ <http://anexartitoiellines.gr/diak.php>

²⁰ <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=683498#.VP1kiZCy0Uw.facebook>

²¹ Ομιλία βουλευτή Κώστα Κατσίκη, Διαρκής Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, Συνέχιση της επεξεργασίας και εξέτασης του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις», 2015, (<http://www.parliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToKtirio/Fotografiko-Archeio/#39f1d99f-3924-47e4-b7a5-a57100ef88da>)

προκάλεσαν οι προκλητικά ομοφοβικές δηλώσεις του βουλευτή του κόμματος των ANEL Κώστα Κατσίκη, οι οποίες εκφράστηκαν κατά την τρίτη συνεδρίαση της Βουλής σχετικά με το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης για το σύμφωνο συμβίωσης στις 16/12/2015. Ο βουλευτής μεταξύ άλλων ανέφερε:

«Δεν έπρεπε να έρθει αυτή την περίοδο στη Βουλή ένα σύμφωνο συμβίωσης που αφορά μία μικρή ομάδα ανθρώπων όπως είναι οι ομοφυλόφιλοι, που είναι σεξουαλικά παρεκτρεπόμενοι, δεν είναι δυνατόν να δίνουμε το δικαίωμα σε ένα ομοφυλόφιλο ζευγάρι να υιοθετεί ένα παιδί, στο οποίο θα καταστρέψει την ομαλή ψυχολογική ανάπτυξή του», η ελληνική οικογένεια μπορεί να πληγεί «από ζευγάρια με ποικίλους σεξουαλικούς προσανατολισμούς». Κάτι τέτοιο, θα παραβίαζε την αρχή της «ομαλής ψυχοσωματικής ανάπτυξης του παιδιού». «Οι Έλληνες δεν θα διασπαστούμε. Η ελληνική ορθόδοξη παραδοσιακή οικογένεια με την πυρηνική μορφή της πρέπει να διασφαλιστεί».²²

Τα παραπάνω αποσπάσματα του λόγου του Κατσίκη αποτελούν ένα σύνθετο πλέγμα εθνικιστικού πατριωτισμού και ομοφοβίας το οποίο εμπλουτίζεται από τη χριστιανική ελληνορθόδοξη ιδεολογία: «Το σύμφωνο συμβίωσης παραπέμπει στο γάμο και την υιοθεσία παιδιών. Είμαι πεπεισμένος πως αυτό προσκρούει στις χριστιανικές και πατριωτικές αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας, [...] προσκρούει στους κανόνες της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας».²³ Ο βουλευτής, κάνοντας χρήση συγκεκριμένης ιδεολογίας, μέσα από το λόγο, αλλά και την πράξη καταψήφισης του νομοσχεδίου για το σύμφωνο συμβίωσης επί της αρχής, προσπαθεί να προστατέψει το έθνος, την οικογένεια, όπως επίσης τα ήθη και έθιμα της χώρας, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η κυρίαρχη πατριαρχική εξουσία και ετεροσεξουαλική τάξη. Προσπαθεί να επαναδομήσει έναν άξονα χαμένης ηθικής, την οποία το κόμμα των ANEL θα στηρίξει με κάθε κόστος (ακόμα και με ρήξη με το κόμμα με το οποίο συνεργάζεται). Συμπλέει με τη θέση της Εκκλησίας, «σεβόμενος» τα θεία, τα οποία διατηρούν και προστατεύουν τις αξίες και τις παραδόσεις που ορίζουν την ελληνική κοινωνία, ενώ αναπαριστά τη σεξουαλικότητα των ομοφυλόφιλων ατόμων ως «παρεκτροπή» που δεν μπορεί να γίνει ανεκτή.

²² Ο.π.: στο 2:15:40

²³ Ο.π.: στο 2:15:42

Λίγες μέρες μετά την τοποθέτηση του κόμματος των ANEΛ, η οποία εκπροσωπήθηκε από το λόγο του βουλευτή Κώστα Κατσίκη, ψήγματα του οποίου παρουσιάσαμε προηγουμένως, ψηφίζεται από την Ολομέλεια της Βουλής το νομοσχέδιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης για το σύμφωνο συμβίωσης, στο οποίο τόσο σθεναρά αντιπαρατέθηκε το κόμμα της συγκυβέρνησης. Εντούτοις λίγη ώρα πριν από την ονομαστική ψηφοφορία του νομοσχεδίου δύο βουλευτές των ANEΛ δηλώνουν από το βήμα της Βουλής ότι θα υπερψηφίσουν το νομοσχέδιο, διαφοροποιώντας τη θέση τους από την επίσημη γραμμή του κόμματος. Πρόκειται για τους Κώστα Ζουράρη και Αθανάσιο Παπαχριστόπουλο (κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο), οι οποίοι σημειωτέον αποτέλεσαν τους δύο από τους τρεις ομιλητές που στήριξαν το νομοσχέδιο, με τον Βασίλη Κόκκαλη (εισηγητή) να καταψηφίζει. Επίσης υπέρ του συμφώνου τάχθηκε και η Έλενα Κουντουρά, ενώ όλοι οι υπόλοιποι βουλευτές καταψήφισαν, με τον πρόεδρο του κόμματος Πάνο Καμμένο να απουσιάζει της διαδικασίας.

Στο επόμενο κεφάλαιο, σύμφωνα με τη δομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θα αναλυθούν οι λόγοι των εκπροσώπων του κόμματος, οι οποίοι θα εξεταστούν υπό το πρίσμα των επιλεγμένων αξόνων ανάλυσης.

ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΩΝ

Η Ένωση Κεντρώων και Οικολόγων, όπως ήταν αρχικά το όνομα του κόμματος, ιδρύθηκε το 1992 από τον Βασίλη Λεβέντη. Αποτέλεσε ουσιαστικά πολιτική συνέχεια του Οικολογικού Κόμματος Ελεύθεροι, που το είχε ιδρύσει ο ίδιος το 1984, και διεκδικεί πολιτικά το ιδεολογικό στίγμα του κοινωνικού φιλελευθερισμού στο χώρο του κέντρου έτσι όπως εκφράστηκε από πολιτικούς όπως ο Γεώργιος Παπανδρέου και ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου.

Τον Σεπτέμβριο του 2015 το κόμμα πετυχαίνει για πρώτη φορά στην εκλογική του ιστορία την είσοδό του στο Ελληνικό Κοινοβούλιο με εννέα εκλεγμένους βουλευτές. Αυτή του η επιτυχία οφείλεται εν πολλοίς στις εβδομαδιαίες εκπομπές του προέδρου του κόμματος Βασίλη Λεβέντη σε τηλεοπτικό σταθμό και ερμηνεύεται από

δημοσιογράφους και πολιτικούς αναλυτές ως μια «χαλαρή έκφραση αντίδρασης με ελαφριά αίσθηση χιούμορ».²⁴

Η Ένωση Κεντρώων δεν έχει επίσημες θέσεις για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Στη συζήτηση της Ολομέλειας για το σύμφωνο συμβίωσης οι τρεις βουλευτές που τοποθετήθηκαν υπερψήφισαν το νομοσχέδιο, εστιάζοντας, σε γενικές γραμμές, στην ισότητα και στον εναρμονισμό με την Ευρώπη, ενώ τόνισαν πως το σύμφωνο δεν αποτελεί γάμο. Στο μόνο επίσημο κείμενο για το σύμφωνο συμβίωσης στην ιστοσελίδα της Ένωσης Κεντρώων Αντιδιαπλοκή ο Αλέξανδρος Ηλιόπουλος, με την ιδιότητα του μέλους, εκφράζει τη στήριξή του και τη στήριξη του κόμματος στη νομοθετική πρωτοβουλία της κυβέρνησης. Στο εν λόγω κείμενο, το οποίο αναρτάται δυο μέρες μετά την ψήφιση του νομοσχεδίου, ο Ηλιόπουλος τονίζει πως ο αγώνας για μια ανοιχτή κοινωνία πρέπει να συνεχιστεί, ενώ η αποδοχή του διαφορετικού είναι ζήτημα σωστής ενημέρωσης και κριτικής σκέψης. Επίσης συνδέει το σύμφωνο συμβίωσης με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, θέση που εκφράζεται μόνο από το κόμμα της Ένωσης Κεντρώων:

Είναι ανάγκη το σχολείο να δει επιτέλους και παραπέρα από την απλή προετοιμασία των μαθητών για την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Θα πρέπει να αναλάβει έναν διευρυμένο ρόλο ο οποίος να καλύπτει και τέτοιες αναγκαίες συζητήσεις που συνηθίζουν να απουσιάζουν από τα περισσότερα σπίτια.²⁵

Εδώ πρωτοεμφανίζεται μια θέση για την προετοιμασία της κοινωνίας απέναντι στα νέα κοινωνικά δεδομένα που επιτάσσουν την εισαγωγή νόμων «ταμπού», ενώ τονίζεται και η σπουδαιότητα της εξοικείωσης των παιδιών τόσο με τη σεξουαλικότητά τους όσο και με τις διαφορετικές ερωτικές επιθυμίες. Σύμφωνα με αυτή τη θέση, την οποία στήριξαν και βουλευτές του κόμματος στην Ολομέλεια της Βουλής, μόνο μια τέτοια ριζοσπαστική για τα ελληνικά δεδομένα κίνηση θα μπορούσε να βοηθήσει στην ανάπτυξη μιας σεξουαλικής συνείδησης πέραν της ετεροκανονικής και να συνεισφέρει στον εκσυγχρονισμό του φαντασιακού μιας παραδοσιακής κοινωνίας, όπως η ελληνική, για να μπορέσει η χώρα μέσω της Βουλής κάποια στιγμή να στηρίξει ουσιαστικά νομοθετήματα ισότητας για τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

²⁴ <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=671047>

²⁵ http://www.antidiaploki.gr/article/3782/symfwno_symbiwsis_epomeni_imeras.html

Στα κεφάλαια που θα ακολουθήσουν, στους λόγους τους σχετικά με το γάμο, τα δικαιώματα, την οικογένεια, τα παιδιά και το φύλο, οι βουλευτές του κόμματος κρατούν χαμηλούς τόνους, ενώ δεν υποστηρίζεται η επέκταση του πολιτικού γάμου και της τεκνοθεσίας, με κύριο, αλλά όχι μοναδικό επιχείρημα την αρνητική στάση της ελληνικής κοινωνίας.

Ανάλυση πολιτικού λόγου: Οικογένεια και τεκνοθεσία στις τοποθετήσεις υπέρ και κατά του συμφώνου συμβίωσης

5.1 Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο της ανάλυσης σκοπός μας είναι η κριτική εξέταση των λόγων των κοινοβουλευτικών κομμάτων γύρω από την έννοια της οικογένειας και ο τρόπος που αυτή συνδέεται με την τεκνοθεσία και τα παιδιά, ζητήματα υψίστης σημασίας τόσο στις τοποθετήσεις των βουλευτών και βουλευτριών που στήριξαν το σύμφωνο όσο και σε αυτές που το απέρριψαν ολοκληρωτικά.

Οι περισσότερες τοποθετήσεις που έκαναν ρητή αναφορά στο θεσμό της οικογένειας επιδίωξαν την αναπαράστασή της ως θεσμού ισχυρά δομημένου, τονίζοντας την αδιάλειπτη και έντονη παρουσία της στο ελληνικό συγκείμενο. Σκοπός της ανάλυσής μας είναι να εστιάσουμε στις «κυρίαρχες» πολιτισμικές εννοιολογήσεις της οικογένειας όπως αυτές παρουσιάστηκαν μέσα από τις βουλευτικές τοποθετήσεις των κομμάτων στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας και να διερωτηθούμε, στη βάση αυτών, τι μπορεί να περιληφθεί στον όρο και τι όχι. Σε ποιους αναγνωρίζεται το δικαίωμα και ενίοτε η υποχρέωση συμμετοχής στη δημιουργία οικογένειας και ποιοι αποκλείονται; Τέλος οι διαφορετικές εννοιολογήσεις της οικογένειας που παρουσιάστηκαν από τα κόμματα που στήριξαν θερμά το νομοσχέδιο, αν και σχηματίζονται μέσα στα ίδια πολιτισμικά συμφραζόμενα, εισάγουν νέα περιθώρια

στο περιεχόμενο του όρου. Γι' αυτό έχει ενδιαφέρον να δούμε ποια είναι αυτά και πώς συνδέονται με τις αναπαραστάσεις της οικογένειας για άτομα του ίδιου φύλου.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, έχοντας επιστρατεύσει και εξηγήσει τη θεωρία του Louis Althusser περί ιδεολογίας και ιδεολογικών μηχανισμών ήδη από την εισαγωγή, θα γίνει μια προσπάθεια να καταδειχθεί μέσα από τις εννοιολογήσεις που δίνονται στο θεσμό αν και με ποιο τρόπο οι λογοθετικές πρακτικές που πλαισιώνουν τον όρο είναι σε θέση να προωθήσουν την κυρίαρχη ετεροκανονική ιδεολογία ως προς το θέμα της σεξουαλικότητας, αναπαράγοντας τις ήδη υπάρχουσες ομοφοβικές αντιλήψεις και συμπεριφορές. Εντέλει το ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο τα κόμματα χρησιμοποιούν την οικογένεια, λειτουργώντας παράλληλα υποστηρικτικά προς το θεσμό, για να εγκυβεύουν και να υποκειμενοποιήσουν τα άτομα με στόχο την ενίσχυση συγκεκριμένων σχέσεων εξουσίας.

5.2 Η οικογένεια ως θεσμός που εξελίσσεται

Η οικογένεια ως όρος εμφανίστηκε εξίσου στις ομιλίες των βουλευτών που υπερψήφισαν το σύμφωνο συμβίωσης όσο και σε αυτές εκείνων που το καταψήφισαν. Στην εννοιολόγηση του όρου, όπως συνέβη και με το γάμο, δόθηκαν δύο διαφορετικές ερμηνείες για το θεσμό. Ο πρώτος ορισμός, ο οποίος προήλθε σχεδόν αποκλειστικά από τους βουλευτές και τις βουλευτρίες του ΣΥΡΙΖΑ, με εξαίρεση δύο βουλευτές από το ΠΟΤΑΜΙ, παρουσίασαν την έννοια της οικογένειας με διαφορετικές μορφές πέραν της πυρηνικής ετεροκανονικής της δομής και έτσι προέκριναν την de facto αποδοχή των σχέσεων μεταξύ ομόφυλων ατόμων ως «οικογενειακών» με την εισαγωγή του συμφώνου συμβίωσης, που επιτέλους αναγνωρίζει οικογενειακούς δεσμούς σε συντρόφους ανεξαρτήτως φύλου. Η οικογένεια επενδύθηκε σε αυτές τις τοποθετήσεις με έννοιες όπως η σταθερότητα, η συμβίωση και κυρίως η αγάπη, ενώ η επιθυμία απόκτησης παιδιών δεν κρίθηκε επιτακτική, σε αντίθεση με τις περισσότερες τοποθετήσεις βουλευτών, που αρνήθηκαν την αναγνώριση οικογενειακών δεσμών σε ομοφυλόφιλα άτομα.

Η βουλευτρία του ΣΥΡΙΖΑ και εισηγήτρια του συμφώνου συμβίωσης Βασιλική Κατριβάνου επέλεξε να συνδέσει την υπεράσπιση του νομοσχεδίου με την οικογένεια και μάλιστα στην αρχή της ομιλίας της:

για πρώτη φορά αναγνωρίζονται οικογενειακοί δεσμοί ανάμεσα στους συντρόφους, όπως και στους συζύγους, με όλα τα δικαιώματα, ασφαλιστικά, συνταξιοδοτικά, εργασιακά, φορολογικά, κληρονομικά κλπ. [...] Μπορεί να κληρονομήσει τα υπάρχοντα και τα αγαθά που μαζί συνδημιούργησαν. Μπορεί ουσιαστικά να οραματιστεί τη ζωή του μαζί με έναν άλλον σε ένα πλαίσιο οικογενειακής ζωής.²⁶

Η βουλεύτρια, όπως φαίνεται από το παραπάνω παράθεμα, αντιλαμβάνεται και παρουσιάζει το σύμφωνο συμβίωσης ως τη θεσμοθέτηση από το κράτος της αναγνώρισης οικογενειακών δεσμών μεταξύ ομόφυλων ατόμων. Η οικογένεια ορίζεται ως ένα προνομιακό πλαίσιο συμβίωσης όπου μέσα σε αυτό τα δικαιώματα εμφανίζουν ίσως την πιο σημαντική εκδήλωσή τους για τη ζωή του πολίτη. Η συντροφική και οικογενειακή ζωή που περιγράφεται, όπως θα δούμε και παρακάτω, ενώ, με την έννοια που της δίνεται, μοιάζει με κάτι διαφορετικό, ικανό να προτείνει νέους τρόπους δημιουργίας σχέσεων και σύνδεσης των υποκειμένων, δεν διαφοροποιείται ουσιαστικά από τον «κυρίαρχο». Η βουλεύτρια εγκραλεί τα ομοφυλόφιλα υποκείμενα να συμβάλουν στην ενίσχυση της υπάρχουσας μονογαμικής, πυρηνικής οικογενειακής ζωής και μάλιστα να είναι αυτά που θα δώσουν το καλό «παράδειγμα», για να αποδείξουν πως το ένστικτο του κράτους δεν έκανε λάθος που αποφάσισε να τους αποδώσει το δικαίωμα ένταξης στον πόλο του «κανονικού», δηλαδή στη δημόσια σφαίρα.

Λίγο πιο κάτω η οικογένεια συνδέεται από τη βουλεύτρια με την αγάπη, η οποία παρουσιάζεται ως ένα συναίσθημα που δεν αναγνωρίζει φύλα:

Ας σκεφθούμε ότι η αναγνώριση της σχέσης δύο ανθρώπων ενέχει και την αγάπη. Το σύμφωνο, λοιπόν, αναγνωρίζει τη δυνατότητα οι δύο άνθρωποι αυτοί να μπορούν να ζήσουν μία σχέση αγάπης [...] Το ελληνικό Σύνταγμα λέει στα άρθρα του ότι «η οικογένεια αποτελεί θεμέλιο του έθνους». Αλλά πουθενά δεν λέει ότι αυτό αφορά μόνο την ετερόφυλη οικογένεια. Η έννοια της οικογένειας μεταβάλλεται.²⁷

Σε αυτό το παράθεμα εντοπίζεται η λέξη κλειδί στη διαδικασία νοηματοδότησης της οικογένειας από τους βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ, η οποία είναι η «σχέση αγάπης», που

²⁶ Αγόρευση Βασιλικής Κατριβάνου, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 17–21 (<http://www.parliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=7cdf2c14-035c-4ed5-90ad-a5770030cad6>).

²⁷ Ο.π: 21.

θα χρησιμοποιηθεί, όπως θα δούμε παρακάτω, και στο λόγο του Χρήστου Καραγιαννίδη σαν επιχείρημα υπεράσπισης της αναγνώρισης των οικογενειακών σχέσεων. Η αγάπη θεωρείται ένα από τα πιο αγνά συναισθήματα και αποτελεί το κύριο συστατικό μιας σχέσης ικανής να δημιουργήσει στενούς οικογενειακούς δεσμούς, αναπτύσσοντας μια άλλη μορφή συγγένειας πέραν της ετεροκανονικής. Αναφερόμενη στο Σύνταγμα της Ελλάδας, παρουσιάζει με τη σειρά της την τεράστια σημασία του θεσμού της οικογένειας για το έθνος: «η οικογένεια αποτελεί θεμέλιο λίθο του έθνους» (αγόρευση Β. Κατριβάνου, Π. τ. Β, 2015: 21), αλλά αναφέρεται στις διαφορετικές μορφές οικογένειας και στους καινούριους τρόπους εννοιολόγησής της εντός των νέων πολιτισμικών συνθηκών που επιτρέπουν την ανάδυση «διαφορετικών» μορφών οικογενειών, όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες ή οι γεννήσεις εκτός γάμου και οι υπαρκτές οικογένειες των ομόφυλων ζευγαριών, καθώς υποστηρίζει πως «η έννοια της οικογένειας μεταβάλλεται». Αυτό αποδεικνύει, σύμφωνα με τη βουλευτριά, πως η οικογένεια δεν μπορεί και δεν πρέπει να αποτελεί έναν όρο στατικό, αλλά αναπόφευκτα πρέπει να εγκολπώσει τις σταδιακές μεταβολές που επιβάλλονται από την κοινωνική πραγματικότητα.

Αφού έχει στηρίξει τη θέση της σχετικά με την έννοια της οικογένειας, η οποία στο ευρύ κοινωνικό φαντασιακό είναι συνδεδεμένη με τη γέννηση και ανατροφή των παιδιών, η βουλευτριά σε άλλο σημείο της ομιλίας της τάσσεται ανοιχτά υπέρ της τεκνοθεσίας από ομοφυλόφιλα ζευγάρια: «Το σύμφωνο συμβίωσης δεν αφορά την τεκνοθεσία, δεν αφορά την παιδοθεσία. Είναι ένα θέμα ξεκάθαρο. Κατ' αρχάς, η προσωπική μου γνώμη είναι υπέρ της τεκνοθεσίας» (αγόρευση Β. Κατριβάνου, Π. τ. Β, 2015: 21). Συνδυάζοντας λοιπόν την παραπάνω θέση της για την οικογένεια και την αγάπη, η βουλευτριά κινούμενη στην ίδια λογοθετική κατεύθυνση, στηρίζει και το επίμαχο ζήτημα της τεκνοθεσίας, το οποίο συνδέεται άμεσα με την οικογένεια:

Οι επιστημονικές έρευνες δείχνουν ότι τα παιδιά στα ομόφυλα ζευγάρια αντιμετωπίζουν αντίστοιχα προβλήματα με τα παιδιά στα ετερόφυλα ζευγάρια. Και πολλές φορές οι γονείς είναι πιο συνειδητοί για το τι θέλουν, γιατί έχουν προσπαθήσει πολύ για να αποκτήσουν το παιδί. Το παιδί βασικά χρειάζεται αγάπη.²⁸

Ο επιστημονικός λόγος επιστρατεύεται για να χρησιμοποιηθεί ως αντίβαρο στα κοινωνικά στερεότυπα και τα ομοφοβικά επιχειρήματα που χαρακτηρίζουν τους

²⁸ Ο.π.: 22.

ομοφυλόφιλους ως «επικίνδυνους» για την ψυχική και σεξουαλική υγεία του παιδιού, στο πλαίσιο πάντα της «φυσιολογικής» κυρίαρχης ετεροκανονικής κοινωνίας. Η Κατριβάνου υπερασπίζεται την τεκνοθεσία όσο και την οικογένεια στη βάση ύπαρξης αγάπης και σταθερότητας. Αναπαριστώντας με αυτόν τον τρόπο τις σχέσεις των ομοφυλόφιλων ατόμων, αφενός τις περιχαράκωνει σε συγκεκριμένες αποδεκτές κοινωνικά νόρμες, αφετέρου αναπαράγει ένα αντίστροφο στερεότυπο κοινωνικής συμπεριφοράς και ελέγχου της σεξουαλικότητας το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ίσως το κόστος της εισόδου τους στη δημόσια ζωή.

Τέλος στηρίζει την πρόταση του Συνηγόρου του Πολίτη καθώς και την τροπολογία που πρότεινε το Ποτάμι και στήριξε το ΠΑΣΟΚ σχετικά με τη γονική επιμέλεια των παιδιών που είναι ήδη γεννημένα και βρίσκονται σε γκέι οικογένειες: «Επειδή μιλάμε για παιδιά που υπάρχουν σε γκέι οικογένειες, παιδιά που στιγματίζονται, που μένουν ακάλυπτα» (αγόρευση Β. Κατριβάνου, Π. τ. Β, 2015: 22), επιβεβαιώνοντας την ύπαρξη νομοθετικού κενού, το οποίο καλεί τον Υπουργό να ρυθμίσει σύντομα, κάνοντας επίκληση στο συναίσθημά του: «Ξέρουμε την ευαισθησία σας και ξέρουμε ότι θα το φέρετε πάρα πολύ σύντομα» (ό.π: 27).

Στην ίδια γραμμή υπεράσπισης του συμφώνου συμβίωσης ως βήματος για τη θεσμική και κοινωνική αναγνώριση των οικογενειακών σχέσεων μεταξύ των ομόφυλων ζευγαριών, κινήθηκε και η κοινοβουλευτική εκπρόσωπος του ΣΥΡΙΖΑ Φωτεινή Βάκη. Η βουλευτριά τόνισε πως η συμβίωση που βασίζεται σε σχέσεις συντροφικότητας και αγάπης από μόνες τους μπορούν να διαρρήξουν τους de facto οικογενειακούς ορισμούς, στηρίζοντας και αυτή τη θέση πως η έννοια της οικογένειας δεν είναι στατική, αλλά μεταβάλλεται: «Η έννοια της οικογένειας, άλλωστε, δεν δομείται μόνο στο γάμο, αλλά και σε άλλους de facto οικογενειακούς θεσμούς, όταν τα μέρη συμβιώνουν» (αγόρευση Φ. Βάκη, Π. τ. Β., 2015: 283). Όπως και η εισηγήτρια του συμφώνου συμβίωσης του ΣΥΡΙΖΑ, έτσι και η βουλευτριά στηρίζει την τροπολογία για την ύπαρξη ρυθμίσεων γονικής επιμέλειας, καθώς δεν μπορεί η πολιτεία να παραβλέπει το νομικό κενό που αφήνει πίσω του το παρόν νομοσχέδιο: «Είναι θλιβερό τα παιδιά αυτά να πέφτουν σε νομικό κενό και μονόδρομος ζωής τους να καθίσταται το ίδρυμα ή η πρόνοια» (ό.π: 285).

Αναλύοντας και μια ακόμα τοποθέτηση του βουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ Χρήστου Καραγιαννίδη, θα δούμε κατά πόσο η ιδεολογική γραμμή που κράτησε το κόμμα, δίνοντας μια μετανεωτερική διάσταση στο θεσμό της οικογένειας, την οποία συνέδεσε με την αγάπη και τη σεξουαλικότητα ως μέσο χειραφέτησης τόσο σε επίπεδο ατομικό όσο και στο πλαίσιο των οικείων σχέσεων, είναι σε θέση να αλλάξει τον στατικό αναπαραγωγικό ρόλο της στην κοινωνία. Ο Καραγιαννίδης, για παράδειγμα, στο λόγο του επέλεξε να συνδέσει το δικαίωμα στην οικογένεια με την καθολικότητα των ανθρώπινων δικαιωμάτων:

Έχουν όλοι δικαίωμα στο να κάνουν οικογένεια; Όχι λέει μια πλευρά, που κατά τα άλλα υποστηρίζει την καθολικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων [...] Βάση της οικογένειας είναι η αγάπη. Και αν υπάρχει αγάπη, μπορεί να μεγαλώσει οποιοδήποτε ζευγάρι, είτε είναι ομόφυλο είτε είναι ετερόφυλο²⁹

Ο βουλευτής, αντιλαμβανόμενος την έννοια της οικογένειας ως πανανθρώπινη αξία και ως ένα περιβάλλον προστατευτικό, εξιδανικευμένο θα λέγαμε, στηρίζει την αναγνώριση των οικογενειακών δεσμών σε ομοφυλόφιλα άτομα, υπερασπιζόμενος το σύμφωνο συμβίωσης όχι απλά ως μια συμβολαιογραφική πράξη, αλλά ως μια ουσιαστική κίνηση εισαγωγής των ομόφυλων σχέσεων στον δημόσιο χώρο. Καταλήγει τέλος στην παραδοχή ότι πολλοί βουλευτές που αυτοπροσδιορίζονται ως δημοκράτες στερούν από τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα το δικαίωμα αυτό.

Προτάσσοντας και αυτός την αγάπη ως βάση της οικογένειας, δεν μπορεί να παραβλέψει και την κοινωνική πραγματικότητα μέσα στην οποία συνυπάρχουν οι ομόφυλες οικογένειες και μεγαλώνουν παιδιά. Αυτά τα παιδιά πρέπει να αναγνωριστούν και να προστατευτούν από το κράτος:

Δεν μπορούμε να βάλουμε αυτούς τους ανθρώπους πίσω από το παραβάν. Δεν μπορούμε να τους κρύψουμε και δεν μπορούμε να αρνηθούμε την ύπαρξη χιλιάδων οικογενειών που έχουν τέτοια παιδιά. Και ξέρετε ότι, αν δεν το κάνουμε αυτό σύντομα, αυτά τα παιδιά τα αφήνουμε στο έλεος του κάθε ρατσιστή, του κάθε ομοφοβικού, να τους επιτίθεται. Πρέπει τάχιστα να γίνει αυτή η ρύθμιση.³⁰

²⁹ Αγόρευση Χρήστου Καραγιαννίδη, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 270, 272.

³⁰ Ο.π.: 273.

Η μη ύπαρξη νομοθετικής ρύθμισης, σύμφωνα με τον Καραγιαννίδη, επιβαρύνει το κράτος με την ευθύνη της κακοποίησης και αποκλεισμού αυτών των παιδιών και των οικογενειών τους τόσο από τον κοινωνικό περίγυρο όσο και από το δικαίωμα της επιμέλειας και γονικής αναγνώρισης, η οποία, πέρα από τη συμβολική της αξία, έχει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην επαφή των οικογενειών αυτών με τις δημόσιες υπηρεσίες παροχών και υγείας. Σύμφωνα λοιπόν με τον Καραγιαννίδη, η μη εισαγωγή ανάλογης νομοθεσίας στο προς ψήφιση σύμφωνο συμβίωσης και η υπόκρυψη του κράτους στις συντηρητικές φωνές αφήνει ανοιχτό τον κύκλο ομοφοβικής και ρατσιστικής βίας που βιώνουν σήμερα αυτού του είδους οι οικογένειες.

Πέρα από τους βουλευτές του κόμματος του ΣΥΡΙΖΑ, που κατέβασε το νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης, ο Σταύρος Θεοδωράκης και ο Γεώργιος Αμυράς υπήρξαν οι μόνοι από τα κόμματα της αντιπολίτευσης που υπερασπίστηκαν το σύμφωνο συμβίωσης κάνοντας ρητή αναφορά στο θεσμό της οικογένειας, εννοιολογώντας τον ως ανθρώπινο δικαίωμα που αποτελεί βασική προϋπόθεση για την καταπολέμηση των διακρίσεων και την εγκαθίδρυση της ισότητας:

Η εξέλιξη απαιτεί κατοχύρωση των δικαιωμάτων, απαιτεί οι ομοφυλόφιλοι πολίτες να είναι ίσοι, να έχουν τα ίδια δικαιώματα στη ζωή, στην οικονομία, στην οικογένεια, στην περιουσία, στα παιδιά, στο θάνατο³¹

Η ρητορική του Ποταμιού, η οποία κινείται γύρω από το νεοφιλελεύθερο πρόταγμα της προόδου, αντιλαμβάνεται τις κοινωνικές αλλαγές ως στάδια «εξέλιξης», αλλά και συμπίεσης στο μετεξελισσόμενο καπιταλιστικό σύστημα το οποίο προκύπτει στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής σύμπλευσης της χώρας. Με αυτή τη λογική εννοιολογεί την οικογένεια και άλλους πυλώνες του κράτους, όπως η οικονομία, η ατομική ιδιοκτησία κλπ., ως αγαθά προσιτά σε ένα φανταστικό πεδίο καθολικών και ίσων δικαιωμάτων.

Ο ειδικός αγορητής του Ποταμιού Ιάσων Φωτήλας στη δική του τοποθέτηση επικεντρώνεται στο ζήτημα της επιμέλειας των παιδιών, την οποία το κόμμα του στήριξε έμπρακτα, και τη συνδέει με τη ρύθμιση της οικογενειακής ζωής:

Η διασφάλιση της οικογενειακής ειρήνης και συνέχειας των ήδη γεννημένων ή υιοθετημένων παιδιών σε

³¹ Αγόρευση Σταύρου Θεοδωράκη, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 412.

οικογένειες ομόφυλων ζευγαριών με τη σύναψη του συμφώνου συμβίωσης...³²

Το παραπάνω παράθεμα λόγου αρχικά αποτελεί κατηγορία προς την Κυβέρνηση για την απόρριψη της ρύθμισης σχετικά με τα παιδιά που μεγαλώνουν ήδη σε ομόφυλες οικογένειες. Μπορούμε βέβαια να παρατηρήσουμε πως η οικογενειακή ζωή, «οικογενειακή ειρήνη», κατά τα λεγόμενα του βουλευτή, μπορεί να εντοπιστεί σε ζευγάρια που έχουν ήδη παιδιά, αναπαράγοντας άρρητα την παραδοσιακή εννοιολόγηση του θεσμού της οικογένειας ως μοναδικού τόπου ανατροφής των παιδιών.

5.2 Η οικογένεια ως προστατευόμενη εθνική αξία απέναντι στον εισβολέα «ομοφυλοφιλία»

Όλα τα υπόλοιπα κόμματα, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που υπερψήφισαν το σύμφωνο συμβίωσης, απέφυγαν να συνδέσουν την υπεράσπισή του με την έννοια της οικογένειας, αλλά αντιθέτως τη χρησιμοποίησαν ως λογοθετική κατασκευή που κατεξοχήν αιτιολογούσε τις επιφυλάξεις ή την πλήρη εναντίωσή τους στο νομοσχέδιο. Στις περισσότερες τοποθετήσεις που θα αναλύσουμε παρακάτω η ετεροκανονική οικογένεια συνδέεται άμεσα με τα παιδιά ως ιδανικό περιβάλλον για την ανατροφή τους και την ανάπτυξη του έθνους, αναδεικνύοντας το ρόλο που αυτή παίζει ως ιδεολογικός μηχανισμός επιβολής και διατήρησης της κυρίαρχης εξουσίας της ετεροκανονικής τάξης.

Στις εννοιολογήσεις που δόθηκαν στην οικογένεια από το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας αυτή που κυριάρχησε παράχθηκε μέσα από την ερμηνεία του Συντάγματος, που ορίζει την οικογένεια ως θεμελιώδη αξία για την ανάπτυξη του έθνους. Ο Χρήστος Αθανασίου, εισηγητής της ΝΔ, τοποθετήθηκε ως εξής σχετικά με τον τρόπο που αντιλαμβάνεται το κόμμα τον εν λόγω θεσμό:

Εμείς θεωρούμε ότι τους οικογενειακούς θεσμούς, όπως ορίζουν για την οικογένεια το άρθρο 21 του Συντάγματος και το άρθρο 12 της ΕΣΔΑ [...] ³³ γιατί εδώ έχουμε μία υπέρβαση των αρμοδιοτήτων και γίνεται μία σύγχυση

³² Αγόρευση Ιάσωνα Φωτήλα, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 82.

³³ Αγόρευση Χρήστου Αθανασίου, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 98.

μεταξύ ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής από το συνδυασμό των άρθρων 8 και 14 του συμφώνου...³⁴

Ο Αθανασίου ξεκαθαρίζει πως η μόνη εννοιολόγηση που μπορεί να γίνει δεκτή για την οικογένεια μέσα στο νομοθετικό πλαίσιο είναι αυτή που καθορίζεται από το άρθρο 21 του ελληνικού Συντάγματος. Η οικογένεια, σύμφωνα με τον βουλευτή, δεν είναι ένας θεσμός που μπορεί να ορίζεται κατά το δοκούν, αλλά έχει πάγια δομή και περιεχόμενο. Έχει ως στόχο την ανάπτυξη του έθνους όπως ορίζει το Σύνταγμα, ενώ το σύμφωνο συμβίωσης παρουσιάζεται ως αιτία για την πλήρη παρερμηνεία του θεσμού -«γίνεται μία σύγχυση μεταξύ ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής»-, μια μορφή απειλής απέναντι στην ετεροκανονική οικογενειακή ζωή.

Βέβαια ο βουλευτής δίνει και μια άλλη οπτική στη ρητορική των κομμάτων που στέκονται υπέρ της αναγνώρισης τέτοιου είδους δεσμών, συνδέοντας την οικογένεια με τη μεταναστευτική πολιτική:

Για να δούμε, μπορεί να αποκτήσει ιθαγένεια κάποιος ο οποίος έχει μία ομόφυλη σχέση; Στο άρθρο 70, στις διατάξεις για τη συνένωση των οικογενειών, αναφέρεται ρητά ότι για λόγους ανθρωπιστικούς ή εξαιρετικούς μπορεί η οικογένεια να ζει μαζί [...] Πάμε στην πολιτογράφηση. Στην πολιτογράφηση ο αλλοδαπός που συνέρχεται με ημεδαπό αποκτά την ιθαγένεια εάν περάσουν τρία χρόνια από τη σύναψη του γάμου ή του συμφώνου, σύμφωνα με το άρθρο 5 του ν. 3284/2004, όπως ισχύει τώρα. [...] Συνεπώς στην τριετία παίρνει άδεια παραμονής στη χώρα, νομιμοποιείται, δηλαδή μένει νόμιμα στη χώρα και στη συνέχεια αποκτά την ελληνική ιθαγένεια.³⁵

Ο Αθανασίου στο παραπάνω παράθεμα συνδέει την αναγνώριση των οικογενειακών δεσμών σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια με το μεταναστευτικό, φέρνοντας από την πίσω πόρτα ένα πρόβλημα που δεν είχε αναδειχθεί ως τώρα, το πώς δηλαδή η νομική αναγνώριση των σχέσεων των ομοφυλόφιλων ζευγαριών μπορεί να αυξήσει τον αλλοδαπό πληθυσμό και να τον νομιμοποιήσει μέσω της απόδοσης ελληνικής ιθαγένειας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει: «στην τριετία παίρνει άδεια παραμονής στη χώρα, νομιμοποιείται, δηλαδή μένει νόμιμα στη χώρα». Εδώ παρουσιάζεται και μια αρνητική, ρατσιστική προδιάθεση απέναντι στο σύμφωνο συμβίωσης και την

³⁴ Ο.π.: 99.

³⁵ Ο.π.: 105.

οποιαδήποτε αναγνώριση των σχέσεων των ομοφυλόφιλων ατόμων στο πλαίσιο των οικογενειακών δεσμών, η οποία αντιμετωπίζεται ως επικίνδυνη νομοθέτηση και απειλή για την εθνική υπόσταση της χώρας.

Επίσης, σύμφωνα πάντα με τον βουλευτή της ΝΔ, το σύμφωνο, αναγνωρίζοντας οικογενειακούς δεσμούς, δημιουργεί το πρώτο βήμα για την παραχώρηση του δικαιώματος της υιοθεσίας στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια:

«Δεν επιτρέπεται να υιοθετηθεί το ίδιο πρόσωπο ταυτόχρονα από περισσότερους, εκτός αν αυτοί είναι σύζυγοι». Μα έτσι πήγε με το σύμφωνο. Με αυτά που ανέλυσα προηγουμένως ταυτίζεται η σχέση του συμφώνου των ζευγαριών με τους συζύγους.³⁶

Η ταύτιση της σχέσης των ομόφυλων ζευγαριών με αυτήν των συζύγων κάνει ξεκάθαρη, τουλάχιστον εννοιολογικά, τη σύνδεση του συμφώνου με την οικογένεια, άρα σε λίγα χρόνια και με την τεκνοθεσία, κάτι που παρουσιάζεται ως αδιανόητο και αποτελεί μια από τις κόκκινες γραμμές που θέτει το κόμμα, με σκοπό να προστατέψει τις εθνικές αρχές και αξίες της χώρας, ασχέτως με τις αποφάσεις της ΕΕ, οι οποίες, σύμφωνα με τον βουλευτή, φαίνεται να μη σέβονται το εθνικό δίκαιο. Αντίθετα ο Αθανασίου, αναφερόμενος στο άρθρο 1545 του Αστικού Κώδικα, παρουσιάζει τις διατάξεις του συμφώνου ως αντισυνταγματικές και ικανές να αλλοιώσουν τους θεσμοθετημένους νόμους και θεσμούς που διέπουν την κοινωνική συνοχή της πολιτείας, οδηγώντας αργά ή γρήγορα τη Βουλή στη διαδικασία νομοθέτησης και άλλων προνομίων, όπως το δικαίωμα στην υιοθεσία.

Ο βουλευτής και εισηγητής των ΑΝΕΛ Βασίλης Κόκκακλης διαχειρίζεται τα ζητήματα της οικογένειας και της τεκνοθεσίας που προκύπτουν από τη συζήτηση για την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης ακολουθώντας την ίδια λογοθετική γραμμή με αυτήν του εισηγητή της ΝΔ. Επικαλούμενος και αυτός με τη σειρά του το Σύνταγμα της χώρας, αλλά και τον Αστικό Κώδικα ως βασικά επιχειρήματα για τη στήριξη της υπάρχουσας δομής της οικογένειας, τοποθετείται ως εξής:

Το άρθρο 21 του Συντάγματος αναφέρει μία συγκεκριμένη ρήτρα, ότι η οικογένεια είναι το θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του έθνους. Η λέξη «έθνος» αναφέρεται σε επτά άρθρα του Συντάγματος. Τι σημαίνει «προαγωγή του έθνους», να προάγεται το έθνος; Μέσα από την

³⁶ Ο.π. 104.

οικογένεια. Ερώτηση. Μπορεί να προαχθεί το έθνος, όπως ορίζει το ελληνικό Σύνταγμα, από μία υιοθεσία μεταξύ ομοφύλων, ναι ή όχι, όταν το μεγαλύτερο πρόβλημα σήμερα είναι το δημογραφικό, όταν έχουν μειωθεί οι γεννήσεις;³⁷

Η παραπάνω τοποθέτηση του βουλευτή μάς παρέχει τη μοναδική εννοιολόγηση του κόμματος της συγκυβέρνησης σχετικά με τον τρόπο που αυτό αντιλαμβάνεται συνολικά το θεσμό της οικογένειας. Η οικογένεια, η οποία, σύμφωνα με την ερμηνεία που δίνει ο βουλευτής στο Σύνταγμα, επιτελεί και εξασφαλίζει, ως θεσμός, τη «συντήρηση και προαγωγή του έθνους», έχει συγκεκριμένο κοινωνικό ρόλο και συνδέεται άμεσα με την αύξηση του ελληνικού πληθυσμού, ο οποίος βρίσκεται σε κίνδυνο. Σε αυτό το σημείο ο εισηγητής των ΑΝΕΛ παρουσιάζει το δημογραφικό ως το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα, αποπροσανατολίζοντας από τα υπαρκτά προβλήματα της ανεργίας και έλλειψης παροχών, κρούοντας τον κώδωνα για τον κίνδυνο που θεωρεί ότι ελλοχεύει στην αναγνώριση οικογενειακών σχέσεων μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών, οι οποίες μόνο επιζήμιες μπορεί να είναι για την κοινωνία, αφού βιολογικά τα ζευγάρια αυτά δεν είναι σε θέση να προάξουν το ετεροκανονικό εθνικό υποκείμενο, το οποίο θα συνεχίσει την ιστορία και την παράδοση της χώρας.

Ο βουλευτής στη συνέχεια συνδέει την τεκνοποιία με το ετερόφυλο σχήμα άντρας-γυναίκα, αποσιωπώντας γεγονότα όπως ότι οι γυναίκες σήμερα έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν παιδιά με εξωσωματική γονιμοποίηση, πρακτική που χρησιμοποιούν σε μεγάλο ποσοστό και τα ετερόφυλα ζευγάρια για να τεκνοποιήσουν, άλλα και άλλες ιατρικές καινοτομίες, που περιλαμβάνουν δότες σπέρματος, ενδεχομένως ακόμα και με ωάρια που δεν είναι δικά τους.

Τον μόνο τρόπο που προκρίνει λοιπόν ο εισηγητής των ΑΝΕΛ είναι η υιοθεσία, η οποία αρχικά δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να επεκταθεί νομικά σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια και σε τελευταία ανάλυση αποτελεί ανεπαρκή λύση για το πρόβλημα του δημογραφικού και των μειωμένων γεννήσεων που αντιμετωπίζει η χώρα. Η οικογένεια και το δημογραφικό μετατρέπονται σε λογοθετικά φόβητρα για την κοινωνική και κοινοβουλευτική συναίνεση στο σύμφωνο συμβίωσης και

³⁷ Αγόρευση Βασίλη Κόκκαλη, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 115.

χρησιμοποιούνται ιδεολογικά για να εξασφαλίσουν τη θέση της ετεροκανονικής οικογένειας ως έχει, δηλαδή αυτήν του παραδοσιακού θεσμού ανάπτυξης της ελληνικής κοινωνίας και του έθνους, αφού μέσα στους κόλπους της αναπαράγονται οι νέες γενιές Ελλήνων.

Οι βουλευτές της Ένωσης Κεντρώων, όπως είδαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, αποσυνέδεσαν πλήρως το σύμφωνο συμβίωσης από το γάμο και άρα την οικογένεια με την κυρίαρχη παραδοσιακή της μορφή. Έτσι στις τοποθετήσεις τους απέφυγαν να κάνουν την οποιαδήποτε σύνδεση του συμφώνου με την οικογένεια. Παρ' όλα αυτά σε ένα δεύτερο επίπεδο, συνδέοντας την οικογένεια με τον πυρήνα ανατροφής των παιδιών, προσπάθησαν να κάνουν ξεκάθαρο πως ο κύριος λόγος που τάσσονται υπέρ του συμφώνου είναι ότι αυτό αποτελεί μια καθαρά συμβολαιογραφική πράξη -τουλάχιστον για τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια- με σκοπό τη διευκόλυνση της συμβίωσής τους και σε καμία περίπτωση δεν συγχέεται με τους εθνικούς νόμους που προστατεύουν την οικογένεια, το γάμο και τα παιδιά.

Ο Μάριος Γεωργιάδης, εισηγητής της Ένωσης Κεντρώων, στο λόγο του, αναφέρεται, φαινομενικά τουλάχιστον, μόνο στο φλέγον ζήτημα της υιοθεσίας, υπερασπιζόμενος το σύμφωνο, με την προϋπόθεση να μην παρέχει τέτοιου είδους δικαιώματα, κάνοντας μάλιστα και έκκληση στον υπουργό να ξεκαθαρίσει το θέμα: «καλούμε για άλλη μια φορά τον υπουργό κ. Παρασκευόπουλο να επιβεβαιώσει ότι όντως δεν έχει σκοπό αυτή τη στιγμή να κατατεθεί καμιά απολύτως τροπολογία που να συνδέει το εν λόγω νομοσχέδιο με την υιοθεσία» (Μ. Γεωργιάδης, Π. τ. Β., 2015: 124-125). Στην τοποθέτησή του λοιπόν αναφέρει τα εξής:

Σχετικά όμως με την πατρότητα των τέκνων δεν προβλέπονται αντίστοιχες προδιαγραφές, διότι απλούστατα ο σύντροφος δεν αναγνωρίζεται ως γονέας του παιδιού που έχει αποκτήσει ο άλλος σύντροφος και δεν προβλέπεται η από κοινού τεκνοθεσία, εκτός αν το ζευγάρι έχει συνάψει γάμο. [...] η έγνοια μας επικεντρώνεται στον ψυχισμό του παιδιού και την παιδαγωγικά ορθή ανατροφή του. Όπως είπα, είναι ένα ζήτημα που πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο εκτενέστατου διαλόγου.³⁸

Το κόμμα της Ένωσης Κεντρώων, όπως είπαμε και παραπάνω, από τη στιγμή που αρνείται να εξομοιώσει, έστω και ιδεολογικά, το σύμφωνο με τους θεσμούς του γάμου

³⁸ Αγόρευση Μάριου Γεωργιάδη, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 123-124.

και της οικογένειας, θεωρεί ότι το ζήτημα της τεκνοθεσίας είναι εκτός τόπου, καθώς η γονεϊκότητα δεν εξασφαλίζεται ρητά στο σύμφωνο. Παρόλο που δεν εμφανίζεται πουθενά κάποια εννοιολόγηση της οικογένειας, μπορούμε να διακρίνουμε από τις παραπάνω συνδέσεις ότι το κόμμα στέκεται προστατευτικά απέναντι στο θεσμό, η παραδοσιακή εννοιολόγηση του οποίου δεν πρέπει να παρερμηνευτεί εξαιτίας του συμφώνου συμβίωσης. Ο βουλευτής, αναφερόμενος κατά κύριο λόγο στο δικαίωμα της τεκνοθεσίας, προτάσσει την ανησυχία της κοινωνίας για την υγιή ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού και τη σωστή ανατροφή του, η οποία συνδέεται με τους προκαθορισμένους έμφυλους ρόλους των πυρηνικών οικογενειών, που διαιωνίζονται μέσω των παιδιών.

Οι άλλοι δύο βουλευτές της Ένωσης Κεντρώων, ο πρόεδρος του κόμματος Βασίλης Λεβέντης και ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος Γεώργιος Καρράς, ακολούθησαν ακριβώς την ίδια ιδεολογική γραμμή στις ομιλίες τους, ο δεύτερος κάνοντας αναφορά στην κλασική παραδοσιακή έννοια του Αστικού Κώδικα και τονίζοντας πως αυτή αποτελεί δικλίδα ασφαλείας, προς το παρόν, για την αναγνώριση οικογενειακών δεσμών μεταξύ των ομόφυλων συντρόφων και άρα ξεκαθαρίζοντας πως το δικαίωμα στην τεκνοθεσία δεν μπορεί να αφορά τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Ο πρόεδρος του κόμματος Βασίλης Λεβέντης επέμεινε πως το ζήτημα είναι κατ' αρχάς αξιακό και κάτι που η ελληνική κοινωνία δεν είναι ακόμα έτοιμη να δεχτεί: «Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι για την υιοθεσία δεν είναι έτοιμη ακόμα η ελληνική κοινωνία. Αν θα είναι ωριμότερο το κλίμα, αλλά σήμερα δεν μπορεί να γίνει ούτε εμμέσως, ούτε πλαγίως [...] αυτό προσβάλλει τα χριστιανικά ήθη, τα οποία πρέπει να διαφυλάξουμε» (Βασίλης Λεβέντης, Π. τ. Β., 2015: 406). Ο βουλευτής μέσα από αυτή την τοποθέτηση χρησιμοποιεί το λόγο για να κατασκευάσει μια υποθετική αντίδραση του συνόλου της ελληνικής κοινωνίας σε μια τέτοια νομοθέτηση, θέλοντας να ενισχύσει την αξία και το κύρος της άποψης που υποστηρίζει και προτάσσοντας τη διαφύλαξη των χριστιανικών ηθών και εθίμων που συνέχουν την ελληνική κοινωνία.

Τέλος τα δύο κόμματα του ΚΚΕ και της Χρυσής Αυγής, που απέρριψαν ολοκληρωτικά το σύμφωνο συμβίωσης, χρησιμοποίησαν την οικογένεια ως την κατεξοχήν λογοθετική κατασκευή αναπαράστασης του θεσμού όπως αυτός εννοιολογείται παραδοσιακά. Σε αυτή την κατεύθυνση, σύμφωνα με τα δύο κόμματα, μόνο μια ετεροσεξουαλική σχέση μπορεί να δημιουργήσει οικογένεια, η οποία είναι

νοητή αποκλειστικά με τη μορφή της πυρηνικής οικογένειας. Επίσης, ως ιδεολογικός μηχανισμός σεξουαλικής έγκλησης του υποκειμένου, η οικογένεια, όπως θα δούμε, κατασκευάζει το χώρο της σεξουαλικής έκφρασης, αφήνοντας έξω τα υποκείμενα που επιλέγουν να ζήσουν και να δημιουργήσουν νέες οικογενειακές δομές και σχέσεις οικειότητας. Έτσι η ομοφυλοφιλία στοχοποιείται ως «ο εσωτερικός εχθρός» για την οικογένεια, καθώς και για το έθνος.

Ο ειδικός αγορητής του ΚΚΕ Ιωάννης Γκιόκας, στην τοποθέτησή του στην Ολομέλεια της Βουλής, έδωσε στο θεσμό της οικογένειας την παρακάτω εννοιολόγηση:

Ο στόχος μέσα από το νομοσχέδιο είναι ουσιαστικά η θεσμική αναγνώριση οικογένειας, συμπεριλαμβανομένης σε μια πορεία και της απόκτησης παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια. Εκεί είναι η δική μας διαφωνία. Είναι απόλυτα σεβαστή η σεξουαλική επιλογή ή η έκφραση σεξουαλικότητας που είπε η κ. Κατριβάνου. Είναι όμως ατομική, ιδιωτική υπόθεση, ενώ η οικογένεια είναι κοινωνική σχέση και βασικά θεσμός προστασίας των παιδιών.³⁹

Σε αντίθεση με τα περισσότερα κόμματα, που επέλεξαν να συνδέσουν το θεσμό της οικογένειας με την εννοιολόγηση που του δίνεται από το ίδιο το Σύνταγμα, ο βουλευτής του ΚΚΕ προτάσσει κάτι διαφορετικό. Αρχικά δηλώνει ρητά πως μέσα από την οπτική του κόμματος το νομοσχέδιο έχει ως βασικό του στόχο την προσπάθεια θεσμικής αναγνώρισης της οικογένειας και της τεκνοθεσίας για ομοφυλόφιλα ζευγάρια, κατασκευάζοντας ένα αρνητικό προαίσθημα, ως μια επερχόμενη απειλή για το εθνικό και δημόσιο συμφέρον. Επιστρατεύοντας ξανά στο λόγο του το δίπολο δημόσιο–ιδιωτικό, ο βουλευτής συνδέει τη σεξουαλικότητα των υποκειμένων με την ικανότητά τους να αναπτύξουν κοινωνικούς δεσμούς. Επιμένει πως η σεξουαλική επιλογή αφορά αποκλειστικά την ιδιωτική ζωή των πολιτών, δίνοντας μια σαφή εικόνα της θέσης του κόμματος, που αντιλαμβάνεται την οικογένεια ως ιδεολογικό μηχανισμό προώθησης της ετεροκανονικής ιδεολογίας στο θέμα της σεξουαλικότητας, αφού φαίνεται να την αναγνωρίζει ως περιβάλλον ικανό να προσανατολίσει σεξουαλικά τα παιδιά. Επίσης η οικογένεια παρουσιάζεται ως υπεύθυνη για την αναπαραγωγή, την προστασία και την κοινωνικοποίηση των παιδιών. Η λογική αυτή επιβάλλει ουσιαστικά στα υποκείμενα να ζουν επιτελώντας τους καταπιεστικούς κοινωνικούς ρόλους (άντρας, γυναίκα) αν θέλουν να

³⁹ Αγόρευση Ιωάννη Γκιόκα, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 65.

αναγνωρίζονται ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας στη δημόσια σφαίρα. Αυτή η θέση φαίνεται ακόμα πιο καθαρά στο επόμενο απόσπασμα της ομιλίας του Γκιάκα, που επικεντρώνεται στο ζήτημα της τεκνοθεσίας:

Στη συμβίωση των ομόφυλων ζευγαριών, αντικειμενικά, το παιδί έχει παραποιημένη, ανορθολογική αντίληψη αυτής της βιολογικής σχέσης. Η δική μας θέση είναι ότι και το αντρικό-πατρικό και το γυναικείο-μητρικό πρότυπο έχει τα δικά του χαρακτηριστικά. Αυτά πηγάζουν από τη φυσιολογία του ανθρώπου και είναι απαραίτητα για την ομαλή ψυχοσωματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.⁴⁰

Στο παραπάνω παράθεμα το ΚΚΕ, χωρίς να αναφέρεται ρητά στην οικογένεια, της αναθέτει το ρόλο της «αστυνόμευσης» για τη σωστή -ετεροκανονική- σεξουαλική ανάπτυξη των παιδιών, παρουσιάζοντας το θεσμό ως φυσικό, οριζόμενο μέσω της βιολογικής σχέσης των δύο κυρίαρχων φύλων. Η οικογένεια συνεπώς λειτουργεί ως εργαλείο στο εγχείρημα της κανονικοποίησης και του ελέγχου των παιδιών κατά τη διαδικασία υποκειμενοποίησης τους, η οποία πραγματώνεται και μέσα από την καθοδήγησή τους προς την ενδεδειγμένη ετερόφυλη σεξουαλικότητα.

Στη συνέχεια υποστηρίζει ένα «σύστημα σεξουαλικότητας» το οποίο δεν στοιχειοθετείται μόνο με όρους ανθρώπινης φυσιολογίας, αλλά και με αναφορά στους έμφυλα καθορισμένους κοινωνικούς ρόλους. Τα πρότυπα «αντρικό-πατρικό» και «γυναικείο-μητρικό» στα οποία αναφέρεται ο βουλευτής φυσικοποιούν την ετεροκανονική σεξουαλικότητα και τους κοινωνικούς ρόλους οι οποίοι, όπως και η οικογένεια, είναι ιστορικά και κοινωνικά κατασκευασμένοι για την αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού. Αυτή είναι μια θέση που φαίνεται να αγνοείται τελείως, εκφράζοντας ένα λόγο που σε καμία περίπτωση δεν συνάδει με τις θέσεις του Μαρξ και του Ένγκελς στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο -το οποίο αποτελεί «ευαγγέλιο» για το ΚΚΕ-, όπου καταδεικνύονται τόσο η ιστορικότητα της μονογαμικής ετερόφυλης οικογένειας όσο και οι κατασκευασμένοι κοινωνικοί ρόλοι γονεϊκότητας, (πατέρας, μητέρα, παιδιά κλπ.) που τη συνθέτουν.

Η σεξιστική και ομοφοβική τοποθέτηση του βουλευτή κορυφώνεται στο σημείο που αμφισβητεί μέσα από το λόγο του την ψυχική ισορροπία και τη συναισθηματική

⁴⁰ Ο.π. 66.

ωριμότητα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Η χρήση όρων που παραπέμπουν σε ιατρική γνωμάτευση, όπως η «φυσιολογία του ανθρώπου», παρουσιάζουν την εννοιολόγηση της ομοφυλοφιλίας ως ανωμαλία ή παθολογία. Μέσα από την επίκληση της επιστημονικής αυθεντίας και σε συνδυασμό με όρους όπως η «ανορθολογική αντίληψη της βιολογικής σχέσης» επιχειρείται η φυσικοποίηση των ετεροσεξουαλικών σχέσεων, οι οποίες παρουσιάζονται ως μέρος της «ανθρώπινης οντολογίας». Ο βουλευτής αγνοεί επιδεικτικά τον τεράστιο σε εύρος επιστημονικό λόγο που αποδεικνύει ότι η ομοφυλοφιλία είναι μια απολύτως φυσιολογική σεξουαλική ταυτότητα και σε καμία περίπτωση δεν επηρεάζει το ένστικτο και την ικανότητα αναπαραγωγής και ανατροφής των παιδιών.

Η Αλέκα Παπαρήγα, εκφράζοντας με τη σειρά της το λόγο του ΚΚΕ, δεν παραλείπει να αναφερθεί στο θεσμό της οικογένειας, επισημαίνοντας και αυτή τη σημασία του θεσμού για την ελληνική κοινωνία:

Το γεγονός ότι συζητάμε σήμερα την επέκταση του συμφώνου, στην ουσία την επέκταση της οικογένειας και στη συμβίωση, [...] την επέκταση του θεσμού της οικογένειας, του όρου της οικογένειας, και στη συμβίωση των ομοφύλων...⁴¹

Η βουλευτριά ξεκαθαρίζει τη θέση του κόμματος σχετικά με το σύμφωνο συμβίωσης δηλώνοντας ανοιχτά πως αυτό γίνεται αντιληπτό ως δούρειος ίππος για την αναγνώριση οικογενειακών δεσμών σε άλλες σχέσεις συμβίωσης πέραν της ετεροκανονικής, η οποία, όπως θα δούμε και από τις επόμενες τοποθετήσεις, θα έχει ως συνέπεια τον εκφυλισμό του θεσμού της οικογένειας. Η ομοφυλοφιλία παρουσιάζεται ως «εισβολέας» που θα ταραξεί την κοινωνική συνοχή.

Πηγαίνοντας τη συζήτηση λίγο παρακάτω, η βουλευτριά, αναφερόμενη πάλι στις «άλλες» μορφές συμβίωσης, τις οποίες, όπως είδαμε, θεωρεί επικίνδυνες για τη διάβρωση του θεσμού της οικογένειας, παράγει λογοθετικά μια ακόμα θέση του κόμματος, η οποία δομείται ως αντίλογος στα επιχειρήματα της κυβέρνησης περί οικογενειακών σχέσεων:

Δεν μπορεί η κάθε μορφή συμβίωσης να βασίζεται πάνω στη σεξουαλική επιλογή ή πάνω στον σεξουαλικό προσανατολισμό -πείτε το όπως θέλετε-, στη σεξουαλική

⁴¹ Αγόρευση Αλεξάνδρας Παπαρήγα, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 134.

σχέση ή στην ικανοποίηση της σεξουαλικότητας. Ούτε καν μπορεί να βασίζεται πάνω στην αμοιβαιότητα της αγάπης ή του έρωτα, είτε είναι ετερόφυλα είτε είναι ομόφυλα ζευγάρια. Δεν είναι αυτό το μέτρο για την κοινωνική σχέση, με νομική μάλιστα κατοχύρωση.⁴²

Η σεξουαλική επιλογή και η ικανοποίηση των σεξουαλικών αναγκών, καθώς και οι συναισθηματικοί δεσμοί που δημιουργούνται μέσω της αγάπης, της αμοιβαιότητας και του έρωτα, δεν καλύπτουν τις προϋποθέσεις του κόμματος για τη νομική αναγνώριση δεσμών μεταξύ ομόφυλων ατόμων. Η σεξουαλικότητα τοποθετείται ξανά στη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής, ενώ, προβαίνοντας σε μια αυθαίρετη οριοθέτηση και διαχωρισμό, το ΚΚΕ θέτει το δικό του μέτρο για να ορίσει μια σχέση ως κοινωνική. Σε άλλο σημείο της ομιλίας της η βουλευτρια, παρουσιάζοντας την ίδια περίπτωση ιδεολογική αντίφαση με τον Ι. Γκιόκα, αναφέρει:

Ακόμα και να μην υπάρχει νόμος, θα φτάσει σε μια στιγμή η κοινωνία αυτή -πιστεύω θα είναι σοσιαλιστική προς κομμουνιστική- που δεν θα υπάρχει ανάγκη, θα υπάρχει σχέση πατέρας-μητέρα, γονιών κλπ., αλλά δεν θα υπάρχει ανάγκη για τυπική αναγνώρισή της.⁴³

Σε αυτό το παράθεμα το συμπέρασμα που προκύπτει από τα λεγόμενα της Παπαρήγα είναι ότι ακόμα και στο σοσιαλισμό οι κοινωνικοί ρόλοι που είναι οι κατεξοχήν φορείς της έμφυλης ανισότητας θα συνεχίσουν να υπάρχουν. Αυτό είναι το πρόταγμα του ΚΚΕ. Οι έννοιες πατέρας και μητέρα είναι επιφορτισμένες με τους στατικούς και καταπιεστικούς ρόλους που τους έχουν προσδοθεί ιστορικά και δεν είναι φύσει υπαρκτοί και ως εκ τούτου μη αναστρέψιμοι. Ενώ το ΚΚΕ συνολικά υιοθετεί τη λενινιστική θέση περί ισότητας, αλλά όχι και εξίσωσης των δύο φύλων (Παπαρήγα, 1986: 82), διακρίνεται εδώ μια αντίθεση σε σχέση με τη μαρξιστική θεώρηση της οικογένειας. Πιο συγκεκριμένα, ο Μαρξ, από τον οποίο αντλεί κυρίως το ΚΚΕ, υποστηρίζει πως η οικογένεια αποτελεί έναν κατασκευασμένο ιστορικά, μέσα στις συνθήκες του καπιταλισμού, «κοινωνικό θεσμό» και η μονογαμική δομή του δεν είναι ούτε ιδεολογικά ούτε κοινωνικά ουδέτερη, καθώς στοχεύει στην αναπαραγωγή πειθαρχημένου εργατικού δυναμικού που θα χρησιμοποιηθεί για την αναπαραγωγή της αστικής ταξικής κυριαρχίας. Σε αυτό το ψήγμα λόγου βλέπουμε πως η εξέλιξη του θεσμού της οικογένειας, ο οποίος εννοιολογείται σχεδόν ουσιοκρατικά από τους

⁴² Ο.π: 137.

⁴³ Ο.π: 136.

βουλευτές του κόμματος, θα έρθει όταν ωριμάσουν οι συνθήκες, «όταν η κοινωνία αυτή -πιστεύω θα είναι σοσιαλιστική προς κομμουνιστική».

Η Παπαρήγα στη συνέχεια παρουσιάζει τη βιολογική διαφορά μεταξύ των δύο φύλων, που οδηγεί στην αναπαραγωγή, ως την ουσιαστική προϋπόθεση των οικογενειακών δεσμών:

είπε ο Γιάννης Γκιόκας ότι τα παιδιά γεννιούνται από μια βιολογική σχέση άνδρα και γυναίκας [...] Είναι άλλο πράγμα να πούμε ότι τα βιολογικά στοιχεία δεν δεσμεύουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό, βεβαίως. Τα βιολογικά στοιχεία καθορίζουν άλλα θέματα, όπως το ποιος γεννάει. Εγώ δεν ξέρω να μπορεί να γεννήσει άνδρας [...] Εμείς δεχόμαστε ότι μπορεί να υπάρχουν πολλές μορφές συμβίωσης, αλλά δεν δεχόμαστε να θεωρείται οικογένεια -γιατί εκεί πάμε- με βάση τη σεξουαλικότητα. Ούτε καν δεν μπορείς να επιβάλεις την οικογένεια με βάση τον αμοιβαίο έρωτα.⁴⁴

Εδώ έχουμε ένα παράδειγμα βιολογικού ντετερμινισμού με βάση τη συγκεκριμένη θέση του κόμματος η οποία αναπαράγει το δίπολο άνδρας-γυναίκα, διαιωνίζοντας υπόρρητα τους κοινωνικούς ρόλους των πολιτών. Η πράξη της αναπαραγωγής που επιτυγχάνεται λόγω αυτής της βιολογικής διαφοράς («εγώ δεν ξέρω να μπορεί να γεννήσει άνδρας») είναι και αυτή που καθορίζει εάν μια σχέση θα χαρακτηριστεί ως οικογενειακή. Σύμφωνα με τη βουλευτριά, ο αμοιβαίος έρωτας δεν επαρκεί ώστε δύο άτομα να αποφασίσουν ότι θέλουν να μοιραστούν μια κοινή ζωή.

Το τελευταίο σημείο της ομιλίας της βουλευτριάς που επιλέχθηκε να αναλυθεί νομίζω πως απαντάει στο παραπάνω ερώτημα που προέκυψε σχετικά με τα κριτήρια του ΚΚΕ για τη δημιουργία οικογένειας:

Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι μπορεί να υπάρχει ισοτιμία όλων των μορφών συμβίωσης. Πρέπει να είναι κάποιο κριτήριο, και το κριτήριο στην κοινωνία που ζούμε είναι αυτό. Τα ετερόφυλα ζευγάρια με το στόχο για αναπαραγωγή, γιατί δεν σημαίνει ότι ντε και καλά πετυχαίνει στην αναπαραγωγή.⁴⁵

Το απόσπασμα μπορεί να θεωρηθεί ενδεικτικό της ανάλυσης περί προσπάθειας προστασίας του απειλούμενου, όπως παρουσιάζεται, θεσμού της οικογένειας. Εδώ η Παπαρήγα μιλάει προστατευτικά για την οικογένεια, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον

⁴⁴ Ο.π.: 138–139.

⁴⁵ Ο.π.: 142.

αναπαραγωγικό της χαρακτήρα. Το ΚΚΕ, παρόλο που δεν χρησιμοποιεί την εννοιολόγηση του Συντάγματος για να πλαισιώσει το θεσμό, φαίνεται να διατηρεί μια εθνοκεντρική χροιά στο λόγο του. Σε αυτό το ψήγμα λόγου μπορούμε να διακρίνουμε την ξεκάθαρη υποστήριξη του κόμματος στην αναπαραγωγή: «ετερόφυλα ζευγάρια με το στόχο για αναπαραγωγή», η οποία αποτελεί το βασικό κριτήριο ισοτιμίας.

Το κόμμα της Χρυσής Αυγής τοποθετείται σχετικά με το θεσμό της οικογένειας μέσα από την εννοιολόγηση που δίνει κυρίως ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του κόμματος Χρήστος Παππάς:

Από πού προκύπτει η δήθεν ανάγκη προστασίας των σχέσεων των ομοφυλοφίλων ζευγαριών, με τη δοτή, παράλογη επονομασία αυτών ως οικογενειακών σχέσεων; Αν οικογένεια είναι ο Μήτσος με τον Λάμπρο, τότε οικογένεια είναι ό,τι ορίσει ο καθένας.⁴⁶

Ο βουλευτής χρησιμοποιεί εδώ την οικογένεια για να στηρίξει αρχικά την εναντίωση του κόμματος στο σύμφωνο συμβίωσης. Η αναγνώριση οικογενειακών δεσμών μεταξύ ομοερωτικών συντρόφων φαντάζει αδιανόητη πράξη για την ελληνική κοινωνία. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του βουλευτή, δεν προκύπτει κανένας απολύτως λόγος να αναγνωριστούν δημόσια αυτού του είδους οι σχέσεις και μάλιστα να ταυτιστούν με το θεσμό της οικογένειας, που, όπως θα δούμε στην επόμενη τοποθέτηση του, παίζει τόσο παραδοσιακά όσο και νομικά έναν πολύ συγκεκριμένο ρόλο για την αναπαραγωγή του έθνους.

Κατασκευάζοντας λογοθετικά την αναπαράσταση δύο ομοερωτικών συντρόφων, προσωποποιώντας τους μάλιστα, αποδίδοντάς τους συγκεκριμένη ονοματοδοσία (Λάμπρος και Μήτσος) η οποία αντανακλά σε μια προβολή αρρενωπότητας, προσπαθεί να δημιουργήσει το συναίσθημα της ντροπής και της αμηχανίας στο άκουσμα και μόνο της ιδέας ότι δύο άντρες μπορούν να δημιουργήσουν οικογένεια. Έτσι δίνεται έμφαση στο θεσμό όπως εννοιολογείται παραδοσιακά και είναι οικείος στο ευρύ κοινωνικό φαντασιακό, ως μια σχέση φυσική μεταξύ άνδρα και γυναίκας (η μήτρα της αναπαραγωγής), φυσικοποιώντας με αυτό τον τρόπο και τους συγκεκριμένους ρόλους του καλούνται να επιτελέσουν τα υποκείμενα. Στη σχέση

⁴⁶ Αγόρευση Χρήστου Παππά, Πρακτικά της Βουλής, 2015 : 144.

μεταξύ του Μήτσου και του Λάμπρου πώς θα κατανεμηθούν οι ρόλοι; Σύμφωνα με τη Χρυσή Αυγή, μόνο με την πάση θυσία προστασία του θεσμού από αυτή την απειλή. Για να επιτευχθεί αυτό, επιστρατεύεται ο λαϊκιστικός, κυρίαρχος ετεροκανονικός και φυσικά ομοφοβικός λόγος, με τον οποίο ερχόμαστε καθημερινά σε επαφή, ως όπλο στη φαρέτρα των ακροδεξιών ρητορικών, και όχι μόνο.

Λίγο παρακάτω ο Παππάς, ολοκληρώνοντας την τοποθέτησή του που αφορά τη οικογένεια και συνδέεται με την τεκνοθεσία, χρησιμοποιεί εξίσου στρατηγικά τα άρθρα του Συντάγματος που αναφέρονται στο θεσμό, δίνοντάς τους τη δική του ερμηνεία:

Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια μπορούν να θεωρηθούν ως οικογένεια στο πλαίσιο του ελληνικού Συντάγματος. Στο άρθρο 21 προβλέπει ότι οικογένεια ήταν και είναι ο κοινωνικός δεσμός -να προσθέσω εγώ και το θρησκευτικό μυστήριο- ο οποίος πρώτον συντηρεί και δεύτερον προάγει τη συνέχεια του έθνους των Ελλήνων μέσα από τη μητρότητα. Η δημιουργία πολυτέκνων οικογενειών προάγεται και έχει ακόμα ισχυρότερη φροντίδα από το κράτος. Η ανατροφή των παιδιών προϋποθέτει ένα φυσικό και αρμονικό περιβάλλον γάμου ή συμβίωσης γυναικάς και άνδρα, δηλαδή την ύπαρξη μητέρας και πατέρα.⁴⁷

Η οικογένεια εννοιολογείται ως κοινωνικός δεσμός και θρησκευτικό μυστήριο από το κόμμα της ΧΑ. Στο παραπάνω απόσπασμα δίνεται έμφαση στην ετεροσεξουαλική σχέση, νοητή στο πεδίο της πυρηνικής οικογένειας, όπως αναγνωρίζεται και από τη θρησκεία, η οποία κατέχει κεντρικό ρόλο στην ελληνική κοινωνία. Ο βουλευτής επενδύει στην ισχυρή θέση της Εκκλησίας, η οποία αρνείται να αναγνωρίσει οποιαδήποτε μορφή σχέσεων πέραν των ετεροκανονικών και εξισώνει το θεσμό με τη νομοθετική εξουσία. Έτσι προάγει την εννοιολόγηση της οικογένειας ως θεμέλιο για «τη συνέχεια του έθνους των Ελλήνων μέσα από τη μητρότητα». Σε αυτό το σημείο δεν εγκαλεί μόνο τα υποκείμενα να αναλάβουν υπεύθυνα το ρόλο τους απέναντι στο έθνος, αλλά αντικειμενοποιεί και τα σώματα των γυναικών, τα οποία επιστρατεύονται να αναλάβουν τον ιστορικό και παραδοσιακό τους ρόλο, ως αναπαραγωγικές μήτρες του έθνους. Με αυτό τον τρόπο η σεξουαλικότητα, η οποία πειθαρχείται μέσα στο πλαίσιο της ετεροκανονικής οικογένειας, λειτουργεί ως ιδεολογικός μηχανισμός ο οποίος στην προκειμένη περίπτωση επιστρατεύεται και

⁴⁷ Αγόρευση Χρήστου Παππά, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 144.

ενεργοποιείται με αφορμή τον υπαρκτό κίνδυνο που διατρέχει το έθνος μέσα από τέτοιες νομοθετήσεις.

Τέλος ο γάμος και άρα η αναγνωρισμένη οικογενειακή ζωή αναγνωρίζονται από τη σχέση συμβίωσης μεταξύ «άντρα» και «γυναίκας», η οποία είναι προορισμένη να σχηματίσει τις έννοιες του «πατέρα» και της «μητέρας», αφού η επιλογή σχηματισμού οικογένειας πραγματοποιείται με μοναδικό στόχο την αναπαραγωγή και, εν συνεχεία, ανατροφή των παιδιών. Αυτοί οι ρόλοι, σύμφωνα με τη Χρυσή Αυγή, είναι αδιαπραγμάτευτοι και πρέπει να περιφρουρηθούν.

Ο Νίκος Μιχαλολιάκος, ενώ στο λόγο του δεν αναφέρεται πουθενά στην έννοια του γάμου, αφιερώνει αντιθέτως μεγάλο κομμάτι της τοποθέτησης του στο θεσμό της οικογένειας και τη σημασία του για την ελληνική κοινωνία, εντάσσοντάς την, όπως θα δούμε παρακάτω, στο εθνικιστικό τρίπτυχο «πατρίς, θρησκεία, οικογένεια». Σύμφωνα με το Μιχαλολιάκο, το κόμμα το οποίο εκπροσωπεί τους «πραγματικούς» Έλληνες:

Θεωρεί ότι ο θεσμός της οικογένειας είναι ένας φυσικός θεσμός, ένας ευλογημένος θεσμός από τη θρησκεία μας, την Εκκλησία της Ελλάδος, αλλά και από την αρχαία θρησκεία, όπου προστάτιδα του γάμου και οικογένειας ήτο η θεά Ήρα.⁴⁸

Ο βουλευτής και πρόεδρος του ακροδεξιού, εθνικιστικού κόμματος της Χρυσής Αυγής παρουσιάζει την ύπαρξη του θεσμού ως φύση και όχι ως κοινωνική κατασκευή, η οποία, λόγω της υπερβατικότητάς της, τίθεται υπό την προστασία της ελληνοχριστιανικής θρησκείας μέσω της Εκκλησίας, ενώ φαίνεται να συντάσσεται πλήρως (όπως και όλοι οι βουλευτές που εκπροσώπησαν το κόμμα στην Ολομέλεια) με τον ομοφοβικό και μισαλλόδοξο λόγο που εκφράστηκε από ένα μεγάλο μέρος του κλήρου. Στη συνέχεια, για να τονίσει τη σπουδαιότητα του θεσμού, ο βουλευτής κάνει μια αναδρομή στην Αρχαία Ελλάδα και την προστασία της οικογένειας από τη θεά Ήρα, συνδυάζοντας το χριστιανισμό με μια παγανιστική θρησκεία, αποφεύγοντας όμως να επεκτείνει τη συζήτηση και να αναφερθεί στο γεγονός ότι η ομοφυλοφιλία εκείνη την εποχή δεν θεωρούνταν παρεκτροπή από τη φυσική

⁴⁸ Αγόρευση Νίκου Μιχαλολιάκου, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 291.

σεξουαλικότητα του ατόμου και ούτε αυτά τα άτομα αντιμετωπίζονταν ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας, όπως συμβαίνει σήμερα στη χώρα μας.

Λίγο παρακάτω, αναφερόμενος πάλι στην οικογένεια, παρουσιάζει το σύμφωνο συμβίωσης και την ίδια την προσπάθεια της κυβέρνησης να περάσει μια τέτοια ρύθμιση ως τη μεγαλύτερη απειλή των τελευταίων ετών και ευθεία επίθεση στην πιο σημαντική δομή της χώρας:

Δημιουργείτε πραγματικά ένα έκτρωμα. Φανταστείτε μια οικογένεια με δύο πατέρες ή δύο μητέρες. Ποιος θα είναι ο πατέρας; Ποια θα είναι η μάνα; [...] θέλετε να διαλύσετε κυριολεκτικά ένα θεσμό χιλιάδων ετών της ελληνικής κοινωνίας, το θεσμό της οικογενείας, υιοθετώντας έναν άλλο θεσμό, μιας άλλης οικογένειας, χάριν δήθεν των δικαιωμάτων. Θέλετε να αλλάξετε ξαφνικά ένα θεσμό ο οποίος υπάρχει χιλιάδες χρόνια.⁴⁹

Όπως φαίνεται ανάγλυφα στο παραπάνω παράθεμα, το σύμφωνο συμβίωσης χαρακτηρίζεται ως «έκτρωμα», καθώς, πέρα από το ότι γίνεται προσπάθεια να ταυτιστεί με την οικογένεια, διαταράσσει τον πυρήνα του θεσμού που είναι ουσιαστικά η ετεροφυλόφιλη, μέσα στην οποία επιβάλλονται και αναπαράγονται οι κανονιστικοί ρόλοι των φύλων που υποκειμενοποιούν τα άτομα. Οι όροι πατέρας και μητέρα, που ορίζονται στο γενικότερο κοινωνικό φαντασιακό ως ιεραρχικά και στατικά δομημένοι, ουσιαστικά χρησιμοποιούνται από τον βουλευτή για τη διατήρηση της πατριαρχικής εξουσίας, στην οποία και βασίζεται το εθνικό αφήγημα, αλλά και το καπιταλιστικό σύστημα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα απαξιώνονται μπροστά στο φόβο ανατροπής της κυρίαρχης ετεροσεξουαλικής τάξης και άλλες μορφές οικογένειας τοποθετούνται στο πλαίσιο του μη διανοητού για ένα θεσμό που, όπως (λανθασμένα) υποστηρίζει ο πρόεδρος της Χρυσής Αυγής, έχει μείνει αναλλοίωτος μέσα στους αιώνες.

Ολοκληρώνοντας με τη θέση του και συνεπώς και τη θέση του κόμματος για το θεσμό της οικογένειας, επιλέγει να χρησιμοποιήσει μια φράση με πολλαπλές ιδεολογικές εννοιολογήσεις:

⁴⁹ Ο.π.: 291–292.

Και αν για κάποιους είναι αναχρονιστικό το σύνθημα «πατρίς, θρησκεία, οικογένεια», για εμάς ισχύει και θα ισχύει.⁵⁰

Για την προστασία των πολύτιμων, συντηρητικά εννοιολογημένων, αξιών και θεσμών που ορίζουν την ελληνική κοινωνία ο βουλευτής επιλέγει να αναπαραγάγει το εθνολαϊκιστικό τρίπτυχο «πατρίς, θρησκεία, οικογένεια», με στόχο να αφυπνίσει το εθνικιστικό συναίσθημα μέρους της ελληνικής κοινωνίας. Το εν λόγω σύνθημα δεν χρησιμοποιείται τυχαία, αφού κουβαλάει συγκεκριμένη ιστορία. Πρωτοεμφανίστηκε κάπου στο 1870 για να προστατεύσει την πατρίδα από τις «υλιστικές» αξίες και το «φεμινισμό», που θεωρήθηκαν νεωτερικές βόμβες στα θεμέλια της εποχής, και σαν απάντηση στο αριστερό τρίπτυχο «λαός, ιδεολογία, χειραφέτηση στις σχέσεις» (Γαζή, 2011: 31). Ο φεμινισμός παρομοιάζεται με την ανατάραξη των παραδοσιακών σχέσεων των φύλων, της οικειακότητας και της αναπαραγωγής, συνεπώς ταυτίζεται με την απειλή που κυφορεί το σύμφωνο συμβίωσης ως προς τους θεσμούς που περιορίζουν και εργαλειοποιούν τη σεξουαλικότητα των ατόμων, όπως είναι ο γάμος και η οικογένεια. Επίσης η αναφορά στη θρησκεία προέρχεται από την ανάγκη για «ηθική συμμόρφωση», η οποία συγκροτείται μέσα από το πρόταγμα της «εθνικής αναμόρφωσης». Έτσι γίνεται κατανοητό πως το σύνθημα εντάσσεται στρατηγικά στο λόγο για να εισαγάγει τον ηθικό πανικό και για να δείξει το πλήρες μέγεθος της απειλής της χώρας τόσο από τα ομοφυλόφιλα άτομα όσο και από την κυβέρνηση της αριστεράς, η οποία μετά το πέρασμά της θα έχει ουσιαστικά διαλύσει την εθνική συνοχή του ελληνικού λαού μέσα από την προσπάθειά της να τροποποιήσει τη σύσταση και την οργάνωση του πληθυσμού.

5.3 Συμπεράσματα και κριτική

Ο θεσμός της οικογένειας, στον οποίο επιλέξαμε να επικεντρωθούμε, προσεγγίζοντάς τον ως ιδεολογικό μηχανισμό έγκλησης, αποδείχθηκε πλούσιος σε εννοιολογήσεις και προσδιόρισε σε μεγάλο βαθμό τη θέση των κομμάτων σχετικά με τον τρόπο που αντιλαμβάνονται το σύμφωνο συμβίωσης ή κάποια μελλοντική τροποποίησή του. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασαν οι διαφορετικές εννοιολογήσεις που δόθηκαν στο θεσμό μέσα από την ερμηνεία του Συντάγματος, αλλά και ο τρόπος που το κάθε

⁵⁰ Ο.π.: 297.

κόμμα ταύτισε διαφορετικά την οικογενειακή ζωή με την ύπαρξη παιδιών, ζήτημα που πλαισιώθηκε από αντικρουόμενες απόψεις.

Η συζήτηση για την επέκταση του σύμφωνου συμβίωσης συνέβαλε ως ένα βαθμό στη λογοθετική αποφυσικοποίηση της οικογένειας, των κοινωνικών ρόλων (άντρας, γυναίκα) και της σεξουαλικότητας, καθώς δείχνει τους διαφορετικούς τρόπους που μια κοινωνία επιχειρεί να ρυθμίσει αφήνοντας στην άκρη τη βιολογία και την κοινωνική αναπαραγωγική λειτουργία, καταδεικνύοντας πως οι κοινωνικοί ρόλοι είναι παράγωγοι κοινωνικών και πολιτισμικών συνθηκών και δεν ορίζονται αποκλειστικά από την ανθρώπινη φυσιολογία. Ο ΣΥΡΙΖΑ αλλά και το Ποτάμι, όπως είδαμε από την ανάλυση που προηγήθηκε, υπήρξαν τα μόνα κόμματα που στήριξαν το σύμφωνο μέσα από τη δυνατότητα που δίνει στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια για ανάπτυξη οικογενειακών σχέσεων ικανών να σταθούν ως ισότιμες με τις ετερόφυλες στον δημόσιο χώρο. Χρησιμοποιώντας επιχειρήματα περί ισότητας και υπαρκτών συναισθημάτων, όπως η αγάπη, η συντροφικότητα και η αλληλεγγύη, προσπάθησαν να δημιουργήσουν μια δυναμική αποδόμησης της έμφυλης διαφοράς μέσα από τις διαφορετικές εννοιολογήσεις που έδωσαν στο θεσμό της οικογένειας ως μια συντροφική σχέση που δομείται από τον αμοιβαίο έρωτα και την αγάπη. Με αυτό τον τρόπο αποπειράθηκαν να αποσταθεροποιήσουν ως ένα βαθμό το -θεωρούμενο ως φυσικό- μοντέλο των δύο φύλων, στο οποίο προϋποτίθεται ότι στηρίζεται ο οικογενειασμός (Γιαννακόπουλος, 2012: 189). Βέβαια αυτό που προκρίνουν τα δύο αυτά κόμματα δεν είναι ένας ουσιαστικός επαναπροσδιορισμός του θεσμού της οικογένειας, αλλά η αναγνώριση της επιθυμίας και της ανάγκης κάποιων ανθρώπων για μια άλλη μορφή οικογενειακών σχέσεων στο οριοθετημένο πάντα πλαίσιο των αντιστοιχών ετεροφυλοφιλικών. Τα δύο κόμματα αντιλαμβάνονται ότι η στατική εννοιολόγηση που δίνεται στο θεσμό της οικογένειας δεν ικανοποιεί όλους του πολίτες της κοινωνίας, π.χ. τους ομοφυλόφιλους ή άλλους που επιθυμούν να δομήσουν διαφορετικού είδους σχέσεις, καθώς δεν ανταποκρίνεται στις νέες οπτικές για τη ζωή. Η χρήση αναπαραστάσεων του σημερινού ανθρώπου, ο οποίος έχει πλέον μεγαλύτερη ελευθερία να εκφράσει τις επιθυμίες του και τις διαφοροποιημένες από το ετεροκανονικό μοντέλο ανάγκες του, επιβάλλουν, σύμφωνα με τα δύο κόμματα, την αντιμετώπιση της οικογένειας ως μεταβαλλόμενου και ενεργητικού θεσμού ο οποίος είναι σε θέση να παράξει σημαντικές ευκαιρίες για την αυτοπραγμάτωση των υποκειμένων, τα οποία δεν είχαν μέχρι πριν από λίγους μήνες

αυτή τη δυνατότητα. Αυτό βέβαια θα γίνει μέσα από τη συμμόρφωση των ομόφυλων ατόμων με τα καθιερωμένα πρότυπα κοινωνικής και σεξουαλικής ζωής που υπαγορεύονται από το ελληνικό πολιτισμικό συγκείμενο, π.χ. τη μονογαμία, ως μοναδικές αποδεκτές μορφές συμβίωσης και με άλλα ορόσημα που περιχαρακώνουν την κατά τα άλλα προσωπική επιλογή σύναψης μιας σχέσης αναγνωρισμένης από το κράτος.

Τα υπόλοιπα κόμματα, ακόμα και αυτά που στήριξαν το σύμφωνο, απέφυγαν να συνδέσουν τους δεσμούς που αυτό δημιουργεί με τους οικογενειακούς, προσπαθώντας να εξαλείψουν κάθε υπόνοια ταύτισης και αναγνώρισης ισότιμων σχέσεων, που θα επέτρεπε στο μέλλον τη θεσμοθέτηση της τεκνοθεσίας σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Με αυτούς τους τρόπους, δηλαδή την αποσιώπηση ή την πλήρη εναντίωση στην αναγνώριση οικογενειακών σχέσεων σε μη ετερόφυλα άτομα, αναδεικνύονται πολλές και διαφορετικές εννοιολογήσεις του θεσμού της οικογένειας, κυρίως μέσα από εθνικοπατριωτικές αναπαραστάσεις της έμφυλης ετεροκανονικοποιημένης σεξουαλικότητας, η οποία φυσικοποιείται. Στις πιο εχθρικές τοποθετήσεις οι βουλευτές παρουσιάζουν την οικογένεια ως έναν ακόμα ιδεολογικό μηχανισμό του κράτους που έχει ως αποστολή να διασφαλίσει και να προωθήσει την κυρίαρχη πατριαρχική εξουσία και ετεροσεξουαλική τάξη. Έτσι αρχικά αναπαράγεται λογοθετικά η ετεροκανονική ιδεολογία για να περιγράψει και να φυσικοποιήσει τις αξίες της ελληνικής κοινωνίας όπως αυτές καταγράφονται στο άρθρο 21 του Συντάγματος και σε ένα δεύτερο επίπεδο τη βία του ομοφοβικού λόγου που υποκειμενοποιεί τους ομοφυλόφιλους ως μη φυσιολογικούς και άρα ακατάλληλους για την οργάνωση οικογενειακών δεσμών, οι οποίοι συνδέονται με την αναπαραγωγή και το περιβάλλον ανάπτυξης και κοινωνικοποίησης του παιδιού. Όπως είδαμε και νωρίτερα, το οικογενειακό περιβάλλον παίζει έναν από τους πιο κομβικούς ρόλους στην κανονιστική πειθάρχηση του υποκειμένου και γι' αυτό πρέπει να περιφρουρηθεί.

Το ζήτημα της αναπαραγωγής, που συνδέεται άμεσα με το θεσμό της οικογένειας, παρουσιάζει δύο προεκτάσεις. Αρχικά εκφράζεται ανησυχία για την ποιότητα του περιβάλλοντος που μπορεί να παρέχει ένα ομοφυλόφιλο ζευγάρι στα παιδιά και για τις αναπαραστάσεις των γονεϊκών ρόλων με τους οποίους αυτά έρχονται σε επαφή. Βέβαια η εννοιολόγηση της οικογένειας ως βασικού θεμέλιου αναπαραγωγής του

έθνους έφερε στην επιφάνεια και τους κυρίαρχους στην ελληνική κοινωνία λόγους περί δημογραφικού προβλήματος, το οποίο αντιμετωπίζεται ως σοβαρό εθνικό ζήτημα.

Στο πλαίσιο αυτής της ρητορικής, η οποία χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό από τους ANEL, το ΚΚΕ και τη ΧΑ, το έθνος συνδέθηκε άμεσα με το φύλο, κυρίως μέσα από τις αναπαραστάσεις που δόθηκαν στην οικογένεια ως ένα θεσμό μεταξύ ανδρός και γυναικός που έχει ως κύριο σκοπό τη φυσιολογική αναπαραγωγή του έθνους. Οι λόγοι των βουλευτών που προέταξαν το δημογραφικό ως πρόβλημα που θα επιδεινωθεί μέσα από την τυχόν αναγνώριση οικογενειακών δεσμών σε άτομα που δεν είναι ικανά να αναπαράξουν «φυσιολογικά» το εθνικό υποκείμενο μας αποκαλύπτουν πώς το δημογραφικό, ενταγμένο στο συγκεκριμένο πεδίο λόγου, χρησιμεύει ως εργαλείο διαφύλαξης της ετεροκανονικής οικογένειας μέσα από τη δημιουργία φόβου για την επίθεση που δέχεται εκ των έσω το έθνος.

Επίσης είδαμε ότι τα πεδία του φύλου, της συγγένειας και της σεξουαλικότητας προσχώρησαν στην έννοια της οικιακής μονάδας. Η οικογένεια εννοιολογήθηκε από τα κόμματα που αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν οικογενειακούς δεσμούς σε μη ετερόφυλα ζευγάρια ως ένας χώρος που «σηματοδοτείται από τον έμφυλο διαχωρισμό των ρόλων, την έντονη διχοτομία ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο χώρο και την έμφαση στη συζυγική συμπληρωματικότητα, η οποία δημιουργεί τους δεσμούς συγγένειας» (Papataxiarchis, 1994). Αυτά τα στοιχεία, με τον τρόπο που στοιχειοθετήθηκαν μέσα από τους λόγους των βουλευτών, «αναπαριστούν για τα υποκείμενα την οικογενειακή μονάδα ως τη μόνη βιώσιμη πολιτισμική επιλογή, σύμφωνα με την οποία ο εαυτός ως μέλος μιας συσσωματωμένης συζυγικής ομάδας αποκτά μια θέση στην ευρύτερη κοινωνία η οποία επικουρείται από τη στήριξη που απολαμβάνουν τα άτομα από το κράτος και την Εκκλησία» (ό.π.). Έτσι για άλλη μια φορά τα ομοφυλόφιλα υποκείμενα εξαιρούνται από αυτούς τους προστατευόμενους, αλλά ταυτόχρονα και εκτεθειμένους στην κρατική εξουσία θεσμούς. Σύμφωνα βέβαια με την Kath Weston, η αναγνώριση ομόφυλων οικογενειών, η οποία αποτελεί πραγματικότητα για τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, δεν είναι αναγκαστικά ανατρεπτική, αλλά ούτε και τις εξομοιώνει πλήρως με τις ετερόφυλες. Και αυτό γιατί οι ομόφυλες οικογένειες αναπαράγουν ομοκανονικές αντιλήψεις για την οικογένεια, τοποθετώντας τη

διάρκεια στη θέση του για πάντα και την επιμονή στη θέση της μονιμότητας (1998:76).

Τέλος η απόρριψη του σύμφωνου συμβίωσης από ένα αριστερό, μαρξιστικό, θεωρητικά, κόμμα, όπως το ΚΚΕ, θα μπορούσε να αιτιολογηθεί μόνο εάν προέβαλε μια λογική πλήρους κατάργησης οικογένειας και μαζί της αστικής ηθικής για τη σεξουαλικότητα. Είναι μια θέση που εμφανίζεται στο λόγο της Παπαρήγα. Η απόρριψη του θεσμού, που σε καμία περίπτωση δεν υπερασπίστηκε το κόμμα ούτε και η ίδια η βουλευτρια, υπάρχει σαν θέση στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο και εφαρμόστηκε στην Σοβιετική Ένωση τη δεκαετία του '20, ανεξάρτητα με το αν αργότερα αναθεωρήθηκε. Αντιθέτως το ΚΚΕ, αντί να ασκήσει ουσιαστική κριτική στην καπιταλιστική πραγματικότητα, όπου το κράτος έχει ιδιοποιηθεί τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα αρνούμενο να αναγνωρίσει ουσιαστικά τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα, αφήνοντας τα, ακόμα και με το σύμφωνο συμβίωσης, εκτεθειμένα στην κρατική καταπίεση και τους προπηλακισμούς μιας αυτόκλητης «αστυνομίας ηθών», έχασε μια ευκαιρία πολιτικής σοβαρότητας.

Όπως φάνηκε από την ανάλυση των λόγων των κομμάτων, η οικογένεια παρουσιάστηκε ως ιδεολογικός μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου ο οποίος αρχικά ενεργοποιήθηκε σε μια προσπάθεια προστασίας της ως εθνικής αξίας, αλλά και απόρριψης της αντικοινωνικής, μη ετεροκανονικής έκφρασης της ερωτικής/σεξουαλικής επιθυμίας, προσπαθώντας να τη διοχετεύσει σε κοινωνικά αποδεκτές νόρμες. Αυτή η διαδικασία συνεισφέρει στην κοινωνική τάξη, ενθαρρύνοντας συγκεκριμένες μορφές σεξουαλικών σχέσεων οι οποίες προσανατολίζονται κατά κύριο λόγο προς την αναπαραγωγή μέσα στο πλαίσιο του μοντέλου οικογένειας που είναι κοινωνικά αποδεκτό. Η εμμονή των κομμάτων στον έλεγχο της ερωτικής επιθυμίας γίνεται προφανής από τα προνόμια που απολαμβάνουν οι κανονιστικές ετεροσεξουαλικές σχέσεις και η ταύτιση των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτές με πολύ σημαντικούς κοινωνικούς ρόλους όπως αυτοί των συζύγων, του πατέρα και της μητέρας (Davis, 1979).

Ανάλυση πολιτικού λόγου : Γάμος, δικαιώματα και παράδοση στις τοποθετήσεις υπέρ και κατά του συμφώνου συμβίωσης

6.1 Εισαγωγή

Λαμβάνοντας υπ' όψιν μας τα ιδεολογικά κομματικά πλαίσια που παρουσιάστηκαν νωρίτερα, σε αυτό το σημείο της έρευνας θα παρουσιαστεί και θα αναλυθεί ο τρόπος που εννοιολογήθηκαν ορισμένοι κεντρικοί για τη δημόσια συζήτηση όροι, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η σύνδεσή τους με την πολιτειότητα και ο γάμος. Πρόκειται για έννοιες που επανέρχονται διαρκώς στο λόγο, αποδεικνύοντας την κομβικότητα της ρηματικής τους σύνδεσης με το σύμφωνο. Η έννοια του γάμου, όπως γίνεται φανερό από τις ομιλίες, αναδεικνύεται σε κεντρικό ζήτημα που διαπερνά όλους σχεδόν τους λόγους των βουλευτών και βουλευτριών των κομμάτων που τοποθετήθηκαν στην Ολομέλεια της Βουλής. Όπως θα δούμε παρακάτω, οι διαφορετικοί τρόποι ερμηνείας του θεσμού του γάμου, ο τρόπος που γίνεται αντιληπτός ο κοινωνικός του ρόλος και η σύνδεσή του με τα δικαιώματα και την ιδιότητα του πολίτη καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την αποδοχή ή απόρριψη κάθε είδους θεσμικής και κοινωνικής αναγνώρισης των σχέσεων μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών. Οι αναπαραστάσεις του θεσμού του γάμου μάς βοηθούν να κατανοήσουμε το βαθμό που τα ομοφυλόφιλα υποκείμενα γίνονται αποδεκτά και ορατά από το κράτος και την κοινωνία ως ίσα ή μη, άξια ή όχι να απολαμβάνουν τα καθολικά δικαιώματα της πολιτειότητας.

6.2 Γάμος, θρησκεία και παράδοση

Στις θετικές προς το σύμφωνο συμβίωσης τοποθετήσεις δύο ήταν οι εννοιολογήσεις του γάμου που κυριάρχησαν. Τα πιο συντηρητικά κόμματα αντιμετώπισαν το γάμο ως θεσμό που συνδέεται με την παράδοση και συνίσταται στην ένωση δύο ετερόφυλων ατόμων με σκοπό την τεκνοποιία, όπως ορίζει τόσο το Σύνταγμα όσο και η θρησκεία. Αναγνώρισαν στο σύμφωνο την ιδιότητα της συμβολαιογραφικής πράξης που είναι σε θέση να ρυθμίσει μια κοινωνική πραγματικότητα και να βοηθήσει τη χώρα να συμμορφωθεί με τις ευρωπαϊκές επιταγές. Οι βουλευτές και βουλευτρίες που προέκριναν αυτή την εννοιολόγηση ήταν όσοι, παρά την ψήφιση του συμφώνου, τάχθηκαν ρητά ή άρρητα κατά της επέκτασης του πολιτικού γάμου σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια και κατ' επέκταση κατά της πλήρους εξίσωσης των ομόφυλων ζευγαριών με

τα αντίστοιχα ετερόφυλα. Ο γάμος λοιπόν παρουσιάστηκε από αυτούς ως κάτι μη διακυβεύσιμο, ως ένας θεσμός που οφείλει να διατηρεί την παραδοσιακή του υπόσταση, όπως αυτή διαμορφώθηκε ιστορικά και κοινωνικά, και που σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να διαβρωθεί. Με βάση αυτή τη θέση η υποστήριξη του συμφώνου συμβίωσης αιτιολογήθηκε από συγκεκριμένα κόμματα με το επιχείρημα πως το σύμφωνο δεν προβλέπει και δεν ταυτίζεται με το δικαίωμα του πολιτικού γάμου για ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

Στην παραπάνω θέση βάσισε την στήριξή του προς το σύμφωνο συμβίωσης ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της Νέας Δημοκρατίας Νίκος Βρούτσης, ο οποίος τοποθετήθηκε επί του θέματος ως εξής:

Είμαστε υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ίσης αντιμετώπισης της ανθρώπινης αξίας, του δικαιώματος της επιλογής, ναι! Όχι όμως στη βάση που φέρνετε εσείς, του γάμου και της υιοθεσίας, να εισάγετε μέσα το θέμα του γάμου, αυτό δεν γίνεται δεκτό, είναι προκλητικό.⁵¹

Από την παραπάνω τοποθέτηση καθίσταται φανερή η στάση του κόμματος απέναντι στον πολιτικό γάμο. Το σύμφωνο εννοιολογείται ως μια νομοθετική επέκταση που έρχεται για να ρυθμίσει μια κοινωνική πραγματικότητα και σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζεται με το θεσμό του γάμου, ο οποίος αποτελεί θεμέλιο λίθο για τη σύσταση της ελληνικής κοινωνίας. Η μη επέκταση του θεσμού του πολιτικού γάμου στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια αποτελεί ρήτρα για τη στήριξη του συμφώνου συμβίωσης από το κόμμα της ΝΔ. Η Νέα Δημοκρατία, πάρα το γεγονός ότι φαίνεται να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη λογική της καθολικής απονομής τους σε όλους τους πολίτες της χώρας, εντούτοις τους διαχωρίζει για ακόμα μια φορά στη βάση των σεξουαλικών τους προτιμήσεων. Έτσι ουσιαστικά υπονοεί πως οι ομοφυλόφιλοι πολίτες δεν είναι σε θέση να αποτελούν αποδέκτες των δικαιωμάτων αυτών και κοινωνούς ενός από τους πιο κεντρικούς θεσμούς της ελληνικής κοινωνίας, αυτόν του γάμου!

Σε άλλη τοποθέτηση του κόμματος, η οποία κινείται στην ίδια γραμμή, η βουλευτριά της Νέας Δημοκρατίας Αικατερίνη Παπάκωστα-Σιδηροπούλου εννοιολογεί το θεσμό

⁵¹ Αγόρευση Ν. Βρούτση, Π.τ.Β., 2015: 205.

του γάμου ως ένωση μεταξύ ετερόφυλων ατόμων, όπως την ορίζει το Σύνταγμα και η θρησκεία:

την ουσία του γάμου, του οποίου γάμου ο ορισμός είναι δεδομένος παντού, δεν υπάρχει άλλος ορισμός, ούτε μέσα από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για το γάμο, ούτε από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, ούτε από την ελληνική νομοθεσία, ούτε αλλαχού υπάρχει άλλος ορισμός, όπου ο γάμος ορίζεται με τον συγκεκριμένο τρόπο, ως σχέση μεταξύ ανδρός και γυναικός με σκοπό την αναπαραγωγή, άρα λοιπόν τη γέννηση, τη δημιουργία τέκνων⁵²

Ο γάμος σε αυτή την τοποθέτηση ορίζεται ουσιοκρατικά, ως η σχέση μεταξύ «ανδρός» και «γυναικός», όπου υπονοείται ότι τα διαφορετικά αναπαραγωγικά όργανα των ανθρώπων είναι αυτά που καθορίζουν τη συζυγική ένωση. Σε αντίθεση με τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια τα ετερόφυλα είναι σε θέση να αναπαράγουν όπως ορίζει η φυσιολογία του ανθρώπινου σώματος και άρα να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη του έθνους, γι' αυτό είναι και άξια να απολαμβάνουν το «προνόμιο του γάμου». Λίγο παρακάτω, στην προσπάθειά της να ενισχύσει τη θέση αυτή, λέει: «Όσο η επιστήμη δεν δίνει τη δυνατότητα σε ομοφυλόφιλους και σε ετεροφυλόφιλους να παράγουν το ίδιο προϊόν, δηλαδή παιδιά, [...] νομίζω ότι ο γάμος είναι άνευ αντικειμένου συζήτησης» (αγόρευση Αικ. Παπάκωστα-Σιδηροπούλου, Π. τ. Β., ό.π: 247). Σύμφωνα με αυτή τη θέση, όταν δεν μπορεί να υπάρξει «φυσιολογική» τεκνοποιία, όπως συμβαίνει με τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, το ζήτημα του γάμου δεν τα αφορά. Βλέπουμε πως η βουλευτρια επικαλείται στο λόγο της την επιστήμη ως ιδεολογικό εργαλείο ενίσχυσης της συγκεκριμένης αναπαράστασης του γάμου, μια θεώρηση η οποία φαίνεται να αγνοεί εντελώς τα σύγχρονα ιατρικά δεδομένα, αλλά και σκόπιμα αφήνει απέξω κάθε συζήτηση για την τεκνοθεσία και τα μεσοφυλικά άτομα. Διαχωρίζοντας λοιπόν τα υποκείμενα με βάση τα σεξουαλικά τους χαρακτηριστικά, η βουλευτρια αποκλείει τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια όχι μόνο στη βάση των σεξουαλικών τους προτιμήσεων, αλλά και βάση του βιολογικού τους φύλου, αρνούμενη τη θεσμοθέτηση του πολιτικού γάμου για τους ομοφυλόφιλους πολίτες.

Αναφερόμενη στον παραπάνω ορισμό για το γάμο, εμπλέκει επίσης την παράδοση και τη θρησκεία, επικαλούμενη την επίσημη θέση της Εκκλησίας της Ελλάδος

⁵² Αγόρευση Αικ. Παπάκωστα-Σιδηροπούλου, Π. τ. Β., 2015: 246.

σχετικά με το γάμο, η οποία ουσιαστικά στηρίζεται στο λόγο του Ιερού Αυγουστίνου: «Η επίκληση των θείων και ιερών κανόνων της Εκκλησίας της Ελλάδας και ο Ιερός Αυγουστίνος ορίζουν το γάμο ως εξίσου ένωση με σκοπό την αναπαραγωγή» (ό.π. 147). Άρα ο θεσμός του γάμου είναι κάτι μη διαπραγματεύσιμο και περιφρουρείται από την παράδοση, η οποία με τη σειρά της εννοιολογείται ως κάτι άκριτα θετικό και άξιο διαφύλαξης για την εθνική υπόσταση της χώρας. Υπονοείται επίσης στο λόγο της βουλευτριάς ότι μόνο τα ετεροφυλόφιλα ετεροκανονικά υποκείμενα που είναι δυνητικά σε θέση να τεκνοποιήσουν μπορούν να παντρευτούν και να αναγνωριστούν ως αποδέκτες της ιδιότητας του πολίτη, ενώ τα ομοφυλόφιλα άτομα στερούνται τα δικαιώματα αυτά που θα τα εξίσωναν, τουλάχιστον θεσμικά, με τους υπόλοιπους πολίτες της χώρας.

Η παράδοση κατέχει κεντρικό ρόλο στον τρόπο που εννοιολογείται ο θεσμός του γάμου. Ο Γιάννης Καρράς, κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της Ένωσης Κεντρώων, κόμματος που, σε αντίθεση με τη Νέα Δημοκρατία, δεν τοποθετήθηκε ρητά ενάντια στον πολιτικό γάμο, δεν παρέλειψε στην ομιλία του να διαχωρίσει το σύμφωνο συμβίωσης από το γάμο, τον οποίο και αυτός συνέδεσε τόσο με την παράδοση όσο και με τη θρησκεία:

Η ελληνική κοινωνία έχει ορισμένες παραδόσεις, έχει σειρά ιστορικών καταβολών και αντιμετωπίζει και τις σύγχρονες προκλήσεις. Έχουμε λοιπόν τον εκκλησιαστικό γάμο, που είναι η παράδοσή μας, έχουμε το γάμο τον οποίο ιερολογεί η Εκκλησία πνευματικά και διαλύει πνευματικά μετά το διαζύγιο, έχουμε τον πολιτικό γάμο και εν συνεχεία ήδη έχουμε το σύμφωνο συμβίωσης, του οποίου σήμερα επεκτείνουμε την εμβέλειά του και σε ομόφυλα ζευγάρια.⁵³

Ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της Ένωσης Κεντρώων εννοιολογεί το γάμο ως υπερβατικό θεσμό συνδεδεμένο τόσο με τη θρησκεία όσο και με την ιστορική διαδρομή της Ελλάδας, η οποία διαμόρφωσε την παράδοσή της. Παρουσιάζει το σύμφωνο ως ρύθμιση η οποία δεν είναι σε θέση να θίξει τις παραδόσεις της χώρας, καθώς διαχωρίζεται τόσο από τον θρησκευτικό όσο και από τον δημόσιο χαρακτήρα που έχει ο πολιτικός γάμος, αποτελώντας ουσιαστικά μια αστικού τύπου σύμβαση από την οποία κανένας δεν θα πρέπει να αποκλείεται. Με τη σειρά του επικαλείται τον Μοδεστίνου, δίνοντας έναν έμφυλο ορισμό στην έννοια του γάμου, με σκοπό να

⁵³ Αγόρευση Γ. Καρρά, Π. τ. Β., 2015: 342.

ενισχύσει τον παραπάνω διαχωρισμό: «Σύμφωνα με τον Μοδεστίνo, τον οποίον οι εξημών νομικοί τον θυμηθήκαμε πάρα πολύ τις τελευταίες ημέρες, δίνει τον εξής ορισμό σε σχέση με το γάμο ως σχέση μεταξύ: «Ανδρός και γυναικός συνάφεια και συγκλήρωσις του βίου παντός» (αγόρευση Γ. Καρρά, Π. τ. Β., ό.π.: 345). Επίσης ο Β. Λεβέντης, ως πρόεδρος του κόμματος, τόνισε πως το σύμφωνο δεν αποτελεί γάμο, αλλά απαντάει σε «αστικά και κληρονομικά ζητήματα των πολιτών» (αγόρευση Β. Λεβέντη, Π. τ. Β., ό.π.: 407). Τα ομοφυλόφιλα υποκείμενα αποκλείονται και σε αυτές τις τοποθετήσεις από την πλήρη απολαβή των δικαιωμάτων τους, καθώς και από την ίση κοινωνική αναγνώριση, η οποία θα μπορούσε να κατοχυρωθεί μόνο μέσω του γάμου, με δεδομένο το ρόλο που αυτός κατέχει στην ελληνική κοινωνία.

Ως μια άλλη επιλογή και ως σύμβαση παρουσιάζεται το σύμφωνο συμβίωσης και από το κόμμα της Δημοκρατικής Συμπαράταξης, το οποίο με τη σειρά του προσπαθεί να αποσυνδέσει το ρόλο του συμφώνου από το γάμο. Ο Θεόδωρος Παπαθεωδώρου, ως ειδικός αγορητής του κόμματος, σε σημείο της ομιλίας του ζητάει την αντικατάσταση του όρου «γονέας» που αναγράφεται στο περιεχόμενο των διατάξεων του συμφώνου συμβίωσης με τους όρους «πατέρας και μητέρα», που ανταποκρίνονται σε μια βιολογική ιδιότητα, ώστε να μην υπάρχει καμία σύγχυση: «Όταν αναφέρεται στο σχέδιο νόμου ο όρος «γονείς», και εφόσον έχει γίνει σαφής τοποθέτηση ότι εδώ δεν μιλάμε ούτε για ένα υποκατάστατο του πολιτικού γάμου, αλλά για μια άλλη επιλογή, καλό θα ήταν, κατά την άποψή μας, και νομοτεχνικά αρτιότερο να αντικατασταθεί ο όρος αυτός με τον όρο “πατέρας και μητέρα”» (αγόρευση Θ. Παπαθεωδώρου, Π. τ. Β. ό.π.: 49). Η Δημοκρατική Συμπαράταξη είναι επίσης ένα από τα κόμματα τα οποία, ενώ στήριζαν χωρίς απώλειες το νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης, δεν υποστήριζαν πουθενά στο λόγο τους τη θεσμοθέτηση του πολιτικού γάμου ως βασικό βήμα για ίσα δικαιώματα και αναγνώριση, όπως έκαναν άλλα κόμματα του σοσιαλδημοκρατικού τόξου, στο οποίο υποστηρίζει ότι εντάσσεται ιδεολογικά.

6.3 Γάμος, δικαιώματα και πολιτειότητα

Η δεύτερη εννοιολόγηση του γάμου προήλθε από τα κόμματα που τάχθηκαν ανοιχτά υπέρ της επέκτασης του πολιτικού γάμου. Σύμφωνα με τις τοποθετήσεις των βουλευτών και των βουλευτριών τους στην Ολομέλεια, ο γάμος αποτελεί δομή εξασφάλισης των δικαιωμάτων και της ιδιότητας του πολίτη. Αποτελεί επίσης τον

απώτερο στόχο της παρούσας θεσμοθέτησης, καθώς εννοιολογείται ως θεσμός που εξελίσσεται μέσα από μια προσέγγιση που δέχεται ότι το περιεχόμενό του δεν μένει -και δεν θα έπρεπε να μένει- ανέγγιχτο από τις ιστορικές και κοινωνικές μεταβολές.

Ο ΣΥΡΙΖΑ και το Ποτάμι ήταν τα μόνα κόμματα που στήριξαν δημόσια μέσα από το λόγο των εκπροσώπων τους την επέκταση του πολιτικού γάμου σε όλους τους πολίτες της χώρας, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού. Η κατοχύρωση εξάλλου του πολιτικού γάμου και για ομοφυλόφιλα ζευγάρια υπήρξε και μια από τις προεκλογικές δεσμεύσεις του κόμματος. Στην τοποθέτησή της στη Βουλή η εισηγήτρια του νομοσχεδίου για το σύμφωνο συμβίωσης Β. Κατριβάνου ξεκινά την ομιλία της υπερασπιζόμενη τον πολιτικό γάμο: «θα κριθούμε αν σταματήσουμε εκεί, αν δεν προχωρήσουμε σύντομα στη θέσπιση του πολιτικού γάμου, που είναι θέση του ΣΥΡΙΖΑ από το ιδρυτικό του συνέδριο» (αγόρευση Β. Κατριβάνου, Π. τ. Β, ό.π.: 17). Ενδιαφέρον έχει επίσης η προσπάθεια της βουλευτριάς, η οποία, στηρίζοντας τον πολιτικό γάμο, επιχειρεί να αντιστρέψει τον κυρίαρχο λόγο που θεωρεί την παράδοση ως εκ προοιμίου θετική. Αναφερόμενη στα λόγια ενός Αμερικάνου ομοσπονδιακού δικαστή, λέει:

Ακούστηκαν πολλά και για το σεβασμό της παράδοσης [...] Η απαγόρευση του γάμου για τα ομόφυλα ζευγάρια αποτελεί μία παράδοση μίσους και άγριων διακρίσεων [...] Όσον αφορά τα ετερόφυλα ζευγάρια, παλιότερα υπήρχε μόνο ο θεσμός του θρησκευτικού γάμου. Στη συνέχεια θεσμοθετήθηκε ο πολιτικός γάμος. Τα πράγματα αλλάζουν και εξελίσσονται.⁵⁴

Στα παραπάνω ψήγματα λόγου ο γάμος εννοιολογείται και συνδέεται με την ελευθερία και την ισότητα και αποτελεί σημαντική δομή εξασφάλισης των δικαιωμάτων αυτών, καθώς και της ιδιότητας του πολίτη, η οποία μπορεί να ανατρέψει τις αδικίες του παρελθόντος, που διαιωνίζονται πολλές φορές μέσα από την προσκόλλησή τους στην παράδοση. Η θέση αυτή αποτελεί μια απομυστικοποιημένη προσέγγιση του θεσμού του γάμου η οποία υποστηρίζει πως το περιεχόμενό του δεν πρέπει να μένει αναλλοίωτο στο πέρασμα του χρόνου και να περιορίζεται σε οπισθοδρομικές αναπαραστάσεις, αλλά αντίθετα να εναρμονίζεται με τις κοινωνικοπολιτικές επιταγές και ανάγκες της κάθε εποχής.

⁵⁴ Αγόρευση Β. Κατριβάνου, Π. τ. Β., 2015: 20–21.

Η Φ. Βάκη, με την ιδιότητα της κοινοβουλευτικής εκπροσώπου του ΣΥΡΙΖΑ, στη δική της τοποθέτηση στη Βουλή στηρίζει με παρόμοια επιχειρήματα τον πολιτικό γάμο. Βέβαια δίνει και μια άλλη διάσταση στην εννοιολόγηση του γάμου, αντιπαρατιθέμενη κυρίως στις τοποθετήσεις κατά του συμφώνου που συνδέουν το γάμο με τη δημιουργία οικογένειας: «Η έννοια της οικογένειας άλλωστε δεν δομείται μόνο στο γάμο, αλλά και σε άλλους de facto οικογενειακούς θεσμούς όταν τα μέρη συμβιώνουν» (αγόρευση Φ. Βάκη, Π. τ. Β., ό.π.: 283). Η συγκεκριμένη τοποθέτηση αποτελεί μια προσπάθεια αποφυσικοποίησης της προνομιακής θέσης που κατέχει στην κοινωνία ο γάμος, ο οποίος παρουσιάζεται ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία οικογένειας. Τασσόμενη υπέρ της θεσμοθέτησης τόσο του πολιτικού γάμου όσο και του συμφώνου συμβίωσης, η βουλευτρια λέει πως «η κοινωνία ωριμάζει μόνο με νομοθετικές τομές που εκριζώνουν βαθιά εδραιωμένες προκαταλήψεις» (ό.π.: 289). Βαθιά εδραιωμένες αιτιάσεις θεωρεί λοιπόν και τις φωνές που στηρίζουν πως τόσο η επέκταση του συμφώνου συμβίωσης στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια όσο και η μελλοντική επέκταση του πολιτικού γάμου, είναι σε θέση να υποσκάσουν το θεσμό του γάμου και όχι να τον εξελίσσουν. Η βουλευτρια φαίνεται να κατανοεί τόσο τη σημασία όσο και τη δυναμική των αναπαραστάσεων, θεωρώντας πως αυτές θα αλλάξουν μόνο με νομοθετικές ριζοσπαστικές πρωτοβουλίες.

Το Ποτάμι είναι το δεύτερο κοινοβουλευτικό κόμμα το οποίο στήριξε ρητά την επέκταση του πολιτικού γάμου στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, συνδέοντάς τον με την ισονομία και την ιδιότητα του πολίτη. Η κομματική στήριξη που παρέχει το κόμμα τόσο στο νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης όσο και στον πολιτικό γάμο ευθυγραμμίζεται με τη στάση του απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα και την πλήρη πολιτική ισότητα σε ένα νεοφιλελεύθερο πλαίσιο δράσης όπου δεν πρέπει να παρεμβαίνει περιοριστικά ούτε το κράτος ούτε η Εκκλησία: «Εμείς λέμε ότι το κράτος και η Εκκλησία δεν έχουν καμιά θέση στις κρεβατοκάμαρες του έθνους» (αγόρευση Στ. Θεοδωράκη, Π. τ. Β., ό.π.: 412). Σε άλλο σημείο της ομιλίας του ο πρόεδρος του Ποταμιού, αναφερόμενος στη θέση του κόμματος για τον πολιτικό γάμο, τοποθετείται ως εξής:

οι ομοφυλόφιλοι δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Έχουν τις ίδιες υποχρεώσεις, άρα πρέπει να

έχουν τα ίδια δικαιώματα. Και επί του συγκεκριμένου πρέπει να μπορούν να συνάπτουν πολιτικό γάμο.⁵⁵

Το Ποτάμι φαίνεται να εννοιολογεί το γάμο ως το θεσμικό μέσο για την απόδοση ίσων δικαιωμάτων, αναγνωρίζοντας στα ομοφυλόφιλα υποκείμενα την πολιτική ισχύ που τους στερεί τόσα χρόνια η πολιτεία. Η θεσμοθέτηση του πολιτικού γάμου θα μπορούσε να αλλάξει τόσο τις αναπαραστάσεις όσο και την ουσιαστική θέση των μη ετερόφυλων υποκειμένων, τα οποία ακόμα αντιμετωπίζονται ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας, στερούμενα δικαιώματα που ισχύουν και αποδίδονται στους ετερόφυλους πολίτες της χώρας εδώ και αρκετές δεκαετίες, όπου υποτίθεται ότι η Ελλάδα συμπορεύεται και εναρμονίζεται με τις πολιτικές των ευρωπαϊκών χωρών όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ο Γ. Αμυράς στη δική του τοποθέτηση στη Βουλή στηρίζει και αυτός με τη σειρά του την κεντρική θέση που κρατάει το κόμμα για τον πολιτικό γάμο: «Εμείς στο Ποτάμι υποστηρίζουμε πλήρη ισότητα δικαιωμάτων [...] υποστηρίζουμε πλήρως την πολιτική ένωση, δηλαδή τον πολιτικό γάμο» (αγόρευση Γ. Αμυρά, Π. τ. Β., ό.π.: 231). Η στήριξη του βουλευτή στις νεοσύστατες θεσμοθετήσεις για τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια συνδέεται με το σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την ισότητα και την ελευθερία επιλογών που είναι υποχρεωμένο να δείχνει ένα φιλελεύθερο δημοκρατικό κράτος σε όλους τους πολίτες. Αυτά τα δικαιώματα προβάλλονται ως μια καινούρια γραμμή επέκτασης και άλλων κεντρικών, όπως φαίνεται, για το κόμμα δικαιωμάτων: «Υποστηρίζουμε βεβαίως -για να φύγω από αυτό το θέμα και να επεκταθώ λίγο-πρακτικά το δικαίωμα της καύσης και της επιλογής του οποιουδήποτε για τη μετά θάνατον συμπεριφορά των οικείων του έναντι του σώματός του και βεβαίως υποστηρίζουμε και την ευθανασία, το δικαίωμα στην ευθανασία.» (ό.π.: 231). Άρα βλέπουμε ότι η θετική στάση του Ποταμιού περιστρέφεται ξεκάθαρα γύρω από το άτομο και την αυτοδιάθεση που το χαρακτηρίζει, μια πυρηνική θέση της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας, δημιουργώντας μια αναπαράσταση του κράτους ως θεσμού ανοιχτού και απαγκιστρωμένου από τις αρτηριοσκληρωτικές πολιτικές και κοινωνικές παραδόσεις σε ένα κατά τα άλλα ψευδεπίγραφο πλαίσιο δικαιωμάτων και επιλογών.

⁵⁵ Αγόρευση Στ. Θεοδωράκη, Π. τ. Β., 2015: 413.

6.4 Ο γάμος ως το ετεροκανονικό συμβόλαιο

Σε αυτό το σημείο θα περάσουμε στην ανάλυση των λόγων για το γάμο που προήλθαν από τα κόμματα της Χρυσής Αυγής, του ΚΚΕ, αλλά και από μέρος των βουλευτών της Νέας Δημοκρατίας που εναντιώθηκε στο σύμφωνο και φυσικά και στον πολιτικό γάμο. Παρόλο που οι ιδεολογικές θέσεις των κομμάτων διαφέρουν ριζικά μεταξύ τους και γι' αυτό δεν πρέπει να ταυτίζονται, παρατηρούμε ότι όλες οι τοποθετήσεις που αφορούν το θεσμό του γάμου διατρέχονται από τον ιδεολογικό άξονα του έθνους, της παράδοσης και της οικογένειας, ο οποίος διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη σύσταση των αντιπαρατιθέμενων επιχειρημάτων που χρησιμοποίησαν τα συγκεκριμένα κόμματα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο λόγος του εισηγητή της Νέας Δημοκρατίας Χαράλαμπου Αθανασίου και οι εννοιολογήσεις που δίνει στο θεσμό του γάμου, ο οποίος αποτελεί το ακάθι του συμφώνου, παρόλο που δεν αναφέρεται ρητά. Στην ομιλία του για το σύμφωνο, στο οποίο αφιερώνει μερικά λεπτά, περιγράφει την ομοφυλοφιλία ως μια κατάσταση η οποία πρέπει να ρυθμιστεί, αν και ο ίδιος ρητά και άρρητα, όπως θα δούμε παρακάτω, δεν κατανοεί την ανάγκη απόδοσης ίσων δικαιωμάτων σε άτομα που, όσο μένουν αόρατα, δεν τον αφορούν.

Το αναθεωρημένο σύμφωνο συμβίωσης που προτείνει η κυβέρνηση θα μπορούσε να ιδωθεί ως εισαγωγή των ομόφυλων σχέσεων στο εθνικό σώμα μέσα από την αναγνώριση ίσων δικαιωμάτων. Ο βουλευτής εναντιώνεται στις νέες ρυθμίσεις, υποστηρίζοντας πως δεν υπάρχει ανάγκη, ούτε προκύπτει συνταγματικά η αξίωση αυτών των ανθρώπων για ισότητα και πλήρη αναγνώριση. Θεωρεί πως η έγκληση από το ΕΔΔΑ δεν υποχρεώνει τη χώρα για τίποτα παραπάνω πέρα από την παραχώρηση στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια μιας «χαλαρής» ρύθμισης της συμβίωσης γι' αυτή τη «δεύτερη» κατηγορία πολιτών:

[Ποιου συμφώνου όμως; Του συμφώνου του νόμου Χατζηγάκη, δηλαδή του ν. 3917/2008. Αυτό μας ζητάει η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.⁵⁶[...] Η φιλοσοφία του συμφώνου συμβίωσης αλλάζει άρδην και αυτό μετατρέπεται σε έναν κατ' ουσία

⁵⁶ Αγόρευση Χ. Αθανασίου, Π. τ. Β., 2015: 98.

πολιτικό γάμο σε συμβολαιογράφο, καθώς ελάχιστες διαφορές θα έχουν πλέον οι δύο θεσμοί.⁵⁷

Σύμφωνα με τον βουλευτή, ο οποίος επικαλείται το Σύνταγμα, τα δικαιώματα που αφορούν την κοινή οικογενειακή ζωή αξίζουν να τα απολαμβάνουν μόνο τα ετερόφυλα άτομα. Κάθε άλλη μορφή σχέσης αφορά την ιδιωτική ζωή των ατόμων, η οποία δεν πρέπει να συγχέεται με την ετεροκανονική οικογενειακή πραγματικότητα. Εξισώνει λοιπόν το σύμφωνο με το γάμο, ενώ ταυτόχρονα σκιαγραφεί πρότυπα σχέσεων, περιχαρακώνοντας όσα δεν συμβαδίζουν με τις κανονιστικές αντιλήψεις και αιτούμενος παράλληλα ένα σύμφωνο που πάλι θα περιορίζει τα ομοφυλόφιλα άτομα.

Ο γάμος αποτελεί μια από της κόκκινες γραμμές για τον εισηγητή της Νέας Δημοκρατίας. Με επιχείρημα το άρθρο 12 της ΕΣΔΑ, το οποίο και χρησιμοποιεί τακτικιστικά, αμφισβητεί τα άρθρα 8 και 14 του συμφώνου, σχηματίζοντας λογοθετικά μια ουσιοκρατική έμφυλη εννοιολόγηση του θεσμού του γάμου:

Σας διαβάζω από τη σύμβαση: «Δικαίωμα συνάψεως γάμου. Άμα τη συμπλήρωσει ηλικίας γάμου, ο ανήρ και η γυνή έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται εις γάμον και ιδρύωσιν οικογένειαν, συμφώνως προς τους διέποντας το δικαίωμα αυτό εθνικούς νόμους». Ξεκάθαρα πράγματα.⁵⁸

Εκεί έγκειται και η εναντίωση του βουλευτή απέναντι στο σύμφωνο, το οποίο προσπαθεί να παρουσιάσει ως κάτι αφύσικο, στο βαθμό που μπορεί αυτό να ταυτιστεί με το γάμο. Ο γάμος εννοιολογείται ως το δικαίωμα που παρέχει το έθνος-κράτος στους ετερόφυλους πολίτες, οι οποίοι μέσα στο κανονιστικό πλαίσιο της οικογένειας θα αποκτήσουν δικά τους παιδιά. Η ανθρώπινη φυσιολογία παρουσιάζεται καθοριστική για τη σύναψη αναγνωρισμένων από το κράτος σχέσεων και η αναπαραγωγή του έθνους, στην οποία στοχεύει παραδοσιακά η ετεροφυλόφιλη επαφή, αποτελεί το βασικό κίνητρο. Στο παράθεμα που ακολουθεί δηλώνεται και ρητά ο φόβος του και για την επερχόμενη θεσμική νομοθέτηση του γάμου, που είναι και ο απώτερος στόχος του συμφώνου συμβίωσης:

Εάν λοιπόν οι διατάξεις ψηφιστούν ως έχουν, στο εγγύς μέλλον ανοίγει ο δρόμος και για το γάμο των ομόφυλων ζευγαριών, κόντρα στις επιταγές του άρθρου 21 του

⁵⁷ Ο.π.: 98.

⁵⁸ Ο.π.: 99.

Συντάγματος και του άρθρου 12 της ΕΣΔΑ, που σας διάβασα.⁵⁹

Το σύμφωνο συμβίωσης παρουσιάζεται ως η κερκόπορτα που θα επιτρέψει σε λίγο καιρό στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια να εισβάλουν στον δημόσιο χώρο διεκδικώντας και άλλα «αντισυνταγματικά» δικαιώματα. Ουσιαστικά εκφράζει την ανησυχία του για τη διάβρωση του θεσμού λόγω της νοσηματοδότησης που ο βουλευτής δίνει στο θεσμό της οικογένειας. Για τον Αθανασίου, γάμος και οικογένεια πάνε μαζί. Από τη στιγμή που τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν θεωρούνται ικανά να συνάψουν οικογένεια με την παραδοσιακή αναπαραγωγική/πατριαρχική μορφή της, μόνο επιζήμια μπορεί να είναι αυτή η θεσμοθέτηση. Αναφερόμενος στα άρθρα 5, 8, 11, 12 του νομοσχεδίου, που αφορούν το σύμφωνο, εντοπίζει την άρρητη εξομίωσή του με το γάμο, αφού αναγνωρίζονται συζυγικές σχέσεις μεταξύ των ομόφυλων ατόμων. Η περιφρούρηση του ετεροκανονικού γάμου, που παρουσιάζεται ως θεμέλιος λίθος της ελληνικής κοινωνίας για τη διατήρηση της κανονιστικής της δομής, γίνεται φανερή στο λόγο του βουλευτή, ο οποίος υποστηρίζει ότι «στο εγγύς μέλλον ανοίγει ο δρόμος και για το γάμο των ομόφυλων ζευγαριών, κόντρα στις επιταγές του άρθρου 21 του Συντάγματος». Τέλος ο γάμος γίνεται αντιληπτός ως θεσμός που ορίζει το έθνος και διαμορφώνει το εθνικό υποκείμενο και γι' αυτό και πρέπει να ορίζεται με βάση τους εθνικούς νόμους και όχι από τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στη συνέχεια, αναλύοντας τον πολιτικό λόγο του ΚΚΕ, διακρίνονται τα εθνοκεντρικά στοιχεία που αποτελούν τη ραχοκοκαλιά του. Σε αυτή τη λογική το ΚΚΕ κρούει τον κώδωνα του κινδύνου για τις επιπτώσεις μιας τέτοιας θεσμοθέτησης (σύμφωνο συμβίωσης) για την ενότητα του λαού και τη διατήρηση των αξιακών θεσμών της κοινωνίας, υπονοώντας πως η Ελλάδα πρέπει να διατηρήσει ως έχει τον παραδοσιακό θεσμό του γάμου που συγκροτεί την κοινωνία της.

Σήμερα αυτό επιβεβαιώνεται και με το γεγονός ότι το σύμφωνο συμβίωσης διευρύνεται σε τέτοιο βαθμό που ουσιαστικά ταυτίζεται με αυτό του γάμου, προσομοιάζει σε αυτό του γάμου, και φυσικά από το γεγονός ότι αυτό επεκτείνεται και στα ομόφυλα ζευγάρια. Θυμίζουμε επίσης ότι η καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, την οποία επικαλείται η κυβέρνηση, δεν αφορούσε παραβίαση κάποιας θετικής υποχρέωσης από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αλλά αρνητική διάκριση σε

⁵⁹ Ο.π.: 101.

βάρος των ομόφυλων ζευγαριών, στο πλαίσιο όμως της θεσμοθέτησης του συμφώνου συμβίωσης. Αν δεν υπήρχε το σύμφωνο συμβίωσης για τα ετερόφυλα ζευγάρια, δεν θα έμπαινε και ζήτημα καταδίκης της Ελλάδας.⁶⁰

Εάν το ΚΚΕ δεχόταν, όπως το θέτει ο Φ. Ένγκελς, ότι οι κοινωνικές σχέσεις και ρόλοι, όπως η οικογένεια, ο γάμος και τα φύλα, είναι προϊόντα κοινωνικής και ιστορικής επεξεργασίας και όχι «φυσικά», θα όφειλε, απορρίπτοντας το σύμφωνο, να ζητά εξίσου την κατάργηση της οικογένειας και του γάμου, δηλαδή τον πυρήνα της αστικής ηθικής. Αντίθετα τον στηρίζει, ταυτίζοντας αρνητικά το σύμφωνο με το γάμο στη βάση πάλι μικροαστικών διακρίσεων.

Το ΚΚΕ στηρίζει την παραδοσιακή έννοια του γάμου ως θεσμού που πλαισιώνει την αναπαραγωγική οικογένεια. Ο θεσμικός αποκλεισμός των ομόφυλων ζευγαριών, τον οποίο στηρίζει το ΚΚΕ, αποσκοπεί ουσιαστικά στην προφύλαξη και διαίωνηση της «αγίας ετεροκανονικής οικογένειας», η προστασία της οποίας αναπαράγει την έμφυλη σεξουαλική διάκριση, αλλά και γενικότερα το κυρίαρχο καπιταλιστικό καθεστώς (ό.π.):

Είναι όμως ατομική, ιδιωτική υπόθεση, ενώ η οικογένεια είναι κοινωνική σχέση και βασικά θεσμός προστασίας των παιδιών [...] Όμως θεωρούμε ότι ο ομόφυλος σεξουαλικός προσανατολισμός ή η συμβίωση από μόνη της δεν γεννά κοινωνικά δικαιώματα τα οποία ανάγονται στην οικογένεια και κυρίως στην προστασία των παιδιών. Δικαιώματα και υποχρεώσεις γεννιούνται στο πλαίσιο του γάμου, γεννιούνται στο πλαίσιο της οικογένειας, που βασικά σημαίνει γέννηση, προστασία, ανατροφή παιδιών, τα οποία βιολογικά είναι αποτέλεσμα της σχέσης άντρα και γυναίκας.⁶¹

Με βάση τα παραπάνω αποσπάσματα, μπορούμε να πούμε αρχικά πως στις θέσεις του ειδικού αγορητή του ΚΚΕ Γ. Γκιόκα παρατηρούμε τη συνάρθρωση σεξιστικών και ομοφοβικών στοιχείων. Το σύμφωνο παρουσιάζεται ως απειλή για το θεσμό του γάμου, της οικογένειας και των παιδιών, ενώ εκτίθεται σε μια ουσιοκρατική αντίληψη περί ανθρώπινης αναπαραγωγής, βασισμένη στο στατικό δίπολο άντρας–γυναίκα, η οποία συμβάλλει στη διατήρηση και ενίσχυση των παραδοσιακών και έμφυλα καθορισμένων ρόλων - συμπέρασμα που τεκμηριώνεται με τη φράση του βουλευτή: «σημαίνει γέννηση, προστασία, ανατροφή παιδιών, τα οποία βιολογικά είναι

⁶⁰ Αγόρευση Ιωάννη Γκιόκα, Π. τ. Β., 2015: 68.

⁶¹ Ό.π.: 65–66.

αποτέλεσμα της σχέσης άντρα και γυναίκας». Επίσης υπάρχει σιωπηρή ανοχή απέναντι στην ομοφυλοφιλία στο βαθμό που αυτή παραμένει ένα ζήτημα σεξουαλικής προτίμησης, μια προσωπική ιδιωτική υπόθεση. Η λογική των δίπολων δεν περιορίζεται στο δίπολο δημόσιο–ιδιωτικό, αλλά ουσιαστικά στο διαχωρισμό μεταξύ άντρα και γυναίκας. Πρόκειται για έναν έμφυλο εθνικισμό που έχει πατριαρχικά ή και ομοφοβικά στοιχεία στην πρόσληψή του.

Η ανάλυση του λόγου της Χρυσής Αυγής, ο οποίος αποτελεί στην ουσία του ένα ομοφοβικό παραλήρημα, δεν θα μας εκπλήξει ιδιαίτερα. Από τις πρώτες κιόλας φράσεις του ειδικού αγορητή του κόμματος Ι. Λαγού γίνεται εμφανής η ομοφοβική στάση που θα χαρακτηρίσει το σύνολο των ομιλιών. Η ομοφυλοφιλία αναπαριστάται ως τάση που αντίκειται στη φύση του ανθρώπου και η θεσμική αναγνώρισή της ντροπιάζει τους «φυσιολογικούς» πολίτες και την πατρίδα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει. Η λέξη «πατρίδα», που εντοπίζεται κατά κόρον στους λόγους των βουλευτών της Χρυσής Αυγής, δεν είναι τυχαία, αλλά χρησιμοποιείται στο πλαίσιο του λαϊκιστικού εθνικισμού, τον οποίο και προβάλλει.

Η δημόσια σφαίρα, σύμφωνα με τον βουλευτή, δεν πρέπει να αφορά άτομα που δεν συμμορφώνονται με τα ετεροκανονικά πατριαρχικά πρότυπα που ορίζουν το φαντασιακό των συντηρητικών κομματιών της κοινωνίας, καθώς η επιθυμία, ως είθισται, πρέπει να μένει πίσω από τις κλειστές πόρτες της κρεβατοκάμαρας του καθενός:

να είναι όμως μόνοι τους στο σπίτι τους και να κάνουν αυτό που νομίζουν. Όχι, επαναλαμβάνω, να βγαίνουν έξω και να το διατυμπανίζουν και να χαιρόμαστε και παρουσιάζουμε αυτό για δήθεν λογικό.⁶²[...] Βλέπουμε ότι δίνετε το δικαίωμα να υπάρχουν γάμοι ομόφυλων ζευγαριών πλέον και αυτό να θεωρείται φυσιολογικό στην πατρίδα μας, αντί να είναι κάτι κατάπτυστο.⁶³

Άρα για το καλό της κοινωνίας οι ομοφυλοφιλικές σχέσεις πρέπει να μένουν αόρατες, στον ιδιωτικό χώρο, και να εννοιολογούνται ως σεξουαλική πρακτική από την οποία δεν προκύπτει ανάγκη για έννομα δικαιώματα. Σε μια προσπάθεια να προβοκάρει τη συζήτηση για τα δικαιώματα, ο βουλευτής αμφισβητεί τη νομική εγκυρότητα του

⁶² Ο.π.: 30.

⁶³ Ο.π.: 30.

άρθρου 5 του συμφώνου συμβίωσης σχολιάζοντας τη δεύτερη παράγραφο, όπου αναφέρονται οι αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης, οι οποίες δεν γίνονται κατανοητές. Φυσικά δεν παραλείπεται η στρατηγική εξομοίωση του συμφώνου συμβίωσης με το γάμο, ο οποίος κατέχει κεντρικό ρόλο στην ελληνική κοινωνία και μπορεί να νοηθεί μόνο ως μια ετεροσεξουαλική ένωση δύο ατόμων με σκοπό τη φυσιολογική αναπαραγωγή για τη διαίωνιση του έθνους.

Στην ίδια λογική ο Χρήστος Παππάς, κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της Χρυσής Αυγής, παραφράζοντας την έννοια του εθνικού δικαίου, χαρακτηρίζει το γάμο ως ένωση μεταξύ ανδρών και γυναικών όπως αυτός ορίζεται ιστορικά:

Ο γάμος λοιπόν εξ ορισμού αφορά μια γυναίκα και έναν άνδρα. Και αυτό δεν αποτελεί μόνο Εθνικό Δίκαιο, αλλά και ιστορική νομολογία χιλιάδων ετών.⁶⁴

Στο παραπάνω απόσπασμα δίνεται μια έμφυλη διάσταση στο γάμο, ο οποίος άρρητα περιφρουρεί τις κανονιστικές πατριαρχικές σχέσεις που δομούν την κοινωνία, ιστορικοποιώντας καταχρηστικά το θεσμό. Επικαλούμενος το Σύνταγμα, κρίνει αντισυνταγματική τη νομοθεσία για το σύμφωνο συμβίωσης, θεωρώντας πως παρέχει ειδικά δικαιώματα στους ομοφυλόφιλους κατατάσσοντάς τους σε μια ειδική «προνομιακή» κατηγορία πολιτών:

Κανένα άρθρο του Συντάγματος δεν υπόσχεται ειδικά δικαιώματα στους ομοφυλόφιλους ή κάποιες ενέργειες της πολιτείας υπέρ αυτών, όπως, για παράδειγμα, άδεια γάμου, ωσάν οι ομοφυλόφιλοι να είναι μια ξεχωριστή και ειδική τάξη πολιτών.⁶⁵

Επίσης ο βουλευτής απευθύνει έκκληση για προστασία του γάμου με την παραδοσιακή του μορφή, η οποία προστατεύεται αναχρονιστικά από το Σύνταγμα της Ελλάδος, λέγοντας πως η αντίθεση του κόμματος με το σύμφωνο συμβίωσης, το οποίο γίνεται αντιληπτό ως απειλή, είναι ιδεολογική και πολιτική απέναντι σε αυτό που ο ίδιος αποκαλεί δημοκρατικό πραξικόπημα.

Όχι μόνο γιατί κατ' αυτό τον τρόπο δεν προσφέρεται κάποιο θετικό δεδομένο στην κοινωνία, αλλά κυρίως γιατί αυτό είναι βάνανυσα αντισυνταγματικό. Η συνταγματική υποχρέωση της πολιτείας, με το άρθρο 21, είναι να υποστηρίζει τον παραδοσιακό θεσμό του γάμου και να αντιμάχεται κάθε

⁶⁴ Χρήστος Παππάς, Π. τ. Β., 2015: 144–145.

⁶⁵ Ο.π.: 145.

προσπάθεια νόθευσης και φαλκίδευσης της έννοιας του «γάμου».⁶⁶

Ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της Χρυσής Αυγής σε άλλο μέρος της ομιλίας του θεωρεί ότι οι ομοφυλόφιλοι απολαμβάνουν ίσα δικαιώματα με κάθε Έλληνα πολίτη, επιλέγοντας να αγνοήσει την ομοφοβική βία που δέχονται καθημερινά ΛΟΑΤΚΙ άτομα, καθώς και τον αποκλεισμό τους από βασικά δικαιώματα. Σύμφωνα με τον βουλευτή, οι σεξουαλικές επιλογές των ατόμων δεν αφορούν, ούτε συνάδουν με το συμφέρον της πολιτείας, τοποθετώντας τα ανθρώπινα σώματα και τις επιθυμίες στη ζώνη του αλλόκοτου:

Ποια είναι τα δικαιώματα που δήθεν στερούνται τα ομοφυλόφιλα άτομα; Και πόθεν προκύπτει ότι αυτά τα χρωστάει η κοινωνία; Συνάδει το νομοσχέδιο προς το συμφέρον της κοινωνίας; Εμείς λέμε «όχι».⁶⁷[...] να νοιάζεστε πώς θα χρηματοδοτήσετε με σύνταξη τον χήρο του Μήτσου, ενώ περικόπτετε τη χρηματοδότηση των πολυτέκνων οικογενειών, όπως έχετε λόγω ηθικού, εθνικού και συνταγματικού χρέους να κάνετε⁶⁸

Στην απέναντι όχθη οι ζωές των ανθρώπων που δεν επιτελούν τους κανονιστικούς τους ρόλους εντός της κοινωνίας δεν έχουν αξία, ο θάνατός τους δεν πενθείται, ούτε η ζωή τους υπολογίζεται, ενώ η προσπάθεια ανατροπής έμφυλων ανισοτήτων και των διαχωρισμών στη βάση της σεξουαλικής προτίμησης χαρακτηρίζεται ως εμμονή της αριστεράς και όχι ως κοινωνικό αίτημα.

Τέλος σε έναν εθνικιστικό παροξυσμό κατηγορεί όλους όσους θα ψηφίσουν υπέρ του συμφώνου για ανθελληνικά συναισθήματα που στοχεύουν στην καταστροφή της πατρίδας:

Όλοι εσείς, συνειδητά πολλοί και ασυνειδητά κάποιοι -εγκληματικά όμως και τα δύο-, απεργάζεστε την καταστροφή της ελληνικής κοινωνίας, την καταστροφή της πατρίδας, και οι μεν και οι δε, οι μεν γιατί ποτέ δεν αγαπήσατε αληθινά την πατρίδα σας, ποτέ δεν ριγήσατε στο άκουσμα του Εθνικού Ύμνου, στο κυμάτισμα της ελληνικής σημαίας, στο βηματισμό του στρατού μας στην επετειακή παρέλαση, υποταγμένοι μια ζωή στις αριστερές σας ιδεοληψίες,

⁶⁶ Ο.π.: 145.

⁶⁷ Ο.π.: 143–144.

⁶⁸ Ο.π.: 145–146.

υποταγμένοι τώρα στην καταστροφή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.⁶⁹

Ο εθνικιστικός αυτός λόγος προειδοποιεί για την ύπαρξη ενός εσωτερικού εχθρού στα μύχια της εθνικής κοινότητας μέσα από τη σκιαγράφιση δύο πόλων. Από τη μία το κόμμα της Χρυσής Αυγής παρουσιάζεται ως θεματοφύλακας των αξιών, του έθνους και της πατρίδας, που προσπαθεί να προστατέψει τους ετεροφυλόφιλους πολίτες, την ελληνική κοινωνία και το θεσμό του γάμου, τους οποίους από την άλλη απειλούν η κυβέρνηση της αριστεράς, η Ευρώπη και σε τελευταία ανάλυση τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

6.5 Συμπεράσματα και κριτική

Στα ψήγματα λόγων που επιλέχθηκαν και παρουσιάστηκαν παραπάνω ασχοληθήκαμε κυρίως με την αντιπαραβολή των πολιτικών επιχειρημάτων βουλευτών και βουλευτριών που ψήφισαν ή όχι το σύμφωνο συμβίωσης, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον μας στις ρηματικές αναπαραστάσεις του θεσμού του γάμου και στους τρόπους που αυτός συνδέεται με τα δικαιώματα και την πολιτειότητα, την οικογένεια, την παράδοση και φυσικά τη θρησκεία. Όπως έγινε φανερό, ο γάμος αποτελεί κρίσιμο διακύβευμα και τα περισσότερα κόμματα τάχθηκαν κατά της επέκτασής του σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια στο πλαίσιο της προοπτικής επερχόμενων αναθεωρητικών διαδικασιών τις οποίες ευαγγελίζεται η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ.

Τα κόμματα που στήριξαν ρητά την επέκταση του πολιτικού γάμου φαίνεται να διεκδικούν την πλήρη ισότητα δικαιωμάτων για τα ομοφυλόφιλα, η οποία εκφράζεται με όρους ισονομίας και ισοπολιτείας. Αυτή η επιχειρηματολογία λίγο πολύ χρησιμοποιήθηκε από τους βουλευτές και τις βουλευτρίες που δήλωσαν υπέρ της επέκτασης του πολιτικού γάμου, η οποία συνδέθηκε με την ορατότητα και την έξοδο των ομόφυλων υποκειμένων από την ιδιωτική σφαίρα μέσω της απονομής της ιδιότητας του πολίτη, η οποία αυτή τη φορά μετατοπίζεται στο πεδίο της σεξουαλικότητας.

⁶⁹ Ο.π.: 149.

Οι αφηγήσεις της ιδιότητας του πολίτη μέσα από τις οποίες αναδύονται καινούριες, θα λέγαμε, αναπαραστάσεις για την οικειότητα, τη σεξουαλικότητα, την οικογένεια και το γάμο παρουσιάζονται από το ΣΥΡΙΖΑ και από το Ποτάμι ως μέσο για έναν προοδευτικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Βέβαια σε αυτόν το φιλελεύθερο λόγο περί ισότητας και συνειδητής ύπαρξης σεξουαλικών πολιτών που στηρίχθηκε από τα κόμματα έχουν ασκήσει κριτική οι David Bell και Jon Binnie. Οι δύο ιστορικοί επισημαίνουν πως η ιδιότητα του πολίτη ως μορφή πολιτικής στάσης στην ύστερη νεωτερικότητα συνδέεται άμεσα με την ετεροσεξουαλικότητα. «Οι διεκδικήσεις της ιδιότητας του πολίτη, τουλάχιστον στη Δύση, συνδέονται στενά με τη θεσμοθέτηση της ετεροφυλοφιλίας, καθώς και με το ανδρικό προνόμιο» (Bell & Binnie, 2000: 27). Έτσι αυτομάτως τα δικαιώματα τα οποία τα δυο κόμματα προτίθενται να παραχωρήσουν στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια εγγράφονται και τοποθετούνται σε στενά οριοθετημένα πλαίσια ανοχής: «στους ομοφυλόφιλους παραχωρείται το δικαίωμα ανοχής, στο βαθμό που συμμορφώνονται με αυτήν, η οποία ορίζεται μέσα σε μια ετεροσεξιστική διάσταση» (ό.π.:27).

Όσον αφορά τις τοποθετήσεις που επιχειρηματολογούν υπέρ της επέκτασης του πολιτικού γάμου ως βήματος σταδιακής απομυστικοποίησης και αποφυσικοποίησης του θεσμού, στον οποίο διακρίνουν περιθώρια εκδημοκρατισμού, θέση την οποία στήριξαν κυρίως οι βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ, η φεμινιστική θεωρία έχει να αντιτάξει μια άλλη οπτική. Στον αντίποδα λοιπόν αυτού του επιχειρήματος βρίσκεται ο ισχυρισμός πως ο γάμος ως θεσμοποιημένη σχέση εξυπηρετεί σχεδόν αποκλειστικά «τη διαδικασία επανιδιωτικοποίησης της επιθυμίας και την επιβολή της μονογαμικής ζευγαρωτικής σχέσης» (Bell & Binnie, 2000:58). Με αυτή την έννοια, όπως επισημαίνει ο Warner, η δομή του γάμου «χρησιμεύει στο να ιδιωτικοποιήσει τις κοινή επιθυμίες περιχαράκωντάς τες στο χώρο του μονογαμικού ζευγαριού» (Warner, 1999, όπως παρατίθεται στο Belle & Binnie, 2000: 54).

Σε αντίθεση με τις τοποθετήσεις υπέρ του συμφώνου συμβίωσης, οι οποίες στήριξαν ταυτόχρονα και τον πολιτικό γάμο, εκφράστηκαν και έντονες έως ακραίες αντιδράσεις τόσο κατά του συμφώνου συμβίωσης όσο και κατά μιας μελλοντικής επέκτασης του πολιτικού γάμου στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Τα επιχειρήματα στα οποία στηρίχθηκαν οι εν λόγω τοποθετήσεις αφορούσαν κυρίως τη θέση που κατέχει ο γάμος στο ελληνικό φαντασιακό, η οποία συνυφάνεται με τους λόγους γύρω από

τη παράδοση, τη θρησκεία, την ανθρώπινη φυσιολογία, την οικογένεια και την αναπαραγωγή.

Οι βουλευτές και βουλευτρίες από το κόμμα της ΝΔ και οι βουλευτές των ΑΝΕΛ και της Ένωσης Κεντρώων που ψήφισαν το σύμφωνο συμβίωσης έκαναν ξεκάθαρη τη θέση τους, ότι αντιλαμβάνονται δηλαδή το σύμφωνο σαν μια καθαρά συμβολαιογραφική πράξη η οποία κρίνεται απολύτως αναγκαία λόγω κοινωνικής πραγματικότητας. Από κει και πέρα ο γάμος και η πλήρης απονομή των κοινωνικών δικαιωμάτων που αυτός συνεπάγεται δεν αφορούν τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, καθώς αυτά δεν πληρούν τις κοινωνικά κατασκευασμένες προϋποθέσεις. Σε αυτές τις τοποθετήσεις ο γάμος εννοιολογείται ουσιοκρατικά και μονοδιάστατα, καθώς παρουσιάζεται ως ένας θεσμός με οικουμενικό περιεχόμενο ο οποίος συνδέεται με τη θρησκεία και την αναπαραγωγή. Βέβαια οι επιστήμες της ανθρωπολογίας και της κοινωνιολογίας, ερευνώντας την έννοια του γάμου, κατέληξαν πως δεν υπάρχει οικουμενικός ορισμός, αλλά η εννοιολόγησή του εξαρτάται κάθε φορά από τα νοήματα που κάθε κοινωνία τού προσδίδει. (Καντσά, 2007). Στη βάση αυτής της θεωρίας μπορούμε να δούμε πως οι λογοθετικές πρακτικές που αναπαράγουν ανακριβείς και στερεοτυπικές εννοιολογήσεις για ένα θεσμό που αδιαμφισβήτητα εξελίσσεται και αλλάζει, έστω και αργά, στην ελληνική κοινωνία είναι σε θέση να αναπαραγάγουν τις άνισες σχέσεις εξουσίας και να ενισχύσουν την ομοφοβία που βιώνουν τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

Η πολιτειότητα, η οποία αποτελεί ένα σημαντικό πρίσμα μέσα από το οποίο μπορεί να εννοιολογηθεί ο γάμος, αποτελεί ένα ιδανικό που έχει χρησιμοποιηθεί τόσο ως μια πηγή πολιτικής οργάνωσης του εθνικού συνανήκειν και διεκδίκησης της ισότητας στα πολιτικά δικαιώματα όσο και ως μέσο διαφοροποίησης και αποκλεισμού (Brandzel, 2005: 176). Ο θεσμός του γάμου είναι ιδιαίτερα συνδεδεμένος με την πολιτειότητα ως τόπος παραγωγής της, καθώς υπήρξε σημαντικός για τον ορισμό της ατομικότητας στις προνεωτερικές κοινωνίες και είναι εξίσου σημαντικός για τη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή στο σύγχρονο κράτος (Herdt & Kertzner, 2006: 34). Οι τόσο σοβαρές ενστάσεις και οι κόκκινες γραμμές που χαράχθηκαν γύρω από το ζήτημα της επέκτασης του πολιτικού γάμου στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια και η άρνηση της πλειοψηφίας των κόμματος να αναγνωρίσει, έστω και μελλοντικά, τα ζευγάρια αυτά ως ίσα ξεσκεπάζουν ένα λόγο ο οποίος, ενώ μέχρι ενός σημείου προσπαθεί να σταθεί

υπέρ της καθολικότητας των δικαιωμάτων, στη βάση του είναι φορέας ηγεμονικών ετεροκανονικών στερεοτύπων και ομοφοβίας απέναντι στο άλλο, το διαφορετικό.

Στο λόγο των κομμάτων που εναντιώθηκαν στον πολιτικό γάμο, ενώνοντας νοητά τις συνεχόμενες αναφορές σε «πολιτεία και κράτος», «λαό και κυβέρνηση», «έθνος και πατρίδα», στο υποκείμενο του Έλληνα πολίτη και το «αντίθετο στον Έλληνα πολίτη» ομοφυλόφιλο υποκείμενο, παρατηρούμε να δομείται ένας πατριωτικός λόγος, ενώ στην περίπτωση της Χρυσής Αυγής ένας ακραία εθνικιστικός λόγος χρησιμοποιείται για την οριοθέτηση και το διαχωρισμό των υποκειμένων.

Στις τοποθετήσεις των βουλευτών του ΚΚΕ για το γάμο εντοπίζεται η συνάρθρωση λόγων γύρω από το σύστημα της πυρηνικής ετερόφυλης οικογένειας ως άμεσα συνδεδεμένης με το γάμο και τη διαίωνιση του έθνους και ως εκ τούτου με την προώθηση και τη φυσικοποίηση του ετεροφυλόφιλου γάμου. Στο λόγο του το ΚΚΕ, όπως και τα άλλα κόμματα, όχι μόνο αναπαράγουν την ετεροφυλοφιλία ως νόρμα, αλλά ορίζουν την ετεροκανονικότητα ως άρρηκτα συνδεδεμένη με μια κατάλληλα εμφυλοποιημένη, φυλετικοποιημένη και σεξουαλικοποιημένη πολιτειότητα (Brandzel, 2005: 179). Με την άρνηση του γάμου στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια υπό το πρίσμα των λόγων που μελετήθηκαν παρατηρούμε πως η κοινωνία των πολιτών παρουσιάζεται ως μια ετεροφυλοφιλική κατασκευή που χρησιμοποιείται επιπλέον για την «παρακώληση της εισόδου στη δημόσια σφαίρα εκείνων των οποίων η σεξουαλική ζωή (και όχι μόνο) κρίνεται ως ανήθικη» (Hubbard, 2001, όπως παρατίθεται στο Herdt & Kertzner, 2006: 38).

Ένα άλλο σημείο εξίσου σημαντικό, που έχει ενδιαφέρον να το μελετήσουμε περαιτέρω, καθώς εντοπίζεται σε όλους του λόγους κατά του πολιτικού γάμου, είναι η επιχειρηματολογία των κομμάτων, ιδιαιτέρως του ΚΚΕ και της Χρυσής Αυγής, η οποία δομήθηκε γύρω από το στατικό δίπολο δημόσιο–ιδιωτικό. Στην περίπτωση των βουλευτικών τοποθετήσεων της Χρυσής Αυγής και του ΚΚΕ στην Ολομέλεια αρθρώνεται ένας λόγος ο οποίος φαίνεται να αποκλείει τα αποκείμενα σώματα, να τα ενθαρρύνει να παραμείνουν σε ένα περιθωριακό πλαίσιο και να τα αντιμετωπίζει ως επικίνδυνα στοιχεία που θα αναταράξουν την κανονικοποιημένη παραδοσιακή ελληνική κοινωνία. Η διαφορετικότητα τοποθετείται στον ιδιωτικό χώρο, στον οποίο,

όσο περιορίζεται, μπορεί και να υπάρχει, αρκεί να μη διεκδικεί μέρος του δημόσιου. Η ομοφυλοφιλία λοιπόν γίνεται αντιληπτή ως μια καθαρά σεξουαλική πρακτική η οποία αφορά μόνο την προσωπική, ιδιωτική ζωή του ατόμου και πρέπει να περιοριστεί «στους τοίχους της κρεβατοκάμαρας», όπως λένε ρητά οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής και του ΚΚΕ. Στη βάση αυτών των λόγων και της επιρροής που ασκεί η διπολική ιεράρχηση του χώρου και άρα των υποκειμένων, για κάθε ομοφυλόφιλο, από τη στιγμή που αυτός θα εκφράσει δημόσια τη σεξουαλικότητά του, η πράξη του αυτή συνεπάγεται διακρίσεις εναντίον του, διότι ο δημόσιος αυτός λόγος γίνεται αντιληπτός ως μια παραβίαση της διχοτομίας δημόσιο–ιδιωτικό (Μαρνελάκης, 2014: 180). Σε κοινωνικό επίπεδο η θέση αυτή αποτελεί τη βάση της ομοφοβικής ιδεολογίας, η οποία οδηγεί στη βία και τον αποκλεισμό.

Ο θεσμός του γάμου και η σύνδεσή του, όπως είπαμε, με τα δικαιώματα και την ιδιότητα του πολίτη αποτέλεσαν ένα πλούσιο εννοιολογικά έδαφος, το οποίο, ανάλογα με την ιδεολογική γραμμή των κομμάτων, μας επέτρεψε να σκιαγραφήσουμε τα σύνθετα πλέγματα εξουσίας στα οποία εμπλέκεται και αλληλεπιδρά το ομοφυλόφιλο υποκείμενο στην ύστερη νεωτερικότητα και πιο συγκεκριμένα στο σύγχρονο ελληνικό συγκείμενο. Τις τοποθετήσεις των κομμάτων υπέρ και κατά του συμφώνου διατρέχουν νοήματα τα οποία δημιουργούν αναπαραστάσεις και ορίζουν το πώς γίνονται αντιληπτά ο θεσμός του γάμου και η έννοια της πολιτειότητας μέσα από τον τρόπο που αναπαρίστανται στις διαφορετικές τοποθετήσεις τα ομοφυλόφιλα υποκείμενα των λόγων. Τέλος είδαμε πως οι λόγοι ακόμα και γύρω από την καθολικότητα των δικαιωμάτων διανθίζονται από ομοφοβικές αντιλήψεις και στάσεις.

Ανάλυση πολιτικού λόγου: Οι αναπαραστάσεις του φύλου, της σεξουαλικότητας των ομοφυλόφιλων υποκειμένων

7.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο, προχωρώντας στην ανάλυση επιλεγμένων ψηγημάτων βουλευτικών λόγων, θα προσπαθήσουμε, όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, να σκιαγραφήσουμε τις αναπαραστάσεις της ομοφυλοφιλίας και των ομόφυλων υποκειμένων στους λόγους των βουλευτών και βουλευτριών που τοποθετήθηκαν

στην Ολομέλεια της Βουλής σχετικά με την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Θα εξετάσουμε πώς η κυρίαρχη ιδεολογία, η οποία αποτυπώνεται μέσα από το λόγο των βουλευτών και βουλευτριών, προσπαθεί να εγκαλέσει και να υποκειμενοποιήσει τα άτομα με στόχο την ενίσχυση συγκεκριμένων σχέσεων εξουσίας. Το ζήτημα της έγκλησης στη σεξουαλική υποκειμενοποίηση των ατόμων αποτελεί ένα κομβικό σημείο των ομιλιών και αποδεικνύει πως το φύλο είναι πάντα παρόν στους μηχανισμούς του κράτους και ταυτόχρονα υπόκειται σε αυτούς.

7.2 Ομοφυλόφιλοι και η υποκειμενοποίηση της σεξουαλικότητας

Η ανάλυση που θα πραγματοποιηθεί εκκινεί από τον τρόπο που χρησιμοποιήθηκε η ίδια η λέξη ομοφυλόφιλος στη συζήτηση της Ολομέλειας. Μέσα από τις αναπαραστάσεις των κεντρικών υποκειμένων των ομιλιών παρατηρούμε αρχικά τον τρόπο που δομήθηκε η διαφορά των λέξεων μεταξύ ομόφυλων και ομοφυλόφιλων ατόμων και ζευγαριών. Αρχικά εντοπίζουμε τη φανερή αμηχανία που διέτρεχε τους λόγους πολλών βουλευτών και βουλευτριών, που φάνηκε να μην κατανοούν τη διαφορά του νοήματος ανάμεσα σε αυτές τις δύο λέξεις. Οι περισσότεροι από αυτούς επέλεξαν συνειδητά να μη χρησιμοποιήσουν τη δεύτερη, ενδεχομένως για να αποφύγουν τις συνδηλώσεις που θεώρησαν ότι θα προκαλέσει η αναφορά της ομοφυλοφιλίας. Τα κόμματα της Νέας Δημοκρατίας και της Δημοκρατικής Συμπαράταξης απέφυγαν κάθε σύνδεση του συμφώνου με τη σεξουαλικότητα και το φύλο των υποκειμένων των λόγων τους και χρησιμοποίησαν αποκλειστικά τη λέξη ομόφυλα ζευγάρια για την περιγραφή τους. Ενδεικτικό είναι ότι η πλειονότητα των βουλευτών και βουλευτριών που επέλεξαν να εντάξουν στο λόγο τους τη λέξη ομοφυλοφιλία προήλθαν από κόμματα που διαφώνησαν με το σύμφωνο: οι τέσσερις βουλευτές της Χρυσής Αυγής που πήραν το λόγο, καθώς και οι δύο στους τρεις βουλευτές από το ΚΚΕ, φάνηκε να μην έχουν καμία ένσταση στη χρήση της λέξης. Αντίθετα θα έλεγε κανείς ότι αυτοί που το υπερασπίστηκαν τη χρησιμοποίησαν πιο φειδωλά: οι μισοί δηλαδή από τους βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ, δύο βουλευτές από το Ποτάμι. Επίσης κανένα άλλο από τα κόμματα της αντιπολίτευσης που στήριξε το σύμφωνο δεν αναφέρθηκε στα ομοερωτικά υποκείμενα αποκαλώντας τα ομοφυλόφιλα.

Στην ίδια λογοθετική κατεύθυνση εντοπίζουμε και την εννοιολόγηση της ομοφυλοφιλίας από του βουλευτές και τις βουλευτριες και τις αναπαραστάσεις των ομοφυλόφιλων υποκειμένων που αναδύθηκαν στις ομιλίες τους. Η διάσταση της σεξουαλικότητας δεν συμπεριλήφθηκε ρητά στη συνθήκη των ομοερωτικών σχέσεων παρά μόνο από τα κόμματα που τάχθηκαν εναντίον του συμφώνου. Επίσης τα ομοφυλόφιλα υποκείμενα παρουσιάστηκαν σχεδόν αποκλειστικά ως άντρες από τα συμφραζόμενα των ομιλιών, αλλά και από το γεγονός ότι η λέξη λεσβία χρησιμοποιήθηκε μόλις δύο φορές σε ολόκληρη τη συζήτηση. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία μοιάζει να αποσιωπάται, καθώς οι αναφορές στα γυναικεία σώματα πλαισιώθηκαν με άλλες εννοιολογήσεις, όπως είδαμε και στην προηγούμενη ενότητα.

7.3 Η ομοφυλοφιλία ως υγιής σεξουαλικός προσανατολισμός

Εκκινώντας από το λόγο της βουλευτριας του ΣΥΡΙΖΑ Β. Κατριβάνου, αξίζει να αναφέρουμε πως υπήρξε η μοναδική γυναίκα η οποία αναφέρθηκε σε ομοφυλόφιλες γυναίκες, λεσβίες, αφηγούμενη στην Ολομέλεια μια προσωπική εμπειρία συνύπαρξης με ένα τέτοιο ζευγάρι.

Στο παρακάτω απόσπασμα βλέπουμε επίσης πως δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει τη λέξη ομοφυλοφιλία για να αποσαφηνίσει τον όρο ως κοινωνική συμπεριφορά:

Η ομοφυλοφιλία δεν είναι επιλογή. Ακούστηκε πάρα πολλές φορές η φράση «αν επιλέξουν». Δεν είναι επιλογή, είναι σεξουαλικός προσανατολισμός, είναι κομμάτι της φύσης του ατόμου και έκφραση της σεξουαλικότητάς του. Δεν το επιλέγει. Κανείς δεν επιλέγει να ζει τον δύσκολο βίο⁷⁰

Η βουλευτρια, αναφερόμενη στους ομοφυλόφιλους πολίτες, υποστήριξε πως η ομοφυλοφιλία δεν είναι επιλογή, αλλά ένας υγιής σεξουαλικός προσανατολισμός που αφορά ένα προσωπικό στοιχείο της σεξουαλικής προτίμησης και έκφρασης των υποκειμένων, όχι μια αντιδραστική, μη φυσιολογική ανταπόκριση των ατόμων προς την κανονιστική σεξουαλικότητα. Μάλιστα χρησιμοποιώντας τη φράση «κανείς δεν επιλέγει να ζει τον δύσκολο βίο», την οποία χρησιμοποίησε και στην αρχή της ομιλίας της η Στέλλα Μπελιά, πρόεδρος της οργάνωσης Οικογένειες Ουράνιο Τόξο,

⁷⁰ Αγόρευση Β. Κατριβάνου, Π. τ. Β., 2015: 18.

προσπάθησε να ανατρέψει το επιχείρημα της ομοφυλοφιλίας ως μιας καθαρά σεξουαλικής επιλογής που οφείλει να μένει αόρατη.⁷¹ Έτσι τα ομοφυλόφιλα υποκείμενα παρουσιάστηκαν κατά βάση ως πολίτες που έχουν ανάγκη τα ίδια δικαιώματα με τους συμπολίτες τους, καθώς οι σχέσεις τους δεν διαφέρουν σε τίποτα από τις σχέσεις αγάπης και συντροφικότητας που αναπτύσσονται και μεταξύ ετεροφυλόφιλων ζευγαριών μέσα στο ετεροκανονικό πλαίσιο συμβίωσης.

Επίσης, σε πείσμα των ομοφοβικών αντιλήψεων που εκφράστηκαν και στην Ολομέλεια από αρκετούς βουλευτές, η Κατριβάνου αποπειράται μέσα από το λόγο της να αποχαρακτηρίσει την ομοφυλοφιλία ως μια ψυχική νόσο και παρεκτροπή:

Επίσης δεν είναι παρεκτροπή [...] Είναι μια υγιής έκφραση σεξουαλικού προσανατολισμού.⁷²

Στο παραπάνω παράθεμα η ομοφυλοφιλία υποστηρίζεται ανοιχτά και γίνεται αποδεκτή, σε μια προσπάθεια αποφυσικοποίησης της στατικής εννοιολόγησης των φύλων που επιβάλλουν στα άτομα συγκεκριμένους τρόπους κοινωνικής συμπεριφοράς και καθορίζουν τις επιλογές τους, παθολογικοποιώντας στη βάση συντηρητικών και παραχωρημένων αντιλήψεων την ελεύθερη έκφραση του σεξουαλικού προσανατολισμού. Η καταπίεση που υφίστανται τα άτομα που επιλέγουν να ζήσουν με ειλικρίνεια τη ζωή τους κόντρα στα κοινωνικά στερεότυπα γίνεται φανερή από την αντίσταση που αντιμετωπίζουν λόγω της ριζωμένης στο φαντασιακό των πολιτών ομοφοβίας, μέσα από το πρίσμα της οποίας τα υποκείμενα εξαιτίας του βιολογικού τους φύλου, το οποίο επιλέγουν να επιτελέσουν διαφορετικά, αποκλείονται από τη δημόσια σφαίρα των δικαιωμάτων και της αναγνώρισης.

Στη βάση της παραπάνω παραδοχής, η βουλευτριά στη συνέχεια της ομιλίας της, αναφερόμενη στην κατάργηση του αναχρονιστικού άρθρου 347 του Ποινικού Κώδικα που εισηγείται ο νόμος για το σύμφωνο συμβίωσης, το ερμηνεύει ως βήμα εκσυγχρονισμού της χώρας, η οποία επιτέλους καταργεί ένα νόμο ο οποίος ουσιαστικά στιγματίζει μια κατηγορία ανθρώπων και εμμέσως ποινικοποιεί την ομοφυλοφιλία:

⁷¹ Ομιλία της Στ. Μπελιά, κατά την ακρόαση φορέων του ν/σ του Υπ. Δικαιοσύνης για το σύμφωνο συμβίωσης, 2015 (<https://www.youtube.com/watch?v=-J7v-fbA3Ug>).

⁷² Αγόρευση Β. Κατριβάνου, Π. τ. Β., 2015: 19.

Θέλω να πω για το άρθρο 347 του Ποινικού Κώδικα. Είναι περί ασέλγεια παρά φύση, που έχει διαφορετικό όριο ηλικίας ουσιαστικά για άντρες και για γυναίκες. Πρόκειται για μια απαρχαιωμένη διάταξη, την κατάργηση της οποίας προτείνει η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου από το 2004 και η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ από το 2005. Συνιστά πάγιο αίτημα των ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων και όλων των οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη χώρα μας.⁷³

Η εισηγήτρια του ΣΥΡΙΖΑ δεν παραλείπει να αναφερθεί στη συμβολική κατάργηση του αναχρονιστικού άρθρου για την ασέλγεια παρά φύση (μεταξύ αρρένων) που αποφασίστηκε από τον υπουργό Δικαιοσύνης ως κίνηση καταδίκης των διακρίσεων.

Συνολικά πέντε βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ, μεταξύ των οποίων και η Κατριβάνου, τοποθετήθηκαν υπέρ αυτής της πρωτοβουλίας, επισημαίνοντας πως η ύπαρξη της διάταξης αυτής στιγματίζει ποινικά μια κατηγορία ανθρώπων, ενώ διαιωνίζει και επιτείνει τις διακρίσεις και τη βία εις βάρος τους. Επίσης έρχεται σε αντίθεση με την αναγνώριση της ομοφυλοφιλίας από το κράτος, η οποία επικυρώνεται μέσω του συμφώνου. Το συγκεκριμένο άρθρο παρουσιάζεται ως απομεινάρι άλλων εποχών, γι' αυτό και χαρακτηρίζεται ως «αναχρονιστικό» από τη βουλευτριά. Η κατάργησή του δεν αποτελεί ακριβώς πρωτοβουλία του κόμματος του ΣΥΡΙΖΑ, αλλά και πρόταση των διεθνών επιτροπών για τα δικαιώματα του ανθρώπου, καθώς και κεντρικό αίτημα όλων των ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων της χώρας, οι οποίες θεωρούν το άρθρο άκρως απαξιοτικό και προσβλητικό.

Στην ίδια λογοθετική κατεύθυνση κινήθηκε και η Φ. Βάκη, η οποία στήριξε τη θέση ότι η ομοφυλοφιλία δεν είναι επιλογή, αλλά σεξουαλική έκφραση και βασίζεται στις κοινές αξίες της αγάπης και της αφοσίωσης: «Η ομοφυλοφιλία είναι σεξουαλικός προσανατολισμός και έκφραση. Δεν επιλέγεται. Οι ομοφυλόφιλοι δημιουργούν σχέσεις αγάπης και αφοσίωσης ισοδύναμες με τις ετερόφυλες».⁷⁴ Με αυτό τον τρόπο αναπαριστά τα ομοφυλόφιλα άτομα ως ίσα και άξια απονομής των δικαιωμάτων που τόσα χρόνια στερούνται παράλογα εξαιτίας συγκεκριμένων ομοφοβικών ιδεοληψιών. Η βουλευτριά δεν περιορίστηκε στις αναπαραστάσεις της ισότητας, αλλά

⁷³ Ο.π.: 26.

⁷⁴ Αγόρευση Φ. Βάκη, Π. τ. Β., 2015: 283.

χρησιμοποίησε κοινότοπες εκφράσεις που επιστρατεύονται για να χαρακτηρίσουν άτομα διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού:

Κραυγές όπως -παραθέτω- «αποβράσματα», «περιθωριακοί άνθρωποι», «ελαττωματίες», «εξευτελισμένοι άνθρωποι του σκότους» προκαλούν στεγανοποιημένα ανακλαστικά [...] συνοδεύονται και από γλώσσα που δεν σημαίνει μόνο, αλλά βιαιοπραγεί.⁷⁵

Οι παραπάνω ομοφοβικές αναπαραστάσεις των ατόμων που ξεφεύγουν από την αποδεκτή σεξουαλική νόρμα κατασκευάζουν μια νοσηρή εικόνα για τους ομοφυλόφιλους, το μόνο «έγκλημα» των οποίων είναι ο διαφορετικός τους σεξουαλικός προσανατολισμός σε σχέση με το βιολογικό τους φύλο. Αυτές οι αναπαραστάσεις, που διαχέονται ανεξέλεγκτα στον δημόσιο λόγο, όπως τονίζει η βουλευτριά, είναι υπεύθυνες σε έναν μεγάλο βαθμό για την αντιμετώπιση που προσελκύουν στον δημόσιο χώρο τα ομοφυλόφιλα άτομα στην Ελλάδα. Η γλώσσα γίνεται κατανοητή ως φορέας σεξισμού και ομοφοβίας που εγκαλεί βίαια τα υποκείμενα να συμμορφωθούν και να περιφρουρήσουν με κάθε τρόπο τις ισχύουσες σχέσεις εξουσίας: «η σχέση τους στιγματίζεται ως άσεμνη και άρα απορριπτέα και συχνά υπόκειται στη χλεύη και στην απαξίωση, που πολλές φορές μετατρέπονται σε λεκτική και σωματική βία».⁷⁶

Τέλος ενδιαφέρον παρουσιάζει ο λόγος του Χρ. Καραγιαννίδη, βουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος ήταν από τους λίγους που έκαναν αναφορά στην επιλογή καθορισμού της ταυτότητας φύλου, πάγιο αίτημα των ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων, όπως επίσης και στους τρανς, οι οποίοι αποσιωπήθηκαν σκόπιμα στη συζήτηση:

Γιατί, αν δεν έχεις δικαίωμα να προσδιορίσεις εσύ το φύλο σου, την ταυτότητα φύλου σου, αν δεν έχεις δικαίωμα εσύ να ορίσεις με ποιον θέλεις να κάνεις σχέση, τότε τι τη θέλουμε τη χειραφέτηση; Οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα να ορίζουν κάθε δέκα χρόνια, κάθε έναν χρόνο και κάθε ημέρα την ταυτότητα φύλου τους και κανένας δεν μπορεί να αρνηθεί αυτό το δικαίωμα.⁷⁷

Ο Καραγιαννίδης, αναφερόμενος έμμεσα στο διαχωρισμό μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου, συνέδεσε το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού με την έννοια της χειραφέτησης και διαχείρισης του εαυτού. Δυστυχώς το σύμφωνο συμβίωσης που

⁷⁵ Ο.π.: 282.

⁷⁶ Ο.π.: 282

⁷⁷ Αγόρευση Χρ. Καραγιαννίδη, Π. τ. Β., 2015: 271.

προτάθηκε από την κυβέρνηση δεν προβλέπει ρύθμιση καθορισμού της ταυτότητας φύλου και η διαδικασία επαναπροσδιορισμού, με την οποία έρχονται αντιμέτωποι κυρίως τα τρανς άτομα, είναι, πέρα από χρονοβόρα, γραφειοκρατική και εξευτελιστική. Το σύμφωνο συμβίωσης δεν καταργεί τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για διεμφυλικά άτομα, αφήνοντάς τα ακόμα εκτεθειμένα στην προκατάληψη και στην ομοφοβία του κοινωνικού τους περίγυρου, περιχαρακώνοντάς τα σε στενά περιθώρια ζωής. Ο Καραγιαννίδης στη συνέχεια της ομιλίας του αναφέρει χαρακτηριστικά:

Τι γίνεται με τους τρανς ανθρώπους; Ξέρετε ότι, για να μουν στη Βουλή οι άνθρωποι αυτοί, κατεβαίνει ένας βουλευτής για να τους βάλει μέσα; Δεν υπάρχουν για το ελληνικό κράτος και την ελληνική πολιτεία οι τρανς άνθρωποι. Δεν μπορούν να έχουν την ταυτότητα που αυτοί θέλουν να έχουν. Και μάλιστα, για να μπορέσουν να αλλάξουν τα χαρτιά τους, ισχύει και το εξής βασανιστήριο του ολικού επαναπροσδιορισμού του φύλου, το οποίο έχει καταδικαστεί από την Επιτροπή των Δικαιωμάτων του ΟΗΕ.⁷⁸

Ο βουλευτής, κάνοντας άμεση αναφορά στις διακρίσεις εις βάρος τρανς ατόμων («για να μουν στη Βουλή οι άνθρωποι αυτοί, κατεβαίνει ένας βουλευτής για να τους βάλει μέσα»), προσπαθεί να ενεργοποιήσει τη συζήτηση γύρω από το ζήτημα, αναφορές για το οποίο απουσιάζουν αισθητά από τους λόγους της Ολομέλειας, και να θυμίσει στην κυβέρνηση πως αυτό δεν αποτελεί κάτι το επουσιώδες, καθώς χαρακτηρίζεται από τον βουλευτή ως «βασανιστήριο ... το οποίο έχει καταδικαστεί από την Επιτροπή των Δικαιωμάτων του ΟΗΕ», αλλά μια ανάγκη, όπως ήταν και το σύμφωνο, την οποία η κυβέρνηση έχει δεσμευτεί να καλύψει.

Κλείνοντας, ο Καραγιαννίδης, αναφερόμενος στην ακραία ομοφοβική επιστολή που εξέδωσε το Διοικητικό Συμβούλιο της ΑΣΠΕ (Ανώτατη Συνομοσπονδία Πολυτέκνων Ελλάδος) και τις αναπαραστάσεις που αποδόθηκαν στους ομοφυλόφιλους πολίτες μέσα από αυτήν, επιδιώκει να καταδείξει πως οι προσπάθειες αποκειμενοποίησης των ομοφυλόφιλων υποκειμένων οδηγούν ουσιαστικά στην ομοφοβική βία:

την επαίσχυντη επιστολή που συνέταξε το Διοικητικό Συμβούλιο της ΑΣΠΕ και είναι ο ορισμός της ναζιστικής ιδεολογίας, όπου οι άνθρωποι περιγράφονται -ακούστε λίγο- σαν «βοσκηματώδεις υπάρξεις». Αναφέρεται επίσης ότι κάνουν «παράχρηση των

⁷⁸ Ο.π.: 273.

ανθρωπίνων οργάνων τους». Δέχεστε ότι υπάρχουν άνθρωποι που δεν έχουν ανθρώπινα χαρακτηριστικά και άρα είναι εύκολο να τους ασκήσουμε βία λεκτική ή σωματική;⁷⁹

Στην ανακοίνωσή της κατά του συμφώνου συμβίωσης η ΑΣΠΕ επιχειρεί να διατηρήσει το κοινωνικό συμβόλαιο της ετεροκανονικότητας μέσω της ιδιότητάς της. Η Συνομοσπονδία παρουσιάζεται ως ο εκπρόσωπος της ελληνικής οικογένειας και λειτουργεί ως ένας ακόμα ιδεολογικός μηχανισμός για να διασφαλίσει την πατριαρχική εξουσία και την ετεροσεξουαλική τάξη. Έτσι από τη μια φυσικοποιεί στην ανακοίνωσή της τις αρχές και τις αξίες της ελληνικής κοινωνίας, μα ταυτόχρονα μεταχειρίζεται, όπως σχολιάζει και ο βουλευτής, τη λεκτική βία του ομοφοβικού λόγου για να υποκειμενοποιήσει τους ομοφυλόφιλους ως μη φυσιολογικούς που κάνουν «παράχρηση των ανθρωπίνων οργάνων τους» και ως «βοσκηματώδεις υπάρξεις». Σύμφωνα με τον Καραγιαννίδη, όταν οι άνθρωποι αποχαρακτηρίζονται και απογυμνώνονται με τόσο βίαιο τρόπο από τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά τους, γίνονται τα εύκολα θύματα για στιγματισμό και περιθωριοποίηση.

Οι δύο βουλευτές των ΑΝΕΛ που στάθηκαν υπέρ του συμφώνου συμβίωσης επέλεξαν να αναφερθούν σε παραδείγματα γνωστών ομοφυλόφιλων αντρών, για να υποστηρίξουν τη στάση τους κόντρα στη συνολική αντιμετώπιση που εισέπραξε το νομοσχέδιο από το κόμμα της συγκυβέρνησης. Ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος των ΑΝΕΛ Αθ. Παπαχριστόπουλος τοποθετήθηκε ως εξής, αναφερόμενος στα ομοφυλόφιλα (όπως τα αποκαλεί στο λόγο του) ζευγάρια:

Θέλω επίσης να θυμίσω ότι ο Λόρδος Μπάιρον και ακόμα ο Όσκαρ Ουάιλντ ήταν ομοφυλόφιλοι. Μάλιστα, ο Όσκαρ Ουάιλντ φυλακίστηκε, πλήρωσε πολύ ακριβά εκείνη την τοποθέτησή του.⁸⁰

Με την παραπάνω τοποθέτηση ο βουλευτής των ΑΝΕΛ στήριξε τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια συνδέοντάς τα με μεγάλους φιλέλληνες ευεργέτες και συγγραφείς, ως ένα επιχείρημα για τη φυσιολογικότητα και τις άδικες διακρίσεις τις οποίες υφίστανται. Το ίδιο και ο Κ. Ζουράρις, παραθέτοντας μια βιωματική αφήγηση, κατασκεύασε λογοθετικά μια εικόνα που, ενώ μοιάζει να έρχεται από άλλες σκοτεινές εποχές, δεν έχει διαφοροποιηθεί και πολύ στο σήμερα:

⁷⁹ Ο.π. 247.

⁸⁰ Αγόρευση Α. Παπαχριστόπουλου, Π. τ. Β., 2015: 371.

Ο καθηγητής μου ήταν ο Μάγκνους Χίρσφελντ, ο οποίος είχε τα τρία απόλυτα κακά για τους ναζίδες. Ήταν κομμουνιστής ο Μάγκνους Χίρσφελντ, ο ιδρυτής του Ινστιτούτου Σεξουαλικών Ερευνών, ήταν Εβραίος και ήταν και ομοφυλόφιλος. Κομμουνιστής, Εβραίος και ομοφυλόφιλος: χειρότερα δεν γίνεται.⁸¹

Μέσα από την αφήγηση του πατέρα του ο βουλευτής μάς πάει πίσω σε μια εποχή όπου ο κοινωνικός στιγματισμός οδηγούσε σε σκληρές διώξεις, μέσα από το τρίπτυχο κομμουνιστής, Εβραίος και ομοφυλόφιλος, παρουσιάζοντας μια πραγματικά σκληρή κοινωνική πραγματικότητα για άτομα που πλήρωσαν τα στερεότυπα, καθώς και τη βία και ιεραρχία που αυτά γενούν, με τη ζωή τους. Στη βάση αυτού του επιχειρήματος, θεωρεί απαράδεκτο στο σήμερα να υπάρχουν ακόμα υποκείμενα που στιγματίζονται λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού και αποκλείονται με αυτό τον τρόπο από τη δημόσια σφαίρα και τα δικαιώματα, καθώς έρχονται συνεχώς αντιμέτωπα με σκληρά εμπόδια στην προσπάθειά τους να τα διεκδικήσουν.

Το κόμμα του Ποταμιού, όπως είδαμε και στα προηγούμενα κεφάλαια, υποστήριξε συνολικά το σύμφωνο συμβίωσης, θεωρώντας το μάλιστα ανεπαρκές, καθώς δεν κατάφερε να διασφαλίσει το δικαίωμα της επιμέλειας και δεν έκανε καμία αναφορά στη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, την οποία, όπως είπαμε και προηγουμένως, έχει δεσμευτεί να εντάξει ο ΣΥΡΙΖΑ με τροπολογία στο νομοσχέδιο το προσεχές διάστημα. Με βάση λοιπόν τη στάση του κόμματος απέναντι σε αυτά τα σημαντικά ζητήματα αναγνώρισης, ο πρόεδρος του Στ. Θεοδωράκης αναφέρθηκε στην ομοφυλοφιλία ως μέσο χειραφέτησης και αυτόβουλης δράσης του υποκειμένου μέσα στο νεοφιλελεύθερο συγκείμενο, καταγγέλλοντας ουσιαστικά ένα μέρος του κλήρου για αποκάλυπτη παρέμβαση σε πεδία εξουσίας όπου το νεωτερικό κράτος έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα ρύθμισής τους:

Αγαπάτε αλλήλους, είπε, εκτός αν είναι πόρνες, γκέι ή Εβραίοι. Είναι φοβερό ένας άνθρωπος που πήρε όρκο αγνείας για όλη του τη ζωή να θέλει να επιβάλει στην κοινωνία τι είναι φυσικό και τι είναι αφύσικο στις ανθρώπινες σχέσεις. Εμείς λέμε ότι το κράτος και η Εκκλησία δεν έχουν καμία θέση στις κρεβατοκάμαρες του έθνους. [...] Να πάσουν οι ομοφυλόφιλοι να αντιμετωπίζονται ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας.⁸²

⁸¹ Αγόρευση Κ. Ζουράρι, Π. τ. Β., 2015: 279.

⁸² Αγόρευση Στ. Θεοδωράκη, Π. τ. Β., 2015: 412.

Για άλλη μια φορά το φύλο και η σεξουαλικότητα, αλλά και η φυλή χρησιμοποιούνται στον δημόσιο λόγο για να κανονικοποιηθούν, να υποτάξουν και να επιβάλουν στα υποκείμενα να δρουν μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικά πλαίσια που θα τους εξασφαλίσουν μια θέση στην κοινωνία και ίσως και στον παράδεισο, αν βασιστούμε στην αφήγηση της Εκκλησίας. Ο βουλευτής απαντάει στην ομοφοβία που διαχύθηκε στην κοινωνία καθ' όλη τη διάρκεια ψήφησης του συμφώνου συμβίωσης εντός και εκτός Βουλής με το αίτημα για πλήρη διαχωρισμό της κυβερνητικής και εκκλησιαστικής εξουσίας, η οποία διατηρεί ακόμη κομβικό ρόλο στην κοινωνικοπολιτική ζωή της χώρας.⁸³ Ο βουλευτής δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει τη λέξη ομοφυλόφιλοι για να υπερασπιστεί τα δικαιώματά τους, τα οποία εντάσσονται, όπως έχουμε πει, στη γενικότερη ρητορική του κόμματος για ισονομία και ευρωπαϊκή συμπόρευση.

Άλλος εκπρόσωπος του κόμματος του Ποταμιού, ο Θ. Αμυράς, υπήρξε ο δεύτερος βουλευτής που έθεσε στο λόγο του το ζήτημα κατοχύρωσης του δικαιώματος στον προσδιορισμό της ταυτότητας φύλου: «Υποστηρίζουμε βεβαίως πλήρως το δικαίωμα στον προσδιορισμό της ταυτότητας φύλου»,⁸⁴ στηρίζοντας και αυτός με τη σειρά του το αίτημα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας. Αναφερόμενος στην ομοφυλοφιλία, ο βουλευτής υποστήριξε πως τα επιχειρήματα που παρουσιάζουν την ελληνική κοινωνία ανέτοιμη να αποδεχτεί μεταρρυθμίσεις οι οποίες θα εξισώνουν τους ομοφυλόφιλους πολίτες είναι υπερβολικές και ανυπόστατες:

Η μεγάλη, συντριπτική πλειονότητα των Ελλήνων πολιτών επιθυμεί να μην υπάρχει η παραμικρή διάκριση μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών, ετερόφυλων, μεταξύ ενός γκέι, ενός στρέιτ, ενός μπάι, ενός διεμφυλικού και οποιουδήποτε.⁸⁵

Ο βουλευτής παρουσιάζει την ελληνική κοινωνία, κόντρα στις κυρίαρχες αναπαραστάσεις που εκφράζονται από τα περισσότερα κόμματα, ως προοδευτική και ανοιχτή στο να εντάξει στους κόλπους της όλους τους πολίτες, ασχέτως σεξουαλικού προσανατολισμού. Υπονοεί ότι η ομοφοβία είναι μια λογοθετική κατασκευή που

⁸³ Βέβαια δύο από τους πέντε βουλευτές του Ποταμιού που τοποθετήθηκαν στην Ολομέλεια εμμέσως ανέφεραν ότι «υπάρχουν και καλοί παπάδες», όπως εκείνοι που δεν εναντιώθηκαν στο σύμφωνο, ένα επιχείρημα που δύσκολα θα μπορούσε να συναντηθεί εντός ενός συμπαγούς πολιτικού λόγου.

⁸⁴ Αγόρευση Θ. Αμυρά, Π. τ. Β., 2015: 231.

⁸⁵ Ο.π.: 226.

υποστηρίζεται από συντηρητικούς θύλακες εντός του Κοινοβουλίου και εντός της εκκλησιαστικής κοινότητας μεμονωμένα, στηρίζοντας αυτό του το επιχείρημα σε πρόσφατο γκάλοπ όπου το 75% των πολιτών βρέθηκε να συμφωνεί με την άρση των διακρίσεων που υφίστανται τα ομοφυλόφιλα άτομα: «Αυτό αποδεικνύεται και από το 75% που έβγαλαν τα γκάλοπ, οι δημοσκοπήσεις, πριν από δύο μήνες, στις απαντήσεις των Ελλήνων πολιτών ότι συμφωνούν φυσικά με την πλήρη εξίσωση δικαιωμάτων προς όλους, ανεξάρτητα από σεξουαλικό ή άλλο προσανατολισμό».⁸⁶ Ο βουλευτής δημιουργεί ένα φιλελεύθερο φαντασιακό για την κοινωνία και φαίνεται να νιώθει άνετος να συνδέσει τα υποκείμενα του λόγου του με τη σεξουαλικότητά τους (γκέι, στρέιτ, μπάι, διεμφυλικούς), αναφερόμενος ρητά σε διαφορετικές μορφές σεξουαλικού προσανατολισμού, πέρα από την ετεροσεξουαλική επαφή, η οποία μονοπωλεί το λόγο των υπόλοιπων κομμάτων, κυρίως αυτών που διαφώνησαν με τις κοινωνικές συνδηλώσεις του συμφώνου.

Ολοκληρώνοντας την ομιλία του, ο βουλευτής επικυρώνει τα όσα είπε προηγουμένως, συνδέοντας τον σεξουαλικό προσανατολισμό με τα δικαιώματα εκφράζοντας και μια προσωπική άποψη για την ομοφυλοφιλία:

Καταλήγοντας, θα ήθελα να σας πω ότι η ελευθερία των επιλογών είναι η βασική αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Το να είσαι γκέι είναι υπέροχο πράγμα.⁸⁷

Η σεξουαλικότητα συνδέεται με την ελεύθερη έκφραση. Η ελευθερία αποτελεί σημαντικό συστατικό της αξιοπρέπειας κάθε ατόμου, καθώς συνδέεται, σύμφωνα με τον βουλευτή, με το θεμελιώδες δικαίωμα της ελευθερίας των επιλογών μέσα από μια απεριόριστη γκάμα. Αυτή η κοινωνική οπτική συνιστά τη βάση του πολιτικού λόγου του Ποταμιού, που ευαγγελίζεται μια κοινωνία δικαιωμάτων και ελεύθερων επιλογών για όλους.

Στη συνέχεια, εξετάζοντας τα επιλεγμένα σημεία λόγων της Ένωσης Κεντρώων μέσω του ειδικού αγορητή του κόμματος Μ. Γεωργιάδη, παρατηρούμε πως υπήρξε το μοναδικό κόμμα που, αναφερόμενο στη σεξουαλικότητα και την ανισότητα που δημιουργείται εις βάρος μιας μερίδας πολιτών εξαιτίας των ομοφοβικών

⁸⁶ Ο.π.: 226.

⁸⁷ Ο.π.: 232.

στερεοτύπων, εισηγήθηκε την ενσωμάτωση μαθήματος σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα σχολεία:

Η εξέταση τέτοιων ζητημάτων απαιτεί ωριμότητα από ολόκληρη την κοινωνία και επιστημονική γνώση επί του θέματος της ανθρώπινης σεξουαλικότητας. Η Ελλάδα είναι από τις λίγες ευρωπαϊκές χώρες που δεν έχει συγκεκριμένη πολιτική στο θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. [...] Αν δείτε, για παράδειγμα, τα σχολικά εγχειρίδια της Γαλλίας, οι μαθητές από την ηλικία των πέντε και έξι ετών μαθαίνουν με τον κατάλληλο τρόπο για όλες τις πτυχές της σεξουαλικότητας και των ανθρωπίνων σχέσεων. Με την κατάλληλη γλώσσα, τις κατάλληλες εικονογραφήσεις και τη σωστή καθοδήγηση του επιμορφωμένου εκπαιδευτικού απαλλάσσονται από προκαταλήψεις που μόνο στην περιθωριοποίησή τους θα μπορούσαν να οδηγήσουν.⁸⁸

Ο βουλευτής, σχολιάζοντας πως η ομοφοβία είναι ένα κράμα ελλιπούς ενημέρωσης, άγνοιας και φόβου, προκρίνει το πολύ σημαντικό ζήτημα της ανάληψης της ευθύνης από το κράτος της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των μαθητών, που θα αποτελέσουν τους πολίτες του «αύριο» για τη χώρα. Στη βάση αυτή, σχολιάζει τον ακατάλληλο ρόλο των οικογενειών να μορφώσουν τα παιδιά τους επί του θέματος, μηχανισμός που αναπαράγει την ομοφοβία, η οποία μεταφέρεται από γενιά σε γενιά. Δίνοντας παραδείγματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών οι οποίες εφαρμόζουν τη συγκεκριμένη εκπαιδευτική πολιτική, εξηγεί πως η εξοικείωση των παιδιών με τη σεξουαλικότητά τους με τη βοήθεια καταρτισμένου εκπαιδευτικού προσωπικού μπορεί να διαμορφώσει προσωπικότητες απελευθερωμένες από καταπιεστικά πρότυπα και προκαταλήψεις. Ο βουλευτής υπονοεί πως δεν επαρκούν οι ριζοσπαστικοί λόγοι στη Βουλή και οι νομικές μεταρρυθμίσεις για να λυθεί το πρόβλημα της ομοφοβίας και να μπορέσει επιτέλους το σύνολο της κοινωνίας να αποδεχτεί ως ίσους τους ομοφυλόφιλους πολίτες. Έτσι προτείνει στην κυβέρνηση να αρχίσει να επεξεργάζεται ολοκληρωμένες μεταρρυθμίσεις και όχι αποσπασματικά νομοσχέδια, αν ενδιαφέρεται ουσιαστικά για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων πολιτών.

7.4 Η μη ετεροκανονική σεξουαλικότητα

Στους λόγους των κομμάτων που ψήφισαν κατά του συμφώνου συμβίωσης γίνεται φανερό πως τα ομοφυλόφιλα άτομα, καθώς και η μη ετεροκανονική σεξουαλικότητα

⁸⁸ Αγόρευση Μ. Γεωργιάδη, Π. τ. Β., 2015: 126-127.

τους, συντελούν στην κατηγοριοποίησή τους σε μια περιχαρακωμένη κοινωνική ομάδα.

Ο βουλευτής του ΚΚΕ Ι. Γκιόκας, αναφερόμενος στην ομοφυλοφιλική δραστηριότητα, δίνει την οπτική του κόμματος σχετικά με τον τρόπο που ερμηνεύεται η ομοφυλοφιλική σεξουαλική σχέση:

Είναι απόλυτα σεβαστή η σεξουαλική επιλογή ή η έκφραση σεξουαλικότητας που είπε η κ. Κατριβάνου. Είναι όμως ατομική, ιδιωτική υπόθεση [...] Φυσικά ούτε καταδικάζουμε, ούτε στιγματίζουμε ανθρώπους οι οποίοι επιλέγουν έναν συγκεκριμένο σεξουαλικό προσανατολισμό. Όμως θεωρούμε ότι ο ομόφυλος σεξουαλικός προσανατολισμός ή η συμβίωση από μόνη της δεν γεννά κοινωνικά δικαιώματα⁸⁹

Ενώ ο βουλευτής διατείνεται πως η σεξουαλικότητα κάθε ανθρώπου είναι σεβαστή και μη κατακριτέα για το κόμμα του ΚΚΕ, γίνεται αντιληπτή ξεκάθαρα ως επιλογή που αφορά την προσωπική και ιδιωτική ζωή του ατόμου, που από μόνη της δεν «γεννά κοινωνικά δικαιώματα». Με λίγα λόγια, η ετεροκανονική σεξουαλικότητα είναι το κλειδί για την εισαγωγή του υποκειμένου στη δημόσια σφαίρα. Μόνο σε αυτή την περίπτωση η αναγνώριση και υποστήριξη των σχέσεων των ετεροφυλόφιλων ζευγαριών γίνεται αποδεκτή τόσο κοινωνικά όσο και σε θεσμικό επίπεδο. Η ομοφυλοφιλία εντέλει παρουσιάζεται σαν μια αντιδραστική επιλογή του ατόμου, κατασκεύασμα του καπιταλισμού, και γι' αυτό δεν συντρέχει κανένας λόγος το κράτος να αναλώνεται σε τέτοια επουσιώδη ζητήματα που δεν αφορούν τη δημόσια σφαίρα και τις ζωές των «υπολογίσιμων» πολιτών. Στο παραπάνω απόσπασμα ο βουλευτής εισάγει υπόρρητα το δίπολο δημόσιο-ιδιωτικό για να περιχαρακώσει, παρά τα λεγόμενά του, μια μη αποδεκτή μορφή σεξουαλικής κοινωνικής έκφρασης, η οποία τοποθετείται σκόπιμα στο πολιτισμικό κοινωνικό πεδίο.

Στις παραμέτρους του φύλου και της σεξουαλικότητας στάθηκε και η βουλευτριά του κόμματος Α. Παπαρήγα. Στην ίδια πάντα ιδεολογική γραμμή με τον ειδικό αγορητή του κόμματος, η βουλευτριά εξελίσσει κατά πολύ την κομματική θέση που υποστηρίζεται:

⁸⁹ Αγόρευση Γιάννη Γκιόκα, Π. τ. Β., 2015: 65.

Αυτές οι θεωρίες που ακούμε, ότι δεν γεννιέσαι άνδρας ή γυναίκα, αλλά γίνεσαι, και που διδάσκονται στα πανεπιστήμια - όχι, γεννιέσαι με ένα φύλο.⁹⁰

Στο παραπάνω απόσπασμα εκφράζεται μια καινοφανής για συζήτηση θέση, καθώς είναι το μόνο κόμμα, και δη αριστερό, που τοποθετείται τόσο ουσιακρατικά, αρνούμενο να αποδεχτεί τον επιστημονικό πλέον διαχωρισμό μεταξύ κοινωνικού και βιολογικού φύλου, υποστηρίζοντας για ακόμη μια φορά ένα βαθιά καταπιεστικό δίπολο που βρίσκεται πολύ μακριά από την προτασόμενη ιδεολογία του κόμματος για ατομική και κοινωνική χειραφέτηση. Σε τι χρησιμεύει λοιπόν η χειραφέτηση αν δεν μπορεί το άτομο να ορίσει όπως θέλει την προσωπική και κοινωνική του ζωή; Επίσης μέσα από την εισαγωγή και αναπαραγωγή του δίπολου άντρας-γυναίκα διαιώνονται υπόρρητα στο λόγο και οι στατικοί κοινωνικοί ρόλοι που βαραίνουν άνισα τις δύο αυτές κατηγορίες.

Μια άλλη θέση που πηγάζει από τις ομιλίες των βουλευτών του ΚΚΕ, όπως είδαμε προηγουμένως, είναι ότι οι μη ετεροφυλοφιλικές μορφές συμβίωσης είναι αποτέλεσμα της κρίσης και του καπιταλισμού. Η Α. Παπαρήγα αναφέρεται πολύ συχνά στις μορφές συμβίωσης τις οποίες προσδιορίζει ως «άλλες» ή «περισσότερες», όπως φαίνεται ιδιαίτερα στο παρακάτω παράθεμα:

Γιατί οι μορφές συμβίωσης είναι πολλές, δεν είναι μία. Και αύριο μπορεί να γίνουν πολύ περισσότερες. Και όσο σφίγγουν τα πράγματα, μάλλον θα γίνουν πολύ περισσότερες.⁹¹ [...] Η πολυγαμία, για παράδειγμα, και μάλιστα οι πολυγαμικές οικογένειες που είναι ένας άντρας και τέσσερις ή πέντε αδελφές σύζυγοι. Και τι ζητάνε; Ζητάνε μέτρα για να φτιάξουν σπίτια που να είναι κοντά, γιατί, αφού είναι πολυγαμική οικογένεια, πρέπει να είναι κοντά, δεν μπορεί να είναι μακριά. Υπάρχουν κοινοβιακές μορφές οικογένειας, υπάρχει η ανταλλαγή συντρόφων. Κοιτάξτε, εμείς δεν υπεισερχόμαστε σε αυτά τα πράγματα.⁹²

Η «κοινωνική συμπεριφορά», η οποία παραπέμπει τόσο στη σεξουαλικότητα όσο και στις μορφές συμβίωσης, δεν καθορίζεται από τα βιολογικά χαρακτηριστικά, αλλά από την κοινωνία και την ανοχή της στα συστήματα που τη διέπουν. Εφόσον για το ΚΚΕ

⁹⁰ Ομιλία Αλεξάνδρας Παπαρήγα, Πρακτικά της Βουλής, 2015: 138.

⁹¹ Ο.π.: 133.

⁹² Ο.π.: 139.

το πιο καθοριστικό καθεστώς είναι ο καπιταλισμός, η κοινωνική συμπεριφορά πηγάζει από αυτόν. Αντίθετα στη συνέχεια της ομιλίας της η Παπαρήγα, αναφερόμενη στις επιθέσεις ενάντια ομοφυλοφίλων, φαίνεται να προσδίδει κάτι φυσικό στη σεξουαλικότητα:

Είναι άλλο πράγμα να σκοτώσεις κάποιον, να στερήσεις μια ανθρώπινη ζωή, γιατί τσακώθηκες μαζί του, κι άλλο να σκοτώσεις κάποιον γιατί είναι ομοφυλόφιλος. Ή να σκοτώσω κάποιον γιατί είναι Πακιστανός, κι όχι γιατί θεωρώ ότι με πρόσβαλε ή δεν ξέρω τι. Αυτά τα ρατσιστικά, ομοφοβικά εγκλήματα πρέπει να τιμωρούνται βαρύτατα και βεβαίως είναι ζήτημα και διαπαιδαγώγησης και πολιτισμού να σεβαστεί ο άλλος την προσωπική του επιλογή να ζήσει όπως θέλει.

Παρατηρούμε εδώ ότι η ομοφυλοφιλία παρομοιάζεται με την εθνικότητα, με κάτι μη επίκτητο. Η «σεξουαλική επιλογή, απόρροια του καπιταλισμού», όπως περιγράφηκε νωρίτερα, παίρνει τώρα μια άλλη διάσταση και μεταμορφώνεται σε μια ταυτότητα αναπόφευκτη. Ο λόγος της βουλευτριάς μοιάζει αντιφατικός, μα συνάμα παρουσιάζει μια κοινή βάση στις δύο ερμηνείες της ομοφυλοφιλίας. Διακρίνεται σε αυτές κάτι προβληματικό, τα σώματα αυτά αντικειμενοποιούνται από τη στιγμή που μπορούν να υπάρχουν, αλλά αυτό δεν οφείλει να συμβεί μέσω της συμβολής του κράτους:

-ποιος θα με κηδεύσει, ποιος δεν θα με κηδεύσει, σε ποιον μπορώ να αφήσω την περιουσία μου- και να μην είναι ο βαθμός εξ αίματος το κύριο, ο έκτος βαθμός συγγένειας να καθορίζει τα πάντα. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι μπορεί να υπάρξει ισοτιμία όλων των μορφών συμβίωσης.⁹³

Η «μη ισοτιμία για όλες τις μορφές συμβίωσης» υπονοεί πως υπάρχουν και αυτές οι άλλες μορφές που δεν μπορούν να γίνουν αποδεκτές. Τα υποκείμενα μπορούν να πράττουν όπως επιλέγουν, φτάνει αυτό να μην επηρεάζει την κανονικότητα, να μην εισβάλλει εντός του δημοσίου χώρου. Το ίδιο συμβαίνει σε αυτή την περίπτωση και με το δίπολο νόμιμο-παράνομο. Ο λόγος της φαίνεται να ενθαρρύνει το «μη κανονικό», αλλά όχι ορατά, μα στα «κρυφά»!

Τέλος το κόμμα της Χρυσής Αυγής, όπως είδαμε σε όλα τα προς ανάλυση παραδείγματα ως τώρα, κράτα μια καθαρά ομοφοβική και ρατσιστική στάση η οποία επικεντρώνεται στη μη ετεροκανονική σεξουαλικότητα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

⁹³ Ο.π.: 142.

Αρνείται να αναγνωρίσει οποιοδήποτε δικαίωμα διεκδικεί αυτή η «προβληματική» ομάδα πολιτών, αντιμετωπίζοντας το φύλο και τη σεξουαλικότητα με τους πιο υποτιμητικούς τρόπους. Αυτό θα φανεί καθαρά στις τοποθετήσεις των βουλευτών που θα αναλυθούν στη συνέχεια.

Αρχικά ο Παππάς, ως κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος, αναφερόμενος στην αναγνώριση των ομοφυλόφιλων ζευγαριών στη δημόσια σφαίρα μέσω του συμφώνου συμβίωσης, κάνει μια υπερσύνδεση για να παρουσιάσει την παρακμή της χώρας, συνδέοντας τον σεξουαλικό προσδιορισμό των ομοφυλόφιλων με την πολυγαμία:

Αν δεχθούμε το σύμφωνο συμβίωσης ομοφυλοφίλων, τότε γιατί να μη δεχθούμε και σύμφωνο πολυγαμίας για τους Έλληνες, μωαμεθανούς ή μη;⁹⁴

Το κόμμα, επιστρατεύοντας τη ρατσιστική ρητορική του, προσπαθεί να συνδέσει τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων με την πολυγαμία, η οποία επιτρέπεται στις μη χριστιανικές χώρες, ταυτίζοντας τα υποκείμενα του λόγου του με μiasματικές κατηγορίες ανθρώπων για το κόμμα, όπως οι «μωαμεθανοί». Εδώ η ίδια η σεξουαλική επιλογή που δεν συνάδει με το ετεροκανονικό φαντασιακό της κοινωνίας και της Εκκλησίας παρουσιάζεται ως εχθρός της χώρας που θα αναταράξει τα παραδοσιακά θεμέλια που έχει θέσει η χριστιανική θρησκεία, η οποία απαγορεύει την πολυγαμία με σκοπό την ευκολότερη επιτήρηση των πολιτών.

Στη συνέχεια ο βουλευτής μεταφράζει την υπεράσπιση των ομοφυλόφιλων ατόμων από τα υπόλοιπα κόμματα, την οποία κρίνει αντισυνταγματική, κάπως έτσι:

Η αντισυνταγματικότητα τελικά του νομοσχεδίου για το σύμφωνο συμβίωσης δεν μας επιβάλλεται για λόγους οικονομικούς από το εξωτερικό, αλλά μας επιβάλλεται από τα λόμπι των εδώ αριστερών ομοφυλοφίλων.⁹⁵

Στο παραπάνω απόσπασμα παρατηρούμε να αρθρώνεται μια συνωμοσιολογική ρητορική, η οποία συνδέει τα ομοφυλόφιλα υποκείμενα με ισχυρά «λόμπι αριστερών ομοφυλοφίλων», τα οποία παρουσιάζονται ως «δάκτυλοι» στη διαδικασία των πολιτικών αποφάσεων. Ο βουλευτής αμφισβητεί τους λόγους που προβάλλονται και κρίνουν ως αναγκαία την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης σε όλους τους πολίτες,

⁹⁴ Αγόρευση Χρήστου Παππά, Π. τ. Β., 2015: 147.

⁹⁵ Ο.π.: 147.

ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού, θεωρώντας την κυβέρνηση μαριονέτα τόσο της Ευρώπης όσο και των λόμπι τα οποία εξασφαλίζουν την πολιτική της ισχύ.

Τέλος ο Παππάς, βασίζοντας τη ρητορική του στην κατάργηση του άρθρου 347 του Ποινικού Κώδικα για την παρά φύση ασέλγεια, δημιουργεί άλλη μια ακραία ομοφοβική αναπαράσταση των ομοφυλόφιλων υποκειμένων:

προτείνετε με τροπολογία την κατάργηση του άρθρου 347 του Ποινικού Κώδικα περί ασελγείας. Λέτε ότι δεν θα τιμωρείται πια η παρά φύση ασέλγεια μεταξύ αρρένων και μάλιστα καταργείτε και το όριο των δεκαεπτά ετών. Ανοίγετε λοιπόν ένα «παράθυρο» σήμερα για τη νομιμοποίηση της παιδεραστίας, πέραν από τους γάμους των ομοφυλόφιλων.⁹⁶

Η αντίθεση του κόμματος της ΧΑ στη συμβολική κατάργηση του εν λόγω άρθρου αιτιολογείται με τη λογική της απειλής για τα ανήλικα παιδιά του έθνους. Η ομοφυλοφιλία αποτελεί διαστροφή η οποία εξισώνεται με την παιδεραστία, ένα από τα κυρίαρχα κοινωνικά ταμπού. Ο βουλευτής θεωρεί τα ομοφυλόφιλα υποκείμενα διαταραγμένα, ανήθικα και σημαντικό κίνδυνο για την κοινωνία, καθώς τα εξομοιώνει με τους παιδόφιλους.

Ο πρόεδρος του κόμματος Νίκος Μιχαλολιάκος, σχολιάζοντας και αυτός με τη σειρά του την κατάργηση του άρθρου 347, με το οποίο ασχοληθήκαμε και στο προηγούμενο παράθεμα, και επιτιθέμενος στην ομοφυλοφιλία, λέει χαρακτηριστικά:

Ισχυρίζονται ορισμένοι ότι η ομοφυλοφιλία είναι ένα φυσικό φαινόμενο. Τότε γιατί υπάρχει το άρθρο 347 του Ποινικού Κώδικα, το οποίο θέλετε να τροποποιήσετε και μιλά για παρά φύσιν ασέλγεια; Παρά φύσιν λοιπόν είναι το φαινόμενο αυτό, είτε σας αρέσει είτε δεν σας αρέσει, και ο ίδιος ο νομοθέτης του Ποινικού Κώδικα το έχει προβλέψει.⁹⁷

Ο βουλευτής εδώ χρησιμοποιεί την ύπαρξη του άρθρου σχετικά με την «παρά φύσιν» ασέλγεια για να στοιχειοθετήσει τη θέση του, αλλά και τη θέση του κόμματός του, η οποία αντιλαμβάνεται την ομοφυλοφιλία ως μια μη φυσιολογική σεξουαλική εκτροπή που πηγάζει από κάποιου είδους παθογένεια. Έτσι χαρακτηρίζει το φαινόμενο της ομοφυλοφιλίας ως παρα φύσιν ανωμαλία, στηριζόμενος σε αυτό τον αναχρονιστικό

⁹⁶ Ο.π.: 148.

⁹⁷ Αγόρευση Ν. Μοχαλολιάκου, Π. τ. Β., 2015: 291.

και ομοφοβικό νόμο του κράτους, και άρα η προσπάθεια θεσμοθέτησης δικαιωμάτων για το ομοφυλόφιλα υποκείμενα γίνεται αντιληπτή ως παράλογη και αντισυνταγματική.

Σε άλλο σημείο της ομιλίας του ο Μιχαλολιάκος, αναφερόμενος στις λέξεις ομοφυλία και ομοφυλοφιλία και στον τρόπο που αυτές χρησιμοποιήθηκαν στους λόγους των βουλευτών, δίνει τη δική του εννοιολόγηση στις λέξεις και στον τρόπο που αυτές συνδέονται με τη σεξουαλικότητα:

Η λέξη ομόφυλος έχει δύο σημασίες, σύμφωνα με το λεξικό: αυτοί οι οποίοι είναι του ιδίου φύλου και αυτοί που είναι της ίδιας φυλής. Γιατί λέτε ομόφυλα και δεν λέτε κατευθείαν ομοφυλόφιλα; Ίσως η απάντηση σε αυτό να βρίσκεται στο Λεξικό Μπαμπινιώτη, αν το ανοίξετε, όπου αναφέρεται ότι η λέξη «ομοφυλόφιλος» δεν είναι ελληνική λέξη, αλλά μια λέξη που καθιέρωσε ένας Γερμανός ψυχίατρος, ο Ρίχαρντ φον Κραφτ, το 1859 και καθόριζε την ομοφυλοφιλία ως ψυχική ασθένεια.⁹⁸

Ο βουλευτής, αναφερόμενος στη νοηματική εκφορά των λέξεων, τοποθετείται με μία ρητορική ερώτηση για να σχολιάσει το γεγονός ότι οι περισσότεροι βουλευτές που υποστήριζαν στην Ολομέλεια την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης απέφυγαν να χρησιμοποιήσουν τη λέξη ομοφυλοφιλία ή ομοφυλόφιλος στους λόγους τους. Ο Μιχαλολιάκος λοιπόν ερμηνεύει και στηρίζει τη λογοθετική κατεύθυνση που ακολούθησε το κόμμα του στην αναπαράσταση των προς συζήτηση υποκειμένων (ομοφυλόφιλα ζευγάρια), παρερμηνεύοντας την εννοιολόγηση που δίνει στη λέξη ομοφυλοφιλία το Λεξικό του Μπαμπινιώτη. Για τη Χρυσή Αυγή, ο χρόνος έχει σταματήσει στο 1859, όταν ένας Γερμανός ψυχίατρος καθόρισε την ομοφυλοφιλία ως ψυχική ασθένεια, και αποσιωπά σκόπιμα όλες τις επιστημονικές συζητήσεις και πορίσματα που εδώ και αρκετές δεκαετίες έχουν αποδείξει πως η ομοφυλοφιλία είναι ένας φυσιολογικός σεξουαλικός προσανατολισμός.

7.5 Συμπεράσματα και κριτική

Στο παρόν κεφάλαιο η ανάλυσή μας επικεντρώθηκε στην αναζήτηση και εξέταση των βουλευτικών λόγων για το φύλο και τη σεξουαλικότητα ως κεντρικών πεδίων άσκησης εξουσίας (στους λόγους κατά του συμφώνου), αλλά και άρθρωσης

⁹⁸ Ο.π.: 292.

αντίστασης (στους λόγους υπέρ του συμφώνου). Έχοντας λάβει υπ' όψιν μας τη θεωρία του Foucault, προσπαθήσαμε να ερμηνεύσουμε τις τοποθετήσεις των βουλευτών και βουλευτριών μέσα από το πρίσμα της δια-λογικής θεωρίας, όπου το φύλο και η σεξουαλικότητα γίνονται αντιληπτά ως αποκρυσταλλώσεις λόγων και πρακτικών, από τις οποίες κάποιες αναπαράγουν και άλλες προσπαθούν να διαρρήξουν τα κανονιστικά εμφυλοποιημένα πρότυπα. Σύμφωνα με τον Foucault (2005:115-127), «Οι λόγοι που συγκροτούν τις κατηγορίες του φύλου και της σεξουαλικότητας, αλλά και των θέσεων υποκειμενοποίησης που αυτές συνεπάγονται, συνιστούν αποτελέσματα των σχέσεων εξουσίας και οδηγούν σε συγκεκριμένα καθεστώτα αλήθειας και συγκεκριμένους τύπους γνώσης» (ό.π.). Μέσα από την ανάλυση κατέστη φανερό ότι το φύλο και η «σωστή επιτέλεσή του» αποτελούν τις κυρίαρχες προϋποθέσεις για την αποδεκτή υποκειμενοποίηση του ατόμου.

Οι λόγοι των βουλευτών των κομμάτων που στήριξαν το σύμφωνο συμβίωσης (κυρίως του ΣΥΡΙΖΑ και του Ποταμιού) τόσο σε αυτό όσο και στα προηγούμενα κεφάλαια φάνηκε να υπερασπίζονται ανοιχτά την ομοφυλοφιλία ως έναν απόλυτα φυσικό σεξουαλικό προσανατολισμό, ασκώντας κριτική στις ομοφοβικές αναπαραστάσεις των εν λόγω υποκειμένων και παρουσιάζοντάς τα ως πολίτες που πρέπει να απολαμβάνουν ίσα δικαιώματα, καθώς οι σχέσεις τους δεν διαφέρουν από τις αντίστοιχες σχέσεις αγάπης και συντροφικότητας που αναπτύσσονται μεταξύ ετεροφυλόφιλων ζευγαριών. Εντούτοις οι θετικές αναπαραστάσεις των ομόφυλων υποκειμένων και της σεξουαλικότητάς τους συντελέστηκαν λογοθετικά μέσα σε ένα κατασκευασμένο ετεροκανονικό περιβάλλον που δεν αφήνει περιθώρια οργάνωσης των προσωπικών σχέσεων έξω από το κανονιστικό μονογαμικό και κοινωνικά παραγωγικό πρότυπο. Σύμφωνα με τη Χαλκιά, αυτό το ερμητικά κλειστό πλαίσιο αποτελεί ένα εργαλείο διακυβέρνησης των πληθυσμών, οργανώνοντας ένα σύνθετο πλέγμα γνώσης-εξουσίας το οποίο δομεί της κοινωνικές σχέσεις επηρεάζοντας την ίδια στιγμή τις σχέσεις παραγωγής και κατανάλωσης (Χαλκιά, 2012: 218). Έτσι, δανειζόμενοι την έννοια της «έγκλησης», όπως χρησιμοποιήθηκε από την Butler (1993), βλέπουμε πως τα κόμματα εγκαλούν το ομόφυλα υποκείμενα να ενσωματώσουν τα παραδοσιακά σχήματα των έμφυλων σχέσεων, των ετεροκανονικών προτύπων και των αξιών. Αυτή η διαδικασία υποκειμενοποίησης καλείται ομοκανονικότητα και εντοπίζεται έντονα στις αναπαραστάσεις των ομοφυλόφιλων ατόμων στις τοποθετήσεις των κομμάτων.

Τα δύο κόμματα που καταγήφισαν το σύμφωνο συμβίωσης ενέταξαν και αυτά την ετεροκανονική ιδεολογία στο λόγο τους, δίνοντάς της μια ουσιοκρατική και αποϊστορικοποιημένη ερμηνεία, με την έννοια ότι το φύλο και η σεξουαλικότητα φάνηκε να αντιμετωπίζονται ωσάν αυτά να έχουν εγγενείς ιδιότητες. Τα κόμματα που κινήθηκαν σε αυτή την ιδεολογική γραμμή παρουσίασαν το φύλο ως μια φυσική κατηγορία, ταυτίζοντας απόλυτα το κοινωνικό φύλο (gender) με το βιολογικό (sex). Μάλιστα το ΚΚΕ αρνήθηκε ρητά τη διάκριση. Επίσης, στο ίδιο πλαίσιο της ετεροκανονικότητας «ως καθεστώτος αλήθειας» που είναι σε θέση να ορίσει τι είναι ηθικά καλό και τι όχι, τα δύο αυτά κόμματα χαρακτήρισαν την ομοερωτική σεξουαλικότητα από προβληματική έως αφύσικη, ενώ το κόμμα της Χρυσής Αυγής παρουσίασε την «παρά φύσιν» σεξουαλική πρακτική, όπως την ονόμασε, ως σημάδι ψυχικής νόσου και άρα κατασκεύασε λογοθετικά την ομοφυλοφιλία ως κοινωνική απειλή.

Σχολιάζοντας τέλος τις θέσεις του ΚΚΕ, λόγω της ακραίας συντηρητικής θέσης που κράτησε, η οποία αναδύθηκε μέσα από την ανάλυση των λόγων των βουλευτών, θεωρούμε πως η Butler (2005), στο κείμενό της «Ο μαρξισμός και το “απλώς πολιτισμικό”», μπορεί να δώσει μια ερμηνεία επί του θέματος. Η θεωρητικός ασκεί κριτική στο «νεοσυντηρητισμό» της αριστεράς και, επιχειρώντας μια υλιστική στροφή, αρνείται το διαχωρισμό του πολιτικού-οικονομικού από το πολιτισμικό και του υλικού από το συμβολικό. Η θεωρητικός υποστηρίζει πως το «απλώς πολιτισμικό» καθιστά τα ζητήματα φύλου και σεξουαλικότητας δευτερεύοντα, όπου οι αποκλεισμοί παρουσιάζονται ως θυσία στο βωμό της συνεκτικότητας μιας ορθόδοξης αριστεράς (ό.π.). Το ΚΚΕ εννοιολογεί συνειδητά την ομοφυλοφιλία ως επιλογή σεξουαλικού προσανατολισμού, εντάσσοντάς τη στο πολιτισμικό κοινωνικό πεδίο, ενώ ο θεσμικός αποκλεισμός των ομόφυλων ζευγαριών στηρίζεται στην ουσιοκρατική οπτική του φύλου, αποσκοπώντας στην προφύλαξη και διαίωνηση της «αγίας ετεροκανονικής οικογένειας», η προστασία της οποίας αναπαράγει την έμφυλη σεξουαλική διάκριση, αλλά και γενικότερα το κυρίαρχο καπιταλιστικό καθεστώς (ό.π.). Όταν ένα κόμμα όπως το ΚΚΕ παγιδεύεται σε αυτές τις θέσεις, εξομοιώνεται με τους αντιπάλους του, χάνοντας το νόημα της ύπαρξής του ως πολιτικής επιλογής ισοελευθερίας για μια άλλη κοινωνία. Έτσι σταδιακά μετατρέπεται σε απολογητικό θεσμό του εκμεταλλευτικού και καταπιεστικού καπιταλιστικού συστήματος και, σαν ένας άλλος εθνικισμός, θρέφει στους κόλπους

του την ομοφοβία.

Ανάλυση λόγου Εκκλησίας

8.1 Εισαγωγή στην ανάλυση των λόγων της Εκκλησίας

Η ανάλυση λόγου, όπως αναφέρεται και στην εισαγωγή, δεν περιορίζεται στα πρακτικά της Βουλής και τις ανακοινώσεις των κομμάτων, αλλά επεκτείνεται στον δημόσιο λόγο της Εκκλησίας της Ελλάδος. Έχοντας παρουσιάσει στο θεωρητικό κεφάλαιο τον τρόπο ερμηνείας της θέσης της θρησκείας στην κοινωνία ως έναν από τους κεντρικούς ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους, μπορούμε να πούμε πως ως θεσμός ασκεί εξουσία πολιτική, διοικητική και πνευματική. Η εξέταση λοιπόν των λόγων των φορέων της Εκκλησίας, η οποία τάχθηκε κατά της επέκτασης του συμφώνου συμβίωσης σε ομοφυλόφιλα άτομα, αλλά και κατά του συμφώνου γενικώς ως θεσμού που αποδυναμώνει και υποσκάπτει τον ιερό θρησκευτικό και κοινωνικό ρόλο της οικογένειας και του γάμου, θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε ως ένα βαθμό την επιρροή της στο σύνολο των κοινωνικών και πολιτικών αντιλήψεων/προκαταλήψεων στη σημερινή Ελλάδα. Επίσης εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν, όπως ακριβώς και στους λόγους των κομμάτων, οι πλούσιες σε υλικό αναπαραστάσεις του συμφώνου συμβίωσης, καθώς και του φύλου και της σεξουαλικότητας, που αναδύθηκαν πιο έντονα στις ακραία ομοφοβικές τοποθετήσεις του Μητροπολίτη Πειραιώς Σεραφείμ. Αυτό που παρατηρούμε είναι ότι υπάρχει μια σχετική διαβάθμιση της συναισθηματικής έντασης των λόγων κατά του συμφώνου, η οποία εικάζουμε πως οφείλεται στη διαφορετική πρόσληψη του κάθε φορέα της ιδεολογικής βάσης του ορθόδοξου χριστιανισμού.

8.2 Τα υποκείμενα και τα αντικείμενα των προς ανάλυση λόγων

Το υλικό που επιλέχθηκε και παρουσιάζεται αναλυτικά στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας βασίζεται στις επίσημες επιστολές εκπροσώπων της Εκκλησίας, οι οποίες στην ουσία τους αποτελούν αντιδράσεις στην απόφαση της συγκυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ να επεκτείνει το σύμφωνο συμβίωσης, με το οποίο ούτως ή άλλως

διαφωνεί, σε ομόφυλα ζευγάρια.⁹⁹ Πριν περάσω στην ανάλυση του ρόλου της Εκκλησίας ως θεσμού, αλλά και των συγκεκριμένων λόγων, θα ακολουθήσω τη διαδικασία εντοπισμού των υποκειμένων και αντικειμένων που διαφαίνονται στις προς ανάλυση επιστολές.

Ως υποκείμενα λοιπόν μπορούμε να ορίσουμε τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμο Β΄, τον Μητροπολίτη Πειραιώς Σεραφείμ Α΄, το Άγιο Όρος και τέλος την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος. Επίσης τις ομάδες υποκειμένων αποτελούν η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος, οι χριστιανοί ετεροφυλόφιλοι πολίτες της χώρας, ολόκληρο το κοινοβουλευτικό σώμα και ο Θεός, του οποίου η ύπαρξη υπονοείται σε όλες τις επιστολές.

Τα αντικείμενα που εντοπίζονται στις επιστολές των εκκλησιαστικών φορέων θα μας βοηθήσουν να αντιληφθούμε τον τρόπο δημιουργίας μια συγκεκριμένης αναπαράστασης για τον κόσμο, έτσι όπως αυτή αποτυπώνεται και επιβάλλεται από το λόγο της Εκκλησίας. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, ο υπουργός Ν. Παρασκευόπουλος, η συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, καθώς και σύσσωμο το κοινοβουλευτικό σώμα είναι οι κύριοι παραλήπτες του λόγου της Εκκλησίας. Ως ομάδες αντικειμένων μπορούμε να ορίσουμε την πολιτεία/κράτος, την Ευρώπη, το νεοφιλελεύθερο καπιταλιστικό σύστημα, τους νομοθέτες, τους συμβολαιογράφους που θα κληθούν να συνάψουν σύμφωνα συμβίωσης και κάθε συμβαλλόμενο σε αυτή τη διαδικασία. Επίσης η πυρηνική πατριαρχική οικογένεια, ο γάμος, οι ετεροφυλόφιλοι γονείς και τα παιδιά, το έθνος και η παράδοση αποτελούν τα αντικείμενα προστασίας των προς ανάλυση λόγων. Τέλος σαν αντικείμενα λόγου παρουσιάζονται όλα τα ομοφυλόφιλα άτομα, τα οποία δεν αναγνωρίζονται από την Εκκλησία ως ισότιμοι πολίτες, αλλά αντιθέτως χαρακτηρίζονται ως αποκείμενα.

8.3 Η οικογένεια ως «μικρή Εκκλησία»

Η κατάδυσή μας στον εκκλησιαστικό λόγο ξεκινά από την παρουσίαση και ανάλυση των θέσεων που εκφράστηκαν δημόσια από τους εκκλησιαστικούς κόλπους σχετικά με το θεσμό της οικογένειας, ο οποίος είναι καταλυτικός για το ορθόδοξο χριστιανικό

⁹⁹ Εδώ χρειάζεται προσοχή, καθώς οι συγκεκριμένες τοποθετήσεις δεν επαρκούν για να παρουσιαστεί αναλυτικά η συνολική στάση του κλήρου απέναντι στο σύμφωνο συμβίωσης.

σύστημα. Για να πλαισιώσουμε όσο καλύτερα γίνεται το θεσμό, επιλέχθηκε η παρουσίαση ψηγμάτων λόγου που προέρχονται από την εγκύκλιο που εξέδωσε η Ιερά Σύνοδος σχετικά με την οικογένεια και το σύμφωνο συμβίωσης, από την παρέμβαση του Αγίου Όρους και από τις επιστολές του Αρχιεπισκόπου Ιερώνυμου, αλλά και του Μητροπολίτη Πειραιώς Σεραφείμ. Σε αυτό το υποκεφάλαιο λοιπόν θα χρησιμοποιηθούν συνολικά οι λόγοι όλων των προαναφερθέντων φορέων, ώστε να καταστεί σαφής ο τρόπος που αναπαριστάται και εννοιολογείται ο θεσμός της οικογένειας από την Εκκλησία και η απήχηση που έχει αυτός ο λόγος σε κάποια από τα κοινοβουλευτικά κόμματα, αλλά και στο κοινωνικό σώμα.

Η επίσημη, θα μπορούσαμε να πούμε, θέση της Εκκλησίας σχετικά με το σύμφωνο συμβίωσης και τη σύνδεσή του με την οικογένεια εκφράστηκε από την εγκύκλιο που εξέδωσε το 2013 το Συμβούλιο της Ιεράς Συνόδου. Αυτό γιατί η Ιερά Σύνοδος αποτελεί το ανώτατο εκκλησιαστικό όργανο διοίκησης για την Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος. Έτσι, ακόμα και αν η συγκεκριμένη εγκύκλιος έχει εκδοθεί δύο χρόνια πριν από την ψήφιση του συμφώνου, η Διαρκής Ιερά Σύνοδος, που συνεδρίασε στις 9 Δεκεμβρίου του 2015, σε ανακοίνωσή της δήλωσε ότι σχετικά με το ζήτημα επέκτασης του συμφώνου συμβίωσης σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια η Εκκλησία θα εμμείνει στην πρότερη θέση και απόφαση που είχε πάρει η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας.¹⁰⁰

Στην εγκύκλιο παρατηρούμε συνολικά ότι η οικογένεια και ο γάμος παρουσιάζονται ως κατεξοχήν εκκλησιαστικοί θεσμοί καίριας σημασίας, όπου η εξέλιξη και διεύρυνσή τους γίνεται αντιληπτή ως στροφή της κοινωνίας προς τον ατομικισμό. Ο πολιτικός γάμος, οι μονογονεϊκές οικογένειες και η επέκταση της ελεύθερης συμβίωσης στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια αποτελούν «εκτροπές» των διαφυλάξιμων αυτών θεσμών, που αφορούν την προστασία της αξίας του ανθρώπου ως κέντρου της ορθόδοξης θεολογίας, και έτσι οποιοσδήποτε άλλος θεσμός προσπαθήσει να τους υποκαταστήσει, υποβιβάζοντας την οικογενειακή ζωή, που δομείται ομαλά εντός του προστατευτικού περιβάλλοντος της Εκκλησίας, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτός.

¹⁰⁰ <http://www.tideon.org/index.php/2012-01-20-17-55-40/2012-05-07-21-01-51/2012-02-16-20-47-49/7092-2015-12-09-14-54-47>

Πιο συγκεκριμένα, στόχο της παρούσας εγκυκλίου αποτελεί η ορθόδοξη εννοιολόγηση της κομβικής έννοιας της οικογένειας, τόσο για την Εκκλησία όσο και για την κοινωνία, όπου αποκρυσταλλώνεται το βασικό νόημα της ύπαρξής της, για την ομαλή κοινωνική συνοχή. Το παρακάτω απόσπασμα είναι ενδεικτικό:

Και ενώ η κοινωνία νοσεί βαθύτατα, το βασικό της κύτταρο, η οικογένεια, αργά, αλλά σταθερά, αλλοιώνεται και διαλύεται. Δεν γίνεται όμως να μας διαφεύγει το γεγονός ότι ο θεσμός της οικογένειας αποτελεί διαχρονικά το πιο εγγυημένο και ασφαλέστερο κοινωνικό πλαίσιο για την ορθή διαπαιδαγώγηση και την αγωγή των νέων μελών της κοινωνίας μας. Η οικογένεια διαπλάθει τις παιδικές ψυχές «εν παιδεία και νουθεσία Κυρίου» και προετοιμάζει τα ενεργά μέλη της κοινωνίας, τους ανθρώπους όλων των επαγγελμάτων, τους κάθε είδους ηγέτες ενός τόπου.

Η πρώτη εννοιολόγηση που δίνεται στο θεσμό της οικογένειας συντελείται λογοθετικά μέσα από την παρομοίωσή της με «βασικό κύτταρο» που λόγω της κοινωνικής παρακμής επηρεάζεται και σιγά σιγά διαβρώνεται. Αυτή η αλλοίωση του πυρήνα του κυττάρου που καλείται οικογένεια επικουρείται από τις εναλλακτικές μορφές συμβίωσης που είναι σε θέση να απορρυθμίσουν το ρόλο της ως ιδεολογικού μηχανισμού με την παραδοσιακή του μορφή, ικανού να διασφαλίζει την ομαλή κοινωνική λειτουργία και να διαμορφώνει το περιβάλλον ανάπτυξης και διαμόρφωσης των νέων μελών της κοινωνίας. Τα νέα μέλη είναι προφανώς τα παιδιά, που στο κλειστό πυρηνικό οικογενειακό πλαίσιο μεγαλώνουν με την ευλογία και την αρωγή της Εκκλησίας και αποκτούν την «παιδεία και νουθεσία του Κυρίου», ώστε να γίνουν συνειδητά πειθήνιοι πολίτες. Από την παραπάνω θέση καταλαβαίνουμε πως η Εκκλησία έχει οικειοποιηθεί το θεσμό της οικογένειας και τον χρησιμοποιεί σαν εργαλείο επιβολής της ιδεολογίας για τη διαμόρφωση του ορθόδοξου χριστιανού πολίτη.

Μια ακόμα εννοιολόγηση που δίνεται στο θεσμό της οικογένειας από την ΔΙΣ¹⁰¹ είναι η ανακήρυξή του σε «μικρή Εκκλησία», δηλαδή μικρογραφία της μεγάλης χριστιανικής οικογένειας:

Απαιτείται συνεπώς προβληματισμός και μελέτη σοβαρή για τη διαφύλαξη και την προκοπή του ιερού αυτού θεσμού, τον οποίον ορθά ονομάζουμε και «μικρή Εκκλησία» [...] Στην περίπτωση της ελεύθερης

¹⁰¹ Διαρκής Ιερά Σύνοδος, από εδώ και στο εξής ΔΙΣ.

συμβίωσης, βιώνουμε πλέον τη βαθιά θεολογική και κοινωνική αλλοίωση του θεσμού της οικογένειας. Η οικογένεια δεν θεωρείται πλέον «μικρή Εκκλησία», αλλά απλή συμβίωση του ενός με τον άλλον.

Η Εκκλησία σε καμία περίπτωση δεν αντιλαμβάνεται την οικογένεια ως κοσμικό θεσμό, αλλά της προσδίδει μια «μεταφυσική» ιερότητα, που με την ευλογία της ανοίγει το δρόμο στον άνθρωπο για το «βασιλείο του Θεού», γι' αυτό και ονομάζεται «μικρή Εκκλησία». Αυτό τον ορισμό για την οικογένεια φαίνεται πως ενστερνίζονται και οι υπόλοιποι εκκλησιαστικοί φορείς, τον λόγο των οποίων θα μελετήσουμε στη συνέχεια.

Η απομάκρυνση της οικογένειας από τον ιερό χώρο της Εκκλησίας ερμηνεύεται ως σημάδι παρακμής και αλλοίωσης του θεσμού:

Στη χριστολογική και εκκλησιολογική της προοπτική η οικογένεια βρίσκει την πραγματική της αξία και γίνεται κοιτίδα για την ολοκλήρωση και τελείωση των μελών της. Έξω από αυτήν κινδυνεύει να μεταβληθεί σε εστία ανάπτυξης ομαδικού εγωισμού και ιδιοτέλεια.

Σύμφωνα με την χριστιανική εκκλησιαστική παράδοση, η ετεροκανονική πατριαρχική οικογένεια ως «μικρή Εκκλησία» είναι φορτισμένη με το ρόλο της «διάπλασης των παιδών» και την υποχρέωση να παρέχει βοήθεια στην πορεία των ατόμων προς την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους. Με λίγα λόγια, η οικογένεια δρα στα μύχια της κοινωνίας, ασκώντας ένα είδος εξουσίας που ενορχηστρώνεται από την Εκκλησία και ενσωματώνεται από το υποκείμενο ασυνείδητα. Οι νέες μορφές οικογένειας που δομούνται έξω από το θεσμό του θρησκευτικού γάμου παρουσιάζονται ως εστίες που αναπτύσσουν τον ατομικισμό και την ιδιοτέλεια, χαρακτηριστικά των δυτικών καπιταλιστικών κοινωνιών που εισάγονται βίαια με σκοπό να απομακρύνουν τη χώρα, στο όνομα των ατομικών δικαιωμάτων, από τις παραδοσιακές της αξίες, οι οποίες φυσικά συνδέονται άμεσα με την Εκκλησία και αφορούν την διατήρηση της ίδιας της υπόστασης του έθνους.

Ο όρος «μικρή Εκκλησία» που αποδίδεται στην οικογένεια από το επίσημο διοικητικό όργανο της Εκκλησίας είναι ενδεικτικός ως προς τη δομική σημασία που έχει η οικογένεια για την ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία. Η τεράστια επιρροή που άσκησε και άσκει ακόμη και σήμερα η Εκκλησία της Ελλάδος μέσα από το λόγο της σε όλους

σχεδόν τους κρατικούς θεσμούς μάς υπενθυμίζει τον τρόπο που διαχέεται η εξουσία και διαμορφώνει ακόμα και τις πιο προσωπικές επιθυμίες του ατόμου, όπως η συμβίωση και η σύναψη οικογενειακών δεσμών. Η σύντομη επιστολή που απέστειλε η Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους παραμονές της ψήφισης του νομοσχεδίου για το σύμφωνο συμβίωσης ομοφυλοφίλων στον υπουργό Δικαιοσύνης του ΣΥΡΙΖΑ, αλλά και σε όλους τους βουλευτές των κομμάτων αποτελεί ουσιαστικά την παρέμβαση «της αυτόνομης μοναστικής πολιτείας», όπου εκφράζεται η ανησυχία που έχει προκαλέσει αυτό το νομοθέτημα. Το σύμφωνο συμβίωσης γίνεται αντιληπτό ως απειλή για τις αξίες και αρχές που συνέχουν την ελληνική κοινωνία μέσα στους αιώνες. Βέβαια η συγκεκριμένη παρέμβαση κρατάει μια πιο μετριοπαθή στάση όσον αφορά τη λογοθετική αντίσταση που προβάλλει απέναντι στην κυβέρνηση γι' αυτήν της την κίνηση, προτάσσοντας το θεσμό της οικογένειας ως τον κυρίως απειλούμενο θεσμό:

Ὡς Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, σεβόμεθα βαθύτατα τὰς προσωπικὰς ἐπιλογὰς τοῦ κάθε ἀνθρώπου, καὶ τὸ δικαίωμά του νὰ θέτῃ τὸν ἑαυτόν του εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας, διότι πιστεύομε ὅτι κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παραβιάζῃ τὸ θεόσδοτον ἀγαθὸν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ατόμου. Ὡστόσο εἶναι σαφῶς ξένον πρὸς τὰ ἦθη τοῦ λαοῦ μας καὶ ἰδιαίτερος προκλητικὸν πρὸς τὴν ἐλληνικὴν κοινωνίαν, νὰ ἀφήνεται νὰ ἐννοηθῇ ὅτι τὸ «ὁμόφυλον ζεῦγος» εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρῆται ὡς οἰκογένεια, μὲ ὅλας τὰς ἐντεῦθεν νομικὰς καὶ κοινωνικὰς συνεπείας, ὡς ἡ υἰοθεσία τέκνων κλπ.

Η ηγεσία του Αγίου Όρους δηλώνει πως σέβεται απόλυτα την αυτόνομη βούληση και αυτοδιάθεση του ανθρώπου, θέση που αποτελεί κεντρικό πρόταγμα του ορθόδοξου χριστιανισμού, ο οποίος θεωρητικά παρουσιάζει την ελευθερία ως «θεόσδοτον αγαθόν». Εντούτοις ο θεσμός του συμφώνου συμβίωσης που περιλαμβάνει και τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια δεν εντάσσεται, σύμφωνα με την ορθοδοξία στο πλαίσιο των ίσων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς αντιμετωπίζεται ως ξένος και άρα εχθρικός για τα ἦθη και την παράδοση του ελληνικού λαού. Το Άγιο Όρος, εκπροσωπώντας το ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα, το οποίο, όπως είδαμε και παραπάνω, θεωρεί την οικογένεια «μικρή Εκκλησία», δεν μπορεί να διανοηθεί την ύπαρξη ενός νόμου που βαθμιαία μπορεί να αποδώσει στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια ακόμα και τα δικαιώματα της υιοθεσίας. Ο κίνδυνος που απειλεί την οικογένεια από τις απορριπτέες εναλλακτικές μορφές που δομούνται στην ελληνική κοινωνία αποτελεί το κεντρικό λογοθετικό επιχείρημα που εντοπίζουμε στην επιστολή κατά του συμφώνου συμβίωσης. Η οικογένεια είναι ξεκάθαρα ο θεμέλιος λίθος της κοινωνίας και η

κοινωνία αντίστοιχα ο θεμέλιος λίθος της θρησκείας. Η ταύτιση και ευθυγράμμιση των δύο θεσμών εδώ και χιλιάδες χρόνια μάς προκαλεί να υποθέσουμε πως ο ένας θεσμός (οικογένεια) υποτάσσεται στον άλλον (Εκκλησία) και έτσι διατηρείται η εξουσία που ασκεί ο τελευταίος σε ολόκληρη την κοινωνία. Ειδικά μια κοινωνία όπως η ελληνική, με την έκκεντρη υπόστασή της, ήταν και είναι σε μεγάλο βαθμό δεμένη με την εκκλησιαστική παράδοση και τις εννοιολογήσεις που δίνονται από τη θρησκεία στο θεσμό της οικογένειας. Αυτό έγινε φανερό και από τις ομιλίες των βουλευτών που αναλύσαμε προηγουμένως, καθώς από τα κόμματα που στήριξαν το σύμφωνο μόνο ο ΣΥΡΙΖΑ και το Ποτάμι αναφέρθηκαν στη σύναψη οικογενειακών δεσμών, ενώ τα υπόλοιπα κόμματα αντιμετώπισαν το ζήτημα ως ταμπού.

Τέλος η επιστολή χαρακτηρίζεται από στοιχεία διπλωματικής, θα λέγαμε, διαλλακτικότητας, καθώς απευθύνεται προς το Κοινοβούλιο με την παρακάτω πρόταση:

Ἴσως μία πρὸς ὥρας ἀπόσυρσίς του θὰ ἔδιδε τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον διὰ τὴν ἐνδελεχῆ διαβούλευσίν του καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἐκφρασθῇ ἐπαρκῶς ἢ βούλησις τοῦ ἐντίμου ἑλληνικοῦ λαοῦ διὰ τόσον σοβαρὰ θέματα, ὡς ὁ θεσμὸς τῆς οἰκογενείας.

Η παρέμβαση του Αγίου Όρους κλείνει με μια έγκληση προς την κυβέρνηση και το Κοινοβούλιο να μην πράξει βιαστικά, υποστηρίζοντας πως, όταν θίγεται ένας τόσο σημαντικός θεσμός όπως αυτός της οικογένειας, είναι απαραίτητη η συγκατάθεση του ελληνικού λαού. Έτσι προτείνει υπόρρητα στην κυβέρνηση να οργανώσει τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος πριν κάνει νόμο της χώρας ένα τόσο επικίνδυνο μέτρο.

Αυτό το επιχείρημα χρησιμοποιήθηκε και από το κόμμα της Χρυσής Αυγής, η οποία, υπερασπιζόμενη το θεσμό της οικογένειας, ακολουθώντας την ιδεολογική γραμμή της Εκκλησίας, τοποθετήθηκε ως εξής: «Επειδή σας ενδιαφέρει η γνώμη του λαού, γιατί δεν ρωτάτε τον λαό γι' αυτό το νομοθέτημα, το σημερινό; Γιατί δεν κάνετε ένα δημοψήφισμα;»¹⁰² Με αυτό το παράδειγμα θέλουμε να αναδείξουμε τις άρρητες συμμαχίες που αναδύθηκαν, ακόμα πιο χαρακτηριστικά στην περίπτωση του συμφώνου, και τη συνάφεια που παρουσιάζει ο λόγος της Χρυσής Αυγής, και όχι μόνο, με αυτόν της Εκκλησίας. Στόχος αυτής της σύνδεσης είναι η καλύτερη

¹⁰² Αγόρευση Ν. Μιχαλολιάκου, Π. τ. Β., 2015: 265.

κατανόηση της εξουσίας που ασκείται λογοθετικά και εγκαλεί τα υποκείμενα ώστε να μπορέσουμε να σκιαγραφήσουμε σφαιρικότερα τον τρόπο που έχει δομηθεί και συντηρείται η ομοφοβία στη χώρα, που σίγουρα δεν είναι μονοδιάστατος.

Αφού παρουσιάσαμε τις θέσεις δύο κεντρικών θεσμών της Εκκλησίας της Ελλάδος, στη συνέχεια θα βάλουμε κάτω από τον μεγεθυντικό μας φακό τις εννοιολογήσεις που δόθηκαν στο θεσμό της οικογένειας από δύο υψηλόβαθμα μέλη του κλήρου: τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών Ιερώνυμο και τον Μητροπολίτη Πειραιώς Σεραφείμ.

Ξεκινώντας από την προσωπική επιστολή που απέστειλε ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερώνυμος στον υπουργό Δικαιοσύνης Ν. Παρασκευόπουλο, θα εστιάσουμε, όπως και παραπάνω, στις εννοιολογήσεις που δόθηκαν στον πολύκροτο θεσμό της οικογένειας. Η επιστολή αυτή αποτελεί φυσικά την αντίδραση της Αρχιεπισκοπής, η οποία τοποθετήθηκε ρητά κατά του συμφώνου συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια και μάλιστα μέσω του κεντρικού αντιπροσώπου Ιερώνυμου Β΄, ο οποίος είναι και ο πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας και της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, τις θέσεις της οποίας αναλύσαμε αρχικά.

Όπως ήταν φυσικό, ο Αρχιεπίσκοπος στην επιστολή του δεν παραλείπει να αναφερθεί στον κίνδυνο που διατρέχει ο θεσμός της ελληνικής οικογένειας, ο οποίος τοποθετείται ψηλά στην ατζέντα του εκκλησιαστικού λόγου:

Δεύτερον, το επίκεντρο της ανησυχίας μας αποτελεί η ίδια η αλλοίωση της έννοιας της «οικογένειας» από το Κράτος, που είναι υποχρεωμένο, κατά το Σύνταγμα, να την προστατεύει, και η οποία, με το επίμαχο προϊόν του νομοθετικού σωλήνα, μετατρέπεται σε απλό συνεταιρισμό, και οι σύζυγοι σε συνεταίρους ή αντισυμβαλλόμενους. Το Κράτος λοιπόν, μη αρκούμενο στην υφιστάμενη δυνατότητα αναγνώρισεως της πατρότητας για τα τέκνα εκτός γάμου, προχωρεί πλέον και στην θέσπιση της «εξώγαμης οικογένειας».

Η αλλοίωση της οικογένειας αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες ανησυχίες που γεννήθηκαν στους εκκλησιαστικούς κόλπους στο άκουσμα της πρόθεσης της (αριστερής) κυβέρνησης να επεκτείνει το σύμφωνο συμβίωσης σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια με τη θέσπιση νόμου του κράτους. Αναφερόμενος στο Σύνταγμα της χώρας, ο Ιερώνυμος, χαρακτηρίζει αρχικά αντισυνταγματική την κίνηση αυτή και την

αναπαριστά ως «προϊόν του νομοθετικού σωλήνα». Αυτή η παρομοίωση προκαλεί διάφορους συνειρμούς, καθώς η φράση έχει χρησιμοποιηθεί παλαιότερα από εκκλησιαστικούς φορείς και συντηρητικά κομμάτια της κοινωνίας για να περιγράψει κυρίως τα παιδιά που γεννιούνται με τεχνητή γονιμοποίηση (τα παιδιά του σωλήνα). Η τεχνοφοβική στάση της Εκκλησίας απέναντι στη εξέλιξη της επιστήμης, που βοήθησε και βοηθάει χιλιάδες ανθρώπους να τεκνοποιήσουν, είχε δημιουργήσει ένα ρατσιστικό κοινωνικό φαντασιακό, που μέχρι πριν λίγα χρόνια ήταν πολύ έντονο στη χώρα μας, οδηγώντας πολλές οικογένειες να προβαίνουν κρυφά σε τεχνικές υποβοηθούμενης γονιμοποίησης, για να μη στιγματιστούν αυτοί και τα παιδιά τους. Η συγκεκριμένη στάση της Εκκλησίας στηρίζεται στην αντίθεσή της στην ανθρώπινη παρέμβαση στη φύση και στα σώματα των ανθρώπων, προνόμιο που έχει αποκλειστικά ο Θεός κυρίως στις μη εκκοσμηκευμένες κοινωνίες. Στην ίδια λογική μπορούμε να πούμε ότι ο Αρχιεπίσκοπος χρησιμοποιεί στοχευμένα την έκφραση για παρουσιάσει το νομοσχέδιο ως εισαγόμενο προϊόν που αντιβαίνει στη φύση του ανθρώπου και στον ίδιο το λόγο του Θεού.

Το σύμφωνο στο συγκεκριμένο παράθεμα δεν ταυτίζεται με το γάμο, αλλά παρουσιάζεται ως ικανό να ενισχύσει τις περιπτώσεις της «εξώγαμης οικογένειας», η οποία δεν γίνεται αποδεκτή από την Εκκλησία, καθώς θεωρεί ότι απογυμνώνει το θεσμό από την ουσιαστική του υπόσταση και διαβρώνει την έννοια της οικογένειας, που από ιερή και ελεγχόμενη σχέση τείνει να μετατραπεί σε ένα ιδιωτικό συμφωνητικό. Είναι προφανές ότι μόνο η παραδοσιακή πατριαρχική μορφή οικογένειας μπορεί να γίνει αποδεκτή από τη θρησκεία, ενώ οποιαδήποτε άλλη χαρακτηρίζεται ως πράξη ιδιοτέλειας. Έτσι δεν εγκυβάζει τους αποδέκτες του λόγου του να απορρίψουν το σύμφωνο συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια μόνο, αλλά περιθωριοποιεί και κάθε άλλη επιλογή οικογενειακής σχέσης που δικαιούται να έχει ο άνθρωπος σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Ο Αρχιεπίσκοπος δεν αντιλαμβάνεται τις εναλλακτικές μορφές οικογένειας ως εξέλιξη της κοινωνίας η οποία συμπορεύεται με τα δικαιώματα και την ελευθερία των πολιτών:

Η ύπαρξη ή μη σταθερών οικογενειών δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται από τον νομοθέτη μόνον ως απόρροια της ελευθερίας και ιδιωτικότητας των πολιτών, ώστε να τους παρέχεται το νομικό δικαίωμα δημιουργίας ασταθών και

ρευστών ενώσεων, αντί οικογενειών. Οφείλει να απασχολεί το Κοινωνικό Κράτος η συντήρηση του οικογενειοκεντρικού χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας, όχι μόνο ως αποτέλεσμα υλικών συνθηκών, αλλά και μέσω της κατάλληλης αγωγής υπεύθυνων πολιτών, την οποία κάθε άλλο παρά προάγει ο θεσμός του «συμφώνου συμβίωσης».

Το σύμφωνο συμβίωσης γίνεται αντιληπτό ως ιδιωτικό συμφωνητικό που αποσταθεροποιεί τους οικογενειακούς δεσμούς δημιουργώντας «μη σταθερές οικογένειες» στο όνομα της ελευθερίας και της ιδιωτικότητας. Από την άλλη η Εκκλησία δεν θεωρεί τη σύσταση οικογενειακών σχέσεων ιδιωτική υπόθεση, αλλά προσπαθεί να υπερασπιστεί τον «οικογενειοκεντρικό χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας» θεωρώντας το θεσμό ως τη μόνη κατάλληλη συνθήκη για την ανάπτυξη υπεύθυνων πολιτών μέσα στο κλειστό και πολλές φορές καταπιεστικό περιβάλλον της χριστιανικής οικογένειας, η οποία είναι σε θέση να διασφαλίσει τη διαίωνιση της παράδοσης και των ουσιοκρατικών κοινωνικών ρόλων. Συμπερασματικά, η οικογένεια μέσα από την ευλογία της Εκκλησίας παρουσιάζεται ως κοιτίδα της υγιούς κοινωνικοποίησης και ένταξης των ατόμων στην κοινωνία, ενώ οποιαδήποτε άλλη μορφή γίνεται αντιληπτή ως εκτροπή όχι μόνο του θεσμού, αλλά και της κοινωνικής συνοχής.

Τέλος ο Μητροπολίτης Πειραιώς Σεραφεΐμ, στις δύο επιστολές που αποστέλλει ο ίδιος με αποδέκτες την Κυβέρνηση και τα κοινοβουλευτικά κόμματα που καλούνται να ψηφίσουν την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια, εκφράζει την πιο ακραία αντίδραση απέναντι στη μεταρρύθμιση, η οποία διανθίζεται από έντονη ομοφοβία, όπως θα δούμε παρακάτω. Ο θεσμός της οικογένειας στην πρώτη επιστολή συνδέεται με την ανατροφή των παιδιών και τον κίνδυνο που ελλοχεύει πίσω από μια κλειστή πόρτα η οποία σύντομα θα ανοίξει:

μόνο τό θέμα τῆς «τεκνοθεσίας», πού ἀντικατέστησε τόν ὀρθό ὄρο υἱοθεσίας γιά προφανεῖς λόγους καί πού θά εἶναι τό ἀμέσως ἐπόμενο βῆμα γιά τήν ἀποδόμηση στίς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων, καί εἰδικά τῶν νέων, τῆς ἀξίας τῆς κατά φύσιν οἰκογενείας, τοῦ μόνου ἀληθοῦς κυττάρου τῆς κοινωνίας.

Η οικογένεια στην πρώτη επιστολή που απέστειλε ο Μητροπολίτης συνδέεται με το ζήτημα της τεκνοθεσίας, το οποίο θεωρεί θέμα χρόνου να περάσει επίσης με νομοθετική μεταρρύθμιση, επιτρέποντας στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια να αποκτούν και

να μεγαλώνουν τα παιδιά σε αυτό το «εξώγαμο οικογενειακό πλαίσιο». Αυτό είναι το επόμενο βήμα που θα επιβληθεί στην κοινωνία και θα παίζει καταλυτικό ρόλο στο φανταστικό και τις συνειδήσεις των νέων πολιτών, με αποτέλεσμα την πλήρη υποβάθμιση του θεσμού που τόσο έντονα προασπίζεται ο κλήρος.

Η οικογένεια παρουσιάζεται ως φύση, δηλαδή ως η ένωση μεταξύ ανδρός και γυναικός όπου μέσα από τη ευλογία της Εκκλησίας αποκτά ιερό και υπερβατικό χαρακτήρα ώστε να αποτελέσει το μόνο αληθινό δομικό κύτταρο κοινωνικής συνοχής.

Στο επόμενο παράθεμα θα δούμε πώς το φύλο και οι κοινωνικοί ρόλοι με τους οποίους είναι άρρηκτα δεμένο το σύμφωνο γίνεται αντιληπτό ως εργαλείο αναπαραγωγής που αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη της πυρηνικής πατριαρχικής οικογένειας, μέσα στην οποία συντηρείται ο στατικός διαχωρισμός που αναπαράγει την έμφυλη ανισότητα:

Κατά τήν πίστι μας, ἀποτελεῖ μυστήριον μέγα
ἀλληλοπεριχωρήσεως τῶν δύο φύλων καί ἀναλήψεως τοῦ
ἐνός ἀπό τό ἄλλο, ὡς σταυροῦ καί ἀναστάσεως.

Εδώ πάλι είναι ξεκάθαρο πως ο διαχωρισμός των δύο φύλων (ανδρικού και γυναικείου) όπως αυτός προκύπτει φυσικά ενσωματώνεται από τη θρησκεία και αποτελεί μέγα μυστήριο μέσα στο οποίο τα υποκείμενα είναι υποχρεωμένα να επιτελέσουν τους παραδοσιακούς κοινωνικούς τους ρόλους στην κοινή πορεία της ζωής τους. Η πατριαρχία ενδυναμώνεται, καθώς ο άντρας θεωρείται ο αρχηγός της οικογένειας που επωμίζεται την ευθύνη συντήρησής της, ενώ η γυναίκα, καθηλωμένη στον ιδιωτικό χώρο του σπιτιού, κρίνεται υπεύθυνη για τη σωστή ανατροφή των παιδιών. Η περίπτωση του συμφώνου συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια αποτελεί προσπάθεια διεύρυνσης αυτών των στατικών ρόλων στη δημοκρατική πορεία που υποτίθεται ότι ακολουθεί το κράτος προς την ισότητα και φυσικά βρίσκει αντίθετη την Εκκλησία, η οποία με τη σειρά της προσπαθεί να διαφυλάξει τα δικά της συμφέροντα.

Αφού παρουσιάσαμε και αναλύσαμε τις τοποθετήσεις των εκκλησιαστικών φορέων σχετικά με την έννοια της οικογένειας, στο επόμενο υποκεφάλαιο θα περάσουμε στην ανάλυση των λόγων που εκφράστηκαν γύρω από το γάμο, ο οποίος παίζει εξίσου καταλυτικό ρόλο στο ζήτημα που εξετάζουμε.

8.4 Ο θρησκευτικός γάμος ως το «μέγα μυστήριο»

Η Εκκλησία, όπως θα δούμε στην ανάλυση που θα ακολουθήσει, θεωρεί ότι ο θεσμός του γάμου συνδέεται άμεσα με τη θρησκεία και βρίσκεται κάτω από τον αποκλειστικό έλεγχό της. Η αντίδραση της Εκκλησίας λοιπόν δεν προκαλείται μόνο από την παραβίαση του παραδοσιακού μοντέλου οικογένειας και ανθρώπινων σχέσεων που αυτή προασπίζεται, αλλά στην ουσία της αποτελεί μια προσπάθεια διατήρησης της εξουσίας και του ελέγχου πάνω σε ένα θεσμό που θεωρεί ότι έχει οικειοποιηθεί.

Ακολουθώντας την ίδια σειρά στην ανάλυσή μας, αρχικά θα παρουσιάσουμε τις θέσεις της Ιεράς Συνόδου σχετικά με το θεσμό του γάμου, εστιάζοντας στις εννοιολογήσεις που δίνονται σε αυτόν από το ανώτατο διοικητικό όργανο της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας της Ελλάδος. Ο γάμος λοιπόν αναπαρίσταται ως εξής:

Για την Ορθόδοξη Εκκλησία μας βεβαίως ο γάμος δεν εγκαθιδρύει μόνο μία κοινή και εμπειρική πορεία προς τη θέωση και τον μεταμορφωμένο κόσμο του Θεού· εγγυάται, με την γέννηση και την ανατροφή των τέκνων, όχι απλώς τη βιολογική επέκταση της ανθρωπότητας, αλλά κυρίως την πνευματική διαίωσιση του ανθρωπίνου προσώπου. Ο γάμος και η οικογένεια καθιστά, συνεπώς, τον άνθρωπο συνδημιουργό του Θεού και τον επιφορτίζει με τη μεγαλύτερη ευθύνη από όλες, την ευθύνη έναντι των παιδιών μας.

Ο γάμος μέσα από την ευλογία της Εκκλησίας μετατρέπεται σε ένα ιερό μυστήριο που λειτουργεί ως ένωση του ανθρώπου με τον Θεό. Μέσα από αυτόν καταφέρνει ο άνθρωπος να αποκτήσει την εμπειρική αίσθηση της ολοκλήρωσης και να κάνει ένα βήμα προς τη θέωση. Αυτό είναι το επιχείρημα που προβάλλει η θρησκεία για να πείσει τους ανθρώπους να μείνουν πιστοί στη χριστιανική παράδοση του γάμου. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, ένας ευλογημένος γάμος είναι ο μόνος που μπορεί να εγγυηθεί τη διαφύλαξη του θαύματος της αναπαραγωγής και τη σωστή ανατροφή των παιδιών που γεννιούνται. Μόνο τα παιδιά που θα μεγαλώσουν μέσα σε αυτό το καθαγιασμένο περιβάλλον θα καταφέρουν να εξελιχθούν πνευματικά υπερβαίνοντας τον υλικό κόσμο. Η οικογένεια και ο γάμος ταυτίζονται και οι πολίτες που αποφασίζουν να παντρευτούν με θρησκευτικό γάμο και να κάνουν οικογένεια μετατρέπονται σε

συνδημιουργοί του κόσμου, καθώς είναι αυτοί που θα μεγαλώσουν τους νέους πιστούς της Εκκλησίας.

Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Ιερώνυμος, που, όπως είπαμε, ενσωματώνει και την ιδιότητα του προέδρου της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας, συμφωνεί απόλυτα με τις προηγούμενες εννοιολογήσεις περί γάμου που αναλύσαμε, προσθέτοντας στη συζήτηση και τη δική του οπτική:

Διότι η Εκκλησία τάσσεται υπέρ του χριστιανικού γάμου, προτρέποντας τα ζευγάρια να ενώσουν τις ζωές τους μέσα σε μία ευλογημένη από τον Θεό έγγαμη σχέση αγάπης. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία πιστώνεται ιστορικά ότι παρέλαβε το προχριστιανικό περιεχόμενο του γάμου και τον μετέτρεψε από διαδικασία αγοραπωλησίας της γυναίκας σε «μυστήριο μέγα», όπως το ονομάζει ο Παύλος στην «Προς Εφεσίους» επιστολή του (ε΄, 32), σε ομότιμη σχέση συναρπαγής άνδρα και γυναίκας και καταργήσεως του «εγώ», όμοια με την αγαπητική σχέση που ο Νυμφίος Χριστός έχει με την Εκκλησία του.

Το δικό του επιχείρημα κατά των εναλλακτικών μορφών γάμου ή σύναψης σχέσεων, οι οποίες κακώς αναπαρίστανται ως οικογενειακές, είναι ότι η Εκκλησία παρέχει μια διαχρονική πρόταση η οποία έχει λειτουργήσει ομαλά μέσα στους αιώνες και παρουσιάζεται ως η αιτία διατήρησης του ελληνικού λαού και της παράδοσής του. Ο Αρχιεπίσκοπος λέει χαρακτηριστικά πως ο θρησκευτικός γάμος αποτελεί τη «θετική και διαχρονική πρόταση προς τον άνθρωπο, για να έχει πληρότητα στη ζωή του».

Το επιχείρημα που χρησιμοποιείται για να προβληθεί η άμεση σχέση του γάμου με τη θρησκεία προέρχεται από την ιστορική θέση ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία ήταν αυτή που μετέτρεψε το θεσμό του γάμου από μια διαδικασία αγοραπωλησίας των γυναικών σε ισότιμη σχέση και «“μυστήριο μέγα”», όπως το ονομάζει ο Παύλος στην “Προς Εφεσίους” επιστολή του (ε΄, 32)». Η αναφορά στο μυστήριο οδηγεί στη μεταφορά που σχηματίζει λογοθετικά ο Αρχιεπίσκοπος για να περιγράψει το γάμο ως τη σχέση του «Νυμφίου Χριστού» με την Εκκλησία. Εντούτοις η σχέση που περιγράφει σε καμία περίπτωση δεν είναι ισότιμη, καθώς η Εκκλησία στήριξε και στηρίζει την πατριαρχική οικογένεια, όπου ο αφέντης/πατέρας εξουσιάζει μέσα από την ευθύνη που τον βαραίνει τα υπόλοιπα μέλη, ενώ η γυναίκα θεωρείται κατώτερη και ανίκανη να χειραφετηθεί. Η εισαγωγή του συμφώνου συμβίωσης συμβάλλει έμμεσα στην αποφυσιοποίηση της οικογένειας, της σεξουαλικότητας και των κοινωνικών ρόλων

(άντρας, γυναίκα κλπ.), καθώς δείχνει, όπως και με την αναγνώριση της γυναίκας ως αρχηγού της οικογένειας (μονογονεϊκή οικογένεια κλπ.), τους τρόπους με τους οποίους μια κοινωνία επιχειρεί να ρυθμίσει, αφήνοντας στην άκρη τη βιολογία, την αναπαραγωγική λειτουργία. Αυτός, κατά τη γνώμη μου, είναι ο βασικός λόγος αντίδρασης της Εκκλησίας απέναντι στο σύμφωνο και τον πολιτικό γάμο, καθώς χάνει σταδιακά την εξουσία του ελέγχου του κοινωνικού συνόλου.

Τέλος ο Αρχιεπίσκοπος, στην προσπάθειά του να ενισχύσει την αρνητική του θέση απέναντι στο σύμφωνο συμβίωσης, κάνει τις παρακάτω συνδέσεις:

Πρακτικά, η ευκολία συνάψεως και λύσεως του συμφώνου συμβίωσης, χωρίς μάλιστα αριθμητικό περιορισμό, φέρνει την Ελλάδα, σε θεσμικό επίπεδο, πολύ κοντά στην νόμιμη πολυγαμία των μουσουλμανικών κοινωνιών. Επιπλέον το σύμφωνο συμβίωσης, αν και διαφημίζεται ως νομοθετική πρόοδος, αποτελεί ουσιαστικά επιστροφή στην ρωμαϊκή εποχή και στον ομόλογο θεσμό της «παλλακείας», που χρησιμοποιήθηκε από όσους συμβίωναν χωρίς πρόθεση έγγαμης συμβίωσης.

Αρχικά, θεωρώντας πως το περιεχόμενο του συγκεκριμένου νόμου είναι ασαφές και ανοιχτό, δεν διστάζει να το συνδέσει με ένα καθεστώς νόμιμης πολυγαμίας που ισχύει στις μουσουλμανικές κοινωνίες. Αυτό το ρατσιστικό επιχείρημα χρησιμοποιείται ώστε να αφυπνιστεί η Βουλή και η κοινωνία για τους μελλοντικούς κινδύνους που έρχονται και τους οποίους η Εκκλησία έχει ανιχνεύσει. Το κόμμα της Χρυσής Αυγής χρησιμοποίησε ακριβώς το ίδιο επιχείρημα: «Αν δεχθούμε το σύμφωνο συμβίωσης ομοφυλοφίλων, τότε γιατί να μη δεχθούμε και σύμφωνο πολυγαμίας για τους Έλληνες, μωαμεθανούς ή μη;».¹⁰³

Στη συνέχεια προσπαθεί να αντιστρέψει τη ρητορική περί προόδου και δημοκρατικής εξέλιξης της κοινωνίας, η οποία συνδέεται με την άρση των έμφυλων διακρίσεων, παρουσιάζοντας το νομοθέτημα ως απλή οπισθοδρόμηση στο θεσμό της «παλλακείας», όπως λέει χαρακτηριστικά. Αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε για ακόμη μια φορά είναι η συντηρητική παραδοσιακή πρόσληψη του θεσμού του γάμου μέσα από το χριστιανικό πρίσμα ηθικής, όπου ο άντρας, επιτελώντας σωστά το κανονιστικό του φύλο και τον κοινωνικό του ρόλο, πρέπει να αναλάβει την ευθύνη του

¹⁰³ Αγόρευση Χρήστου Παππά, Π. τ. Β., 2015: 147.

απέναντι στη γυναίκα, ώστε μέσα από τον θρησκευτικό γάμο να προχωρήσουν στη δημιουργία μια στέρεης οικογένειας που βασίζεται στην ελεγχόμενη σεξουαλικότητα με τελικό στόχο την αναπαραγωγή.

Περνώντας στην παρουσίαση και ανάλυση του λόγου των επιστολών του Μητροπολίτη Πειραιώς Σεραφείμ, εντοπίζουμε σχετικά με το θεσμό του γάμου μια μικρή, αλλά περιεκτική αναφορά, και αυτή μόνο στην πρώτη επιστολή που απέστειλε, προς τους αντιπροσώπους της Βουλής:

Μία άπλη ανάγνωσι τῶν ἄρθρων τοῦ νομοσχεδίου μέ τήν αὐστηροποίηση τῶν διατάξεών του (λ.χ. ἡ διάλυσι προβλέπει τήν ἐπίδοσι διά δικαστικοῦ ἐπιμελητοῦ) ἐξισώνει τό σύμφωνο συμβίωσης πρός τήν ἔννοια τοῦ λεγομένου πολιτικοῦ γάμου καί ἀποδεικνύει περίτρανα ὅτι ὅλος αὐτός ὁ σχεδιασμός ἔγινε γιά τό γκρέμισμα τῆς ἐννοίας τῆς οἰκογενείας, ὅπως ὁ Δημιουργός Θεός τῆς ἀνθρώπινης φυσιολογίας ἔχει καθωρίσει, γεγονός πού ἐπεσήμανε εὐστόχως ὁ Γεν. Γραμματέας τοῦ ΚΚΕ κ. Δημήτριος Κουτσούμπας στόν τηλεοπτικό διάυλο Mega σήμερα.

Ο Μητροπολίτης Πειραιώς, με τη βοήθεια του συνωμοσιολογικού λόγου πάνω στον οποίο χτίζει τα επιχειρήματά του, εξισώνει λογοθετικά το σύμφωνο συμβίωσης για ομοφυλόφιλους πολίτες με τον πολιτικό γάμο, με τη πρόθεση να παρουσιάσει την κίνηση αυτή όχι φυσικά ως ένα βήμα κοινωνικής εξέλιξης, αλλά ως μια στρατηγική πολιτική κίνηση για την άλωση του θεσμού της οικογένειας. Μάλιστα, επιστρατεύοντας το λόγο του Γεν. Γραμματέα του ΚΚΕ, στηρίζει τη θέση της Εκκλησίας περί ουσιοκρατικής εννοιολόγησης της οικογένειας, η οποία ανάγεται στην ανθρώπινη φυσιολογία. Φυσικά ο Μητροπολίτης Σεραφείμ, ο οποίος θεωρείται ως ένας από τους πιο συντηρητικούς εκπροσώπους του κλήρου, εκμεταλλεύεται την τραγικά άστοχη κριτική του ΚΚΕ απέναντι στο σύμφωνο συμβίωσης, προσπαθώντας να οριοθετήσει μια άρρητη συμμαχία, τουλάχιστον ως προς αυτό το ζήτημα. Δυστυχώς η ανεπάρκεια και ο πρόχειρος τρόπος σύνταξης των επιχειρημάτων του κόμματος φαίνεται πως έδωσαν το ιδανικό πάτημα ακόμα και στα πιο δεξιά και συντηρητικά κομμάτια της Εκκλησίας για περαιτέρω λαϊκισμό και διάδοση του ομοφοβικού λόγου.

Όπως θα δούμε στο τελευταίο υποκεφάλαιο της ανάλυσης του λόγου της Εκκλησίας, το οποίο θα επικεντρωθεί στις αναπαραστάσεις των ομοφυλόφιλων υποκειμένων του φύλου και της σεξουαλικότητας, ο κ Σεραφείμ εκφράζει έναν ακραία ομοφοβικό δεξιό

λόγο, με τον οποίο συμφώνησε πλήρως και συμπορεύτηκε λογοθετικά το κόμμα της Χρυσής Αυγής στις τοποθετήσεις που πραγματοποίησε στην Ολομέλεια της Βουλής.

8.5 Αναπαραστάσεις του συμφώνου συμβίωσης στο λόγο της Εκκλησίας

Σε αυτό το υποκεφάλαιο της ανάλυσης θα παρουσιαστούν οι λόγοι που εκφράστηκαν από του προς εξέταση εκκλησιαστικούς φορείς, με σκοπό να σκιαγραφηθεί η εικόνα που κατασκευάζεται λογοθετικά τόσο για το σύμφωνο συμβίωσης και την επέκτασή του σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια όσο και ο τρόπος που παρουσιάστηκαν τα ίδια τα ομοφυλόφιλα υποκείμενα.

Ξεκινώντας πάλι από το λόγο της Ιεράς Συνόδου, επιλέξαμε να επικεντρωθούμε στο παρακάτω παράθεμα για να παρουσιάσουμε τη θέση της Εκκλησίας σχετικά με την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης:

Σήμερα όμως όλοι αναφέρονται κυρίως και κατ' εξοχήν στα ατομικά δικαιώματά τους και λησμονούν τις υποχρεώσεις τους. Η ίδια η έννοια του φύλου ήδη θεωρείται μεταβλητή και επαμφοτερίζουσα. Η ικανότητα να διακρίνει κανείς την ιερότητα της ενώσεως των δύο φύλων στον σύγχρονο κόσμο μοιάζει να χάνεται βαθμηδόν.

Η Ιερά Σύνοδος, έχοντας ήδη εκφράσει την έντονη αντίθεση με το νομοθέτημα παρουσιάζοντάς το ως απειλή για τους ιερούς θεσμούς του γάμου και της οικογένειας, τονίζει μέσα από το λόγο της και μια άλλη αρνητική του διάσταση. Θεωρεί λοιπόν το ενδιαφέρον για τα ανθρώπινα δικαιώματα υποκριτικό και προβληματικό εξαιτίας του τρόπου που αυτό παρουσιάζεται, εντάσσοντας τον παράγοντα του φύλου μέσα από ρευστές εννοιολογήσεις. Έτσι εγείρεται ακόμα μια ανησυχία για την ανατροπή του κανονιστικού μοντέλου του φύλου που θεωρείται φυσικό και άρα ιερό και δεν μπορεί να πάρει καμία άλλη εννοιολόγηση πέρα από αυτήν που του δίνει η ίδια η φύση. Εδώ εντοπίζεται η θεωρία του έμφυλου διπόλου, όπου το ένα μέρος υποτάσσεται στο άλλο με στόχο την ένωση, η οποία μέσα από την ευλογία της Εκκλησίας μετατρέπεται σε ιερό δεσμό ικανό να διατηρήσει την κοινωνική συνοχή. Η λέξη «επαμφοτερίζουσα» που χρησιμοποιείται για να περιγραφεί η σύγχρονη έννοια που δίνεται στο φύλο κάτω από το πρόσχημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αφορά, κατά τη γνώμη μου, τη

συζήτηση γύρω από την κατοχύρωση της ταυτότητας φύλου, η οποία ερμηνεύεται ως η προσπάθεια της κυβέρνησης να κατασκευάσει το «τρίτο φύλο» διά νόμου.¹⁰⁴

Ο Αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος στην επιστολή του αναπαριστά το σύμφωνο ως αποτέλεσμα του καπιταλισμού, ο οποίος αποτελεί πολιτισμικό οδοστρωτήρα των ηθών και των παραδόσεων του τόπου:

Μέσα όμως στα σημερινά συμφραζόμενα, το νομοθέτημα, ακολουθώντας ένα ακραίο καπιταλιστικό μοντέλο του ατομιστή καταναλωτή ανθρώπου, που έχει μόνο δικαιώματα στην προσωπική ευδαιμονία, χωρίς καμία ευθύνη και υποχρέωση, αποτελεί νεοφιλελεύθερη επιβράβευση της ανευθυνότητας στις διαπροσωπικές σχέσεις και τις υποβιβάζει σε απλή συναλλαγή ενώπιον του συμβολαιογράφου.

Το καπιταλιστικό μοντέλο, το οποίο στηρίζεται στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές που έχουν ως πρόταγμά τους τα δικαιώματα, κρίνεται υπεύθυνο για την κατάσταση του σημερινού ανθρώπου, ο οποίος, κατακυριευμένος από την καταναλωτική μανία σε ένα πλαίσιο ατομικισμού, έφτασε στο σημείο να ορίζει τις προσωπικές του σχέσεις με συμφωνητικά. Αυτές οι συνθήκες μετατρέπουν τους ανθρώπους και τους νόμους σε έρμια της αγοράς, η οποία συνδέεται με την αναπαράσταση του συμφώνου ως μια ψυχρή συναλλαγή. Εδώ γίνεται υπόρρητη προσπάθεια να διαφυλαχτεί για ακόμη μια φορά ο θρησκευτικός γάμος, ο οποίος θα δώσει διαφορετικό νόημα στις ζωές των δυστυχημένων και αλλοτριωμένων ανθρώπων. Η αναπαράσταση του συμφώνου δεν διαφέρει και πολύ από τον τρόπο που επιχειρηματολόγησε και το κόμμα του ΚΚΕ κατά του νομοθετήματος.

Ο Μητροπολίτης Πειραιώς Σεραφείμ παρουσιάζει το σύμφωνο συμβίωσης ως έναν τεράστιο κίνδυνο για τη κοινωνία, δίνοντας μια πιο ακραία εννοιολόγηση στις συμβολικές και πρακτικές επιπτώσεις του:

κατασκευάζει νομικῶς ἕναν ἀνύπαρκτο ἄνθρωπο, τό ἄρρενοθήλυ, μέ τό ψευδές πρόταγμα ὅτι δῆθεν ὑπερασπίζεται τά ἀνθρώπινα δικαιώματα, τή στιγμή πού δέν ὑφίσταται ἀνθρώπινο δικαίωμα πού μπορεῖ μία συντεταγμένη πολιτεία καί κοινωνία ἀνθρώπων νά προστατεύσει, ἐφ' ὅσον δέν συνάπτεται ἄρρηκτα μέ τήν ἀνθρώπινη φύσι.[...] ἀπενοχοποιεῖ στίς συνειδήσεις τῶν νέων ἀνθρώπων ἐγκληματικῶς τήν παράχρησι τοῦ

¹⁰⁴ <http://t-zine.gr/mas-piasane-sta-prasa/>

άνθρωπίνου σώματος, πού επιφέρει τρομακτικές ασθένειες εις βάρος τῆς ψυχοσωματικῆς υγείας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καί πού ἀποτελεῖ τήν βασική πρακτική τῆς ὁμοφυλοφιλίας.

Δημιουργώντας μια πραγματικά τρομακτική εικόνα, ο Σεραφεΐμ αρχικά αποκειμενοποιεῖ τα ὁμοφυλόφιλα υποκείμενα, λέγοντας πως το σύμφωνο συμβίωσης νομοθετεῖ για «έναν ἀνύπαρκτο ἄνθρωπο, το αρρενοθύλυ». Αυτή η μισανθρωπική φράση μετατρέπει τους συνανθρώπους μας σε αντικείμενα, τα οποία ὄχι ἀπλά δεν αξίζουν κανένα δικαίωμα, ἀλλά δεν θα ἔπρεπε να γίνονται καν ορατά. Είναι σώματα και ψυχοσυνθέσεις ἀφύσικες, κατά τον Σεραφεΐμ, και η μη ετεροκανονική σεξουαλική τους επαφή ταυτίζεται με ἔγκλημα κατά της φύσης, του ἀνθρώπινου σώματος και του Θεοῦ και με μια πρακτική που σπείρει ἀρρώστιες καταστρέφοντας την «ψυχοσωματική υγεία» του ἀνθρώπου. Ἄρα το ἴδιο το σύμφωνο ταυτίζεται με μια ἐγκληματική νομοθέτηση ἀπέναντι στους πολίτες και το ἴδιο το ἔθνος.

8.6 Αναπαραστάσεις των ὁμοφυλόφιλων υποκειμένων στο λόγο της Εκκλησίας

Σε αυτό το σημείο θα παρουσιάσουμε τον τρόπο που γίνονται ἀντιληπτά και ἀναπαριστώνται τα ὁμοφυλόφιλα υποκείμενα ἀπό τους εκπροσώπους της Εκκλησίας. Είναι γεγονός ὅτι ἀπό το υλικό που ἐξετάστηκε μόνο ο Μητροπολίτης Πειραιῶς Σεραφεΐμ ἔκανε ἐκτενείς ἀναφορές στο φύλο και τη σεξουαλικότητα των ὁμοφυλόφιλων ἀτόμων, τα οποία και ἀφορᾶ ἀμεσα η ἐπέκταση του νομοσχεδίου. Ο λόγος που ἀρθρώθηκε ἀπό τον Μητροπολίτη μόνο ἀκραία ὁμοφοβικός μπορεί να χαρακτηριστεῖ και μας δημιουργεῖ τεράστιο προβληματισμό για το κατά πόσο η Εκκλησία ἐπιτρέπεται να ἐκφράζει δημόσια, χωρίς να της ἀσκεῖται κριτική, τέτοιες μισαλλόδοξες θέσεις.

Ο Μητροπολίτης λοιπόν στην πρώτη ἐπιστολή που ἀποστέλλει προς τη Βουλή ξεκινᾶ το λόγο του με την παρακάτω ὁμοφοβική τοποθέτηση:

θεσμοθετεῖται πλέον «ἐκφαντορικῶς» ἡ ἀνατροπή τῆς ἀνθρώπινης ὄντολογίας καί φυσιολογίας καί προβάλλεται ὡς ἔννομο ἀγαθὸ πού δεῖται ἐννόμου προστασίας ἢ παράχρησι τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καί ἢ παράνοια τῆς ἀντιαισθητικῆς μιμήσεως τοῦ ἑτέρου φύλου καί ἢ ψυχοπαθολογική ἐκτροπή ἐκ τῆς ὑγιοῦς ἀνθρώπινης σεξουαλικότητος, πού ἀποτελεῖ ἐφαλτήριο τῆς συνδημιουργίας μέ τόν Θεό.

Το σύμφωνο συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια παρουσιάζεται ως μια εξωφρενική πρωτοβουλία που προσπαθεί να νομιμοποιήσει την ανατροπή της ανθρωπίνης οντολογίας και της φυσιολογικής σεξουαλικότητας. Ο Σεραφείμ αναφέρεται τελείως απαξιωτικά στο δικαίωμα της ελεύθερης σεξουαλικής επιλογής, η οποία χαρακτηρίζεται αυτολεξεί ως «παράχρησις του ανθρωπίνου σώματος και παράνοια της αντιαισθητικής μιμήσεως του έτερου φύλου», δηλαδή ως «ψυχοπαθολογική εκτροπή». Η χρήση όρων που παραπέμπουν σε ιατρική γνωμάτευση όπως «μη ομαλή φυσιολογία», «παράχρηση του ανθρωπίνου σώματος», «ψυχοπαθολογική εκτροπή της σεξουαλικότητας» γίνεται για να παρουσιαστεί η ομοφυλοφιλία ως ανωμαλία, παθολογία ή παρά φύση λειτουργία. Μέσα από τη χρήση επιστημονικών εκφράσεων σε συνδυασμό με τους όρο ανθρωπίνη φύση επιχειρείται η φυσικοποίηση των ετεροσεξουαλικών σχέσεων και η περιθωριοποίηση των ομοερωτικών. Τέλος η ετεροκανονικότητα παρουσιάζεται ως προϋπόθεση ένωσης του ανθρώπου με το θείο και τα ομοφυλόφιλα άτομα αποκλείονται από αυτή.

Στο παρακάτω εκτεταμένο παράθεμα ο Σεραφείμ, συνεχίζοντας το ομοφοβικό παραλήρημα, αποδίδει την εξάπλωση του καρκίνου του στόματος και άλλων σοβαρών ασθενειών στο στοματικό και ομοφυλόφιλο σεξ:

Η νομική αναγνώρισι τῆς παραχρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀπό τίς πρακτικές τῆς ὁμοφυλοφιλίας καί ἡ ἀνατροπή τῆς ἀνθρώπινης ὄντολογίας πού ἔχουν ὡς ἐπίχειρα τρομακτικές ἀσθένειες, ἀφόρητο πόνο καί ἀκόμη τόν ἴδιο τόν θάνατο. Σέ πρόσφατη ἡμερίδα τῆς Στοματολογικῆς Ἑταιρείας Ἑλλάδος στό Εὐγενίδειο Ἰδρυμα, πού παρέστην, ὑπῆρξαν ἐπίσημες ἰατρικές ἀνακοινώσεις γιά τήν τρομακτική αὐξηση τοῦ καρκίνου τοῦ στόματος σέ ποσοστό 80% ἀπό τήν δράσι τοῦ ἰοῦ τῶν ἀνθρωπίνων θηλωμάτων πού προέρχεται ἀπό τόν γενετήσιο χῶρο. Εἶναι ἀπάνθρωπες οἱ πρακτικές τοῦ σοδομιτισμοῦ γιά τήν ψυχοσωματική ὑγεία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καί δέν ἀποτελεῖ, ὅπως ψευδέστατα ἰσχυρίζονται οἱ κυβερνῶντες, ἀνθρώπινο δικαίωμα ἡ θεσμοθέτησι αὐτῆς τῆς ἀνειπώτου φρίκης αἰσχρότητος, γιατί δέν συνδέεται μέ τήν ἀνθρώπινη φύσι, ἀλλά ἀποτελεῖ ψυχοπαθολογική ἐκτροπή ἀπό αὐτήν, ὅπως μέχρι τό 1970 ἡ παγκόσμια ἰατρική κοινότης ἐδέχετο καί ὅπως ἡ νομική ἐπιστήμη διδάσκει.

Η ομοφοβική γλώσσα, που χρησιμοποιείται με σκοπό να συνδέσει την ομοφυλοφιλία με τη εξάπλωση «τρομακτικών ασθενειών», είναι βίαιη και μισάνθρωπη. Είναι το λιγότερο επικίνδυνο να αναπαράγεται ρητορική μίσους σε τέτοιο βαθμό ώστε να

χρεώνεται σε μία ολόκληρη ομάδα ανθρώπων ένα τόσο αυθαίρετο χαρακτηριστικό (ότι είναι φορείς ασθενειών), επιστρατεύοντας μάλιστα καταχρηστικά την ιατρική επιστήμη, και μάλιστα όταν αυτός ο λόγος προέρχεται από τους κόλπους της εκκλησιαστικής ιεραρχίας. Ο Μητροπολίτης χαρακτηρίζει τους ομοφυλόφιλους ως «οργανικά διεστραμμένους» και έκφυλους, κατατάσσοντάς τους σε μια κατώτερη ανθρώπινη κατάσταση, και γι' αυτό δεν δικαιούνται δικαιώματα. Κρίνει ότι το κράτος δεν έχει απολύτως κανένα λόγο να ασχοληθεί με τις ζωές αυτών των ανθρώπων, κατονομάζοντας το νομοθέτημα ως «ανείπωτου φρίκης αισχρότητος». Γυρνώντας την κοινωνία πίσω πενήντα χρόνια, όταν η ομοφυλοφιλία «θεωρούντο εκτροπή από τη νομική και ιατρική επιστήμη», αναπαράγει ένα σκοταδιστικό επιχείρημα, το οποίο, σε σύνδεση με τα άλλα, υποκινεί το φανατισμό και το φυλετικό μίσος εναντίον αυτών των ανθρώπων. Ουσιαστικά δεν θεωρούνται καν άνθρωποι, καθώς παρεκκλίνουν από την ανθρώπινη φύση, η οποία ορίζεται ουσιοκρατικά. Εδώ βλέπουμε τον πλήρη έλεγχο πάνω στα σώματα και τις ζωές των ανθρώπων μέσα από ένα δείγμα θρησκευτικής ερμηνείας της ομοφυλοφιλίας, η οποία επιβάλλει τον τρόπο που πρέπει να ζουν οι άνθρωποι, προσπαθώντας να ρυθμίσει τις προσωπικές τους επιθυμίες μέσω της πρακτικής του αποκλεισμού και της λεκτικής βίας.

Οι δύο επόμενες θέσεις που θα παρουσιαστούν υποστηρίχθηκαν και από βουλευτές διαφόρων κομμάτων. Αρχικά θα δούμε πως ο Μητροπολίτης συνδέει την ομοφυλοφιλία ως δικαίωμα με την κτηνοβασία και την παιδοφιλία, άποψη που εξέφρασαν βουλευτές των ANEL, της Νέας Δημοκρατίας και της Χρυσής Αυγής.

Τό Γερμανικό Κοινοβούλιο (Bundestag) συνεζήτησε σχέδιο νόμου για την ρύθμιση της κτηνοβασίας και την αλλαγή του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου, που την επιτρέπει, με αντιμετώπιση της ZETA του Μίχαελ Κίοκ, οργάνωση υπεράσπισης των δικαιωμάτων των κτηνοβατών. [...] Τό «προοδευτικό» και «δημοκρατικό» αυτό σύστημα συμπληρώνει με έκκωφαντικό τρόπο ή «δημοκρατική» λειτουργία του παιδοφιλικού κόμματος στην Ολλανδία PNVD, που, με απόφαση του τοπικού Δικαστηρίου της Χάγης, ή Ολλανδική Κυβέρνηση τό ανεγνώρισε επίσημα και βέβαια θεώρησε «συννόμους και εντός συνταγματικού τόξου».

Ο Σεραφείμ, συνεχίζοντας την επίθεσή του προς τα ομοφυλόφιλα άτομα, ταυτίζει τα αιτήματά τους με τα αιτήματα των κτηνοβατών και των παιδόφιλων στη Γερμανία και την Ολλανδία αντίστοιχα. Τόσο ακραία του φαίνεται η νομοθετική ρύθμιση του

συμφώνου συμβίωσης. Για ακόμη μια φορά τα αντικείμενα του λόγου του παρουσιάζονται ως διεστραμμένα, ενώ η σεξουαλικότητά τους συνδέεται με δυο από τα ισχυρότερα κοινωνικά ταμπού. Δεν είναι δυνατόν, σύμφωνα με τον Μητροπολίτη, σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, με αξίες και ηθικές αρχές, να γίνουν αποδεκτά τα ομοφυλοφιλικά δικαιώματα, που θα ανοίξουν την πόρτα όχι μόνο για την καταστροφή της ελληνικής οικογένειας, αλλά και για πολύ χειρότερα νομοθετήματα στο όνομα της δημοκρατίας.

Τέλος επιλέξαμε να παρουσιάσουμε τη θέση που κράτησε ο Μητροπολίτης απέναντι στην κατάργηση του άρθρου 347 του Ποινικού Δικαίου, η οποία δημιούργησε αντιδράσεις, που εκφράστηκαν και στους λόγους της Ολομέλειας της Βουλής από τα κόμματα που προαναφέραμε:

Ἡ ὁμοφυλοφιλία εἶναι ἡ παρά φύσει ἀσέλγεια τήν ὁποία τό ποινικό μας δίκαιο κολάζει ὡς ἔγκλημα μέ τό ἄρθρο 347 τοῦ ΠΚ, καί ἐπομένως μετά τήν θεσμοθέτηση αὐτοῦ τοῦ καταπτύστου νομοθετήματος θά πρέπει νά μεταβληθῆ καί ὁ νομικός μας πολιτισμός, διότι στό συγκεκριμένο ἄρθρο διώκεται τό κακούργημα ὅταν διαπράττεται καί μέ ὑπεξούσιο πρόσωπο.

Ὅπως ἦταν φυσικό, ἡ συμβολική κατάργηση τοῦ ἀπαρχαιωμένου, ὅπως ἔχουμε πει, ἄρθρου τοῦ ΠΚ βρῖσκει ἀντίθετο τόν Μητροπολίτη, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ αὐτή τήν πρωτοβουλία τῆς κυβέρνησης αλλοίωση τοῦ νομικοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας. Φυσικά σε αὐτό μπορεῖ νά στηρίξει καί τήν ἐγκληματική διάσταση πού ἔδωσε προηγουμένως στις ὁμοφυλοφιλικές σεξουαλικές πρακτικές. Ὑποστηρίζει πῶς δέν εἶναι δυνατόν κάτι πού μέχρι πρῖν ἀπό λίγο καιρό θεωροῦνταν ἔγκλημα καί διωκόταν ποινικά, ἄσχετα μέ τόν ἀν αὐτός ὁ νόμος, ὡς ἀπομεινάρει ἄλλων εποχῶν, δέν εφαρμοζόταν ἐδῶ καί ἀρκετά χρόνια, νά μετατρέπεται σε ἔννομο ἀγαθό. Προφανῶς ὁ Μητροπολίτης δέν ενδιαφέρεται γιά τήν εξέλιξη τῆς κοινωνίας καί τήν ἄρση τῶν ἀνισοτήτων, λογική πού υπερασπίζεται ἡ Χριστιανική Ἐκκλησία. Οἱ μισαλλόδοξες, ὁμοφοβικές καί ρατσιστικές θέσεις πού ἐκφράζονται ἔχουν ἐνσωματώσει μία ἀκροδεξιᾶ ἰδεολογία ἡ ὁποία συμπορεύεται σε πολύ μεγάλο βαθμό μέ αὐτήν τῆς Χρυσῆς Αυγῆς, ἀκόμα καί ἀν δέν δηλώνεται ρητά ἡ υποστήριξη τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τό κόμμα. Πάντως οἱ θέσεις πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν «πατέρων» ἀποτελεῖ πηγή ἀνατροφοδότησης τέτοιων ἀκραίων ἰδεολογιῶν στο ἤδη πολωμένο κοινωνικό πεδίο.

8.7 Σύνοψη και κριτική

Έχοντας ολοκληρώσει την ανάλυση ψηγμάτων λόγου που προήλθαν από τους εκκλησιαστικούς φορείς και επικεντρώθηκαν στην ψήφιση του συμφώνου συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια, είδαμε πως ο θεσμός της οικογένειας και του γάμου, η σεξουαλικότητα και η διαχείριση των ανθρωπίνων σωμάτων υπήρξαν καθοριστικοί παράγοντες πάνω στους οποίους δομήθηκε η σφοδρή κριτική που ασκήθηκε από την Εκκλησία. Οι θεσμοί του γάμου και της οικογένειας συγκεκριμένα απασχόλησαν ιδιαίτερα τον κλήρο, ο οποίος, στην προσπάθειά του να προστατέψει τα συμφέροντά του και να διατηρήσει την εξουσία της Εκκλησίας κυρίως εντός του οικογενειακού «σώματος», έδωσε τις δικές του εννοιολογήσεις στους δύο αυτούς θεσμούς.

Η οικογένεια μέσα στο χριστιανικό πρίσμα γίνεται αντιληπτή ως μια «μικρή Εκκλησία» και χαρακτηρίστηκε ως το «βασικό κοινωνικό κύτταρο». Είναι σχεδόν ευδιάκριτο πως η Εκκλησία έχει οικειοποιηθεί το θεσμό της οικογένειας ως τόπο παρέμβασης και άσκησης επιρροής στο κοινωνικό σύνολο και γι' αυτό αντικρούει οποιαδήποτε άλλη μορφή πέρα από την ετεροκανονική πυρηνική σχέση ως προσπάθεια αποχριστιανισμού και επικίνδυνης εκκοσμίκευσης που θα διαλύσει σταδιακά τις βάσεις της κοινωνίας. Η επέμβαση της Εκκλησίας, επικεντρώνεται στην υπεράσπιση του «θεοϊδρυτού», όπως αποκαλείται, θεσμού της οικογένειας, όπου η ένωση των δύο φύλων μετατρέπεται σε μέγα μυστήριο το οποίο ευλογείται και προστατεύεται από τον ίδιο τον Θεό. Η προσπάθεια που ενορχηστρώνεται από την αριστερή κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ κάτω από της εντολές της Ευρώπης για τη διεύρυνση και εξέλιξη του θεσμού ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες και ανάγκες των πολιτών παρουσιάζεται ως βήμα για τη μετατροπή της χώρας σε άντρο του ατομικισμού και της ιδιοτέλειας που θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα του καπιταλιστικού συστήματος.

Η Εκκλησία θέλει σε κάθε περίπτωση να διαφυλάξει τον οικογενειοκεντρικό χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας με τη στενή και παραδοσιακή εννοιολόγησή του, η οποία περιλαμβάνει την πυρηνική πατριαρχική οικογένεια με στόχο την ευλογημένη αναπαραγωγή. Έτσι η χριστιανική οικογένεια αναπαρίσταται ως το ιδανικότερο περιβάλλον υγιούς ανατροφής των παιδιών, τα οποία μέσα από την

ευλογία και καθοδήγηση της Εκκλησίας και των γονιών τους θα μπορέσουν να γίνουν σωστοί και χρήσιμοι πολίτες. Συμπερασματικά, η Εκκλησία θεωρεί ότι το σύμφωνο έρχεται σε ευθεία ρήξη με την παραδοσιακή πολιτισμική ταυτότητα της χώρας και κρίνεται ως αντισυνταγματικό.

Ο γάμος με τη σειρά του, ο οποίος συνδέεται με το θεσμό του συμφώνου, παρουσιάζεται ως εξίσου σημαντικό ζήτημα το οποίο αφορά άμεσα τη χριστιανική θρησκευτική παράδοση. Αποτελεί για την Εκκλησία ένα από τα ιερότερα μυστήρια, καθώς προσφέρει στο ζευγάρι την εμπειρική αίσθηση ολοκλήρωσης και δείχνει την κατεύθυνση για την ένωση με τον Θεό. Ο γάμος, με λίγα λόγια, μετατρέπει τον άνθρωπο σε συνδημιουργό του κόσμου και τον επιφορτίζει με την ευθύνη της αναπαραγωγής, η οποία και θεωρείται θείο δώρο. Σύμφωνα με τη θέση της Εκκλησίας, ο γάμος οφείλει την ύπαρξή του σε αυτήν, καθώς κατάφερε να τον μετατρέψει από εμπορική συναλλαγή σε ιερό και προστατευόμενο μυστήριο, είναι δηλαδή η διαχρονική πρόταση της Εκκλησίας για την οργάνωση της κοινωνίας, η οποία συνέβαλε και συμβάλλει στη διατήρηση της παράδοσης και του ελληνισμού. Γι' αυτούς τους λόγους η Εκκλησία θεωρεί φυσική και απαραίτητη την παρέμβασή της για τη διαφύλαξή του. Το σύμφωνο συμβίωσης και ο πολιτικός γάμος, εκτός από εκτροπές, γίνονται αντιληπτοί ως στρατηγική πολιτική για την αποδυνάμωση του θεσμού και του ρόλου της Εκκλησίας μέσα στην κοινωνία.

Τέλος οι αναπαραστάσεις του συμφώνου συμβίωσης, καθώς και των ομοφυλόφιλων υποκειμένων, παίζουν καθοριστικό ρόλο στο να αντιληφθούμε την πραγματική σχέση της Εκκλησίας με τα δικαιώματα, καθώς και την οπτική της απέναντι στο θέμα του φύλου. Δυστυχώς η Εκκλησία μέσω του δημόσιου λόγου της κράτησε μια καθαρά συντηρητική και ομοφοβική στάση, προσπαθώντας όχι απλά να αποκλείσει τα ομοφυλόφιλα υποκείμενα από τη δημόσια σφαίρα, αλλά και να τα αποκειμενοποιήσει πλήρως. Στις πιο μετριοπαθείς τοποθετήσεις της ο κλήρος αντιτίθεται στις ρευστές εννοιολογήσεις του φύλου και της σεξουαλικότητας, περιχαρακώνοντας τα σώματα σε στατικούς έμφυλους ρόλους οι οποίοι δεν είναι δυνατόν να αλλάξουν, καθώς επιβάλλονται από τη φύση. Η ουσιοκρατική αυτή στάση της Εκκλησίας δεν μας εκπλήσσει και πολύ, αυτό που είναι πιο συγκλονιστικό είναι ο τρόπος που τοποθετήθηκαν ορισμένοι «άγιοι πατέρες», όπως π.χ. ο Μητροπολίτης Πειραιώς Σεραφείμ, ο Μητροπολίτης Καλαβρύτων και Αιγιαλείας και άλλοι, οι οποίοι

εξέφρασαν ανεμπόδιστα έναν ακραία ομοφοβικό και βίαιο λόγο ενάντια στους ομοφυλόφιλους πολίτες. Πιο συγκεκριμένα, ο λόγος του Μητροπολίτη Πειραιώς Σεραφείμ, τον οποίο και αναλύσαμε, ξεχειλίζει από μίσος και οργή, την οποία ξεσπά πάνω στα ανυπεράσπιστα σώματα των πολιτών που γίνονται συχνά θύματα βίαιων επιθέσεων. Αρχικά χρησιμοποιεί την ετεροκανονική ιδεολογία για να περιγράψει και να φυσικοποιήσει την ετεροκανονική σεξουαλικότητα ως πράξη που ευλογείται από τον Θεό και στη συνέχεια εξαπολύει τη λεκτική βία του ομοφοβικού λόγου για να αποκειμενοποιήσει τους ομοφυλόφιλους χαρακτηρίζοντας τους ως διεστραμμένους, αναξιοπρεπείς, πηγή εξάπλωσης ασθενειών και ψυχοπαθολογικά διαταραγμένους που δεν διαφέρουν σε τίποτα από τους παιδόφιλους και τους κτηνοβάτες. Σε μια συνωμοσιολογική έξαρση μάλιστα τους παρουσιάζει ως τους υπερασπιστές σκοτεινών συμφερόντων που στόχο έχουν να διαλύσουν το έθνος. Παρόμοια ρητορική χρησιμοποίησε και ο Μητροπολίτης Καλαβρύτων Αμβρόσιος, ο οποίος καλεί τους Έλληνες να τους φτύσουν, να τους αποδοκιμάσουν και να τους μαυρίσουν, ενώ τους αποκαλεί «ξεφτιλισμένους» και «εκτρώματα της φύσεως»!¹⁰⁵

Ως ιδεολογικός μηχανισμός και κεντρικός θεσμός για τη χώρα, η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος προσπαθεί να υπερασπιστεί την εξουσία και τα συμφέροντά της. Αυτό επιτυγχάνεται με την αυτοπροβολή της ως Μητέρας του ελληνικού έθνους που μέσω του χριστιανισμού και της ευλογίας του Θεού κατάφερε να σώσει και να διαφυλάξει την παράδοση και τις αξίες της χώρας που κρίνονται απαραίτητες για την κοινωνική συνοχή. Η Εκκλησία της Ελλάδος διεκδικεί δυναμικά την ενασχόλησή της με τα ζητήματα που ανακύπτουν σε όλα τα επίπεδα της πολιτικής, διοικητικής και πνευματικής ζωής, θεωρώντας πως η εκφορά γνώμης πάνω σε αυτά είναι η μοναδική σωστή. Φυσικά η Εκκλησία, όπως πάντα, ενδιαφέρεται να ασκήσει εξουσία και πάνω στο ανθρώπινο σώμα, εξου και οι διαμαρτυρίες για το σύμφωνο συμβίωσης και τη σεξουαλική ζωή γενικότερα. Η Εκκλησία συνεπώς μέσα από αυτό το νομοθέτημα αισθάνεται ότι χάνει τον έλεγχο επί του ανθρώπινου σώματος, καθώς δεν μπορεί πλέον να ορίσει τη δέουσα χρήση του μέσα από την οικειοποίηση των θεσμών του γάμου και της οικογένειας, και αυτό είναι ένα ισχυρό πλήγμα στην εξουσία της επί του ανθρώπου.

¹⁰⁵ <http://www.gazzetta.gr/plus/article/844207/omofoviko-paralirima-amvrosioy-gia-syntrofo-toy-hatzisavva>

Ο συντηρητικός έως ακραία ομοφοβικός λόγος που εκφράστηκε από τους εκπροσώπους της, επενδυμένος με το αστήρικτο επιχείρημα τόσο της κοινωνικής πλειοψηφίας την οποία υποστηρίζει πως αποτελεί το ποίμνιό της όσο και της αυθεντίας, είναι βαθιά προβληματικός για τη λειτουργία ενός πολιτεύματος που επιθυμεί να νομοθετεί με βάση την ισότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Είναι σίγουρο πως η επιθετική της στάση απέναντι στο σύμφωνο συμβίωσης υπήρξε ένας από του βασικούς λόγους που η προηγούμενη κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας αρνήθηκε να εντάξει στις διατάξεις του συμφώνου συμβίωσης, που πρώτη αυτή θεσμοθέτησε, τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Ακόμα και σήμερα τα περισσότερα (δεξιά, συντηρητικά) κόμματα βρέθηκαν να συμφωνούν ή τουλάχιστον να μην εναντιώνονται στις ακραίες θέσεις της Εκκλησίας, καθώς ο τρόπος που εννοιολόγησαν το γάμο και την οικογένεια φάνηκε να τροφοδοτείται από την εκκλησιαστική ιδεολογία.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Η παρούσα έρευνα επικεντρώθηκε στην ανάλυση ψηγμάτων του δημόσιου λόγου που παράχθηκε από την Ολομέλεια της Βουλής των Ελλήνων στις 23 Δεκεμβρίου του 2015, αλλά και από την Εκκλησία της Ελλάδος σχετικά με την ψήφιση επέκτασης του συμφώνου συμβίωσης σε ομόφυλα ζευγάρια. Σε αυτό το πλαίσιο και με τη βοήθεια της κριτικής ανάλυσης λόγου αναζητήθηκαν οι εννοιολογήσεις της οικογένειας, του γάμου και του φύλου, με σκοπό να αναδειχθεί το ομοφοβικό υπόβαθρο από το οποίο άντλησαν τα επιχειρήματά τους οι βουλευτές των κομμάτων που καταψήφισαν το νομοσχέδιο, αλλά και ορισμένοι από τους αυτούς που στήριξαν το σύμφωνο με την ψήφο τους, καθώς και το σύνολο των εκκλησιαστικών φορέων. Η οικογένεια, ο γάμος και το φύλο υπήρξαν οι κύριοι κοινωνικοί θεσμοί που μέσα από την ουσιοκρατική ερμηνεία τους κατάφεραν να δώσουν στον ομοφοβικό λόγο τις απαραίτητες, μα συχνά σαθρές και ηθικοπολιτικά απαράδεκτες αφορμές για την εκδήλωση και αναπαραγωγή του. Αυτές έρχονται φυσικά σε σύγκρουση με την εξελισσόμενη συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσα σε μια φιλελεύθερη συνταγματική δημοκρατία.

Σκοπός μας δεν είναι να υποτιμήσουμε την ψήφιση του συμφώνου συμβίωσης, καθώς θεωρούμε πως η ήδη καθυστερημένη ψήφιση του νομοσχεδίου (Ν. 4356/2015) και η συζήτηση που άνοιξε στη Βουλή και πυροδότησε τον δημόσιο διάλογο συνέβαλαν στη διαδικασία νομικής και κοινωνικής αναγνώρισης των ομοφυλόφιλων υποκειμένων. Η θεσμική απόδοση ορισμένων δικαιωμάτων, από τα οποία μέχρι πριν από λίγους μήνες αποκλείονταν ορισμένα άτομα λόγω των σεξουαλικών τους προτιμήσεων, καθιστούσε συγκεκριμένα σώματα μη ορατά και οριακά, μη υποκείμενα, διότι, για να αναγνωριστούν τα εν λόγω υποκείμενα, πρέπει πρώτα να περάσουν από το στάδιο της πολιτικής ανυπαρξίας στο πεδίο του διανοητού.

Οι βουλευτές των κομμάτων που στήριξαν το νομοσχέδιο που κατέθεσε η κυβέρνηση (ΣΥΡΙΖΑ, ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΠΟΤΑΜΙ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΑΡΑΤΑΞΗ και ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΩΝ) φάνηκε να αναγνωρίζουν αρχικά την άμεση κοινωνική ανάγκη αυτής της ρύθμισης, καθώς και την υποχρέωση συμπόρευσης με τις ευρωπαϊκές επιταγές. Έτσι, ο λόγος των συγκεκριμένων κομμάτων κινήθηκε γύρω από τα φιλελεύθερα προτάγματα καθολικής απόδοσης των κοινωνικών δικαιωμάτων

σε όλους τους πολίτες της χώρας, ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού. Βέβαια, εκτός από του βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ και του Ποταμιού οι οποίοι αναγνώρισαν στα ομόφυλα ζευγάρια οικογενειακούς δεσμούς, καθώς και το δικαίωμα στον πολιτικό γάμο και την τεκνοθεσία ως μελλοντικές αλλαγές που θα οδηγήσουν στην πλήρη ισότητα των πολιτών, τα υπόλοιπα κόμματα ξεκαθάρισαν τη θέση τους πως στηρίζουν το σύμφωνο συμβίωσης ως μια καθαρά συμβολαιογραφική πράξη που θα δώσει λύση σε πρακτικά προβλήματα, αλλά σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζεται με το γάμο, το θεσμό της οικογένειας και δεν αφήνει περιθώρια για νόμιμη τεκνοθεσία.

Η αναγνώριση ως συνθήκη, την οποία υποστήριξαν κυρίως τα κόμματα που προαναφέραμε, έχει δύο όψεις: αφενός η ένταξη των ομοφυλόφιλων ζευγαριών σε μια αναγνωρίσιμη πλέον κατηγορία έχει αδιαμφισβήτητα το κόστος της πειθαρχημένης ενσωμάτωσης στις κυρίαρχες κοινωνικές νόρμες σχέσεων, αφετέρου η παράλειψη της δυνατότητας νομικής κατοχύρωσης του καθορισμού της ταυτότητας φύλου αποκλείει αναπόφευκτα κάποια υποκείμενα από τη διαδικασία αναγνώρισης. Το παρόν νομοσχέδιο λοιπόν, εκτός από τον προφανή αποκλεισμό των ανηλίκων, εμπεριέχει και έναν ακόμα λιγότερο εμφανή αποκλεισμό ο οποίος έχει να κάνει με την εννοιολόγηση του φύλου. Κατ' αρχάς, όσο δεν είναι κατοχυρωμένη η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, το κοινωνικό φύλο νοείται ως ταυτισμένο με τα γενετήσια χαρακτηριστικά κάθε σώματος. Αυτό έγινε φανερό κατά το μεγαλύτερο μέρος της συζήτησης στη Βουλή, όπου τα ομόφυλα και ετερόφυλα ζευγάρια νοούνται αποκλειστικά με όρους γενετήσιων χαρακτηριστικών των σωμάτων τους, τα οποία εντάσσονται επιπλέον σε ένα σχήμα έμφυλου διμορφισμού, καταδικάζοντας για ακόμη μια φορά τα μεσοφυλικά/τρανς άτομα στο πεδίο του μη ορατού.

Οι βουλευτές των κομμάτων που απέρριψαν το σύμφωνο συμβίωσης, καθώς και η Εκκλησία, τάχθηκαν αντίθετοι με τη ιδέα της νομικής αναγνώρισης των ομοφυλόφιλων ζευγαριών και έτσι με την εισαγωγή τους στο πεδίο της δημόσιας σφαίρας. Τα κύρια επιχειρήματα που χρησιμοποιήθηκαν από τους πολέμιους του συμφώνου επικεντρώθηκαν στους κινδύνους διάρρηξης των οικογενειακών σχέσεων με την ετεροκανονική τους μορφή, ενώ η τεκνοθεσία και ο γάμος παρουσιάστηκαν ως αντισυνταγματικά στο πλαίσιο του νομικού θετικισμού, ο οποίος εξυπηρετεί σε τελευταία ανάλυση τον νομικό ηθικισμό, που επιβαρύνει ουσιαστικά τις μειονότητες.

Από τους λόγους έγινε φανερό ότι στην ελληνική κοινωνία η «φυσιολογική» και κοινωνικά αποδεκτή μορφή οικογένειας αφορά τα ετερόφυλα ζευγάρια, που δικαιούνται να αποκτήσουν παιδιά έστω και με ιατρική υποβοήθηση. Το κοινωνικό «μόρφωμα» που φιλοδοξεί να δημιουργήσει ένα ομοφυλόφιλο ζευγάρι δεν αναγνωρίζεται ως οικογένεια, καθώς είναι κάτι αφύσικο, αντισυνταγματικό, αντικοινωνικό, διαλυτικό των δεσμών της παραδοσιακής ελληνικής οικογένειας και της κοινωνίας εν γένει, ενώ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί έως και προδοτικό στη βάση πατριωτικών αφηγήσεων και εθνοκεντρικών συγκροτήσεων των ταυτοτήτων. Οι λόγοι περί προστασίας του έθνους βάζουν μπροστά την πυρηνική οικογένεια, που στόχο έχει την αναπαραγωγή για τη διαίωσή του, για να λύσει το «δημογραφικό πρόβλημα» της πατρίδας, ενώ η παράδοση και η διατήρηση της κοινωνικής τάξης συμπλέκονται με τις ομοφοβικές προκαταλήψεις, παρουσιάζοντας τη συζήτηση για περαιτέρω επέκταση των δικαιωμάτων των ομόφυλων ζευγαριών ως τον εσωτερικό εχθρό της κοινωνίας και αναπαράγοντας ένα κλίμα τρομοκρατίας για τα δεινά που περιμένουν τη χώρα, καθώς καταρρίπτονται οι κανόνες ηθικής και δίνεται ένα ισχυρό πάτημα για την «αποχαλίνωση» των ηθών.

Η πολιτική επιλογή του συμφώνου συμβίωσης αντί του πολιτικού γάμου, και μάλιστα υπό την πίεση της καταδίκης της χώρας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, μας φέρνει επίσης σε επαφή με τους οπισθοδρομικούς θύλακες, οι σημαντικότεροι εκ των οποίων στη συγκεκριμένη μελέτη εντοπίστηκαν στις έντονες αντιδράσεις πολλών βουλευτών και βουλευτριών και της Εκκλησίας. Ειδικά μετά την ψήφιση του νομοσχεδίου για το σύμφωνο συμβίωσης στη χώρα μας η συζήτηση για το ζήτημα αναγνώρισης του δικαιώματος σύναψης πολιτικού γάμου και απόκτησης παιδιών (με ιατρική υποβοήθηση ή τεκνοθεσία), που θα εξισώσει νομικά τα ομόφυλα με τα ετερόφυλα ζευγάρια, είναι σχεδόν ανύπαρκτη, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Αυτό οφείλεται στις έντονες αντιδράσεις ακόμα και στο σύμφωνο συμβίωσης, που ουσιαστικά αντιμετωπίστηκε από τα περισσότερα κόμματα ως δούρειος ίππος που θα φέρει από την πίσω πόρτα αυτά τα δικαιώματα τα οποία αποτελούν κόκκινη γραμμή για την κοινοβουλευτική πλειοψηφία.

Οι κύριες αντιρρήσεις που αρθρώθηκαν κατά του γάμου, ο οποίος πλαισιώνει την οικογένεια, είχαν επίκεντρο το ζήτημα της τεκνοθεσίας από ομοφυλόφιλα ζευγάρια και αφορούν το συμφέρον του παιδιού, το οποίο θα μεγαλώσει με λάθος σεξουαλικά

πρότυπα. Επίσης προτάθηκε το κοινωνικό ζήτημα που υπαγορεύει πως δεν είναι δυνατόν να επιτραπεί σε μια μικρή μειονότητα να ανατρέψει τους εδραιωμένους κανόνες κοινωνικής ηθικής για το γάμο και την οικογένεια, προβάλλοντας την ιερότητα της μητρότητας και της πατρότητας. Η τεκνοθεσία, ο γάμος και η οικογένεια έρχονται επίσης σε σύγκρουση με την ορθόδοξη χριστιανική ηθική όπως προβάλλεται από την Εκκλησία, θέση με την οποία φάνηκε να συμφωνεί ένα μεγάλο μέρος των κομμάτων, ως κάτι ανήθικο, αντιχριστιανικό και αφύσικο, παράγοντας ένα καθαρά ομοφοβικό και ηθικιστικό επιχείρημα, το οποίο δεν θα έπρεπε σε καμία περίπτωση να επηρεάζει τη θεσμική αντιμετώπιση του ζητήματος από ένα κοσμικό κράτος, όπως θέλει να παρουσιάζεται το ελληνικό. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο πολιτικός γάμος των ομοφυλόφιλων ζευγαριών αναγνωρίζεται σήμερα από 13 χώρες στην Ευρώπη και άλλες 22 παγκοσμίως. Η Ελλάδα είναι μια από τις λίγες χώρες της Ευρώπης των 15 (χώρες που αποτελούσαν την ΕΕ μέχρι τη διεύρυνση του 2004) που δεν αναγνωρίζει στα ομόφυλα ζευγάρια τον πολιτικό γάμο και φυσικά την τεκνοθεσία, καθώς τα δύο αυτά ζητήματα είναι ακόμη ταμπού και σπάνια αποτελούν θέματα δημοσίου διαλόγου.

Ένα άλλο επιχείρημα το οποίο προβλήθηκε έντονα από τους βουλευτές των κομμάτων που αρνήθηκαν ολοκληρωτικά την επέκταση του συμφώνου, αλλά και από αυτούς που αντιμετώπισαν με ανοχή αυτή την αναγνώριση είναι αυτό της πλειοψηφίας. Οι θρησκευτικές αντιλήψεις, αλλά και γενικά η κυρίαρχη ηθική φαίνεται να παίζουν αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση των πεποιθήσεων και των πολιτικών προτιμήσεων της πλειοψηφίας. Πρόκειται ουσιαστικά για τη σχέση εξουσίας ανάμεσα στην πλειοψηφία και τη μειοψηφία, καθώς είναι γεγονός πως ολόκληρη η κοινωνία, από το πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης μέχρι το μικροεπίπεδο των κοινωνικών σχέσεων, λαμβάνει αποφάσεις κυρίως βάσει πλειοψηφικού συστήματος. Όμως, όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, ειδικά αυτά των μειονοτήτων, η πλειοψηφία δεν δικαιούται να περιορίζει τα ατομικά δικαιώματα και να απαγορεύει τις εναλλακτικές επιλογές των ατόμων, προβάλλοντας ως κύριο επιχείρημα τις κυρίαρχες ηθικές αντιλήψεις, οι οποίες δεν πρέπει να παρεμβαίνουν στο νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων των ατόμων, περιορίζοντας ρητά την προσωπική τους αυτονομία, όταν δεν υπάρχει σοβαρό επιχείρημα βλάβης της κοινωνίας.

Με την ψήφιση του συμφώνου συμβίωσης για ομόφυλα ζευγάρια, παρά τις έντονες αντιδράσεις που εκφράστηκαν, ανοίγει το ζήτημα της σταδιακής επέκτασης των ορίων της αναγνωρισιμότητας και των δικαιωμάτων, ενώ το ενδεχόμενο εγκαθίδρυσης νέων κανονικοτήτων είναι γεγονός. Η νομοθετική αυτή ρύθμιση ενεργοποίησε τη συζήτηση για τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια και εκ των πραγμάτων αποτελεί μέρος της εν εξελίξει διαδικασίας διεύρυνσης των ορίων της διανοητότητας. Ωστόσο αυτό που θεωρούμε κρίσιμης πολιτικής σημασίας είναι αρχικά να μην προεξοφλούμε την έκβαση της εκχώρησης των δικαιωμάτων στο επίπεδο του νοήματος, να διατηρούμε διαρκώς το κράτος εντός της κριτικής μας και ταυτόχρονα να διερευνούμε κάθε φορά τους όρους με τους οποίους επιτυγχάνεται η αναγνώριση, το κόστος της, καθώς και τις δυνατότητες που δίνονται για περαιτέρω διεκδικήσεις.

Παρά την ψήφιση λοιπόν του νομοσχεδίου, έγινε φανερό από την ανάλυση λόγου που πραγματοποιήθηκε πως ακόμα και ένα μεγάλο ποσοστό των βουλευτών που το στήριξε έθεσε τα όριά του σχετικά με την περαιτέρω επέκταση και δικαιωμάτων σε ομοφυλόφιλα άτομα, εκφράζοντας έντονα ετεροκανονιστικά πρόταγματα, στη βάση των οποίων οι σχέσεις των ομοφυλόφιλων ζευγαριών δεν μπορούν να εξομοιωθούν με αυτές των ετεροφυλόφιλων, αναπαράγοντας την ανισότητα και συμβάλλοντας στη διατήρηση ομοφοβικών προταγμάτων. Ιδιαίτερα στις τοποθετήσεις των βουλευτών και της Εκκλησίας που απέρριψαν το σύμφωνο και επομένως κάθε πρόθεση μελλοντικής επέκτασής του σε πολιτικό γάμο μπορέσαμε να εντοπίσουμε ένα σύνθετο ομοφοβικό υπέδαφος μέσα στο οποίο κατασκευάζεται σε μεγάλο βαθμό το εθνικό υποκείμενο που δικαιούται να απολαμβάνει τα προνόμια της ιδιότητας του πολίτη. Αυτό υποτάσσεται ουσιαστικά στους κυρίαρχους μηχανισμούς εξουσίας και πειθάρχησης, ενώ καλείται να επιτελέσει το έμφυλο ετεροκανονικό πρότυπο. Η «σωστή», «κανονική», «φυσική» σεξουαλικότητα ταυτίζεται με την ετεροφυλοφιλία στο πλαίσιο ενός γάμου, με τελικό στόχο την αναπαραγωγή κλπ., ενώ η «κακή», η «ανώμαλη», η «αφύσικη» σεξουαλικότητα αφορά την ομοφυλόφιλη, την εξωσυζυγική, την πολυγαμική, τη μη αναπαραγωγική (Rubin, 2006: 423). Τα σώματα των υποκειμένων που αποτυγχάνουν να επιτελέσουν σωστά το φύλο τους και αποκλίνουν από τον κανονιστικό εμφυλοποιημένο ρόλο τους τιμωρούνται μέσω της απόδοσης τεκμηρίων ψυχικής ασθένειας, αποκλείονται βίαια, όπως είδαμε, από τη δημόσια σφαίρα, αποκλεισμοποιούνται και επιβαρύνονται με σκληρούς και ανυπόστατους χαρακτηρισμούς, οι οποίοι έχουν ως αποτέλεσμα το ξέσπασμα βίας

λεκτικής και σωματικής (βιωμένη ομοφοβία) από τον κοινωνικό τους περίγυρο, με σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχολογία και τη ζωή τους. Επίσης δυσκολεύονται να διεκδικήσουν την αξιοπρέπειά τους, η οποία στα μάτια της κοινωνίας και του κράτους δεν είναι δεδομένη.

Η ομοφοβία αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο πειθάρχησης του κοινωνικού συνόλου με τις κυρίαρχες ετεροκανονικές εξουσιαστικές νόρμες μέσα στα διαφορετικά πολιτισμικά συγκείμενα. Στην παρούσα διπλωματική εργασία, στρέφοντας το φακό της ανάλυσης στην Ελλάδα του 2016, προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε τις μορφές που παίρνει η εξουσία στις υπέρ και κατά του συμφώνου συμβίωσης δημόσιες τοποθετήσεις των πολιτικών κομμάτων και της Εκκλησίας ως παραγωγικός και κατασταλτικός μηχανισμός αντίστοιχα (Foucault, 1986). Υπό αυτό το φουκωικό πρίσμα η ανάλυση επικεντρώθηκε στη βαθύτερη κατανόηση των κοινών τόπων (γάμος, οικογένεια, φύλο και σεξουαλικότητα) μέσα και πάνω στους οποίους η εξουσία ασκείται, φυσικοποιείται και βίαια ομοφοβικά αντανakλαστικά ενεργοποιούνται συμβάλλοντας στη διαμόρφωση των σωμάτων χωρίς σημασία των ομοφυλόφιλων «αποκειμένων» (Butler, 2004). Για το κόστος αυτό είναι υπεύθυνοι όλοι όσοι εθελουφλούν απέναντι στο κοινωνικό αυτό πρόβλημα. Πολιτικοί, διανοούμενοι, ακαδημαϊκοί και η κοινωνία οφείλουν να κατανοήσουν ότι το ομοφοβικό status quo δεν αποτελεί καμία δικαιολογία όταν πληθώρα εμπειρικών ερευνών έχει διεξαχθεί και η πορεία προς τη νομιμοποίηση των ομοφυλόφιλων πολιτών έχει ξεκινήσει σε παγκόσμια κλίμακα εδώ και 15 χρόνια. Η προστασία και αναγνώρισή τους μάλιστα είναι επιτακτική σε μια χώρα με αριστερή κυβέρνηση όπως η Ελλάδα.

Η ψήφιση του συμφώνου συμβίωσης υπήρξε ένα μικρό βήμα στην αποφυσικοποίηση των σχέσεων εξουσίας. Η επέκταση όμως του πολιτικού γάμου σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια αφενός και η επίσπευση της διαδικασίας για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου αφετέρου αποτελούν αναγκαίες μελλοντικές ρυθμίσεις. Ο δημόσιος διάλογος δεν πρέπει να κλείσει και η νομιμοποίηση δεν πρέπει να καθυστερήσει άλλο. Στο χρονικό διάστημα που σπαταλιέται το κόστος είναι μεγάλο για τις ζωές των ανθρώπων δίπλα μας: ζευγαριών και παιδιών. Γιατί η αξίωση των ζευγαριών αυτών να αποκτήσουν δικαιώματα δεν μπορεί να περιορίζεται από παράλογες αντιρρήσεις, προκαταλήψεις, ηθικισμό και στενόμυαλο συντηρητισμό

απέναντι στη διαφορετικότητα, στοιχεία τα οποία μαζί συνθέτουν το φαινόμενο της ομοφοβίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Bachmann, Ingo (2011), “Civil partnership – “gay marriage in all but name” a corpus – driven analysis of discourses of same – sex relationships in the UK parliament”, *Edinburgh University Press*, 6 (1): 77 – 105.
- Bell, Devid & Binnie, Jon (2000), *The Sexual Citizen: Queer Politics and Beyond*, Cambridge: Polity Press.
- Boyd, Susan, Young, Claire (2006), “Losing the feminist voice? Debates on the legal recognition of same sex partnerships in Canada”, *Feminist Legal Studies*, 14: 213 - 253.
- Brandzel, L. Amy (2005), “Queering Citizenship? Same – sex Marriage and the State. *A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 11 (2): 171 – 204.
- Burman, Erica and Parker, Ian (1993), “Against discursive imperialism, empiricism and constructionism: thirty – two problems with discourse analysis.” In Burman, E., and Parker, I., (eds), *Discourse Analytic Research: Repertoires and Readings of Texts in Action*, London: Routledge, 115 – 172.
- Burman, Erica and Parker, Ian (1993), “Introduction – discourse analysis.” In Burman, E., and Parker, I., (Eds), *Discourse Analytic Research: Repertoires and Readings of Texts in Action*, London: Routledge, 1 – 13 .
- Butler, Judith (1993), *Bodies that matter*, New York & London: Routledge.
- Davis, G. Fredrick (1979), *Learning for Yesterday: A Sociology Nostalgia*, New York: Goode, J. William (1959), The Theoretical Importance of Love, *American Sociological Review* 24: 38 – 47.
- Herd Gilbert, & Kertzner, Robert (2006), “I Do, but I Can’t: The Impact of Marriage Denial on the Mental Health and Sexual Citizenship of Lesbians and Gay Men in the U.S. *Sexuality Research & Social Policy*, 3 (1): 33 – 49.
- Herek, Gregory (2004), “Beyond “Homophobia”: Thinking About Sexual Prejudice and Stigma and in the Twenty – First Century”, *Sexuality Research & Social Policy: Journal of NRSCI* (2): 6 – 24.

- Howell, Simon, Vincent, Louise (2014), “‘Unnatural’, ‘Un-African’ and ‘Ungodly’: Homophobic discourse in democratic South Africa”, *Sexualities*, 17 (4): 472 – 483.
- Johnson, Carol (2013), “Fixing the meaning of marriage: political symbolism and citizen identity in the same-sex marriage debate”, *Continuum, Journal of Media & Cultural Studies*, 27 (2): 242 – 253.
- Kantsa, Venetia (2014), “The price of marriage: Same-sex sexualities and citizenship in Greece”, *Sexualities*, 17 (7): 818 – 836.
- Kavanagh, Eimear (2009), “Same – Sex Marriage or Partnership and Adoption: Debate for Ireland”, *Critical Social Thinking Policy & Practice*, 1: 165 – 183.
- Mayer, Tamar (2000), “Gender ironies of nationalism: setting the stage”, στο Mayer, T. (επιμ.), *Gender Ironies of Nationalism: Sexing the Nation*, London: Routledge, 1- 22.
- Papataxiarchis, Efthymios (1991), “Friends of the heart: Male commensally solidarity, Gender and kinship in Aegean Greece”. Στο Loizos P., Papataxiarchis E. (eds), *Contested Identities: Gender and kinship in Modern Greece*, Priston: Priston University Press, 156 – 179.
- Parker, Ian (1992), “Discourse Dynamics: *Critical Analysis for Social and Individual Psychology*.” London: Routledge.
- Parker, Ian (1994) “Discourse Analysis”, Στο Banister, P.et al., *Qualitivw Reasearch Methods in Psycology. A Research Guide*, Buckingham: Open University Press, 92 -107.
- Peterson, David (2011), “Neoliberal Homophobic Discourse: Heteronormative Human Capital and the Exclusion of Queer Citizens”, *Journal of Homosexuality*, 58: 6 - 7, 742 -754.
- Santaemilia, Jose (2008), “It's unfair to be a second-class citizen because of love”: the legal, sexual and discursive struggles over ‘gay marriages’ in Spain. In Julia de Bres, Janet Holmes & Meredith Marra (eds.) *Proceedings of the 5th Biennial International Gender and Language Association Conference IGALA 5*. Wellington, New Zealand: University of Wellington, 317 - 328.
- Weston, Kath (1998), “Forever is a long time: Romancing the real in gay kinship ideologies”. Στο S. Yanagiasko and C. Delaney (eds.), *Naturalizing Power. Essays in Feminist Cultural Analysis*, New York & London: Routledge, 87 – 110.

Wodak, Routh (2009), “Critical discourse analysis: history, agenda, theory, and methodology.” Στο R. Wodak & M. Mayer (Eds.), *Methods for Critical Discourse Analysis*. London: Sage (2nd revised edition), 1 – 33 .

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Αλτουσέρ, Λουί (1999), *Θέσεις: Ιδεολογία και Ιδεολογικοί Μηχανισμοί του Κράτους*, Αθήνα: Θεμέλιο.

Butler, Judith (2004), «Σώματα που έχουν σημασία: σχετικά με τα όρια του “φύλου” σε επίπεδο λόγου», στο Δ. Μακρυνιώτη (επιμ.), *Τα όρια του σώματος, διεπιστημονικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: Νήσος, 181 – 204.

Butler, Judith (2005), «Ο Μαρξισμός και το “απλώς πολιτισμικό”», *Θέσεις*, διαθέσιμο: http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=912&Itemid=29

Γαζή, Έφη (2011), *Η ιστορία ενός συνθήματος (1980 – 1930)*, Αθήνα: Πόλις.

Γιαννακόπουλος, Κώστας (2012), «Πολιτισμικές εννοιολογήσεις της μοναξιάς: συγγένεια, κοινότητα και πολιτικές του ΛΟΑΤ κινήματος». Στο Α. Αποστολέλλη & Α. Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα, ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα*, 173 – 196, Αθήνα: Πλέθρον.

Henslin, M. James (2004), «Η κοινωνιολογία του γάμου και της οικογένειας». Στο Χ. Νόβα – Καλτσούνη (επιμ.), *Κείμενα της Κοινωνιολογίας και του Γάμου*, Αθήνα: Τυπωθήτω.

Καντσά, Βενετία (2007), «Γαμήλιες στρατηγικές: Ορατές πολιτικές, αθέατες παραδοχές», Διεθνές Συμπόσιο Αναθεωρήσεις του Πολιτικού: Ανθρωπολογική και Ιστορική Έρευνα στην ελληνική κοινωνία, Μυτιλήνη, 8 – 11 Νοεμβρίου 2007.

Λυδάκη, Άννα (2012), *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, Αθήνα: Καστανιώτη.

Μαρνελάκης, Γιώργος (2014), *Στενές επαφές φύλου, σεξουαλικότητας και χώρου. 7 κείμενα του Γιώργου Μαρνελάκη*, στο Ν. Βαΐου, Ρ. Θεοφανίδου, Σ. Καρασιώτου, Ρ. Μαρκαντά, Ε. Ντρούκα, Λ. Σαχίλου, Α. Χατζηαθανασίου, Τ. Ψαλλιδάκη, Αθήνα: Futura.

Μπέργκερ Πέτερ Λ. & Τόμας Λούκμαν (2003), *Η κοινωνική κατασκευή της*

πραγματικότητας. *Μια πραγματεία στην κοινωνιολογία της γνώσης*, Αθήνα: νήσος.

Rubin, Gayle (2006), «Σκέψεις για τη σεξουαλικότητα: Σημειώσεις για μια ριζοσπαστική θεωρία των πολιτικών της σεξουαλικότητας», στο Γιαννακόπουλος, Κ. (επιμ.), *Σεξουαλικότητα: Θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 401-481.

Φουκώ, Μισέλ (2005), *Ιστορία της σεξουαλικότητας I: η δίψα της γνώσης*, Αθήνα: Κέδρος.

Φουκώ, Μισέλ (1991), *Η μικροφυσική της εξουσίας*, Αθήνα: ύψιλον.

Χαλκιά, Αλεξάνδρα (2007), *Το άδειο λίκνο της δημοκρατίας: σεξ έκτρωση και εθνικισμός*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Χαλκιά, Αλεξάνδρα (2011), *Έμφυλες Βιαιότητες: Εξουσία, Λόγος, Υποκειμενικότητες*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Χαλκιά, Αλεξάνδρα (2012), «Η κοινωνιολογία της σεξουαλικότητας, οι αρρενωπότητες και ο έμφυλος Δεκέμβρης». Στο Α. Αποστολέλλη & Α. Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα, ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα*, 215 - 249, Αθήνα: Πλέθρον.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Ηλεκτρονικές πηγές (τελευταία ανάκτηση 2/10/216)

Ανεξάρτητοι Έλληνες, (2012), Ιδρυτική Διακήρυξη
Διαθέσιμη στο: <http://anexartitoiellines.gr/files/idritiki%20diakirixi.pdf>

Ανεξάρτητοι Έλληνες, (2015), Ομιλία βουλευτή Κώστα Κατσίκη, Διακτής Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, Συνέχιση της επεξεργασίας και εξέτασης του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις»

Πηγή: Ιστοσελίδα Βουλής των Ελλήνων

Διαθέσιμο στο: <http://www.parliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToKtirio/Fotografiko-Archeio/#39f1d99f-3924-47e4-b7a5-a57100ef88da>

Avgi.gr (2013), Athens Pride, ημέρα υπερηφάνιας και αγώνα - Ραγδαία αύξηση ομοφοβικών επιθέσεων

Πηγή: Avgi.gr, 8/6/2013

Διαθέσιμο στο: <http://www.avgi.gr/article/10813/429551/athens-pride-emera-yperephanias-kai-agona-ragdaia-auxese-omophobikon-epithes#>

Βήμα Ορθοδοξίας, (2015), Επιστολή Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμου Β΄ προς Υπουργό Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρώπινων Δικαιωμάτων κ. Ν. Παρασκευόπουλο για το σύμφωνο συμβίωσης.

Πηγή: Βήμα Ορθοδοξίας, 12/6/2015.

Διαθέσιμο στο:

<http://www.ekklisiaonline.gr/ekklisiaiellados/item/2733-arxiepiskopos-ieronimos-pros-ypourgo-dikaiosynis-diafonoyme-synolikos-me-to-symfono-symviosis>

ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΩΝ, (2015), «Σύμφωνο συμβίωσης, η επόμενη μέρα», κείμενο του Αλέξανδρου Ηλιόπουλου μέλους της Ένωσης Κεντρώων.

Πηγή: Αντιδιαπλοκή, επίσημη ιστοσελίδα Ένωσης Κεντρώων, 24/12/2015.

Διαθέσιμο στο:

http://www.antidiaploki.gr/article/3782/symfwno_symbiwsis_epomeni_imeram.html

Καθημερινή, (2015), PASOK seals vote pact with DIMAR,

Πηγή: Καθημερινή, 30/08/2015

Διαθέσιμο στο:

<http://www.ekathimerini.com/201034/article/ekathimerini/news/pasok-seals-vote-pact-with-dimar>

ΚΚΕ, (2015) Σχετικά με το σύμφωνο συμβίωσης και τη θέση του ΚΚΕ την υιοθεσία παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια καθώς και για την αντίληψη του ΚΚΕ για την οικογένεια. Θέση Βιβής Δάγκα, υπεύθυνη του τμήματος της ΚΕ του ΚΚΕ για την Γυναικεία Ισοτιμία και Χειραφέτηση.

Πηγή: ΚΝΕ Οδηγητής, 24/7/2015.

Διαθέσιμο στο:

<http://www.odigitis.gr/%CF%83%CF%87%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%BF-%CF%83%CF%8D%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%BF-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%AF%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B7/>

ΚΚΕ, (2015) Η θέση του ΚΚΕ για το Σύμφωνο Συμβίωσης. Τοποθέτηση του βουλευτή του ΚΚΕ, Γιάννη Γκιόκα, στην αρμόδια Επιτροπή της Βουλής.

Πηγή: Ριζοσπάστης, 20 /12/2105. Διαθέσιμο στο:

<http://www.rizospastis.gr/story.do?id=8714869&textCriteriaClause=%2B%CE%A3%CE%A5%CE%9C%CE%A6%CE%A9%CE%9D%CE%9F+%2B%CE%A3%CE%A5%CE%9C%CE%92%CE%99%CE%A9%CE%A3%CE%97%CE%A3>

ΣΥΡΙΖΑ, (2008), Οι βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ Θ. Δρίτσας, Φ. Κουβέλης και Ν.

Τσουκαλής, κατέθεσαν σήμερα τροπολογία επι του σχεδίου νόμου «μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια, το παιδί, την κοινωνία και άλλες διατάξεις.

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του ΣΥΡΙΖΑ, 14/10/2008

Διαθέσιμο στο: <http://www.syriza.gr/article/id/36542/Oi-boyleytes-toy-SYRIZA-Th.-Dritsas-F.-Koybelhs-kai-N.-Tsoykalhs-katethesan-shmera-tropologia-epi-toy->

[schediyo-nomoy-%C2%ABmetarrythmiseis-gia-thn-oikogeneia-to-paidi-thn-koinwnia-kai-alles-diatakseis..html#.V--xU1SLRdh](http://www.syriza.gr/article/Anakoinwsh-toy-Tmhmatos-Dikaiwmatwn-gia-to-Symfwno-Symbiwshs.html#.V--xU1SLRdh)

ΣΥΡΙΖΑ, (2015), Δελτίο τύπου του Τμήματος Δικαιωμάτων του ΣΥΡΙΖΑ για το σύμφωνο συμβίωσης.

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του ΣΥΡΙΖΑ, 18/12/2015

Διαθέσιμο στο: http://www.syriza.gr/article/Anakoinwsh-toy-Tmhmatos-Dikaiwmatwn-gia-to-Symfwno-Symbiwshs.html#.Vzh6_BV96Rt

ΣΥΡΙΖΑ, (2015), Ψηλά στην ατζέντα η άρση των διακρίσεων σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ. Κείμενο ομάδας ΣΥΡΙΖΑ, για θέματα Σεξουαλικού Προσανατολισμού, Έκφρασης και Ταυτότητας Φύλου.

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα του ΣΥΡΙΖΑ, 2/11/2015.

Διαθέσιμο στο: <http://www.syriza.gr/article/PShla-sthn-atzenta-h-arsh-twn-diakrisewn-se-baros-twn-LOATKI.html#.Vzh8GRV96Rt>

ΟΛΚΕ– Ομοφυλοφιλική Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας, (2015), Ανακοίνωση, 11/9/2015

Πηγή: newpost.gr

Διαθέσιμη στο: <http://newpost.gr/ellada/485844/koinothta-omofylofilwn-aparadectes-oi-dhlwseis-me-marakh>

ΟΛΚΕ– Ομοφυλοφιλική Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας, (χ.χ.), Η κατάσταση στην Ελλάδα β'

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα ΟΛΚΕ

Διαθέσιμη στο:

<http://www.olke.org/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7/%CE%B9-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B3%CE%AD%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%AE/%CE%B2-%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CE%B2/>

ΠΑΣΟΚ, (2015), «Σύμφωνο Συμβίωσης με την πραγματικότητα», άρθρο του Παύλου Χρηστίδη εκπροσώπου τύπου του ΠΑΣΟΚ.

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα ΠΑΣΟΚ, 22/12/2015.

Διαθέσιμο στο:

<http://www.pasok.gr/%CF%83%CF%8D%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%BF-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%AF%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84/>

ΠΑΣΟΚ, (2015) Σχόλιο Γραφείου Τύπου του ΠΑΣΟΚ για το σύμφωνο συμβίωσης.

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα ΠΑΣΟΚ, 22/12/2015.

Διαθέσιμο στο:

<http://www.pasok.gr/%CF%83%CF%87%CF%8C%CE%BB%CE%B9%CE%BF-%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%B1%CF%83%CE%BF%CE%BA-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF/>

ΠΑΣΟΚ, Καταστατικό Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος

Διαθέσιμο στο: <http://www.pasok.gr/wp-content/uploads/2016/02/katastatiko-2.pdf>

Πρώτο Θέμα, (2015), Αμβρόσιος κατά Φαλελάκη και Βαγενά: Η ομοφυλοφιλία είναι εκτροπή και κακούργημα!,

Πηγή: Protothema.gr, 09/12/2015

Διαθέσιμο στο:

<http://www.protothema.gr/greece/article/534648/amvrosios-kata-falelaki-kai-vagena-ftuste-tous-einai-ektromata-tis-fuseos/>

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ, (2008), «Επιστολή του Τμήματος Δικαιωμάτων του ΣΥΝ προς το ΔΣ της Ομοφυλοφιλικής Λεσβιακής Κοινότητας Ελλάδας (ΟΛΚΕ), με αφορμή την αυριανή εκδίκαση της αίτησης ασφαλιστικών μέτρων εναντίον της»

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα Συνασπισμού, 09/06/2008.

Διαθέσιμο στο: <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=10482>

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ, (2008) «Ανακοίνωση του Τμήματος Δικαιωμάτων του ΣΥΝ σχετικά με την άσκηση αγωγής από την Εισαγγελία Πρωτοδικών Ρόδου κατά των γάμων της Τήλου»

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα Συνασπισμού, 26/06/2008.

Διαθέσιμο στο: <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=10734>

Το Βήμα, (2015), Η Δεξιά πέραν της ΝΔ: ANEΛ και Χρυσή Αυγή

Πηγή: Το Βήμα, 08/03/2015

Διαθέσιμο στο:

<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=683498#.VP1kiZCy0Uw.facebook>

Το Βήμα, (2015), Όταν οπαδοί ΠΑΟΚ ψηφίζουν Λεβέντη και Λιόσια - Φυλή τον Γκλέτσο,

Πηγή: Το Βήμα, 27/01/2015

Διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=671047>

ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ, (2015), «Στη σωστή πλευρά της Ιστορίας». Κείμενο του Νικόλα Γιατρομανωλάκη υπεύθυνου του τομέα Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του κόμματος.

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα κόμματος, 10/11/015.

Διαθέσιμο στο: <http://topotami.gr/sti-sosti-plevra-tis-istorias/>

ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ, (2015) «Να μην αφεθούν στην τύχη τα παιδιά». Τροπολογία με θέμα τη ρύθμιση επιμέλειας τέκνων κατέθεσαν οι βουλευτές του Ποταμιού στο σχέδιο νόμου «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις» του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα κόμματος, 17/12/2015.

Διαθέσιμο στο: <http://topotami.gr/na-min-afethoun-stin-tichi-ta-pedia/>

ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ, (2014), Η Ευρώπη είναι η Λύση!
Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα κόμματος, 4/5/2014
Διαθέσιμο στο: <http://topotami.gr/evropi-ine-lisi/>

Τράπεζα Ιδεών, (2013), Η απόφαση της Ιεράς Συνόδου για το σύμφωνο συμβίωσης,
Πηγή: Τράπεζα Ιδεών, 12/12/2013.
Διαθέσιμο στο:
<http://www.tideon.org/index.php/2012-01-20-17-55-40/2012-05-07-21-01-51/2012-02-16-20-47-49/7092-2015-12-09-14-54-47>

Τράπεζα Ιδεών, (2015), Επιστολή Μητροπολίτη Πειραιώς Σεραφεΐμ, Ά ανακοινωθέν.
Πηγή: Τράπεζα Ιδεών, 16/12/2015.
Διαθέσιμο στο:
<http://www.tideon.org/index.php/2012-01-20-17-55-40/2012-05-07-21-01-51/2012-02-16-20-47-49/7140-2015-12-16-21-59-15>

Τράπεζα Ιδεών, (2015), Επιστολή Μητροπολίτη Πειραιώς Σεραφεΐμ, Β ανακοινωθέν.
Πηγή: Τράπεζα Ιδεών, 22/12/2015.
Διαθέσιμο στο:
<http://www.tideon.org/index.php/2012-01-20-17-55-40/2012-05-07-21-01-51/2012-02-16-20-47-49/7166-2015-12-21-22-06-00>

Τράπεζα Ιδεών, (2015), Παρέμβαση Αγίου όρους για το σύμφωνο συμβίωσης.
Πηγή: Τράπεζα Ιδεών, 22/12/2015.
Διαθέσιμο στο:
<http://www.tideon.org/index.php/2012-01-20-17-55-40/2012-05-07-21-01-51/2012-02-16-20-47-49/7171-2015-12-22-15-19-18>

Τράπεζα Ιδεών, (2015), Η απόφαση της Ιεράς Συνόδου για το σύμφωνο συμβίωσης,
Πηγή: Τράπεζα Ιδεών, 9/12/2015
Διαθέσιμο στο:
<http://www.tideon.org/index.php/2012-01-20-17-55-40/2012-05-07-21-01-51/2012-02-16-20-47-49/4577-2013-12-17-17-18-20>

ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ, (2015), Άρθρο του βουλευτή Μιχαήλ Αρβανίτη για το σύμφωνο συμβίωσης και πάσης φύσεως ανωμαλών.
Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα Χρυσής Αυγής, 28/12/2015.
Διαθέσιμο στο: <http://www.xryshaygh.com/enimerosi/view/arthro-tou-michahl-arbanith-gia-to-sumfwno-sumbiwshs-twn-pashs-fusews-anwma>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

Αναλυτική παρουσίαση των βουλευτών και βουλευτριών που τοποθετήθηκαν στη συζήτηση της Ολομέλειας της Βουλής των Ελλήνων κατά τη διαδικασία ψήφισης του συμφώνου συμβίωσης για ομόφυλα ζευγάρια:

Βουλή των Ελλήνων, (2015), ΙΖ΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (ΠΚΔ), Σύνοδος, Πρακτικά Συνεδρίασης: ΝΑ΄, 22/12/2015.

Διαθέσιμο στο: <http://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=7cdf2c14-035c-4ed5-90ad-a5770030cad6>

ΣΥΡΙΖΑ

Τοποθετήθηκαν υπέρ: Β. Κατριβάνου (εισηγήτρια), Καραγιαννίδης, Σ. Λάππας, Ε. Τσακαλώτος, Ν., Σαντορινιός, Ν. Φίλης, Ι. Καββαδία, Φ. Βάκη (κοιν. εκπρόσωπος), Α. Αναγνωστοπούλου, Ι. Σαρακιώτης, Α. Κουράκης, Γ. Παπαήλου, Α. Τσίπρας, Γ. Ουρσουζίδης, Ε. Καρασαρλίδου, Ι. Στέφος, Δ. Εμμανουηλίδης, Γ. Αρκιώτης, Σ. Μπαλλής, Ε. Σταματάκη, Γ. Ψυχογιός, Χ. Τζαμακλής, Α. Βαγενά.

Νέα Δημοκρατία

Τοποθετήθηκαν υπέρ: Γ. Βρούτσης (κοιν. εκπρόσωπος), Ν. Κεραμέως, Αικ. Παπακώστα – Σιδηροπούλου, Ο. Κεφαλογιάννη, Θ. Φορτσάκης, Θ. Μπακογιάννη, Τοποθετήθηκαν κατά: Χ. Αθανασίου (εισηγητής)

Χρυσή Αυγή

Τοποθετήθηκαν κατά: Ι. Λαγός (ειδικός αγορητής), Χ. Παππας (κοιν. εκπρόσωπος), Δ Κουκουτής, Ν. Μιχαλολιάκος (πρόεδρος), Η. Παναγιώταρος.

Δημοκρατική Συμπράταξη (ΠΑΣΟΚ - ΔΗΜΑΡ)

Τοποθετήθηκαν Υπέρ: Θ. Παπαθεοδώρου (ειδικός αγορητής), Ε. Βενιζέλος, Θ. Θεοχαρόπουλος (κοιν. εκπρόσωπος), Ι. Κουτσούκος.

ΚΚΕ

Τοποθετήθηκαν κατά: Γ. Γκικόκας (ειδικός αγορητής), Α. Παπαρήγα, Ε. Συνταχάκης.

ΠΟΤΑΜΙ

Τοποθετήθηκαν υπέρ: Χ. Θεοχάρης (κοιν. εκπρόσωπος), Ι. Φωτήλας (ειδικός αγορητής), Γ. Αμυράς, Σ. Δανέλλης, Στ. Θεοδωράκης.

ΑΝΕΛ

Τοποθετήθηκαν υπέρ: Α. Παπαχρηστόπουλος (κοιν. εκπρόσωπος), Κ. Ζουράρις
Τοποθετήθηκαν κατά: Β. Κόκκαλης (εισηγητής)

Ένωση Κεντρώων

Τοποθετήθηκαν υπέρ: Γ. Καρράς (κοιν. εκπρόσωπος), Μ. Γεωργιάδης (ειδικός αγορητής), Β. Λεβέντης (πρόεδρος κόμματος)